

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Journal of Roi Et Rajabhat University

ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2563

Volume 14 No.3 September – December 2020

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Humanities & Social Sciences

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/reru>

ISSN 1905-6036 (Print)

ISSN 2673-0731 (Online)

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Journal of Roi Et Rajabhat University

ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2563

Volume 14 No.3 September – December 2020

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความวิจารณ์หนังสือ ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ ของนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา บัณฑิตศึกษา โดยมีขอบเขตเนื้อหา ในสาขาภาษาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการทั่วไป การตลาด นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิเทศศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ส่งเสริมการเกษตร สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม สารสนเทศศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน
ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน – ธันวาคม

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์สมพร โปธินาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลย ภูมิพันธุ์
อาจารย์ ดร.ธนาภรณ์ พันทวี

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุนันท์ ประเสริฐสังข์

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชา มารีเคน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย ศรีอำไพ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สืบชาติ อันทะไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติมา กาวีระ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Professor Dr.William R. Barratt	Indiana State University
Professor Dr.Leslie B. Barratt	Indiana State University

สถานที่จัดพิมพ์

โรงพิมพ์ตักสิลาการพิมพ์ โทรศัพท์ 088 560 8139

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมใจ ภูมิพันธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุวธิดา ขาปัญญา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตราภรณ์ วงศ์คำจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนีเพ็ญ พลเยี่ยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณิธร วรวิวรรณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อาจารย์ ดร.มงคล เอกพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกทบวงทบกรม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน อัครภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสาธน์ เนื่องเฉลิม	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวกิจ ศรีปัดดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิดา มาระนันต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.นิราศ จันทร์จิตร	มหาวิทยาลัยนครพนม
รองศาสตราจารย์ ดร.จำลอง วงษ์ประเสริฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.จุฬามาศ จันทร์ศรีสุคต	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รพีพรรณ พงษ์อินทร์วงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิกร ยาสมร	มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ศิริสุทธิ	มหาวิทยาลัยนครพนม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี ศรีพุทธรินทร์	มหาวิทยาลัยนครพนม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนารัตน์ มาศมมาดล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย อินตะไชยวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำภาศรี พ้อคำ	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศินี สราญฤทธิชัย	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดาวรุ่งวรรณ ถวิลการ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมาน เอกพิมพ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริรัตน์ นาคิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
อาจารย์ ดร.ปริญา ปริพุด	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
อาจารย์ ดร.ติณณ์ ชัยสายัณต์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อาจารย์ ดร.ปณณทัต บุนขุนทด	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตบุรีรัมย์

หมายเหตุ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารเป็นทัศนะ ลิขสิทธิ์ และความรับผิดชอบของผู้เขียนเจ้าของผลงาน
หน่วยงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 (ชั้น 7)
เลขที่ 113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45120
โทรศัพท์ 043 556 231 หรือ 043 556 001-8 ต่อ 1027
โทรสาร 043 556 231 หรือ 043 556 009
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/ruer> Email: ruer.journal101@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ฉบับปีที่ 14 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน – ธันวาคม 2563 จัดทำขึ้นโดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อเผยแพร่บทความจากวิทยานิพนธ์ บทความวิจัย บทความวิชาการ ของนักศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ซึ่งถือเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิด ประสบการณ์และสร้างเครือข่ายเชิงวิชาการ และงานวิจัยสาขาต่าง ๆ

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดฉบับนี้ ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถผ่านการประเมินเป็นวารสารที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ ตามเกณฑ์คุณภาพของ TCI กลุ่ม 2 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีความยินดีรับบทความวิจัย (Research article) บทความทางวิชาการ (Academic article) บทความปริทัศน์ (Review article) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book review) ที่ยังไม่เคยเผยแพร่ในวารสารฉบับอื่นมาก่อน ผู้สนใจสามารถดูรายละเอียดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/reru>

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณ คณะผู้เขียนและผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ช่วยเสนอแนะแนวคิด ใให้กับผู้เขียนและกองบรรณาธิการอย่างดียิ่ง ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัย และงานวิชาการทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติต่อไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

บทความ	หน้า
บทความวิจัย.....	
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 <i>พิษณุ สมจิตร และ สมใจ ภูมิพันธ์์</i>	3
การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ฟาร์มเมอร์ (Smart Farmers) ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) สู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ <i>อินทร์ อินอุ้นโชติ, อัจฉราภรณ์ จุฑาผาด, เกรียงไกร กันแก้ว, เกษศิริรินทร์ ภิญญาคง, พรรณภา สังฆะมณี, อุณดาพร มูลเพ็ญ และ สุราสินี วังคะฮาด</i>	13
การพัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 <i>วิภาพร ศรีสุลัย, อรัญ ชูยกระเดื่อง และ อพันธ์ พูลพุทธา</i>	23
การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 <i>เจษฎา ทองกันทม, พรเทพ เสถียรนพแก้ว และ วาโร เพ็งสวัสดิ์</i>	32
การใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการตั้งคำถาม โครงการงานวิทยาศาสตร์ของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด <i>เฉลิมวุฒิ ศุภสุข</i>	41
การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 <i>จินตนา สุนทรวัฒน์ และ พีระศักดิ์ วรรณิตร</i>	54
การพัฒนาแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 <i>เชิดเกียรติ แก้วพวง และ ลักษณ์า สรีวัฒน์</i>	64
กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ <i>วาลิกา อัครนิทย์, ไชยา ภาวะบุตร และ เพลินพิศ ธรรมรัตน์</i>	72
ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม <i>วชิระ พลพิทักษ์, ธวัชชัย ไพไธล และ เพลินพิศ ธรรมรัตน์</i>	81

สารบัญ (ต่อ)

บทความ	หน้า
บทความวิจัย.....	
คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ในการทำงานในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน <i>ดวงรัตน์ ไกยกิจเจริญ</i>	93
ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก <i>เอกวิทย์ น้อยมิ่ง, พงษ์ศักดิ์ ทองพันชั่ง, ประดิษฐ์ ศิลานบุตร และ สวัสดิ์ โพธิ์วัฒน์</i>	105
การกำหนดค่าบังคับในคดีปกครอง <i>สุรียา ปัญญจิตร และ พัชรวรรณ นุชประยูร</i>	117
การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการ <i>เยี่ยม อรุณทัยวิวัฒน์ และ บรรเจิด สิงคะเนติ</i>	131
การพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ <i>แควริญา ภูมาสิทธิ์ และ ปาริชาติ ประเสริฐสังข์</i>	141
แนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร <i>นริรัตน์ ธงภักดิ์ และ โอษฐ์ญา บัวธรรม</i>	149
แนวทางพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี <i>อุทัย ประทีป และ ประจัญ กิ่งมิ่งแฮ</i>	160
การศึกษาการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 26 จังหวัดมหาสารคาม <i>จตุรภัทร มาศโสภณ และ มนต์รี วงษ์สะพาน</i>	168
การสร้างความเป็นตัวตนของชวานาอินทรีย์ <i>วรรณิตร วรวิธรรม</i>	177
ข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน <i>วาสนา ภักดิ์, ประดิษฐ์ ศิลานบุตร, สวัสดิ์ โพธิ์วัฒน์ และ พงษ์ศักดิ์ ทองพันชั่ง</i>	190
ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 <i>อรรถพล เทินสะเกษ และ ยุวธิดา ชำปัญญา</i>	199

สารบัญ (ต่อ)

บทความ	หน้า
บทความวิจัย.....	
คุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด สัจจวรรณท์ พวงศรีเคน, กุมาลีพร ตรีสอน, ปกัญญา คัชรินทร์, ดาริณี สุวภาพ, จำรัสลักษณ์ เจริญแสน และ อติญา โพธิ์ศรี.....	208
ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ชุมชนบ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กุมาลีพร ตรีสอน, สัจจวรรณท์ พวงศรีเคน, จำรัสลักษณ์ เจริญแสน, ปกัญญา คัชรินทร์, อติญา โพธิ์ศรี และ เกร็อวัลย์ ดิษเจริญ	220
บทความวิชาการ.....	235
ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ : การบริหารเทคโนโลยี บัวชมพู ภูทองไชย และ วาโร เฟิงสวัสดิ์.....	237
ภาคผนวก.....	245
หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.....	247

บทความวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1

Strategic Leadership of Administrators Influencing Academic Administration of Schools in the Office of Yasothon Primary Education Service Area 1

พิษณุ สมจิตร์¹ และ สมใจ ภูมิพันธุ์²
Phissanu Somjit¹ and Somjai Pumipuntu²

Received : 21 ก.พ. 2563
Revised : 16 เม.ย. 2563
Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา และระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 35 คน และครู จำนวน 275 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เท่ากับ .94 และการบริหารงานวิชาการ เท่ากับ .95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเอ็นเทอร์ (Enter Multiple Regression) ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ($\bar{X} = 4.24$) และส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ ($\bar{X} = 4.15$)

2. ระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$) และรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวัดผลประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X} = 4.29$) และส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = 4.15$)

3. การสร้างสมการพยากรณ์การบริหารงานวิชาการจากปัจจัยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 พบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ (X_4) ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร (X_1) ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (X_2) และด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร (X_3) สามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ได้ร้อยละ 46.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเขียนสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ ในรูปคะแนนดิบ

$$Y' = 1.723 + .369X_4 + .113X_1 + .070X_2 + .047X_3$$

สมการพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z'_y = .470Z_{X_4} + .143Z_{X_1} + .089Z_{X_2} + .059Z_{X_3}$$

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, การบริหารงานวิชาการ, ผู้บริหารสถานศึกษา

¹ นักศึกษาลัทธิศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: nuza601@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Mater Student Program in Educational Administration, Roi Et Rajabhat University, Email: nuza601@gmail.com

² Assistant Professor Dr., Lecturer in Educational Administration, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

Abstract

The purposes of this research were to study the levels of strategic leadership of school administrators and academic administration of schools, and to construct predictive equations for academic administration of schools in Yasothon Primary Educational Service Area Office 1. The sample consisted of 35 school administrators and 275 teachers in Yasothon Primary Educational Service Area Office 1. The instrument for this study was a 5-point rating scale questionnaire with the reliability of .94 for strategic leadership and .95 for academic administration. The data were analyzed by using mean, standard deviation (S.D.) and enter multiple regression. Research results showed as follows:

1. The levels of strategic leadership of school administrators in Yasothon Primary Educational Service Area Office 1, overall was rated at a high level ($\bar{X} = 4.20$) and each individual aspect was also rated at a high level. The highest aspect was the organization direction ($\bar{X} = 4.24$) and the lowest was the strategic control and assessment ($\bar{X} = 4.15$).

2. The levels of academic administration of schools in Yasothon Primary Educational Service Area Office 1, overall was rated at a high level ($\bar{X} = 4.22$) and each individual aspect was also rated at a high level. The highest aspect was the measurement, evaluation and transfer credits ($\bar{X} = 4.29$) and the lowest was the development and use of educational technology media ($\bar{X} = 4.15$).

3. The predictive equations for academic administration of schools in Yasothon Primary Educational Service Area Office 1, it was found that the aspects of strategic leadership of school administrators including; strategic control and assessment (X_4), direction of the organization (X_1), strategy implementation (X_2) and creating organizational culture (X_3) could mutually predict the academic administration of schools in Yasothon Primary Educational Service Area Office 1 for 46.2 % with statistical significance at .01 level. The predictive equations could be written as follows:

The regressive equation in the form of raw score (Unstandardized Score)

$$Y' = 1.723 + .369X_4 + .113X_1 + .070X_2 + .047X_3$$

The regressive equation in the form of standard score (Standardized Score)

$$Z'_y = .470Z_{X_4} + .143Z_{X_1} + .089Z_{X_2} + .059Z_{X_3}$$

Keywords : Strategic Leadership, Academic Administration, School Administrator

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสภาพแวดล้อม การเมือง สังคม วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ซึ่งผลการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบ โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าวได้ก็คือ การพัฒนาการศึกษา เนื่องจากเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพราะคนที่มีคุณภาพย่อมส่งผลให้สังคมและประเทศชาติมีความก้าวหน้า เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาดังกล่าว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 จึงได้บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีระบบการบริหารและการจัดการศึกษาของทั้งสองระดับ รวมอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดความไม่คล่องตัว และเกิดปัญหาการพัฒนาการศึกษา สมควรแยกเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษาแก่นักเรียนในช่วงชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ให้สัมฤทธิ์ผลและมีคุณภาพยิ่งขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2553 : 1-3) โดยกำหนดองค์ประกอบและภารกิจการบริหารสถานศึกษาไว้ 4 งาน คือ งานวิชาการ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารทั่วไป และงานบริหารงานบุคคล ในงานดังกล่าวทั้ง 4 ด้านนี้ งานวิชาการถือว่าเป็นงานหลักโดยตรง เป็นงานที่เป็นไปเพื่อให้ผู้เรียน

ได้บรรลุจุดมุ่งหมาย ผู้บริหารจะบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องสามารถวินิจฉัยปัญหา กำหนดทิศทาง และตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ เพื่อนำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นให้คลี่คลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

งานวิชาการจึงถือเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ก็คือ การจัดการศึกษา ให้มีคุณภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการทั้งสิ้น การบริหารงานวิชาการจะเกิดประสิทธิผลได้ ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้และความเข้าใจเป็นอย่างดี ต่อการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ งานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษา และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหาร และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย พบว่าสถานศึกษามีศักยภาพในการบริการกระจายอำนาจ การบริหารค่อนข้างมาก แต่มีศักยภาพในการบริหารวิชาการอยู่ในระดับท้ายสุด (ธีระ รุญเจริญ, 2553 : 7-9) และจากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน O-net ระดับประเทศ ปีการศึกษา 2560 ของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ทุกรายวิชามีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 50 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2561 : ออนไลน์) ถ้าเปรียบเทียบกับเกณฑ์การวัดประเมินผลตามระเบียบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 แล้วถือว่าไม่ผ่านเกณฑ์ รวมไปถึงรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน O-net ของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2560 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ทุกรายวิชามีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึง ร้อยละ 50 เช่นเดียวกับระดับประเทศ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1, 2561 : ออนไลน์) จากผลการทดสอบที่ไม่ผ่านเกณฑ์และค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

เนื่องจากความสำเร็จหรือประสิทธิผลของการจัดการศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่บริหารงานวิชาการเป็นสำคัญ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปสู่ความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นรูปแบบของผู้นำที่นำความสำเร็จมาสู่องค์กร และการเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์นี้ ก็มีความหมายคล้ายกับการเป็นผู้นำแบบมุ่งเน้นเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้นำที่มุ่งใจผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยรางวัล อันเกิดจากการบรรลุผลสำเร็จในงานวิชาการ หรือผู้นำเชิงปฏิรูป ซึ่งเป็นกระบวนการนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการคงที่ ผู้นำเชิงกลยุทธ์ จึงต้องสนใจจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายขององค์กรเป็นอย่างมาก การเป็นผู้นำที่มุ่งเน้นเป้าหมายต้องอาศัยการประเมินซ้ำ โดยเป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญและมุ่งเน้นที่เป้าหมาย รวมทั้งกำหนดทิศทางขององค์กรที่จะเดินไป และให้อำนาจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ด้านวิชาการให้มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2551 : 1-10) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร จึงเป็นความสามารถของผู้นำที่บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และรักษามาตรฐานดำเนินงานที่สูงกว่ามาตรฐานตลอดเวลา สามารถปรับเปลี่ยนทิศทางการคิด และการบริหารงานวิชาการแบบใหม่ที่สอดคล้อง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ การศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย เพื่อส่งผลให้การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน บรรลุตามเป้าหมาย สามารถยกระดับ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้สูงขึ้น เกิดผลดีต่อผู้เรียน ชุมชน และสังคมโดยรวม

จากความเป็นมา และความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เพื่อเป็นสารสนเทศ ให้ผู้บริหารสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา ใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไข ปรับปรุง วางแผนพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ได้อย่างสอดคล้อง ต่อเนื่อง และตรงตามความต้องการขององค์กร สังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1
2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน จากปัจจัยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จากนักวิชาการ ดังต่อไปนี้ พิพัตน์ นนทนาธรณ์ (2556 : 158-160), สุดา สุวรรณภิญโญ (2551 : 30-31), เขมมาวีร์ รักษ์ชูชีพ (2553 : 8-10), สมยศ นาวิการ (2551 : 1024-1041), ทิพาดี เมฆสุวรรณ (2545 : 51-62), ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2543 : 145), Duggen (2013 : ออนไลน์), Adair (2010 : 7-60), Hitt, Ireland & Hoskisson (2007, อ้างถึงใน มันทนา กองเงิน, 2554 : 24), Gill (2006 : 297), Dubrin (2004 : 333-336)

และได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ จากนักวิชาการ ดังต่อไปนี้ สัมมาธรณ์ (2556 : 99), วิเศษ พลอจันทน์ (2555 : 53), รัชณี ชุณหปราณ (2554 : 75-76), ปรียาพร วงศ์อนุตโรจน์ (2553 : 3-4), รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2553 : 30), ภัทรวงศศึกษาธิการ (2552 : 6-7), รุจิรี ภู่อาระ (2551 : 58-76), กมล ภูประเสริฐ (2547 : 9-16), อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 36), Sergiovanni and Other (2009 : 196) ได้กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรพยากรณ์

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร

ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

- 1) การกำหนดทิศทางขององค์กร
- 2) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ
- 3) การสร้างวัฒนธรรมองค์กร
- 4) การควบคุมและประเมินกลยุทธ์

ตัวแปรเกณฑ์

การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน

ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ

- 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 3) การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน
- 4) การพัฒนาและใช้สื่อ เทคโนโลยีทางการศึกษา
- 5) การนิเทศการศึกษา

สมมติฐานของการวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร (X_1) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (X_2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กร (X_3) และการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ (X_4) ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 1,451 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 160 คน และครู จำนวน 1,291 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1, 2562 : ออนไลน์)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1 ปีการศึกษา 2561 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie & Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 34-35) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 35 คน และครูจำนวน 275 คน เทียบสัดส่วนเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร และครู ตามขนาดโรงเรียน คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ได้ผู้บริหารจากโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 23 คน ขนาดกลาง จำนวน 10 คน และขนาดใหญ่ จำนวน 2 คน นำรายชื่อโรงเรียนที่สุ่มได้กลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร มาดำเนินการต่อ โดยนำรายชื่อครูในโรงเรียนดังกล่าวมาจับสลาก เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูตามจำนวนที่คำนวณไว้ ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูในโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 124 คน ขนาดกลาง จำนวน 115 คน และขนาดใหญ่ จำนวน 36 คน ตามลำดับ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .94 และตอนที่ 3 การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .95 ลักษณะของแบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ถึงผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามส่งไปรษณีย์ พร้อมกับหนังสือขอความอนุเคราะห์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.3 นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนจำนวน 310 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่ และร้อยละ วิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร และระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1 โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยใช้การวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณแบบเอ็นเทอร์ (Enter multiple regression)

สรุปผล

การวิจัย “ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1” สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ($\bar{X} = 4.24$) รองลงมา คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ($\bar{X} = 4.23$) และส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ ($\bar{X} = 4.15$) โดยแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) และรายข้ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสามารถมองภาพอนาคตของสถานศึกษาเพื่อกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ที่เชื่อมโยงกับพันธกิจและเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.37$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสามารถกำหนดกลยุทธ์ และตัวบ่งชี้ความสำเร็จของแต่ละพันธกิจ ($\bar{X} = 4.16$)

ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$) และรายข้ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารมีการจัดสรรทรัพยากร และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ($\bar{X} = 4.24$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนแผนดำเนินการปฏิบัติให้สอดคล้อง เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ($\bar{X} = 4.05$)

ด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$) และรายข้ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารจัดกิจกรรมส่งเสริมให้บุคลากรมีจิตสาธารณะ ยินดีเสียสละเพื่อประโยชน์ของสถานศึกษาโดยรวม ($\bar{X} = 4.34$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ดี โดยการให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในองค์กร ($\bar{X} = 4.15$)

ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$) และรายข้ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารนำผลการประเมินการปฏิบัติงานที่ต่อยอดว่ามาตรฐานมาเป็นข้อมูล เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติครั้งต่อไป ($\bar{X} = 4.32$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.06$)

2. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน ($\bar{X} = 4.29$) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.24$) และ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = 4.15$) โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) และรายชื่ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษาจัดระบบงานวิชาการ เพื่อการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.39$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักสูตรสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายของสถานศึกษา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ($\bar{X} = 4.17$)

ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) และรายชื่ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษาพัฒนาครูให้มีความรู้ และทักษะที่หลากหลายเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X} = 4.36$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูปรับเปลี่ยนวิธีการสอนโดยเป็นผู้ชี้แนะ มากกว่าเป็นผู้สอนความรู้โดยตรง ($\bar{X} = 4.05$)

ด้านการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$) และรายชื่ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษากำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.37$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการติดตาม การวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตามระเบียบ ($\bar{X} = 4.23$)

ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$) และรายชื่ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานศึกษามีการนำผลการประเมินสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีไปปรับปรุงพัฒนาต่อไป ($\bar{X} = 4.24$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษามีสื่อ นวัตกรรมที่ทันสมัยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.07$)

ด้านกรนิเทศการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$) และรายชื่ออยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้นิเทศมีความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้รับการนิเทศ ($\bar{X} = 4.26$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้นิเทศให้การช่วยเหลือและแนะนำครูในพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสถานศึกษามีการพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ($\bar{X} = 4.20$)

3. การสร้างสมการพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้ดีที่สุด รองลงมาคือ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร (X_1) ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (X_2) และด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร (X_3) ตามลำดับ ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเอ็นเทอร์ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

ตัวแปรพยากรณ์	B	S.E. _{est}	β	t	Sig
X ₁	.113	.048	.143	2.384	.018*
X ₂	.070	.054	.089	1.287	.199
X ₃	.047	.056	.059	.825	.410
X ₄	.369	.049	.470	7.484	.000**
R = .680 R ² = .462 F = 65.461 S.E. _{est} = .2938 a = 1.723 p < .01					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 4 ตัว ดังกล่าวสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ได้ร้อยละ 46.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเขียนในรูปของสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ ในรูปคะแนนดิบ

$$Y' = 1.723 + .369X_4 + .113X_1 + .070X_2 + .047X_3$$

สมการพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z'_y = .470Z_{x4} + .143Z_{x1} + .089Z_{x2} + .059Z_{x3}$$

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1” มีประเด็นที่สำคัญสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา สามารถมองภาพอนาคตในการพัฒนาสถานศึกษาได้ชัดเจน อีกทั้งมีความสามารถในการโน้มน้าวบุคคลอื่นให้มีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต้องการ มีการสื่อสารให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา จูงใจให้ผู้ร่วมงานเกิดความร่วมมือในการดำเนินการ เพื่อไปสู่วิสัยทัศน์และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมล โสวาปี (2556 : 169-170) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อังศุมาลิน กุลฉวะ และสมใจ ภูมิพันธุ์ (2562 : 60-67) ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การกำหนดทิศทางขององค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริเพ็ญ สุกุลสิทธิ์ (2556 : 93-102) ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารและครูทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งจัดทำขึ้นโดยยึดหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 เป็นแนวทาง ทั้งนี้การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของโรงเรียนเป็นสิ่งสะท้อนถึงคุณภาพของผลการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานวิชาการ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 2) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิลวรรณ วัฒนา (2556 : 103-115) ศึกษา สภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของอินทอร โค้วงชัย (2554 : 108-111) ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับคุณภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. การสร้างสมการพยากรณ์การบริหารงานวิชาการ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน ทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1

ได้ร้อยละ 46.2 อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 โดยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร ด้านการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ เป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้ดีที่สุด รองลงมา คือ ด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และด้านการสร้างวัฒนธรรมองค์กร ตามลำดับ การที่ตัวแปรพยากรณ์ด้านการประเมินและควบคุมกลยุทธ์ สามารถทำนายการบริหารงานวิชาการได้ดีที่สุด อาจเป็นเพราะหากผู้บริหารมีการติดตาม ควบคุม การดำเนินงานตามแนวทางกลยุทธ์ที่วางไว้ และมีการประเมินความสำเร็จเทียบกับตัวบ่งชี้ที่กำหนด ย่อมทำให้ผู้บริหารสามารถประเมินสถานการณ์ได้ว่าควรปรับปรุง หรือต่อยอดแนวทางการบริหารงานวิชาการอย่างไรให้บรรลุความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร สอดคล้องกับผลการวิจัยของพิชิต โภพล, ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, วาโร เฟ็งสวัสดิ์ และวัลลิกา ฉลาภาวง (2559 : 78-85) ศึกษา การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่าภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก โดยองค์ประกอบหลักตัวหนึ่ง คือ การควบคุมและประเมินผล มีองค์ประกอบย่อย คือ การตรวจสอบผลการดำเนินงาน การวัดประเมินผลการปฏิบัติงาน และการปรับปรุงและพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของอังศุมาลิน กุลฉวะ และสมใจ ภูมิพันธ์ (2562 : 60-67) ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ ด้านการกำหนดกลยุทธ์ และด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร สามารถร่วมกันพยากรณ์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 62.9 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิราพร ติบุญมี (2556 : 137-149) ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ 2 ด้าน ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์ และการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลของโรงเรียน ได้ร้อยละ 50.80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมใจ ภูมิพันธ์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่จนเป็นวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำ ปรับปรุง เติมเต็มทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ที่กรุณาให้ข้อมูลอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ ดังนั้น การที่จะพัฒนาให้โรงเรียนมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญการควบคุม ติดตาม ประเมินกลยุทธ์ที่ผู้บริหารเลือกใช้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ โดยผู้บริหารสามารถแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้ง ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานได้

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การพัฒนาและใช้สื่อ เทคโนโลยีทางการศึกษา ดังนั้น การที่จะมุ่งให้โรงเรียนมีการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพ ผู้บริหารต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่มีความหลากหลายเหมาะสม เพียงพอ และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ด้านที่สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้ดีที่สุด คือ ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ ดังนั้น ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร หน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะของ

ผู้บริหารในด้านดังกล่าว โดยเน้นให้มีการกำหนดมาตรฐานตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจน กำหนดกลยุทธ์ที่จะดำเนินการให้บรรลุผลตามตัวบ่งชี้ มีการควบคุม ติดตาม การปฏิบัติงานอย่างมีระบบ ให้เป็นไปตามที่ได้วางแผนไว้ มีการวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมข้อมูล สารสนเทศเพื่อเปรียบเทียบ ผลการปฏิบัติงานจริงกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนด พร้อมนำผลการประเมินการปฏิบัติงานที่ด้อยกว่ามาตรฐานมาเป็นข้อมูล เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติครั้งต่อไป และเพื่อพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเน้น ด้านการควบคุมและประเมินกลยุทธ์ และด้านการกำหนดทิศทางขององค์กร ในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยอื่น ที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน เนื่องจากงานวิจัยนี้พบปัจจัย ที่สามารถทำนายการบริหารงานวิชาการได้เพียงร้อยละ 46.2 เพื่อให้ทราบปัจจัยเพิ่มเติมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน วิชาการของโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กมล ภูประเสริฐ. (2547). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เสริมสินพีรพรส ชิสเท็ม.
- กมล ไสวาท. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *คู่มือครูการปฏิบัติงานข้าราชการครู*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เขมมาธิ รัชชชีพ. (2553). *การบริหารเชิงกลยุทธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2543). *การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการปฏิรูประบบราชการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ..
- ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. (2545). *กล้าคิด กล้าทำ กล้านำ กล้าเปลี่ยน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา (ฉบับปรับปรุง) เพื่อปฏิรูป รอบสองและประเมินภายนอกกรอบสาม*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- นิลวรรณ วัฒนนา. (2556). *การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี*. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพมหานคร.
- พิชิต โภพล, ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, วาโร เฟ็งสวัสดิ์ และ วัลลภา ฉลากบาง. (2559). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 6(3), 78-85.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการ: LIFE Model Operational Leadership: LIFE Model*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคม.
- มันทนา กองเงิน. (2554). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการจัดความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษา นครปฐม เขต 1*. วิทยานิพนธ์ ศึกศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2551). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์*. *วารสารการจัดการสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, 6(2), 1-10.
- รัชณี ชูณหปราณ. (2554). *การบริหารวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553*. เล่มที่ 127 (ตอนที่ 45ก), 1-3.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ . (2553). *การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.
- รุจิรั ภูสาระ. (2551). *การพัฒนาหลักสูตร: ตามแนวปฏิรูปการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บัญชีพอทย์.

- วิราพร ตีบุญมี. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิเศษ พลอจันทน์. (2555). *การบริหารโรงเรียนแบบกระจายอำนาจ*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธ์.
- ศิริเพ็ญ สุกุลสิทธิ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2561). *สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินำร่องขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2560*. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2562, จาก http://newonetestresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/PDF/SummaryONETP6_2560.pdf
- สมยศ นาวิการ. (2551). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สัมมา รณิธย์. (2556). *หลัก ทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธรเขต 1. (2561). *ผลทดสอบคะแนน O-NET ปีการศึกษา 2560*. [รายงานผลทดสอบคะแนน O-NET]. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2562, จาก http://www.yst1.go.th/2020/?page_id=157
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธรเขต 1. (2562). *จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาปีการศึกษา 2561*. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2562, จาก https://data.bopp-obec.info/emis/person-all-sum-list.php?Area_CODE=3501
- สุดา สุวรรณภิมมย์. (2551). *ภาวะผู้นำ: The leadership*. กรุงเทพฯ: เอ อาร์ อินฟอร์เมชัน แอนด์ พับลิเคชัน.
- อังศุมาลิน กุลฉวะ และสมใจ ภูมิพันธุ์. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 9(2), 60-67.
- อินทอร โควังชัย. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับคุณภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เขต 4*. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2540). *หลักสูตรและการบริหารงานโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: เอส ดี เพรส.
- Adair, J. (2010). *Strategic leadership: How to think and plan strategically and provide direction*. London: Kogan Page.
- Dubrin, A.J. (2004). *Leadership: Research Findings, Practice, and Skills*. (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Duggen, T. (2013). *Strategic Leadership: Basic Concept & Theories*. Retrieved February 5, 2019, from <http://yourbusiness.azcentral.com/strategic-leadership-basic-concepts-theories-8736.htm>
- Gill, R. (2006). *Theory and practice of leadership*. Washington: Sage.
- Sergiovanni, T.J. and other (2009). *The Principalship: A Reflective Practice Perspective*. (6th ed.). Boston: Pearson Education.

การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ตฟาร์มเมอร์ (Smart Farmers) ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) สู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)ที่ยั่งยืน ในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

The Development of Local Skills on Smart Farmers Potential in the Process of Thailand 4.0 become Sustainable Entrepreneurs of SMEs in Roi-Kaen-San-Sin Province

อินทร์ อินอุ่นโชติ¹, อัจฉราภรณ์ จุฑาผาด², เกียรติไกร กันแก้ว³, เกษศิริินทร์ ภิญญาคง⁴, พรรณภา สังขมณี⁵,
อุดมทธร มูลเพ็ญ⁶ และ สุธาสิณี วงศ์ชาติ⁷

In Inounchot¹, Atcharaporn Jutapad², Kriangkrai Gunkaew³, Kessirin Pinyakong⁴,
Phannapha Sangkamane⁵, Unnathorn Moonpen⁶ and Suthasinee Wangkahat⁷

Received : 21 ก.ย. 2563

Revised : 19 พ.ย. 2563

Accepted : 23 พ.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ตฟาร์มเมอร์ (Smart Farmers) ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) สู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่ยั่งยืน ในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกร จำนวน 381 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test (ANOVA และ MANOVA) ผลการวิจัย พบว่า 1) เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ตฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการ Thailand 4.0 โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการใช้เทคโนโลยีสู่การเป็นผู้ประกอบการ ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ด้านคุณสมบัติของแรงงาน และด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน 2) เกษตรกรที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ตฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวม และเป็นรายด้าน ไม่แตกต่างกัน และ 3) เกษตรกรที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ตฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : แรงงานท้องถิ่น, กระบวนการ Thailand 4.0, ผู้ประกอบการ SMEs

Abstract

The purpose of this research was to study the development of local skills on smart farmers potential in the process of Thailand 4.0 become sustainable entrepreneurs of SMEs in Roi-Kaen-San-Sin

¹ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: wai.ple.fiew@gmail.com

² อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

³ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁵ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁶ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁷ อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Lecturer in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University, Email: wai.ple.fiew@gmail.com

² Lecturer in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

³ Lecturer in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

⁴ Assistant Professor in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

⁵ Lecturer in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

⁶ Lecturer in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

⁷ Lecturer in Business Administration and Accountancy, Roi Et Rajabhat University

province. Data were collected from 181 farmers by selective sampling. Statistics used in this research were mean, standard deviation, t-test and F-test (ANOVA and (MANOVA).

The research results found that 1) farmers had opinions about the development of local skills on smart farmers potential in the process of Thailand 4.0 overall was at a high level in all aspects including technology application to entrepreneurship, skills training, promoting of group participation, labor qualifications and labor skill standard. 2) Farmers who had different genders had opinions about the development of local skills on smart farmers potential in the process of Thailand 4.0 overall and each aspect were not different. And 3) farmers who had different ages had opinions about the development of local skills on smart farmers potential in the process of Thailand 4.0 with significantly different at the statistical level of .05.

Keywords : Smart Farmers, Process of Thailand 4.0, SMEs Entrepreneur

บทนำ

ปัจจุบันภาคเกษตรมีความสำคัญมากสำหรับประเทศไทย และในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ก้าวสู่ยุคดิจิทัล หรือ 4.0 เทคโนโลยีที่เป็นแรงผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจศาสตร์มหภาค (Mega Trend) ทำให้หน่วยงานองค์กรทั้งทางภาครัฐ และภาคเอกชนมีการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงของโลก ภาคเกษตรของไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน (ศุภชัย เจียรวนนท์, 2561 : 1) ทำให้ภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งเป็นแรงงานในภาคเกษตร ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการพัฒนาประเทศ และการถดถอยของวิถีเกษตรกรรม แนวโน้มการพัฒนาการเกษตรเป็นไปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และไม่มีการแก้ไขปัญหาคะทัดรัด อย่างจริงจัง การคาดการณ์ในอนาคต 10 ปีข้างหน้า จำนวนเกษตรกรไทยจะเหลือ ต่ำกว่าร้อยละ 10 (เดชรัตน์ สุขกำเนิด, 2561 : ออนไลน์) ซึ่งเหมือนกับประเทศในยุโรป ญี่ปุ่นและอเมริกา เกษตรกรรายเล็กมีอัตราการการดำเนินธุรกิจไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ในการดำเนินงานส่งผลให้มีการปิดตัวลงอย่างต่อเนื่อง (เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์, 2561 : 10) การขับเคลื่อนภาคการเกษตรไทย ต้องให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของตลาดโลกยุคดิจิทัลที่เข้ามาบีบบังคับและปฏิวัติประเทศในทุกด้าน ภาคการเกษตรไทยที่ได้รับโจทย์การปรับทิศทาง เพื่อรองรับการเข้าสู่ยุคดิจิทัลเต็มรูปแบบ (ศุภชัย เจียรวนนท์, 2561 : 2)

กระบวนการ Thailand 4.0 เป็นการใช้ความพยายามของทางภาครัฐในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจประเทศไทย ให้เป็นไปตามกลไกที่เหมาะสมเข้ากับยุคสมัย และเมื่อทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการทำงานและขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ในประเด็นของเทคโนโลยีเพื่อที่จะได้ใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาให้ได้เร็วขึ้น และไม่เสียโอกาสทางธุรกิจ (จาตุรธรณ์ ไร่ไพบรรพต, 2562 : ออนไลน์) นอกจากนั้นควรสนับสนุนบุคลากรในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการฝึกอบรม เงินทุนสนับสนุน ให้บุคลากรของเรา มีทักษะการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีใจรักบริการและความยึดหยุ่นทางความคิด พร้อมสร้าง กำลังใจและความเชื่อมั่น จะส่งผลให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบายได้ (มันทนา วิบูลย์ศักดิ์, 2561 : ออนไลน์) ซึ่งเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม มุ่งเน้นการเพิ่มมูลค่า (Value Added) ไปสู่การสร้างมูลค่า (High Value) หรือการสร้างผลิตภาพ (Productivity) และจะทำการพัฒนาเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและยั่งยืนต่อไป (พิมพ์ธัญญา ฮ่องเสนาะ, 2560 : 11)

สมาร์ทฟาร์มเมอร์ (Smart Farmer) เป็นวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ที่ 1 จาก 4 ประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนา การเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 แนวคิดนี้เน้นการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับความเสี่ยงในมิติของการผลิตและการตลาด รวมทั้งมีความสามารถในการผลิต และการตลาดในระดับที่พร้อมก้าวสู่การเป็นผู้จัดการฟาร์มมืออาชีพ ที่ทำการเกษตรได้จนประสบความสำเร็จ (สิตาวีร์ อีวีรุฬห์, 2559 : 5) และนำไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคตต่อไป

ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises = SMEs) เป็นธุรกิจที่มี จำนวนมากในประเทศไทย ผู้ประกอบการส่วนมากประกอบการในรูปของบุคคลธรรมดา คณะบุคคลหรือห้างหุ้นส่วนสามัญ ที่มีเชิคนิตบุคคล ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด หรือกิจการร่วมค้า ซึ่งจะประกอบธุรกิจขายสินค้า ผลิตสินค้า หรือให้บริการ หน่วยงานต่าง ๆ (กรมสรรพากร, 2561 : 6) การกระจายรายได้จากกลุ่มผู้ประกอบการไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ ทำให้เกิดการจ้างงาน และประชาชน มีรายได้ ซึ่งเป็นตัวช่วยให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น (รัชตามาศก์ สุดชิต, 2555 : 6) จึงเป็นโอกาส ให้กับผู้ประกอบการรายเล็กในการเจริญเติบโตและเข้าสู่ผู้ประกอบการ

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ มีสินค้าทางการเกษตรอินทรีย์และสินค้าปลอดภัยหลากหลายชนิด อาทิ ข้าว หลากหลายสายพันธุ์ ฝรั่ง มะม่วง และผักสดนานาชนิด แต่นโยบายของกลุ่มจังหวัดก็มีการเตรียมความพร้อมด้านแรงงานทางการผลิต เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและต้องมีการส่งเสริมศักยภาพและสร้างโอกาสทางการตลาด ส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้กับผู้ผลิต ผู้ประกอบการ การเพิ่มช่องทางการตลาดเพื่อสร้างเครือข่ายด้านการตลาด ประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์เกษตรอินทรีย์วิถีอีสานกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในการขับเคลื่อนความมั่นคงของประเทศไทย ที่ตั้งเป้าเกิดการปรับเปลี่ยนภาคการเกษตรไทยจากเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่เกษตรอุตสาหกรรม และก้าวไปสู่เกษตรบริการ หรือธุรกิจเกษตร ที่มีการใช้นวัตกรรมเป็นหลักในการขับเคลื่อนภาคการเกษตรไทย (เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ร้อยแก่นสารสินธุ์, 2561 : ออนไลน์)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เพื่อทราบถึงสภาพปัญหา ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการประกอบอาชีพและมีอาชีพของคนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

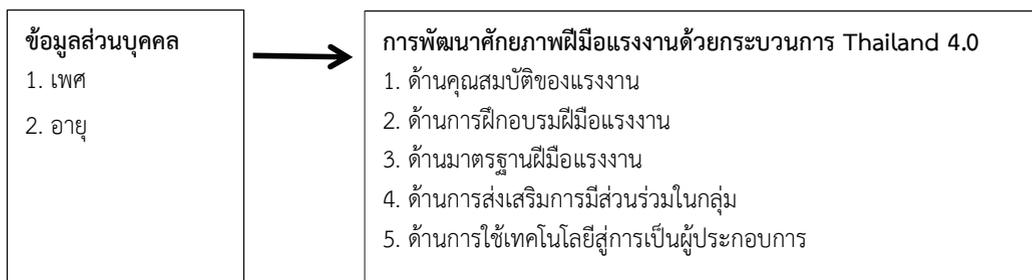
1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำแนกตามเพศและอายุของเกษตรกร

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ (SMART FARMERS) ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 (Thailand 4.0) ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ผู้วิจัยสามารถกำหนดแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. เกษตรกรที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ แตกต่างกัน

2. เกษตรกรที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่น
สมาร์ทฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัด
ร้อยแก่นสารสินธุ์ แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำนวน 7,654 คน
(เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ร้อยแก่นสารสินธุ์, 2561 : เว็บไซต์)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำนวน 381 คน
โดยวิธีการเปิดตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2557 : 42) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ
(Stratified Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด
ที่กำหนดขึ้น โดยแบ่งออกเป็นออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของเกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำนวน 5 ข้อ โดยครอบคลุมเนื้อหา
เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และรายได้ต่อเดือน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการ
ไทยแลนด์ 4.0 จำนวน 5 ด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหา ได้แก่ 1) ด้านคุณสมบัติของแรงงาน 2) ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน
3) ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน 4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม 5) ด้านการใช้เทคโนโลยีสู่การเป็นผู้ประกอบการ
ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยการนำแบบสอบถามที่แก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะไปทดลองใช้ (Try Out)
กับเกษตรกร (Smart Farmers) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย โดยหาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ
(Discriminant Power) โดยใช้เทคนิค Item-total Correlation ซึ่งการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมาร์ทฟาร์มเมอร์
ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ได้ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.624-0.833 ซึ่งสอดคล้องกับ Nunnally (1978)
ได้นำเสนอว่าการทดสอบค่าอำนาจจำแนกเกินกว่า 0.40 เป็นค่าที่ยอมรับได้ และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาอยู่ระหว่าง 0.871-0.897
ซึ่งสอดคล้องกับ Nunnally (1978) ได้นำเสนอว่าความน่าเชื่อถือตามทฤษฎีของ Cronbach ซึ่งแนะนำว่าค่าความเชื่อมั่น
ของคำถามไม่ควรต่ำกว่า 0.70

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ขออนุญาตจาก คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดโดยแนบบแบบสอบถามที่ส่งไปยัง
กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในเขตจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดร้อยเอ็ด
เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยอำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลเพื่อพัฒนา

3.3 ให้ผู้ช่วยงานวิจัย ซึ่งเป็นนักศึกษาสาขาวิชาวิชาการตลาด จำนวน 32 คน ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลในจังหวัด
ที่ได้รับผิดชอบที่กำหนด เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2560 ถึงวันที่ 31 กรกฎาคม 2560 รวมระยะเวลาในการลงพื้นที่
เก็บแบบสอบถาม จำนวน 31 วัน โดยแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม กลุ่มละ 4 คน ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเกษตรกรสมาร์ทฟาร์มเมอร์
จำนวน 381 ราย จำแนกเป็น 4 จังหวัด และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ซึ่งมีขั้นตอน
ในการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) จำแนกเกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำแนกตามจังหวัด

2) กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ตามสัดส่วน

3) ทำการสุ่มตัวอย่างตามข้อ 2 โดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสุ่ม ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (คน)
1. ขอนแก่น	2,914	145	145
2. มหาสารคาม	1,763	87	87
3. ร้อยเอ็ด	1,895	95	95
4. กาฬสินธุ์	1,082	54	54
รวม	7,654	381	381

3.4 เมื่อครบกำหนดระยะเวลาในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ได้รับแบบสอบถามกลับมาจากที่กำหนดจำนวน 4 จังหวัด เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ จำนวน 381 ราย

3.5 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับทั้ง 381 ฉบับ ซึ่งมีแบบสอบถามที่ตอบสมบูรณ์จำนวน 381 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

3.6 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่น SMART FARMERS ด้านกระบวนการ Thailand 4.0 ในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ โดยใช้วิธีการประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับการบรรยาย และสรุปผลการดำเนินการวิจัย ได้กำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถาม ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2557 : 87-88)

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด	กำหนดให้	5 คะแนน
ระดับความคิดเห็นมาก	กำหนดให้	4 คะแนน
ระดับความคิดเห็นปานกลาง	กำหนดให้	3 คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อย	กำหนดให้	2 คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด	กำหนดให้	1 คะแนน

แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบแบบสอบถาม โดยใช้การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2557 : 87-88)

ค่าเฉลี่ย	4.51-5.00 หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.51-4.50 หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	2.51-3.50 หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.51-2.50 หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00-1.50 หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่น SMART FARMERS ด้านกระบวนการ Thailand 4.0 ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามเพศ และอายุ ของเกษตรกร โดยทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance MANOVA)

สรุปผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ โดยรวมและเป็นรายด้าน แสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ โดยรวม และเป็นรายด้าน

การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านคุณสมบัติของแรงงาน	4.26	0.73	มาก
2. ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน	4.33	0.64	มาก
3. ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน	4.19	0.71	มาก
4. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม	4.29	0.51	มาก
5. ด้านการใช้เทคโนโลยีผู้การเป็นผู้ประกอบการ	4.41	0.63	มาก
โดยรวม	4.29	0.53	มาก

จากตาราง 2 พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการใช้เทคโนโลยีผู้การเป็นผู้ประกอบการ ($\bar{X} = 4.41$) ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน ($\bar{X} = 4.33$) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ($\bar{X} = 4.29$) ด้านคุณสมบัติของแรงงาน ($\bar{X} = 4.26$) และด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน ($\bar{X} = 4.19$) ตามลำดับ

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีเพศ และอายุแตกต่างกัน ดังแสดงในตาราง 3-6

ตาราง 3 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมและเป็นรายด้าน ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ของเกษตรกร ที่มีเพศแตกต่างกัน

การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0	เพศชาย		เพศหญิง		t	p-value
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1. ด้านคุณสมบัติของแรงงาน	4.28	0.64	4.23	0.74	0.714	0.476
2. ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน	4.35	0.48	4.32	0.49	0.569	0.572
3. ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน	4.19	0.55	4.19	0.65	0.032	0.976
4. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม	4.31	0.46	4.27	0.49	0.544	0.587
5. ด้านการใช้เทคโนโลยีผู้การเป็นผู้ประกอบการ	4.41	0.43	4.45	0.39	0.951	0.324
โดยรวม	4.31	0.38	4.29	0.43	0.320	0.749

จากตาราง 3 พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาคร ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมและเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านคุณสมบัติของแรงงาน ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม และด้านการใช้เทคโนโลยีผู้การเป็นผู้ประกอบการ ไม่แตกต่างกัน ($p > 0.05$)

ตาราง 4 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมและเป็นรายด้าน ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ของเกษตรกร ที่มีอายุแตกต่างกัน (ANOVA)

การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0	แหล่งของความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	2	0.338	0.169	1.046	0.352
	ภายในกลุ่ม	397	64.103	0.161		
	รวม	399	64.440			

จากตาราง 4 พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ($p>0.05$)

ตาราง 5 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมและเป็นรายด้าน ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ของเกษตรกร ที่มีอายุแตกต่างกัน

สถิติทดสอบ	การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0	Hypothesis df	Error df	F	p-value
Wilks' Lambda	5 ด้าน	8.000	790.000	4.837	0.000*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 5 พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 เป็นรายด้าน ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน และด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่มแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านคุณสมบัติของแรงงาน ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน และด้านการใช้เทคโนโลยีการเป็นผู้ประกอบการไม่แตกต่างกัน จึงได้ทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ดังตาราง 6-7

ตาราง 6 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ของเกษตรกร ที่มีอายุแตกต่างกัน

อายุ	ต่ำกว่า 25 ปี	26-40 ปี	ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป	
	\bar{X}	3.67	4.04	4.22
ต่ำกว่า 25 ปี	3.67	-	0.114	0.000*
26-40 ปี	4.04	-	-	0.024
ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป	4.02	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 6 พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรสาครด้วยกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงานมากกว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ อายุต่ำกว่า 25 ปี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตาราง 7 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรพาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่ม ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีอายุแตกต่างกัน

อายุ		ต่ำกว่า 25 ปี	26-40 ปี	ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป
	\bar{X}	3.58	3.76	4.01
ต่ำกว่า 25 ปี	3.58	-	0.024	0.000*
26-40 ปี	3.76		-	0.024
ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป	4.01			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตาราง 7 พบว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรพาร์มเมอร์ ด้วยกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่มมากกว่า เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ อายุต่ำกว่า 25 ปี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรพาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ผู้การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการมีการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นด้านกระบวนการ Thailand 4.0 โดยรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน เนื่องจากกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นเพียงผู้ผลิตวัตถุดิบในชุมชน ยังไม่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จะเข้าสู่กระบวนการการเป็นผู้ประกอบการค่อนข้างที่จะยาก มีคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ตรงตามความต้องการ เช่น ด้านการใช้เทคโนโลยี ด้านการฝึกอบรมฝีมือแรงงาน ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านคุณสมบัติของแรงงาน และด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน จึงจะทำให้กลุ่มผู้ประกอบการสมุทรพาร์มเมอร์ ยอมที่จะลงทุนในการผลิตสินค้าชุมชนและผู้การเป็นผู้ประกอบการ SMEs ได้ในอนาคตอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพโรจน์ บุตรเพ็ง (2562 : 59-71) พบว่า ความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่มีระดับมาก ได้แก่ ความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองด้านสังคม รองลงมาคือความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองด้านทัศนคติ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองด้านความรู้ความเข้าใจในการทำงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญญารัตน์ วัฒนสุขสิน (2562 : 4016-4029) พบว่าปัญหาการพัฒนาฝีมือแรงงานทุกข้ออยู่ในระดับมาก เรียงลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ 1 ความต้องการพัฒนาด้านการทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศตามมาตรฐานประเทศปลายทาง ลำดับที่ 2 ความต้องการพัฒนาด้านทัศนคติต่อการทำงานและลำดับที่ 3 ความต้องการพัฒนาด้านการนำความรู้พื้นฐานไปใช้ในการทำงานอยู่ในระดับมาก

2. เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรพาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 โดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน เนื่องจากเกษตรกรทั้งเพศชายและเพศหญิงจะมองในเรื่องของศักยภาพในการทำงานหญิงและชาย มีความเสมอภาคในการทำงานและส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับความสามารถหรือความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงาน ถึงจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่าการวัดที่คุณสมบัติ การฝึกอบรม มาตรฐานการทำงาน รวมทั้งการมีส่วนร่วม และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งแต่ละคนทุกวันนี้มีความเสมอภาคมากกว่า (สว่าง สุขแสง, 2560 : บทสัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวิท ดิยะกว้าง (2557 : 60-63) พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนที่มีเพศต่างกัน ได้มีโอกาสในเข้าถึงการรับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะไร ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องเจษฎา นกน้อย (2559 : 10-16) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการ

อินเทอร์เน็ตขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อความคิดเห็นของประชาชน ต่อการให้บริการอินเทอร์เน็ตขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ และความถี่ในการมารับบริการอินเทอร์เน็ต

3. เกษตรกรในเขตจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นสมุทรพาร์มเมอร์ ด้านกระบวนการไทยแลนด์ 4.0 ด้านมาตรฐานฝีมือแรงงาน และด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่มแตกต่างกัน เนื่องจากเกษตรกรที่มีความแตกต่างด้านอายุและเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์มาก และผ่านการอบรมมาตรฐานฝีมือ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญจากการฝึกที่ได้มาตรฐาน และสามารถทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม ติดต่อกัน ประสานวางแผนร่วมกัน ตลอดไปจนถึงเรื่องของการผลิตสินค้าหรือวัตถุดิบต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีอายุไม่มาก และยังคงขาดประสบการณ์การทำงานด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผจงจิตต์ พูลศิลป์ (2557 : 89) พบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนที่มีอายุต่างกัน จะให้ความสำคัญในเรื่องของด้านกรวางแผน ด้านการจัดองค์การด้านจิตใจ และด้านการควบคุมของหน่วยงานให้มากยิ่งขึ้น เพราะหน่วยงานเทศบาลเป็นหน่วยงานที่ให้บริการประชาชนที่มีความหลากหลายของฝ่ายและหน้าที่จะต้องมีความพร้อมในเรื่องของคน กระบวนการทำงาน แรงงานถึงจะส่งผลต่อการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้มีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ได้สำรวจและลงพื้นที่ในประเด็น ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 เกษตรกร ควรมีการส่งเสริมในเรื่องของมาตรฐานฝีมือแรงงานโดยการฝึกอบรม ฝึกทดสอบ และเข้ารับการทดสอบเพื่อให้ได้มาตรฐาน และจะส่งผลกระทบต่อการทำงานไปต่อยอดในการก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจได้ง่ายมากยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 เกษตรกร ควรมีการรวมกลุ่มกันทำงาน เพื่อจะได้มีอัตรากำลังผลในการผลิตสินค้า การประกอบอาชีพร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อที่จะสามารถยกระดับทั้งการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไปได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลกระทบของผู้ประกอบการกับการพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการจังหวัดใกล้เคียง

2.2 ควรมีการศึกษาการพัฒนาฝีมือแรงงานท้องถิ่น โดยการเลือกใช้กระบวนการ Model ตัวอื่นแล้วนำผลมาเปรียบเทียบกับ Model ด้านกระบวนการ Thailand 4.0

2.3 ควรมีการศึกษาการพัฒนาศักยภาพฝีมือแรงงานท้องถิ่นที่ดำเนินงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่มีรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจน แต่ยังคงขาดบางกระบวนการที่ได้มาตรฐาน

2.4 ควรมีการเพิ่มวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ประกอบการที่จดทะเบียนกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้าถึงความแตกต่างการดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิง

กรมสรรพากร. (2561). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543*. กรุงเทพฯ: กรมสรรพากร.

กัญญารัตน์ วัฒนสุขสิน. (2562). ยุทธศาสตร์การพัฒนาฝีมือแรงงานของโรงเรียนพัฒนาอาชีพฝีมือแรงงานเอกชน

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 6(8), 4016-4029.

เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ร้อยแก่นสารสินธุ์. (2561). *เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์อีสานกลางโซ่วัฒนธรรมข้าวร้อยแก่นสารสินธุ์*

สถานพลังเครือข่ายสร้างเศรษฐกิจฐานราก. สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2560, จาก <https://ref.codi.or.th/public-relations/news/14950-2016-08-15-04-55-45>

จารุวรรณ รำไพบรรพต. (2562). *การขับเคลื่อนเศรษฐกิจทางภาครัฐด้วยกระบวนการ Thailand 4.0*. สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2560, จาก <https://sites.google.com/site/adebcmju4608/home/smachik-1>

- เจษฎา นกน้อย. (2559). การพัฒนาฝีมือแรงงานที่ต้องการเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษาสถานประกอบการใน 14 จังหวัดภาคใต้. *วารสารราชพฤกษ์*, 14(2), 10-16.
- เดชรัด สุขกำเนิด. (2561). *ภาคการเกษตรไทยในเงา คสช.* สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2560, จาก <https://adaymagazine.com/ajarn-dejarat-sukgumnerd-education/>
- ธวิท ตียะกว้าง. (2557). *ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการอินเทอร์เน็ตขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.* กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2557). *การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ผจงจิตต์ พูลศิลป์. (2557). *การใช้บริการและความพึงพอใจของประชาชน ที่มีต่อการบริหารจัดการเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง.* วิทยานิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พิมพ์ธัญญา ช้องเสนาะ. (2560). *การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไทยเข้าสู่ ประเทศไทย 4.0.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2561). *การขับเคลื่อนภาคการเกษตรไทย.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ไพโรจน์ บุตรเพ็ง. (2562). *ความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.* *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 14(49), 59-71.
- มันทนา วิบูลยศักดิ์. (2561). *ความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง Industry 4.0 VS Thailand 4.0.* สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2560, จาก <https://www.aware.co.th/thailand/>
- รัชดามาศก์ สุดขีด. (2555). *การจำแนกประเภทของ SMEs โดยใช้เกณฑ์จากจำนวนการจ้างงาน.* ร้อยเอ็ด: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดร้อยเอ็ด.
- ศุภชัย เจียรนวนนท์. (2561). *การเกษตร 4.0 ในยุคดิจิทัลต้องก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลก.* กรุงเทพฯ: สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.
- สว่าง สุขแสง. (3 ตุลาคม 2560). สัมภาษณ์. ประธานสมาพันธ์ธุรกิจ SMEs จังหวัดร้อยเอ็ด.
- สิตาวีร์ ชีร์วิรุฒท์. (2559). *สมาร์ทฟาร์ม (Smart Farm) การทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric theory.* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.

การพัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

The Development of Activity Packages to Change Food Consumption Behavior of Nineth Grade Students

วิภาพร ศรีสุลัย¹, อรัญ ชูยกระเดื่อง² และ อพันตรี พูลพุทธา³
Wipaporn Srisulai¹, Aran Suykduang² and Apantee Poonputta³

Received : 17 พ.ค. 2562
Revised : 13 เม.ย. 2563
Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน ก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรม และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม จำนวน 1 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ค่าความยาก ความเชื่อมั่น ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 4 ชุด ได้แก่ ภาวะอารมณ์เจริญเติบโตตามเกณฑ์มาตรฐาน การทดสอบสมรรถภาพทางกาย ภาวะโภชนาการ การเลือกอาหารที่เหมาะสมกับวัย โดยมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 2) คะแนนสอบหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารและด้านสุขอนามัยดีขึ้น และ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ชุดกิจกรรม, แบบวัดพฤติกรรม, การบริโภคอาหาร

Abstract

The purposes of this research were 1) to develop activity packages to change food consumption behavior of Nineth Grade students. 2) to compare students' learning achievement and food consumption behavior, before and after using activity packages and 3) to study students' satisfaction toward activity packages. Sample group was Nineth Grade students in Pathumrat Pittaya School, consisting of 1 classroom. The research instruments were 1) activity packages to change the food consumption behavior 2) achievement test 3) food consumption behavior test. The statistics used were content accuracy, difficulty, confidence, mean, and standard deviation. And the test (t-test).

The results of the research revealed that 1) The food consumption behavior packages, consisted of standard growth situations, physical fitness testing, nutritional status, and choosing food suitable for aged

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อีเมล: wiporn101@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Master Student Program in Research and Evaluation, Faculty of Education, Rajabhat Maha sarakhm University, Email: wiporn101@gmail.com

² Assistant professor, Lecturer in Research and Evaluation, Faculty of Education, Rajabhat Maha sarakhm University

³ Lecturer in Research and Evaluation, Faculty of Education, Rajabhat Maha sarakhm University

were sitable at a high level of 2) the post-test scores of the students were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level and the students had better eating and sanitation behaviors. 3) The students' satisfaction toward learning by using activity packages to change the food consumption behavior of Nineth Grade students were at the highest level.

Keywords : Activity packages, Behavior Test, Consumption

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การดำเนินชีวิตในสังคมมีการแข่งขันกันสูง การดำเนินชีวิตของประชาชนจึงปรับเปลี่ยนตามไปด้วย คนต้องทำงานมากขึ้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองและครอบครัว ทำให้ขาดการดูแลสุขภาพ การจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงต้องออกกำลังกายสม่ำเสมอ พักผ่อนให้เพียงพอ และที่สำคัญ คือ การรับประทานอาหารร่างกายจะต้องได้รับพลังงานและสารอาหารในปริมาณที่เพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย ปัญหาด้านสุขภาพเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงพฤติกรรมบริโภคอาหารไม่ถูกต้อง ที่ยังเป็นปัญหาการบริโภคผักและผลไม้ น้อย บริโภค หวาน มัน เค็ม มากเกินความต้องการของร่างกาย ซึ่งจากการศึกษาวิจัยแผนการลงทุนด้านสุขภาพในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2554) พบว่าคนไทยมากกว่าร้อยละ 75 บริโภคผักและผลไม้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งองค์การอนามัยโลกและองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติกำหนดไว้ (400 กรัมต่อวัน) ภาวะน้ำหนักเกินในปัจจุบันพบได้มากขึ้น จนจัดได้ว่ามีการระบาดไปทั่วโลก ส่วนใหญ่ไม่พบสาเหตุทางกาย แต่มักเกิดจากพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ไม่เหมาะสม เช่น รับประทานอาหารมากเกินไป ออกกำลังกาย หรือมีกิจวัตรที่ใช้พลังงานน้อย จากการสำรวจเด็กวัยเรียนจากการสุ่มตัวอย่างทั่วประเทศพบว่าประมาณ 1 ใน 10 มีภาวะโภชนาการเกินหรือโรคอ้วน โดยมีสาเหตุมาจากพันธุกรรม การเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อม ดูโทรทัศน์ เล่น Internet และ game online โดยไม่มีการควบคุม โรคที่ตามมาจากภาวะโรคอ้วนมีหลายโรค เช่น เบาหวานชนิดที่ 2 ซึ่งในวัยรุ่นไทยสูงเกินกว่า 3 เท่า ในช่วง 5 ปีหลัง เป็นร้อยละ 17.9 ของวัยรุ่นทั้งหมด เกิดภาวะผิวหนังรอยเท้าตามข้อพับ ความผิดปกติของการหายใจโดยมีการหยุดหายใจเป็นช่วงระหว่างการนอนหลับ (sleep apnea) และทางด้านจิตใจ พบว่าคนอ้วนอาจมีภาวะซึมเศร้า และภูมิใจในตนเองน้อยลง สาเหตุที่ทำให้เด็กอ้วน มีหลายประการแต่สาเหตุสำคัญที่มีผลโดยตรงคือ พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม โดยเฉพาะอาหารที่มีไขมัน และน้ำตาลในปริมาณที่สูงมากเกินไป นอกจากนี้พบว่า เด็กมักใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ในการเล่นโทรศัพท์มือถือ และเล่นเกมคอมพิวเตอร์ทำให้เด็กได้รับประทานขนมขบเคี้ยว และเครื่องดื่มหวานไปด้วย เด็กจะมีปัญหาสุขภาพหลายระบบและเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) และปัญหาทางด้านจิตใจสังคมตามมา การลดอัตราความเสี่ยงต่อการเกิดโรค และผลกระทบที่ตามมาจึงจำเป็นต้องหาทางป้องกันควบคุมโรคอ้วนโดยเน้นการควบคุมการบริโภคอาหารที่เหมาะสม และเสริมสร้างให้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557 : ออนไลน์)

พฤติกรรมสุขภาพของเด็ก และเยาวชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แบบแผนการใช้ชีวิต พฤติกรรม ค่านิยม วัฒนธรรมต่างชาติ กระแสการบริโภคนิยม ส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนอย่างมาก โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วทำให้เกิดสื่อใหม่ ๆ มากมาย ซึ่งสื่อต่าง ๆ ได้พัฒนารูปแบบการนำเสนอโดยมีเป้าหมายในเชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการแข่งขันทางการตลาดที่สูง จึงทำให้ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายใช้การโฆษณาและกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อจูงใจผู้บริโภคซื้อสินค้าและบริการของตน โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์อาหารซึ่งสร้างรายได้มหาศาลให้แก่ผู้ประกอบการ ซึ่งมีการพัฒนาการดำเนินการดังกล่าวอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้เด็กและเยาวชนมีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพ เนื่องจากการบริโภคอาหารที่ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ขนมกรุบกรอบ น้ำอัดลม เครื่องดื่มผสมน้ำตาลมากเกินความต้องการของร่างกาย ซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพทั้งปัจจุบันและในข่วงวัยต่อไปของชีวิต กล่าวคือ อาจทำให้เด็กขาดสารอาหาร และมีภาวะโภชนาการเกิน การเจริญเติบโตช้า เจ็บป่วยบ่อย ขาดความสามารถในการเรียนรู้ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนต่ำ รวมทั้งมีสมรรถภาพในการทำกิจกรรม และการเล่นกีฬาต่าง ๆ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557 : ออนไลน์) และในอนาคตอาจเกิดผลกระทบตามมา ในด้านการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง และโรคไต เป็นต้น เนื่องจากอาหารดังกล่าวมีส่วนประกอบของแป้ง น้ำตาล ไขมัน และโซเดียมสูง จากการศึกษาวิจัยหลายชิ้นแสดงถึงผลที่สอดคล้องกันว่า เด็กและเยาวชนมีการบริโภคขนมขบเคี้ยวประเภท ขนมกรุบกรอบ น้ำอัดลม เครื่องดื่มผสมน้ำตาลในสัดส่วนที่สูง ดังผลการศึกษาของวีระชัย

นลวชัย และคณะ (2560 : 1) พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.2 บริโภคขนมขบเคี้ยว น้ำอัดลม และเครื่องดื่มผสมน้ำตาล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรงค์ฤทธิ์ วุฒิมงคลตระกูล (2550 : 92) ที่พบว่านักเรียนร้อยละ 45.8 รับประทานขนมขบเคี้ยวทุกวัน และผลการสำรวจของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ที่พบว่าเด็กทุกกลุ่มอายุมีภาวะ น้ำหนักเกิน และอ้วนสูงกว่าภาวะผอม ทำให้พบปัญหาโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเพิ่มขึ้น ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ ปัจจุบันดังกล่าวเป็นการบั่นทอนคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาและดูแลพฤติกรรมกรรมการบริโภคในเด็ก นอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้วยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายจิตใจ

จากรายงานอัตราความชุกของปัญหาทางโภชนาการ (Thai Growth) โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม (2561 : 13) พบว่านักเรียนมีน้ำหนักตามเกณฑ์ ร้อยละ 78.97 น้ำหนักมากกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 14.43 น้ำหนักค่อนข้างมาก ร้อยละ 4.44, น้ำหนักค่อนข้างน้อย ร้อยละ 1.55 น้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 0.72 ซึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงจากการบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัย จากอาหารหน้าโรงเรียนที่มีขาย ในตอนเช้าและตอนเย็น เครื่องดื่มจากร้านสะดวกซื้อที่ทางโรงเรียนไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ไก่ทอด ไก่ย่าง หมูปั้น ลูกชิ้นทอด น้ำหวาน น้ำอัดลม เป็นต้น ภาวะโภชนาการเกิน เป็นภาวะที่ร่างกายเก็บสะสมอาหารที่เหลือจากการนำไปใช้ประโยชน์ในแต่ละวันอย่างต่อเนื่อง จากอาการแสดงถึงโรคต่าง ๆ ได้แก่ โรคอ้วน โรคไขมันในเลือดสูง โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด ฯลฯ ในปัจจุบันพบว่าโรคเหล่านี้ ต้องใช้ยารักษาเพื่อควบคุมตลอดชีวิต การรักษาด้วยยาอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องรักษา โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร การออกกำลังกายควบคู่กันไป

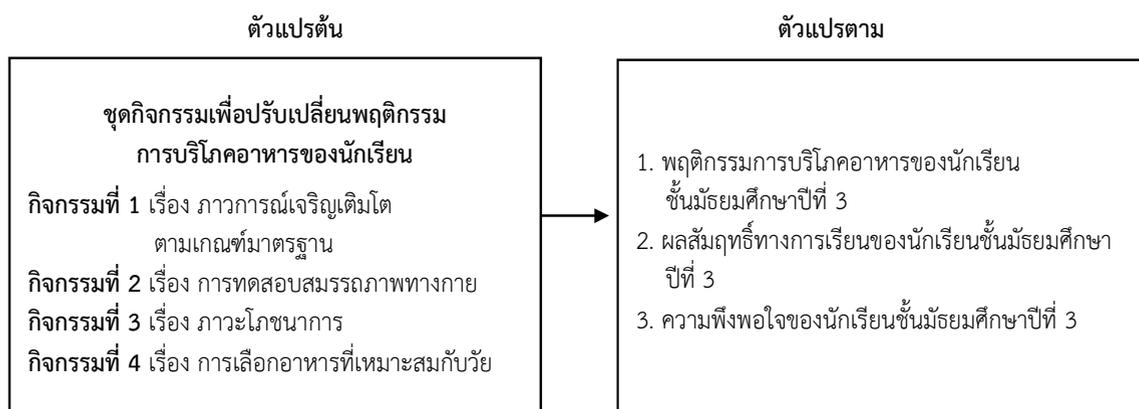
ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอน ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่นักเรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ส่งเสริมสุขภาพด้านอนามัยส่วนบุคคล ด้านอาหารและโภชนาการ การติดตามประเมินผลควรมีความต่อเนื่อง ให้กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนาชุดกิจกรรม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีด้านพฤติกรรมของการบริโภคอาหารของนักเรียน ตามแนวคิดพฤติกรรม แนวคิดทางสาธารณสุข (เฉลิมพล ต้นสกุล, 2543 : 9) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ด้านอนามัยส่วนบุคคล ด้านอาหารและโภชนาการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยพัฒนาชุดกิจกรรม ตามทฤษฎีของ ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี (2549 : 98) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ภาวะการเจริญเติบโตตามเกณฑ์มาตรฐาน กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การทดสอบสมรรถภาพทางกาย กิจกรรมที่ 3 เรื่อง ภาวะโภชนาการ และกิจกรรมที่ 4 เรื่อง การเลือกอาหารที่เหมาะสมกับวัย เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบวัดพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร และศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรม โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 27 จำนวน 11 ห้อง จำนวน 320 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/3 โรงเรียนปทุมรัตต์พิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 27 จำนวน 30 คน ได้มาจากการใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

2.1 ชุดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ภาวะการเจริญเติบโตตามเกณฑ์มาตรฐาน

กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การทดสอบสมรรถภาพทางกาย

กิจกรรมที่ 3 เรื่อง ภาวะโภชนาการ

กิจกรรมที่ 4 เรื่อง การเลือกอาหารที่เหมาะสมกับวัย

2.2 แบบประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง พฤติกรรมการบริโภคอาหาร รายวิชาสุขศึกษา

เป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

2.4 แบบวัดพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ

2.5 แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 จัดเตรียมเครื่องมือในการวิจัยให้เพียงพอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ขออนุญาตและขอหนังสือแนะนำตัวจากคณะครูศุภศาสตรมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ ไปยังกลุ่มโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.3 ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัยเอง ตามขั้นตอน ได้แก่ การทดสอบก่อนเรียน การทดลองใช้ชุดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน และการทดสอบหลังเรียน

3.4 ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดความพึงพอใจ ต่อชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3.5 นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ และรายงานผลการวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การพิจารณาความเหมาะสมของชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบทดสอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การทดสอบที (t-test)

4.3 การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผล

1. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามกระบวนการและขั้นตอน ชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วย สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ สื่อ-อุปกรณ์ การวัดผลประเมินผล ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ภาวะโภชนาการเจริญเติบโตตามเกณฑ์มาตรฐาน กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การทดสอบสมรรถภาพทางกาย กิจกรรมที่ 3 เรื่อง ภาวะโภชนาการ กิจกรรมที่ 4 เรื่อง การเลือกอาหารที่เหมาะสมกับวัย โดยประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ผลการประเมิน แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ความเหมาะสมของชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. สารสำคัญ	4.50	0.55	มากที่สุด
2. จุดประสงค์การเรียนรู้	4.53	0.55	มากที่สุด
3. สารการเรียนรู้	4.47	0.55	มาก
4. กระบวนการเรียนรู้	4.45	0.52	มาก
5. สื่อ-อุปกรณ์	4.57	0.55	มากที่สุด
6. การวัดผลประเมินผล	4.45	0.52	มาก
โดยรวม	4.50	0.54	มากที่สุด

จากตาราง 1 พบว่า ชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความเหมาะสมโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.50 และ S.D. = 0.54) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า แต่ละด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด ได้แก่ ด้านสื่อ-อุปกรณ์ อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.57 และ S.D. = 0.55) ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.53 และ S.D. = 0.55) ด้านสารสำคัญ อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.50 และ S.D. = 0.55) ด้านสารการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.47 และ S.D. = 0.55) ด้านกระบวนการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.45 และ S.D. = 0.55) ด้านการวัดผลประเมินผล อยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.45 และ S.D. = 0.52) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังเรียน ด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ตาราง 2 ผลการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร

การทดสอบ	n	\bar{X}	S.D.	df	t	p
คะแนนทดสอบก่อนเรียน	30	16.10	5.714	29	28.71*	.00
คะแนนทดสอบหลังเรียน	30	27.07	8.276			

จากตาราง 2 พบว่า นักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง พฤติกรรมการบริโภคอาหาร รายวิชา สุขศึกษา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ชุดกิจกรรมที่สนองตอบสนองต่อความสนใจและความสามารถของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความสนใจ กระตือรือร้นในการเรียน มีส่วนร่วม และกล้าแสดงออกในการร่วมกิจกรรมในการสืบเสาะหาความรู้ โดยที่นักเรียนได้ดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง คือ นักเรียนสามารถทดสอบตัวเองดูก่อนว่ามีความสามารถอยู่ในระดับใด หลังจากนั้นก็จะเริ่มต้นเรียนในสิ่งที่เขาไม่รู้ เป็นการท้าทายให้เกิดความรู้ เมื่อเรียนจบแล้วนักเรียนสามารถทดสอบความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองได้ และทราบผลการเรียน ของตนเองได้ทันทีตลอดเวลา ผู้สอนก็มีเวลาให้คำปรึกษากับผู้มีปัญหาในขณะที่ใช้ชุดกิจกรรม

3. ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความ พึงพอใจ
1. คำชี้แจงของกิจกรรมการเรียนรู้ชัดเจน เหมาะสม ทำให้ฉันเข้าใจง่าย	4.61	0.45	มากที่สุด
2. รูปแบบชุดกิจกรรม น่าสนใจสำหรับฉัน	4.45	0.51	มาก
3. การได้รับคำแนะนำและคำชมเชยทำให้กลุ่มฉันทำกิจกรรมได้สำเร็จ ทำให้เกิดความสุขและความพอใจ	4.68	0.45	มากที่สุด
4. สื่อในชุดกิจกรรมหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ทำให้ฉันอยากเรียน	4.52	0.51	มากที่สุด
5. ฉันมีเวลาเพียงพอ เหมาะสม สำหรับการทำกิจกรรม	4.74	0.45	มากที่สุด
6. เนื้อหาที่เรียนมีความน่าสนใจ เหมาะสมกับฉัน	4.52	0.51	มากที่สุด
7. ชุดกิจกรรมส่งเสริมให้ฉันได้เรียนรู้ด้วยตนเอง สนุกในการทำกิจกรรม	4.81	0.45	มากที่สุด
8. ชุดกิจกรรมทำให้ฉันเข้าใจเรื่องที่เรียนง่ายขึ้นและพอใจที่จะทำกิจกรรมต่อไป	4.45	0.71	มาก
9. กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับความสามารถของฉัน	4.00	0.38	มาก
10. ฉันมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มทำให้ฉันสนุกสนาน	4.71	0.51	มากที่สุด
11. ฉันฝึกปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก ทำให้ตื่นตัวในแต่ละกิจกรรม	4.24	0.41	มาก
12. ฉันสามารถหาแนวทางแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบจากการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม กิจกรรมมีความท้าทายทำให้เกิดความสนุกและน่าสนใจ	4.71	0.51	มากที่สุด
13. ฉันพอใจที่ได้ทราบความก้าวหน้าของตนเองและของกลุ่มจากการเข้าร่วม กิจกรรมกลุ่ม	4.55	0.45	มากที่สุด
14. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้ฉันประสบผลสำเร็จในการเรียนฉันพอใจ ในการพัฒนาที่ดีขึ้นของตนเอง	4.58	0.45	มากที่สุด

ตาราง 3 (ต่อ)

รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
15. การเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมฉันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม	4.87	4.57	มากที่สุด
โดยรวม	4.57	0.48	มากที่สุด

จากตาราง พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.57 และ S.D. = 0.48) ซึ่งค่าดังกล่าวเป็นไปตามเกณฑ์ระดับความพึงพอใจที่ยอมรับได้ ว่าชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามกระบวนการและขั้นตอน ชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ สื่อ-อุปกรณ์ การวัดผลประเมินผล ประกอบด้วยชุดกิจกรรม 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 เรื่อง ภาวะอารมณ์เจริญเติบโตตามเกณฑ์มาตรฐาน กิจกรรมที่ 2 เรื่อง การทดสอบสมรรถภาพทางกาย กิจกรรมที่ 3 เรื่อง ภาวะโภชนาการ กิจกรรมที่ 4 เรื่อง การเลือกอาหารที่เหมาะสมกับวัย ผลการหาคุณภาพชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเสร็จแล้วจึงนำชุดกิจกรรมไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม โดยมีผลการพิจารณาและผลการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรม พบว่ามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ความเหมาะสมในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของภนิศรา จันทร์ปลั่ง (2553 : 76) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ชุดกิจกรรมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังเรียน ด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพฤติกรรมการบริโภคอาหาร รายวิชาสุขศึกษา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 เนื่องจากก่อนเรียนนั้นนักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริมศรี ศิริศักดิ์ธนากุล (2556 : 75) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อพฤติกรรมบริโภคที่ยั่งยืนของนักเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มทดลอง ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีคะแนนพฤติกรรมบริโภคที่ยั่งยืนสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับ วีระชัย นวลชัยและคณะ (2560 : 169) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมบริโภคอาหารของนักเรียนในโรงเรียน อย.น้อย เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs). พบว่าภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกระตุ้นเตือนพฤติกรรม (booster Intervention) นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการบริโภคอาหารปลอดภัย มีการรับรู้โอกาสเสี่ยงจากการบริโภค อาหารไม่ปลอดภัยมากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม และหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีการรับรู้ อุปสรรคของการบริโภคอาหารปลอดภัยน้อยกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม และมีพฤติกรรมบริโภคอาหารปลอดภัยมากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่าระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเพื่อพิจารณารายข้อ พบว่านักเรียน

มีความพึงพอใจในแต่ละข้อคำถามอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ได้ทดลองตามความสนใจของผู้เรียน จึงทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างสนุกสนาน ได้เกิดความเบื่อหน่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรลดา ประมาณพล (2560 : 85) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่อง จำนวนนับ และการบวก การลบ การคูณ การหาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เทคนิค TAI พบว่าความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรม เรื่องจำนวนนับ และการบวก การลบ การคูณ การหาร โดยใช้เทคนิค TAI มีค่าเฉลี่ย 4.46 ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาพร พลราชชม (2555 : 91) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 4.53

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอในการนำไปใช้

1.1 ก่อนนำชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการโภชนาการไปใช้ ผู้ประเมินควรมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอน รูปแบบของชุดกิจกรรม เพื่อการประเมินจะได้มีประสิทธิภาพสูงมากที่สุด

1.2 ก่อนนำชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการโภชนาการไปใช้ ต้องชี้แจงให้นักเรียนทราบเกี่ยวกับรายละเอียดของชุดกิจกรรม อย่างชัดเจน เพื่อการประเมินจะสอดคล้องกับสิ่งที่ปฏิบัติมากที่สุด

1.3 ควรแบ่งการประเมินเป็นระยะ ๆ เพื่อให้นักเรียนได้รับผลสะท้อนและนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องได้ และควรมีการสร้างชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการโภชนาการและเกณฑ์การประเมินให้ละเอียดมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนาชุดกิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการโภชนาการในระดับชั้นอื่น เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการโภชนาการของนักเรียนเรียนระดับชั้นอื่น ๆ ด้วย

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการด้านโภชนาการของนักเรียน หลังจากได้ทำการทดลองใช้กิจกรรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริการโภชนาการ

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมพล ต้นสกุล. (2543). *พฤติกรรมศาสตร์สาธารณสุข* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สหประชาพานิชย์.
- ณรงฤทธิ์ วุฒิมงคลตระกูล. (2550). *การพัฒนาการลดพฤติกรรมบริการโภชนาการของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดโคกงาม อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การพัฒนาศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ปณิสรา จันทร์पालะ. (2553). *การพัฒนาชุดกิจกรรมส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ภัทรลดา ประมาณพล. (2560). *การพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่องจำนวนนับ และการบวกการลบ การคูณ การหารสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เทคนิค TAI*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี. (2549). *การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้*. อุดรดิตต์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์.
- โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม. (2561). *สรุปผลการตรวจระบบ Thai Growth*. ร้อยเอ็ด: โรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม.
- วีระชัย นวลชัย และคณะ. (2560). *การพัฒนาพฤติกรรมบริการโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียน อย.น้อยเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข.
- ศิริเมศร์ ศิริศักดิ์ธนากุล. (2556). *ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีต่อพฤติกรรมการบริโภคที่ยั่งยืนของนักเรียนมัธยมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สถาพร พลราชม. (2555). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิทยาศาสตร์โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอนวิทยาศาสตร์. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). บริโภคอาหารถูกต้องลดปัญหาด้านสุขภาพคนไทย. สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/19644-ปรับวิถีชีวิตสมดุล+ห่างไกลโรคไม่ติดต่อ.html>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). สถานการณ์การบริโภคผักและผลไม้ของคนไทย. สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/19367-สถานการณ์การบริโภคผักและผลไม้ของคนไทย.html>

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

Development of a Training Curriculum in Stem Education Learning Management for
Teachers at an Opportunity Expansion School under the Office of Sakon Nakhon Elementary
Education Area 1

เจษฎา ทองกันทม¹, พรเทพ เสถียรนพเก้า² และ วาโร เพ็งสวัสดิ์³
Jedsada Thongkantom¹, Pornthep Sathiennoppakao² and Waro Pengsawat³

Received : 2 ต.ค. 2562

Revised : 6 มี.ค. 2563

Accepted : 6 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 2) เพื่อศึกษา ประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และระยะที่ 2 การประเมินประสิทธิภาพและการปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านม่วงวิทยา อำเภอกุสุมาลย์จังหวัดสกลนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 ใช้วิธีเลือกแบบ เจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติทดสอบที่ ผลการวิจัยพบว่า

หลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กิจกรรมการฝึกอบรม 5) การวัดและประเมินผล และประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา พบว่า 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 2) ทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาของครูผู้สอน อยู่ในระดับดีมาก และ 3) ความพึงพอใจของครูผู้สอนที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : สะเต็มศึกษา, หลักสูตรฝึกอบรม, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The purposes of this research were : 1) to develop a training curriculum in STEM education learning management for teachers at an opportunity expansion school under the Office of Sakon Nakhon Elementary Education Area 1 and 2) to study the efficiency of the training curriculum in STEM education learning management. The conduction of this research was divided into two phases. Phase 1 was the development of a training curriculum . Phase 2 was the evaluation and improvement of the training curriculum. The target group consisted of 30 teachers at Banmuangwittaya School, Kusuman district,

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
อีเมล: chesjedada1@gmail.com

² ดร.อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹ Master Student Program in Educational Administration Innovation, Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Email: chesjesada1@gmail.com

² Dr., Lecturer in Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

³ Associate Professor Dr., Lecturer in Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

Sakon Nakhon province in the second semester of academic year 2018. These participants were selected by purposive sampling. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation and t-test for dependent samples. The findings were as follows:

The training curriculum in STEM education learning management for teachers at the opportunity expansion school consisted of five components: 1) the rationale, 2) objectives of the training curriculum, 3) content structure, 4) training activities and 5) measurement and evaluation. The efficiency of the training curriculum in STEM education learning management for teachers at the opportunity expansion school revealed that 1) knowledge and understanding in STEM education learning management of the teachers after the training was higher than before the training with statistically significant difference at .01 level, 2) skills of teachers in practicing STEM education learning management were at a very good level, and 3) teachers' satisfaction toward the training curriculum was at the highest level.

Keywords : STEM education, training curriculum, an opportunity expansion school.

บทนำ

สะเต็มศึกษาเป็นหลักสูตรโดยการบูรณาการการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีและกระบวนการทางวิศวกรรมศาสตร์ เพื่อเน้นการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเพื่อให้สามารถพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต (นัสนรินทร์ ปือชา, 2558 : 10) นอกจากนี้สะเต็มศึกษาจะทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านปัญญา ด้านทักษะการคิด และทักษะอื่น ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาการค้นคว้า สร้าง และพัฒนาความคิดค้นสิ่งต่างๆ ในโลกปัจจุบัน การเน้นความเข้าใจ ความท้าทาย ความสร้างสรรค์ ความแปลกใหม่ และการแก้ปัญหาอย่างมีความหมายของบทเรียนในสะเต็มศึกษาจึงเหมาะที่จะทำให้เยาวชนไทยรุ่นใหม่ เกิดการเรียนรู้และอยู่ในโลกแห่งอนาคตได้อย่างแท้จริง (พรทิพย์ ศิริภัทราชัย, 2556 : 54)

การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา นับว่ามีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาของชาติโดยตรง จึงต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและเทคนิควิธีในการปฏิบัติวิชาชีพที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Center) กระบวนการนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริงให้บรรลุผล จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ครูจะต้องดำเนินการให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้เต็มศักยภาพ มีความสมดุลทั้งทางร่างกาย ปัญญา จิตใจ และสังคม ให้เป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ ใช้เหตุผลและเชิงวิทยาศาสตร์ มีความคิดรวบยอด รักการเรียนรู้ รู้วิธีการและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง มีเจตคติที่ดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ และมีทักษะจำเป็นต่อการพัฒนาตน พัฒนาอาชีพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2557 : 135-136) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษามีวิธีการพัฒนาบุคลากรที่หลากหลาย เช่น พัฒนาหลักสูตรเพื่อฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต เป็นต้น แต่วิธีที่นิยมใช้และได้ผลดี คือ การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรเพื่อฝึกอบรม เพราะเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนาธรรมณ์สู่การปฏิบัติเป็นสิ่งที่นำเอาความมุ่งหมายและนโยบายการศึกษาไปแปลงเป็นการกระทำพื้นฐานในโรงเรียน หรือกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของการศึกษา (อึ้ง อึ้ง, 2542 : 149) ส่วนการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จะเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและความสามารถของบุคคลในสังคมใดสังคมหนึ่งเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลไปในทิศทางที่ต้องการ เป็นการเรียนการสอนชนิดเจาะจง มีเป้าหมายกำหนดเฉพาะอย่างชัดเจน (Fippo, 1970 : 243)

จากผลการประเมินที่ปรากฏในรายงานประจำปีของ World Economic Forum ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ยังไม่เท่าที่ควร ผู้เรียนขาดทักษะการคิด การสอนในปัจจุบันมุ่งเน้นเพียงแต่การให้ความรู้มาก เพื่อใช้ในการสอบแต่ไม่สอนให้นักเรียนได้เกิดทักษะการคิด ไม่มีการเชื่อมโยงความรู้ที่มีไปใช้ในการแก้ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน (นงนุช เอกตระกูล, 2557 : ออนไลน์) จากปัญหาการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) เปิดเผยผลการสอบวิทยาศาสตร์ ในโครงการ

ประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (PISA) ในปี 2015 พบว่านักเรียนไทยมีผลการประเมินมีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบกับปี 2012 คะแนนเฉลี่ย 421 คะแนน เมื่อเทียบกับปี 2012 คะแนนเฉลี่ย 444 คะแนน ลดลง 23 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD เมื่อเทียบกับปี 2012 (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2558 : 4-18)

การจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาและแก้ปัญหาจากสภาพจริง โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จาริพร ผลมูล (2559 : 1-13) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยบูรณาการแบบสะเต็ม มุ่งส่งเสริมการพัฒนาสมองซีกซ้ายและซีกขวาให้เกิดความสมดุล เกิดความคงทนในการเรียนวิทยาศาสตร์ โดยคำนึงถึงศักยภาพในการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน จึงมีวิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อสนองความต้องการของนักเรียนที่แตกต่างกัน การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดขั้นสูง การแก้ปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการตัดสินใจ รวมทั้งสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเก็บไว้ในความทรงจำได้ยาวนาน และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการค้นพบไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ (Glazewski & Ertmer, 2010 : 269-282) ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยใช้กระบวนการคิดและปฏิบัติจริงมากที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางสติปัญญาของนักเรียน อันส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากต้องมีความรู้พื้นฐาน และเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา กับครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ต้องศึกษาทำความเข้าใจแนวทางการจัดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ ที่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน วิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียน ทักษะในการเรียนรู้ ทั้งในด้านการคิดไปสู่ทักษะการปฏิบัติ มีเจตคติและค่านิยมที่ดีงาม และสามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดที่จะส่งผลถึงผู้เรียนโดยตรง อีกทั้งยังมุ่งหวังให้หลักสูตรดังกล่าวเป็นต้น ตามแนวทางให้กับผู้ที่สนใจนำไปใช้และพัฒนาต่อไป

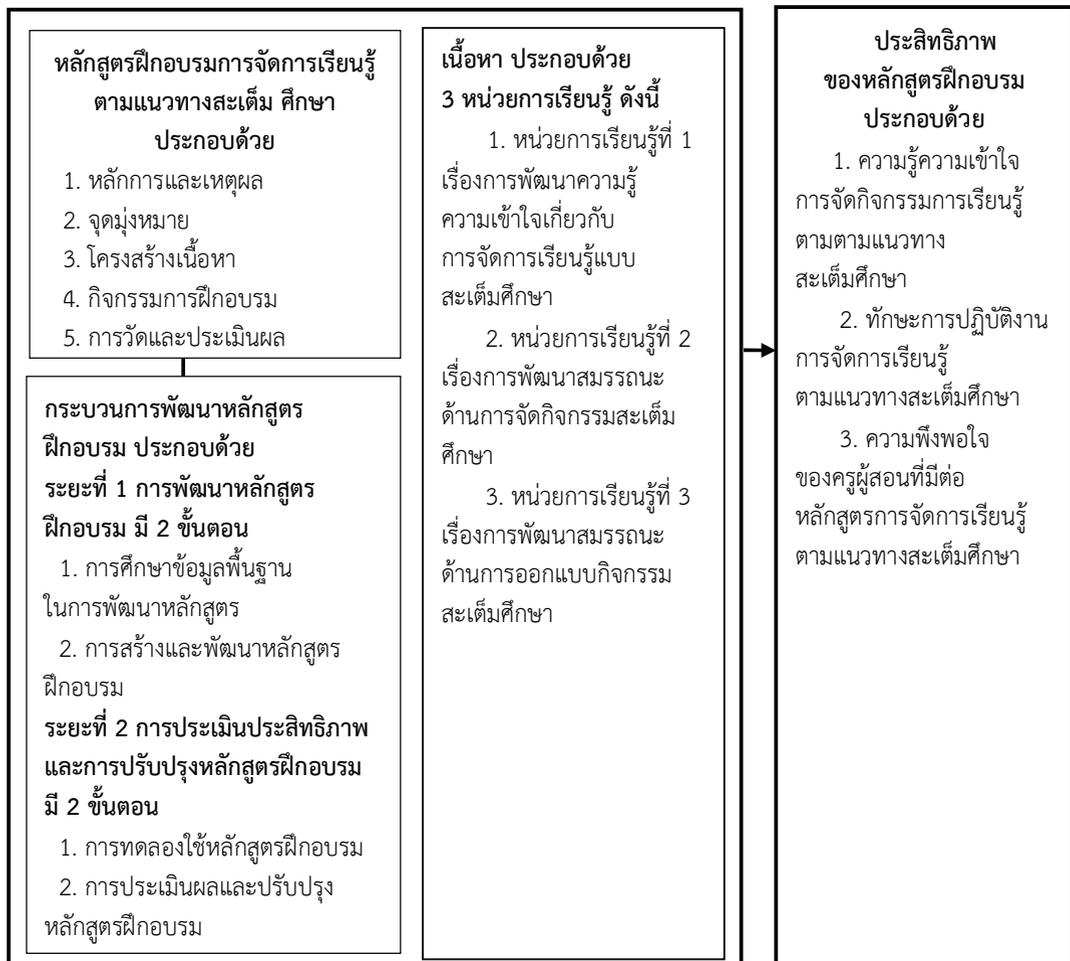
วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ดังนี้
 - 2.1 เพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาระหว่างก่อนและหลังฝึกอบรม
 - 2.2 เพื่อศึกษาทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา
 - 2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของครูผู้สอน ต่อหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

กรอบแนวคิดของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้ตรงตามความต้องการจำเป็น ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรฝึกอบรม และผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ครูผู้สอนเข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา (STEM Education) หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม
2. ทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา อยู่ในระดับดี
3. ความพึงพอใจของครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่ฝึกอบรมด้วยหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา (STEM Education) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 อยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านม่วงวิทยา อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลและประเมินผลการวิจัย ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย เอกสารการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางสะเต็มศึกษา แบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา และแบบประเมิน ความพึงพอใจของครูผู้สอนมีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการดำเนินการวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดทฤษฎี

ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากการศึกษานำมาใช้เป็นข้อมูล ในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม และกำหนดหัวข้อประเด็นในการสัมภาษณ์

2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

2.1 การออกแบบร่างหลักสูตรฝึกอบรม โดยกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรดังนี้ หลักการ และเหตุผล จุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผล

2.2 ตรวจสอบคุณภาพความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรฝึกอบรมและตรวจสอบ คุณภาพเครื่องมือวัดผลประเมินผลของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

ระยะที่ 2 การประเมินประสิทธิภาพและการปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูล

2. การประเมินผลและการปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้

ความเข้าใจก่อนและหลังฝึกอบรม คะแนนเฉลี่ยทักษะการปฏิบัติงาน คะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม และปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมให้มีความเหมาะสม ได้หลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ฉบับสมบูรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือวัดมาวิเคราะห์สถิติ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่า t-test ตามแนวทาง Dependent Samples สำหรับการเปรียบเทียบ ระหว่างก่อน และหลังการฝึกอบรม

สรุปผล

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สรุปผล ได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ผลการสร้างโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สรุปได้ดังนี้

1.1 ผลการสร้างโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีองค์ประกอบของหลักสูตร 5 องค์ประกอบ 1) หลักการและเหตุผล 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 หน่วยการเรียนรู้ ใช้เวลาฝึกอบรม 14 ชั่วโมง 4) กิจกรรมการฝึกอบรม 5) การวัดและประเมินผล ประเมินผลการเรียนรู้ก่อน ระหว่างและหลัง การฝึกอบรม ใช้เครื่องมือวัด ได้แก่ 1) แบบประเมินความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสะเต็มศึกษา 2) แบบประเมินผลทักษะ การปฏิบัติงานครูสะเต็มศึกษา 3) แบบวัดความพึงพอใจของครูผู้สอนต่อหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา

1.2 ผลการตรวจสอบโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยได้จัดทำโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรด้านความเหมาะสม และความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตร ด้วยเครื่องมือที่ใช้

ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยเป็นตามแนวทางสอบถามมาตราส่วน 5 ระดับ โดยกำหนดค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมที่ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ มีความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$) และมีความสอดคล้องกันในทุกประเด็น โดยมีค่าความสอดคล้อง เท่ากับ 0.80-1.00 ใช้ได้

2. ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

ผลจากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ระหว่างก่อนและหลังฝึกอบรม ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม จำนวน 30 คน

การฝึกอบรม	n	\bar{X}	S.D.	df	t	Sig
ก่อนฝึกอบรม	30	13.50	2.921	29	31.789**	0.000
หลังฝึกอบรม	30	22.17	2.422			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 1 พบว่าภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ผลการศึกษาทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ปรากฏดังตาราง 2

ตาราง 2 วิเคราะห์ทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา

ทักษะการปฏิบัติงาน	N	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	ระดับคุณภาพ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1	30	24	20.40	2.46	ดีมาก
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2	30	24	21.40	1.89	ดีมาก
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3	30	24	22.20	0.76	ดีมาก
ค่าเฉลี่ย	30	24	21.33	0.90	ดีมาก

จากตาราง 2 พบว่าคะแนนทักษะการปฏิบัติงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก มีคะแนนเฉลี่ย 21.33 เมื่อพิจารณาแยกเป็นทักษะการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ พบว่าหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดที่ 22.20 อยู่ในระดับดีมาก เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยทักษะหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดที่ 20.40

2.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของครูผู้สอนที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ปรากฏดังตาราง 3

ตาราง 3 ความพึงพอใจของครูผู้สอน ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา

ข้อ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ด้านสถานที่/ระยะเวลา	4.82	0.25	มากที่สุด
2.	ด้านการนำความรู้ไปใช้	4.85	0.23	มากที่สุด
3.	ด้านวิทยากร	4.88	0.33	มากที่สุด
4.	ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	4.86	0.27	มากที่สุด
5.	ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรม	4.95	0.22	มากที่สุด
6.	ด้านการวัดและประเมินผล	4.85	0.32	มากที่สุด
	ค่าเฉลี่ยรวม	4.87	0.28	มากที่สุด

จากตาราง 3 พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.87$) สูงกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรม ($\bar{X}=4.95$) 2) ด้านวิทยากร ($\bar{X}=4.88$) และ 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}=4.86$) และด้านสถานที่/ระยะเวลามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}=4.82$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีประเด็นน่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) โครงสร้างเนื้อหา 4) กิจกรรมการฝึกอบรม และ 5) การวัดและประเมินผล พัฒนาขึ้นโดยยึดหลักการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรมของนักวิชาการด้านหลักสูตรเช่น Taba (1962 : 341) Nicholls (1978 : 17) Kerr (1989 : 16) สมชาย สังข์สี (2550 : 145-146) และจรัส อินทลาภาพร (2558 : 2) ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันผลการประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบของหลักสูตรในแต่ละด้านเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือมีค่าความสอดคล้องมากกว่า .50 ทุกประเด็น หมายความว่า องค์ประกอบของร่างหลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องกัน อันเนื่องมาจากผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโดยดำเนินการผ่านกระบวนการคุณภาพตามขั้นตอน

2. ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีประสิทธิภาพตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา พบว่าคะแนนทดสอบหลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรัส อินทลาภาพร (2558 : 728) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษา สำหรับครูระดับประถมศึกษา พบว่าคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาของครู หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับนัสนรินทร์ ปือชา (2558 : 59) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยาความสามารถในการแก้ปัญหา และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

2.2 ผลการศึกษาทักษะการปฏิบัติงานการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อยู่ในระดับดีมาก สูงกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ใน แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมสามารถพัฒนาทักษะ

การปฏิบัติงานได้จริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมที่กำหนดให้ครูผู้สอน ได้ใช้เวลาในการปฏิบัติทักษะในแต่ละกิจกรรม ได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมที่กำหนดมีความเหมาะสมกับครูผู้สอน นอกจากนี้กิจกรรม การฝึกอบรมได้เน้นให้มีการปฏิบัติจริงทุกกิจกรรมอย่างหลากหลาย โดยการให้ความรู้ด้านทฤษฎีก่อนเข้าสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับรูปตามแนวทางการเรียนการสอน และการฝึกอบรมที่เน้นทักษะปฏิบัติของ ทิศนา แคมมณี (2553 : 296-298) กล่าวว่าการเรียนการสอนที่เน้นทักษะปฏิบัติที่ได้ผลดีประกอบด้วยยุทธวิธี 3 ยุทธวิธี ได้แก่ 1) การสอนทฤษฎี ก่อนสอนงานปฏิบัติ 2) การสอนงานปฏิบัติก่อนสอนทฤษฎี และ 3) การสอนภาคทฤษฎีและปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ด้วยเหตุผล ดังกล่าว ส่งผลให้ทักษะการปฏิบัติงานของการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับศรีธยา แสงหิรัญ (2553 : 182-183) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน เพื่อให้มีคุณลักษณะ สูการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยจากตามแนวทางทดสอบความสามารถและทักษะของผู้เข้ารับการ อบรม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของครูผู้สอนที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.87 สูงกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรม มีคะแนนเฉลี่ย 4.95 รองลงมาด้านวิทยากร มีคะแนนเฉลี่ย 4.88 คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ย 4.86 และด้านสถานที่/ระยะเวลา มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดที่ 4.82 ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของ สมใจ กองเดิม (2553 : 73) ได้กล่าวว่า สื่อเป็นสิ่งเร้าที่นำเสนอเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี สื่อที่ดีจะต้อง เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนไว้ด้วย และผู้สอนควรเน้นสื่อประเภทต่าง ๆ ต่อผู้เรียน นอกจากนี้วิทยากรที่ดำเนินการฝึกอบรม ยังเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่ฝึกอบรมเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการที่ทำให้ผู้เข้ารับการอบรม เข้าใจได้ง่าย มีบุคลิกภาพที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะ ช่วยเหลือเป็นอย่างดี และเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นไปตามลักษณะการฝึกอบรมที่ดี สอดคล้องกับนัสนรินทร์ บือชา (2558 : 59) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการเรียนรู้ตามแนวคิด สะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา ความสามารถในการแก้ปัญหาและความพึงพอใจ ต่อการจัดการเรียนรู้ออกนักรเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 มีความพึงพอใจ ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา หลังการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา สำหรับครูผู้สอน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ได้ขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การออกตามแนวทางกิจกรรมวิทยากรให้ข้อคิดเห็นว่าการออกตามแนวทางกิจกรรมการเรียนรู้ควรแยกกิจกรรม เป็นระดับช่วงชั้น เช่นกิจกรรมระดับชั้นอนุบาล กิจกรรมระดับชั้นประถมศึกษา และกิจกรรมระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้ครู ได้นำกิจกรรมนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นแนวทางในการออกตามแนวทางกิจกรรมการเรียนการสอนของครู

1.2 การอบรมการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาวิทยากรควรให้ความรู้เรื่องกระบวนการออกตาม แนวทางทางวิศวกรรม 6 ขั้นตอน ให้ชัดเจนและยกตัวอย่างการออกตามแนวทางกิจกรรมและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อผู้เข้ารับการอบรมจะได้เข้าใจและนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนได้ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ตามแนวสะเต็มศึกษาระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา

2.2 ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โดยนำแนวคิดสะเต็มศึกษาไปบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

2.3 ควรทำการวิจัยผลการดำเนินงานของครูผู้สอนที่ผ่านการอบรม ได้นำกิจกรรมสะเต็ม หรือนำไปบูรณาการ กับกลุ่มสาระอื่น ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- จารีพร ผลมูล (2559). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการแบบ STEAM สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3: กรณีศึกษา ชุมชนวังตะกอก จังหวัดชุมพร. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(2), 1-13.
- จำรัส อินทลาภาพร. (2558). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาสำหรับครูระดับประถมศึกษา*. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง (2557). *กระบวนการทัศน์พัฒนศึกษา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- นัสรินทร์ บือชา. (2558). *ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา ความสามารถในการแก้ปัญหาและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรทิพย์ ศิริภัทรราชย์. (2556). *STEM Education กับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/april_june_13/pdf/aw07.pdf
- พิศนา แคมมณี. (2553). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ่ารง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตรการออกตามแนวทางและพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- นงนุช เอกตระกูล. (2557). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ STEM Education*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, จาก http://swis.act.ac.th/html_edu/act/temp_emp_research/2204.pdf
- ศรีณยา แสงหิรัญ. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนเพื่อให้มีคุณลักษณะสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้*. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมใจ กงเดิม. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนคิดวิเคราะห์สำหรับครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมชาย สังข์สี. (2550). *หลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนามาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2558). *สรุปผลการวิจัย PISA 2015*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- Flippo, E. B. (1970). *Management A Behavioral Approach*. Boston: Allynand Bacon. Fran, R., & Vicent, N. (2001). *How to Lead Work Teams*. San Francisco, Inc. U.S.A.
- Glazewski, K.D., and Ertmer, P.A. (2010). Foster socio-scientific reasoning in problem-based Learning : Examining teacher practice .*International Journal of Learning*. 16(12), 269-282.
- Kerr, J. F. (1989). *Changing the a Curriculum*. London: University of London Press.
- Nicholls, A. (1978). *Developing a Curriculum*. London: Cox and Wyman.
- Taba H. (1962). *Curriculum Development Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace & World, INC.

การใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Using Active Learning Process and Questioning Techniques to Improve Students Ability to Questioning for Science Project of General Science Education Colledge Students in Roi Et Rajabhat University

เฉลิมวุฒิ ศุภสุข¹
Chalermwoot Soopasook¹

Received : 13 ส.ค. 2562
Revised : 28 ต.ค. 2562
Accepted : 29 ต.ค. 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ในการตั้งคำถามเกี่ยวกับโครงการงานวิทยาศาสตร์หลังเรียน โดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม 2) เปรียบเทียบระดับของการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ ของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ก่อนและหลังเรียนโดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป จำนวน 99 คน ในรายวิชา SED4135 โครงการงานวิทยาศาสตร์ ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม จำนวน 4 แผน 16 ชั่วโมง และ 2) แบบสังเกตพัฒนาการในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบประเมินความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ จำนวน 20 ข้อ เป็นแบบอัตนัย ใช้เกณฑ์การประเมินให้คะแนนแบบแยกประเด็น วิเคราะห์ข้อมูลด้านสถิติด้วยค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test ผลการวิจัย พบว่า

1) นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถ ในการตั้งคำถามเท่ากับร้อยละ 85.84 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 75 และจัดอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก และ 2) นักศึกษาที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก, เทคนิคการใช้คำถาม, ความสามารถในการตั้งคำถาม

Abstract

The purposes of this study were to 1) study the ability of students to questioning for science project after learning with active learning process and questioning techniques 2) compare students' science project questioning ability between before and after learning with active learning process and questioning technique. The sample was a class of 99 general science education college students of faculty of education, Roi Et Rajabhat University in SED4135 Science project subject by purposive sampling. The experimental instruments were 1) 4 active learning process and questioning techniques lesson plan and 2) questioning development observation form. The data collection instrument was science project questioning ability form. The collected data were analyzed by arithmetic mean, mean of percentage, standard deviation, and t-test. The research found:

1) The mean percentage score of students' science project questioning ability was 85.84 percent, which was higher than the criterion score set at 75 percent, and rated as very good and 2) After

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: wo_ot9@hotmail.com

¹ Lecturer in General Science Education, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University, Email: wo_ot9@hotmail.com

experiment, the science project questioning ability of students after learned with active learning process and questioning technique higher than before experiment at .05 level of significant

Keywords : Active learning process, Using questioning technique, Questioning technique ability

บทนำ

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวดที่ 4 มาตราที่ 23 และ 24 ที่เน้นให้มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความถนัด และความสนใจของผู้เรียน โดยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงฝึกผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา, 2542, 2553 : 8-9) สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ที่เน้นให้ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และในยุทธศาสตร์ที่ 3 ข้อ 3.3 ที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2560 : ฌ-ญ)

ทุกประเทศต่างทบทวนและปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาของตนเองเพื่อให้เยาวชน/ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ และรับรู้ข้อมูลและตัดสินใจด้วยความรับผิดชอบเพื่อการดำรงชีวิตและทำงานได้ในศตวรรษที่ 21 (Northern Ireland Curriculum, 2007 : online) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนระดับมหาวิทยาลัยที่เปลี่ยนจากแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง (Teaching-centric approach) ไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้/ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learning-centric approach) ซึ่งเป็นการคิดใหม่ (rethinking) โดยการผสมผสานแนวทางการจัดการเรียนการสอน (pedagogical approaches) กับกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน (learning process) ผ่านการคำนึงถึง 1) นักเรียนเรียนรู้ได้ดีแค่ไหน และ 2) แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย แนวทางใดที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น (University of North Carolina at Chapel Hill, 2009 : online) ซึ่งแนวทางจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ควรนำมาปรับใช้ในห้องเรียนระดับอุดมศึกษา

การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างมีชีวิตชีวาและตื่นตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551 : 8) ซึ่งนำผู้เรียนไปสู่การสะท้อนสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ในชั้นเรียน นักเรียนจะต้องได้ทำมากกว่าการนั่งฟังและจดบันทึก เช่น อ่าน เขียน อภิปราย รวมไปถึงกิจกรรมที่สะท้อนความคิดหรือสะท้อนการเรียนรู้ต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนให้มีกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม ต้องอาศัยการพัฒนาทักษะกิจกรรมสำหรับผู้เรียน และต้องใช้กลยุทธ์หรือเทคนิคเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ถ้านักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการกระตุ้นหรือส่งเสริม (encourage) และการสะท้อนผล (reflection) ในการทำงานผ่านกลยุทธ์การเรียนรู้ (active learning strategies) นักเรียนจะเรียนรู้ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (more effectively) และเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น (Dias, 2011 : online) สอดคล้องกับ Brame (2016 : online) ให้ความหมายของการเรียนรู้เชิงรุกว่า เป็นกิจกรรมที่นักเรียนสร้างความรู้และความเข้าใจด้วยตนเอง (construct knowledge and understanding) ซึ่งกิจกรรมต้องกระตุ้นผู้เรียนในการคิดขั้นสูง (higher order thinking) ผู้เรียนจะได้คิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ สิ่งสำคัญของการเรียนรู้เชิงรุก คือ การเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้ กับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

การเรียนรู้เชิงรุกสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้สรุคนิยม (Constructivism) ตามที่ Brame (2016 : online) ให้เหตุผลไว้ว่า เนื่องจากการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับทฤษฎีการเรียนรู้สรุคนิยมที่นักเรียนแต่ละคนเรียนรู้ผ่านการสร้างความรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเอง รวมถึงการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิม เริ่มจากการซึมซับความรู้ใหม่ (Assimilate) เข้ากับความรู้อุปสรรคหรือประสบการณ์เดิม แล้วปรับให้เกิดความเข้าใจ (Accommodate) โดยแนวทางการสร้างความรู้ตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้สรุคนิยมนั้น สนับสนุนการเรียนรู้โดยใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนเชื่อมโยงระหว่างความรู้หรือประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ รวมไปถึงต่อยอดหรือขยายความรู้ความเข้าใจของนักเรียนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดย Teaching Assistants' Training Program [TATP] (2014 : online) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกในการจัดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้ 1) เพิ่มเจตคติและความพึงพอใจของนักเรียนให้สูงมากยิ่งขึ้น รวมถึงเพิ่มความมั่นใจ

ในตัวเอง (self-confidence) และความเชื่อมั่นในตัวเอง (self-reliance) 2) กระตุ้นผู้เรียนให้มีลักษณะของการเป็นนักเรียนเชิงรุก 3) เพิ่มความรู้ด้านเนื้อหาสาระ (content knowledge) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) และการรื้อฟื้นความรู้ (recall) 4) เอื้อให้ผู้เรียนสามารถใช้วิธีการเรียนรู้ (Learning style) ได้หลากหลายตามความเหมาะสมและความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน 5) เพิ่มความกระตือรือร้นทั้งนักเรียนและครูผู้สอน 6) ส่งเสริมนักเรียนในการคิดขั้นสูง (higher order thinking) เช่น การวิเคราะห์ (analysis) การสังเคราะห์ (synthesis) การคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) ความสามารถในการประยุกต์ความรู้ (adaptability) การแก้ปัญหา (problem solving) โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีเทคนิคการเรียนแทรกอยู่ ที่ครูผู้สอนสามารถเลือกและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชั้นเรียนนั้น ๆ โดยเทคนิคในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่น่าสนใจสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ 1) เทคนิคการใช้คำถาม 2) PMI (Plus-Minus-Interest) และ 3) Think-pair-share (University of North Carolina at Chapel Hill, 2009 : 1-2, Northern Ireland Curriculum, 2007 : online) and (Brame, 2016 : online)

เทคนิคการใช้คำถาม (Question Technique) หมายถึง การแสดงออกของการสืบสอบหาความรู้ที่ต้องการคำตอบผ่านการใช้คำถาม โดยการถามคำถามที่ดีเป็นทักษะที่ต้องมีการฝึกฝน ฝึกซ้อม และต้องมีการนิเทศติดตาม ถ้านักเรียนไม่ได้อยู่ในสังคมหรือสภาพแวดล้อมที่มีการกระตุ้นในการใช้คำถามเชิงรุก (Active question) ทักษะการใช้คำถามจะไม่เกิดและไม่กลายเป็นคนมีนิสัยในการถามคำถามเชิงรุก จึงส่งผลให้การถามคำถามเป็นทักษะที่มีความสำคัญมากสำหรับการเริ่มต้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ (Nikam, 2014 : online) Pierre-Marc-Gastau, duc de Levis (site in Vale, 2013 : online) ได้กล่าวว่า “เราสามารถตัดสินความคิดของใครสักคนได้จากการถามคำถามของเขา แทนที่จะมองเพียงแค่ว่าคำตอบที่เขาตอบ” ถ้าครูสามารถใช้คำถาม หรือนักเรียนสามารถตั้งคำถามได้อย่างมีประสิทธิภาพ คำถามจะเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดที่สามารถนำไปสู่จุดเริ่มต้นในการแสวงหาความรู้ได้เป็นอย่างดี โดยลักษณะคำถามที่ใช้ในห้องเรียนโดยส่วนใหญ่มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) คำถามปลายปิด (close question) เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบที่ค่อนข้างจำกัด หรือต้องการคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว (right answer) คำถามในลักษณะนี้ใช้ในกรณีที่ผู้เรียนมีความรู้ หรือมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำตอบอยู่แล้ว ครูจึงนิยมใช้คำถามปลายปิดในการดึงข้อมูลหรือความรู้ที่ผู้เรียนเข้าใจออกมาเป็นรูปธรรม และ 2) คำถามปลายเปิด (open question) เป็นคำถามที่มีคำตอบที่ถูกต้องได้หลายคำตอบ อาจมีเพียงหนึ่งคำตอบ หรือมากกว่าหนึ่งคำตอบก็ได้ ผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์เดิม ความรู้เดิม รวมถึงความคิดอันเป็นเหตุเป็นผลในการสร้างสมมติฐานหรือสร้างคำตอบขึ้นมา คำถามในลักษณะนี้สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์ และมีการคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างคำตอบที่สอดคล้องกับคำถามด้วยความเป็นเหตุเป็นผล (Blosser, 2000 : online) Nikam, (2014 : online) ได้แบ่งประเภทของคำถามที่พบบ่อยในห้องเรียนวิทยาศาสตร์ไว้ 2 ประเภท ได้แก่ 1) คำถามที่ต้องใช้ข้อมูลเป็นฐาน (Information based question) เป็นคำถามที่สามารถแก้ปัญหาได้โดยการอภิปราย สอบถามผู้รู้ หรือการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หรืองานวิจัย เนื่องจากเป็นคำถามที่มีคำตอบที่ถูกต้องรออยู่แล้ว เพียงแค่ออกให้ผู้เรียนไปศึกษาเพิ่มเติมเท่านั้น คำถามในลักษณะนี้เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยการอาศัยหลักฐานหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อใช้ในการกล่าวอ้างหรืออธิบายให้เกิดความเข้าใจหรือการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น 2) คำถามเชิงรุก (Active based question) เป็นคำถามที่จะนำผู้เรียนไปสู่การแสวงหาความรู้หรือหาคำตอบที่นักเรียนสงสัยผ่านกิจกรรมการทดลอง ผ่านประสบการณ์ตรง หรือผ่านการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้หรือหาคำตอบของปัญหาผ่านการแก้ปัญหาที่หลากหลายโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ หรือตรวจสอบสมมติฐานตามแนวทางที่นักเรียนได้กำหนดขึ้นมา

Groisser (1964, อ้างถึงใน Lewis, 2002 : online) ได้กล่าวในหนังสือ How to Use the Fine Art of Questioning ถึงประเภทของคำถามเมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ไว้ 7 ประเภท ดังนี้ 1) คำถามทดสอบความพร้อมของนักเรียน (to test a student's preparation) เป็นคำถามที่ถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนจากการทำการบ้านหรือจากภาระงานที่ได้รับมอบหมาย 2) คำถามกระตุ้นความสนใจ (arouse interest) เป็นคำถามกระตุ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นหรืออยากที่จะฝังรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ครูกำลังสอน 3) คำถามเพื่อพัฒนาความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (to develop insights) เป็นคำถามที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในสิ่งที่นักเรียนกำลังศึกษา หรือต่อยอดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ 4) คำถามเพื่อพัฒนาการคิด ทักษะคิด และการเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน (to develop ideals, attitudes, and appreciations) เป็นคำถามที่ช่วยให้นักเรียนได้ตระหนักและเห็นประโยชน์

เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนในบริบทต่าง ๆ ในหลาย ๆ มิติที่นอกเหนือจากความรู้ที่เรียนในห้องเรียน) เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่เข้มแข็ง (to strengthen learning) เป็นคำถามที่ช่วยให้นักเรียนทบทวนความรู้ หรือสรุปความรู้เพื่อให้เข้าใจถูกต้องและตรงประเด็น 6) เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (to stimulate critical thinking) โดยพัฒนาทัศนคติในการถามคำถามของนักเรียนให้ลุ่มลึกในการถามคำถามมากยิ่งขึ้น และ 7) เพื่อทดสอบการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ (to test achievement of objective) เป็นการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนในสิ่งที่ครูได้สอนแล้ว เพื่อให้ได้รับรู้ข้อมูลว่าผู้เรียนเมื่อเรียนในเนื้อหา นั้น ๆ แล้วบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่อย่างไรก็ตาม Groisser ยังได้เสนอลักษณะของคำถามที่ดีที่เหมาะสมสำหรับใช้ในห้องเรียนไว้ 7 ข้อ ดังนี้ 1) คำถามที่ตรงประเด็น (Purposeful) ควรถามคำถามที่เจาะจง ตรงประเด็น ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการถาม 2) คำถามที่ชัดเจน (Clear) ครูควรถามคำถามที่ชัดเจนและสื่อความหมาย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่ครูต้องการสื่อได้ถูกต้อง 3) กระชับ (Brief) ครูควรเลือกใช้ภาษาที่กระชับ ไม่เยิ่นเย้อในการถามคำถาม เพื่อป้องกันผู้เรียนไม่ให้เกิดความสับสน หลงประเด็น หรือเข้าใจผิดเกี่ยวกับสิ่งที่ครูถาม 4) ภาษาที่เข้าใจง่าย (Natural) ครูควรใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติ เข้าใจง่าย หรือคำศัพท์เฉพาะที่yakเกินความเข้าใจของผู้เรียนมากเกินไป 5) คำถามชวนคิด-กระตุ้นการคิด (Thought-provoking) ครูควรใช้คำถามในลักษณะกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด คำถามที่น่าสนใจ น่าค้นหา หรือชวนให้ผู้เรียนตอบสนองต่อสิ่งที่ครูถาม 6) คำถามที่มีขอบเขตที่ชัดเจน (limited in scope) ควรเป็นคำถามที่มีเพียง 1 หรือ 2 ประเด็น ในการหาคำตอบ หรืออธิบายเหตุผล เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดหรือการหลงประเด็นระหว่างการอภิปราย และ 7) คำถามที่เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน (adapted to the level of the class) ครูควรปรับภาษาของคำถาม ลักษณะของคำถาม ประเด็นในการถาม ความยากง่ายของคำถาม และเรื่องราวเกี่ยวกับคำถาม ให้เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็กเพื่อให้เหมาะสมและทำให้ผู้เรียนเข้าใจ หากคำถามนั้นยากเกินไปอาจทำให้ผู้เรียนไม่สนใจในสิ่งที่เรียน

จากเอกสารที่กล่าวมาในข้างต้นเห็นได้ว่า การใช้คำถามในห้องเรียนเป็นเทคนิคสำคัญในการช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น หรือใฝ่รู้ในสิ่งที่ต้องการทราบคำตอบ รวมไปถึงช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองผ่านการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน สอดคล้องกับรายวิชาวิทยาศาสตร์ที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติ โดยเฉพาะในส่วนของจัดการเรียนการสอนที่เน้นโครงงานเป็นฐาน หรือรายวิชาโครงงานวิทยาศาสตร์ โดย Simmons (2004 : online) ให้ความหมายของโครงงานวิทยาศาสตร์ไว้ว่า เป็นการสำรวจตรวจสอบข้อคำถามที่นักเรียนสนใจ (investigate a question of interest) สอดคล้องกับ Martine, Stephen and Young (2019 : online) และพิมพันธ์ เตะขุคุปต์ (2559 : 16) ให้ความหมายของโครงงานวิทยาศาสตร์ไว้ว่า เป็นการค้นคว้าเกี่ยวกับหัวข้อวิทยาศาสตร์ด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่เรียกว่า องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (body of knowledge) ด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยความรู้ที่ได้มานั้นควรเป็นความรู้ใหม่ หรือต่อยอดจากความรู้เดิม ซึ่งครูทำหน้าที่คอยให้คำปรึกษา ทั้งครูและนักเรียนเรียนรู้และศึกษาไปพร้อม ๆ กัน (unknown by all) จุดเริ่มต้นสำคัญสำหรับการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ คือ การพัฒนา (develop) และการมี (owning) คำถามที่นักเรียนสนใจที่เกี่ยวกับชีวิตจริง เนื่องจากโครงงานวิทยาศาสตร์เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาวิทยาศาสตร์เป็นเนื้อหาหลัก แต่สามารถนำเนื้อหาอื่น ๆ รวมถึงเนื้อหาในบริบทของชีวิตจริงมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนได้ความเหมาะสม หรือที่เรียกว่า cross-curriculum project เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาในชีวิตจริง (real-life problem solving) จึงจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งความรู้และความช่วยเหลือต่าง ๆ สำหรับการศึกษาหาความรู้ และแก้ปัญหาในสิ่งที่นักเรียนสนใจ โดย Simmons (2004 : 6) ได้ให้ข้อสังเกตว่า ถึงแม้หลักสูตรวิทยาศาสตร์มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ (learning science facts) และเรียนรู้ผ่านกระบวนการทดลองทางวิทยาศาสตร์ (experimental procedure) แต่มีนักเรียนน้อยคนนักที่จะสามารถตั้งคำถามปลายเปิด (open-ended question) ได้ดีและตรงกับหัวข้อที่ตนเองต้องการ โดยการระบุปัญหาหรือการตั้งคำถามสำหรับการทำโครงงานวิทยาศาสตร์นั้น ต้องมีลักษณะที่เหมาะสมเพื่อเอื้อให้นักเรียนสามารถดำเนินการทำโครงงานได้ลักษณะของคำถามที่เหมาะสมสำหรับการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ มีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเป็นการไม่ปิดกั้นวิธีการในการแก้ปัญหา หรือไม่ได้รับว่าวิธีแก้ปัญหาไหนถูกหรือผิด เนื่องจากคำถามโครงงานบางคำถามอาจมีวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลายวิธีได้ 2) เป็นคำถามริเริ่มสร้างสรรค์ คำถามโครงงานที่ดีควรนำไปสู่การแสวงหาคำตอบ ความรู้ วิธีการหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ยังไม่เคยพบ ยังไม่เคยปรากฏ หรือยังไม่เคยมีผู้ได้ศึกษามาก่อน 3) เป็นคำถามที่สามารถดำเนินการตรวจสอบหรือทดสอบเพื่อหาคำตอบได้ โดยไม่ยากหรือไม่ง่ายจนเกินไป 4) เป็นคำถามเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน

ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นของนักเรียนมากยิ่งขึ้น สรุปได้ว่า คำถามที่เหมาะสมสำหรับการทำโครงการควรเป็นคำถามริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ แต่บางคำถามอาจยากจนเกินไป หรือไม่เหมาะสมกับระดับหรือช่วงวัยของผู้เรียน ส่งผลให้โครงการไม่ประสบความสำเร็จหรือล้มเลิกการทำโครงการในเรื่องนั้น ๆ การทำโครงการวิทยาศาสตร์เป็นการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เข้าไปศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่สนใจให้มีความรู้มากยิ่งขึ้น จึงไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามโครงการที่มีความสลับซับซ้อนมากจนเกินไป ซึ่งการใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่พบเห็นทั่วไปในชีวิตประจำวันจึงเป็นวิธีการที่ง่ายสำหรับนักเรียน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2553 : 40-41, พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2559 : 54-55, พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2548 : 68-69

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษา การใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์ของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสามารถของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไปในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์ หลังเรียนโดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับของการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์ของนักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ก่อนและหลังเรียนโดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

การเรียนรู้เชิงรุกเป็นกิจกรรมที่นักเรียนสร้างความรู้และความเข้าใจด้วยตนเอง (construct knowledge and understanding) ซึ่งกิจกรรมต้องกระตุ้นผู้เรียนในการคิดขั้นสูง (higher order thinking) ผู้เรียนจะได้คิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ สิ่งสำคัญของการเรียนรู้เชิงรุก คือ การเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้กับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน (Brame, 2016 : online) แต่การถามคำถามที่ดีเป็นทักษะที่ต้องมีการฝึกฝน ฝึกซ้อม และต้องมีการนิเทศติดตาม ถ้านักเรียนไม่ได้อยู่ในสังคมหรือสภาพแวดล้อมที่มีการกระตุ้นในการใช้คำถามเชิงรุก (Active question) ทักษะการใช้คำถามจะไม่เกิดและไม่กลายเป็นคนมีนิสัยในการถามคำถามเชิงรุก จึงส่งผลให้การถามคำถามเป็นทักษะที่มีความสำคัญมากสำหรับการเริ่มต้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ (Nikam, 2014 : online) การตั้งคำถามมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการเรียนโครงการวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นในการได้มาซึ่งหัวข้อของการทำโครงการวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ หัวข้อในการทำโครงการวิทยาศาสตร์ ต้องได้มาจากความสนใจ สงสัย บนพื้นฐานแห่งปัญหาที่กำลังต้องการแก้ไข หรือจากคำถามที่ต้องการคำตอบ (กิ่งทอง ใบหยก, 2554 : 46-47) ทั้งนี้จากการศึกษาของนัยนา ตรงประเสริฐ (2544 : 78) ที่ศึกษาการเปรียบเทียบทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการตั้งคำถามของนักเรียนที่มีและไม่มีกรฝึกตั้งคำถาม เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ พบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกตั้งคำถามมีความสามารถในการตั้งคำถามสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยไม่มีกรฝึกตั้งคำถาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า

1. นักศึกษาที่เรียนโดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามสูงกว่าร้อยละ 75 อยู่ในระดับ ดี
2. นักศึกษาที่เรียนโดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experiment Research) โดยมีการวิจัยแบบ One-group Posttest design มีกลุ่มการทดลอง 1 กลุ่ม คือ กลุ่มของนักศึกษาที่เรียนโดยการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเรียนและหลังเรียน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป จำนวน 99 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคปลาย ปีการศึกษา 2561 รายวิชา SED4135 วิศวกรรมวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นรายวิชาเลือกเสรีของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องจากผู้วิจัยพบปัญหาจากการสอนนักศึกษาในรายวิชาดังกล่าว ในปีการศึกษาที่ผ่านมา มีความสามารถในการตั้งคำถามหรือระบุปัญหาสำหรับการทำโครงการวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ จึงเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่เรียนในรายวิชาโครงการวิทยาศาสตร์ เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยครั้งนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 2) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1.1 แบบวัดความสามารถในการตั้งคำถาม เป็นแบบทดสอบแบบอัตนัย 20 ข้อ โดยให้นักศึกษาตั้งคำถามจากสถานการณ์หรือตัวอย่างที่กำหนดให้ แล้วนำคำตอบมาพิจารณาโดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบแยกประเด็น (Analytic scoring rubric) ปรับจาก Nitko, 2007 : 261-284 ซึ่งมีระดับคะแนน 3 ระดับ เพื่อประเมินพฤติกรรมย่อย 5 พฤติกรรม ดังนี้ 1) ลักษณะคำถามปลายเปิด 2) ความคิดสร้างสรรค์ของคำถาม 3) ความสามารถในการดำเนินการตรวจสอบหรือทดลองได้จริงของคำถาม 4) คำถามสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหา และ 5) ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และการสื่อความหมายของคำถาม โดยนำคะแนนที่ประเมินพฤติกรรมย่อยทั้ง 5 มาแปลผลในส่วนของความสามารถในการตั้งคำถามเทียบกับการประเมินคุณภาพของกรมวิชาการ และนำคะแนนมาวิเคราะห์ความสอดคล้องภายใน (inter-rater reliability) ปรับจาก Nitko, 2007 : 74-75) ได้ค่า $r_{AB} = 0.93$ โดยแบบทดสอบวัดความสามารถในการตั้งคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ทรงคุณวุฒิ (IOC) เท่ากับ 0.917 ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกสถานการณ์สำหรับใช้ในแบบทดสอบว่า “ควรเลือกสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบันโดยใช้ภาษาที่มิใช่แนะนำนักศึกษาจนเกินไป เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถเข้าใจและสามารถตั้งคำถาม เพื่อใช้แก้ปัญหาในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์ได้ เช่น ปัญหาฝุ่น 2.5 PM ปัญหาการเผาพืชพันธุ์การเกษตร ปัญหาความแห้งแล้ง”

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

2.2.1 แผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม จำนวน 4 แผน แผนละ 4 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 16 ชั่วโมง ระหว่างวันที่ 7-31 มกราคม พ.ศ. 2562 ซึ่งมีขั้นตอนการสอน ดังนี้

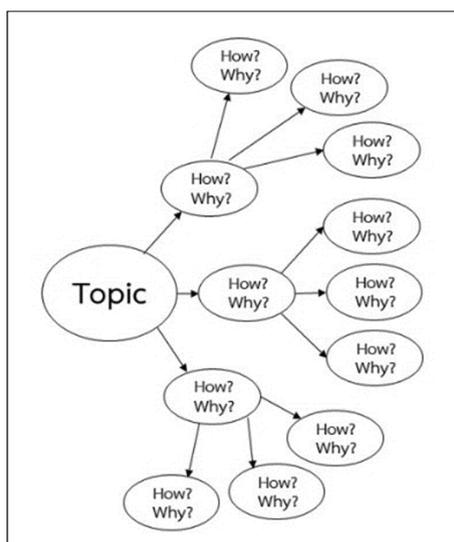
ขั้นที่ 1 กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความสนใจ ครูกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความอยากรู้อยากเรียน โดยกำหนดสถานการณ์ แล้วให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนอยากรู้จำนวน 10-15 ข้อคำถาม แล้วนำคำถามที่ตั้งมาแลกเปลี่ยนคำถามคำตอบกับเพื่อน โดยใช้เทคนิค Think-pair-share และ/หรือ Think-pair-square เพื่อตรวจสอบลักษณะคำถามและคำตอบของตนเอง

ขั้นที่ 2 แสวงหาความรู้ ครูกำหนดหัวข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับชีวิตจริงในปัจจุบัน แล้วให้ผู้เรียนตั้งคำถามตามแต่ละประเภทของโครงการวิทยาศาสตร์ โดยพยายามใช้คำถาม How และ Why ให้ได้คำถามตามแต่ละประเภทของโครงการวิทยาศาสตร์ ประเภทละ 4-6 คำถาม เมื่อเสร็จแล้วครูให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มย่อย กลุ่มละ 3 คน เพื่อนำสรุปการอภิปรายลักษณะของคำถามที่นำไปสู่การศึกษาต่อ โดยครูใช้เทคนิคการใช้คำถามเพื่อพัฒนาความคิดและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดไอเดีย

ในการสร้างสรรค์คำถามที่น่าสนใจและสามารถตั้งคำถามเพิ่มได้ รวมถึงให้ผู้เรียนจัดกลุ่มคำถามที่ตนเองสร้างขึ้นให้เป็นหมวดหมู่ โดยใช้เทคนิค PMI (Plus-Minus-Interest) ปรับจาก Northern Ireland Curriculum (2007 : 57) Plus คือ คำถามเชิงบวกหรือคำถามที่ดี Minus คือ คำถามที่เราทราบคำตอบอยู่แล้ว และ Interest เป็นคำถามที่น่าสนใจ คำถามที่ต้องการแสวงหาความรู้ต่อไป หรือประเด็นที่เราสามารถตั้งคำถามเพิ่มเติมได้อีก

ขั้นที่ 3 อธิบายและสรุปผล เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำเสนอผลของการตั้งคำถามในแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งสะท้อนผลการตั้งคำถามจากเพื่อนร่วมชั้น ครูนำผลการตั้งคำถามของผู้เรียนมาอภิปรายเชื่อมโยงกับลักษณะคำถาม โครงการวิทยาศาสตร์ที่ดีและเหมาะสมสำหรับนำไปศึกษาต่อ โดยครูใช้เทคนิคการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถสรุปความรู้เกี่ยวกับลักษณะคำถามที่เหมาะสมสำหรับทำโครงการควบคู่ไปกับการอธิบาย

ขั้นที่ 4 ขยายความรู้ ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มย่อยละ 3 คน (กลุ่มเดิม) แล้วมอบหมายหัวข้อที่น่าสนใจให้แต่ละกลุ่ม (แต่ละกลุ่มได้หัวข้อไม่ซ้ำกัน) แล้วมอบหมายให้แต่ละกลุ่มย่อยระดมความคิด (Brainstorming) ในการสร้างคำถามเกี่ยวกับหัวข้อนั้น ๆ ให้ได้มากที่สุด โดยใช้ลักษณะการถามคำถามต่อเนื่องกันเป็นลำดับไปเรื่อย ๆ

ภาพประกอบ 1 ลักษณะการถามคำถามต่อเนื่องกันเป็นลำดับ

ปรับกิจกรรมจากแนวคิดของ Simmons, 2004 : online and Northern Ireland Curriculum, 2007 : online)

เมื่อแล้วเสร็จให้ผู้เรียนประเมินลักษณะคำถามที่เหมาะสมสำหรับทำโครงการ แล้วเลือกคำถามที่ผู้เรียนสนใจที่จะนำไปสู่การทำโครงการ กลุ่มย่อยละ 3 คำถาม เพื่อนำไปสู่การสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคำถามนั้น ๆ ต่อไป

ขั้นที่ 5 ประเมินผล ระหว่างดำเนินกิจกรรมครูผู้สอนคอยประเมินลักษณะคำถามที่ผู้เรียนตั้ง รวมทั้งการสนทนาของผู้เรียนแต่ละคน แล้วใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปได้ แทนการบอกโดยตรง ครูประเมินและใช้คำถามช่วยเป็นตัวขับเคลื่อนและกระตุ้นกิจกรรมในทุกขั้นตอนการสอน ปรับกิจกรรมจากแนวคิดของ Simmons (2004 : online) and Northern Ireland Curriculum (2007 : online)

2.2.2 แบบสังเกตพัฒนาการในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์ เป็นแบบสังเกตลักษณะการตั้งคำถามของผู้เรียนจากกิจกรรมระหว่างเรียน ใน “ขั้นขยายความรู้” โดยนำข้อคำถามที่ผู้เรียนสร้างขึ้นจากการทำกิจกรรมมาวิเคราะห์ลักษณะของคำถามที่ผู้เรียนสร้างขึ้น และเปรียบเทียบผลการตั้งคำถามของผู้เรียนในแต่ละครั้ง ใน 7 ประเด็น ดังนี้

1) ลักษณะคำถามปลายเปิด-ปิด 2) ลักษณะการรู้คำถามจากคำถาม 3) ความคิดสร้างสรรค์ของคำถาม 4) ความตรงประเด็นในการถามคำถาม 5) ความชัดเจน และการสื่อความหมายของคำถาม 6) ระดับคำถามตาม Bloom's taxonomy และ 7) ลักษณะของคำถามตามประเภทของโครงการวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้การใช้แบบสังเกตพัฒนาการ ในการตั้งคำถามโครงการ

วิทยาศาสตร์ใช้ในการสังเกตและกำกับพฤติกรรมผู้เรียน ในการตั้งคำถามระหว่างทำกิจกรรม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาจุดเด่นจุดด้อยของผู้เรียน และปรับปรุงลักษณะของกิจกรรมพัฒนาความสามารถในการตั้งคำถามของผู้เรียน ให้ได้มากที่สุด แต่ไม่นำคะแนนจากการสังเกตพัฒนาการมาใช้ในการแปลผลในส่วนของความสามารถในการตั้งคำถาม โครงการงานวิทยาศาสตร์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลอง 2) ดำเนินการทดลอง และ 3) เก็บข้อมูลหลังการทดลอง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลอง โดยใช้แบบวัดความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ ทดสอบผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ดำเนินการทดลอง เตรียมความพร้อมก่อนเรียน โดยแนะนำรายละเอียดรายวิชา SED4135 โครงการงานวิทยาศาสตร์ วัดอุปสรรครายวิชา และลักษณะของกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยดำเนินการสอน ตามแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งร่วมนำเทคนิคการใช้คำถาม จำนวน 4 แผน เป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ รวมทั้งหมด 16 คาบ ระหว่างวันที่ 7-31 มกราคม พ.ศ. 2562 เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แบบสังเกตพัฒนาการ ในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการตั้งคำถามของผู้เรียนระหว่างทดลองใช้แผน และนำข้อมูล มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน แต่ไม่นำคะแนนมาใช้ในการแปลผลความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงาน

3.3 เก็บข้อมูลหลังทดลอง ใช้แบบวัดความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ทดสอบผู้เรียน หลังเรียนเสร็จ เพื่อนำคะแนนมาวิเคราะห์และแปลผลในส่วนของความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ และเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้ กระบวนการเรียนรู้ซึ่งร่วมนำเทคนิคการใช้คำถาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) คะแนนความสามารถในการตั้งคำถาม และ 2) เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามก่อนเรียนกับหลังเรียน

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลคะแนนความสามารถในการตั้งคำถาม โดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเฉลี่ยร้อยละ

4.2 วิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามก่อนเรียนกับหลังเรียนโดยใช้ค่าเฉลี่ย เลขคณิต ค่าเฉลี่ยร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test

สรุปผล

ผลการวิจัย พบว่า

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ซึ่งร่วมนำเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถในการ ตั้งคำถามเท่ากับร้อยละ 85.84 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 75 และจัดอยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก เมื่อพิจารณาพฤติกรรม ย่อยของการตั้งคำถามพบว่า 1) นักศึกษาได้คะแนนพฤติกรรมย่อยที่สูงกว่าร้อยละ 80 จำนวน 4 รายการ ได้แก่ การตั้งคำถาม ปลายเปิด คำถามที่สามารถดำเนินการตรวจสอบหรือทดลองได้จริง คำถามสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ ปัญหา และความชัดเจน เข้าใจง่าย และสื่อความหมายของคำถาม และ 2) นักศึกษามีพฤติกรรมย่อยที่ได้คะแนนร้อยละ 76.43 คือ ความคิดสร้างสรรค์ของคำถาม

2. นักศึกษาที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ซึ่งร่วมนำเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถ ในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ร้อยละ (%) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าสถิติทดสอบที (t-test) ของคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ของนักศึกษา ก่อนและหลังเรียน

score	\bar{X}	%	S.D.	t	df	sig
ก่อน	149.24	49.75	7.47	108.81*	98	0.00*
หลัง	257.52	85.84	84.50			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปราย 2 ประเด็น คือ 1) ความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ และ 2) ความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ดังนี้

1. ความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์

การวิจัยครั้งนี้พบว่า นักศึกษากลุ่มที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามมีคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามโครงการงานวิทยาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 85.84 ซึ่งสูงกว่าร้อยละ 75 เนื่องจากการเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามนั้นมีขั้นตอนที่พัฒนาทักษะความสามารถในการตั้งคำถามของผู้เรียนผ่านกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ที่ได้มาอภิปรายกับเพื่อนร่วมชั้น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิด และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ผ่านเทคนิค Think-pair-share ที่อยู่ในกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้รับการกระตุ้นจากครูผู้สอนผ่านเทคนิคการใช้คำถาม ทำให้ผู้เรียนถูกกระตุ้นในการคิดคำถามได้แนวคิดหรือมุมมองใหม่เกี่ยวกับการตั้งคำถาม รวมถึงได้แนวทางการใช้คำถามที่ครูใช้ในห้องเรียนเป็นตัวอย่างในการพัฒนาการตั้งคำถามของตนเองให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Brame (2016 : 2-3) ที่พบว่าการเรียนรู้เชิงรุกช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนโดยครูเป็นผู้บอก (teaching by telling) โดยการเรียนรู้เชิงรุกในกิจกรรมที่ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองหรือลงมือปฏิบัติ เช่น ในรายวิชาโครงการงาน STEM การออกแบบช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนรู้อย่างแบบดั้งเดิมที่มีครูคอยอธิบายความรู้ (traditional lecture) อย่างมีนัยสำคัญ ในส่วนของการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ คณิต ฯลฯ การใช้การสอนเชิงรุกช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Teaching Assistants' Training Program (2014 : online) ที่พบว่าประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีประสิทธิภาพอย่างมีนัยสำคัญต่อเมื่อผู้เรียนต้องได้พูดสนทนา (must talk) เกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ สิ่งที่คุณเรียนกำลังทำความเข้าใจระหว่างสิ่งที่กำลังเรียนกับประสบการณ์หรือความรู้เดิม และนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการเรียนรู้เชิงรุกนั้นช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนรู้ที่ไม่ต้องทำอะไรนอกจากการนั่งในห้องเรียน ฟังในสิ่งที่ครูอธิบาย จดจำในสิ่งที่ครูให้เป็นการบ้าน และตอบคำถามในสิ่งที่ครูถามในห้องเรียน สอดคล้องกับข้อสรุปของ Dias (2011 : 5) ที่กล่าวว่า การสอนและการเรียนรู้เชิงรุกเป็นแนวทางการสอนที่มีประสิทธิภาพที่เปลี่ยนกระบวนการทัศนคติของผู้เรียนโดยมีเป้าหมายอยู่ที่กิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากยิ่งขึ้น การใช้คำถามในชั้นเรียน (class question) การอภิปราย (discussion) การศึกษากรณีตัวอย่าง (case studies) การแก้ปัญหา (problem solving) ล้วนแล้วแต่เป็นกลยุทธ์ของกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และได้รับความนิยมในบรรยากาศการสอนในระดับมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับ University of North Carolina at Chapel Hill (2009 : online) พบว่าการเรียนรู้เชิงรุกช่วยกระตุ้นผู้เรียนในชั้นเรียน โดยช่วยให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (think more deeply) ช่วยเพิ่มพลังงานในห้องเรียนให้มีชีวิตชีวามากยิ่งขึ้น และยังช่วยในการระบุสิ่งที่ผู้เรียนไม่เข้าใจผ่านกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ ในส่วนของการใช้เทคนิคการสอนในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถามได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Northern Illinois University (2019 : online) ที่สรุปว่า การใช้คำถามในห้องเรียนช่วยให้ผู้เรียนถูกกระตุ้นเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน มีปฏิสัมพันธ์กับครู และมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้น ครูที่ติดตั้งรู้จักสร้างคำถามที่สามารถแนะนำให้นักเรียน พัฒนาคำตอบได้ดีขึ้นกว่าเดิม และที่สำคัญต้องช่วยให้ผู้เรียนสร้างข้อความหรือตั้งคำถามด้วยตนเองได้ (form questions of their own) สอดคล้องกับ Nappi (2017 : online) ที่พบว่า ในการสอนหนังสือของครูโดยส่วนใหญ่นิยมใช้คำถามที่เป็นคำถามขั้นต่ำ หรือถามคำถามเกี่ยวกับความรู้ความจำขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ถือว่าเป็นกำแพงขวางกั้นในการกระตุ้นการคิดขั้นสูง คิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่

จำเป็นมากในการประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิต การวางแผนในการใช้คำถามของครูอย่างระมัดระวังและหลากหลายช่วยให้ครูสามารถพัฒนาขอบเขตของคำถามให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น รวมถึงช่วยกระตุ้นผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์ ประยุกต์ และคิดสร้างสรรค์ การที่ครูผู้สอนสามารถกระตุ้นผู้เรียนให้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการคิด (how to think) เกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนกำลังคิดสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า “การใช้คำถาม” เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังเป็นอย่างมากในการสอนหนังสือ ถ้าครูสามารถพัฒนาความสามารถในการใช้เทคนิคการถามคำถามในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ครูสามารถพัฒนาระบวนการสอนให้มีคุณภาพและหลากหลายมากยิ่งขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ Vale (2013 : online) ได้ให้ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจว่า การถามคำถามเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ให้มีความสุข โดยเริ่มจากการฝึกใช้คำถามว่า “ทำไม” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ และเพิ่มความมุ่งมั่นในการอยากที่จะเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ผ่านการตั้งคำถามไปเรื่อย ๆ การตั้งคำถามแล้วนำไปสู่การแสวงหาคำตอบนั้นถือว่าเป็น “ของขวัญที่พิเศษของสติปัญญาของมนุษย์”

จากเหตุผลที่กล่าวมาในข้างต้น สนับสนุนให้สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์ได้มากยิ่งขึ้น ผ่านกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้สังเกตปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ตัวอย่างแล้วสร้างข้อคำถามตามแต่ละประเภทโครงการวิทยาศาสตร์ด้วยตนเอง แล้วนำข้อคำถามหรือองค์ความรู้ที่นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเทคนิค think-pair-share และ think-pair-square จึงทำให้ผู้เรียนได้มีมุมมองและแนวคิดใหม่ ๆ จากเพื่อนร่วมชั้น และได้สะท้อนถึงข้อคำถามที่ตนเองได้สร้างขึ้นทั้งในข้อดีและข้อจำกัดของคำถามในข้อนั้น ๆ หากพิจารณากิจกรรมการสอนเทียบกับทฤษฎีการเรียนรู้แล้วสอดคล้องกับ Brame (2016 : online) ที่กล่าวว่า การสอนด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกนั้นมีทฤษฎีการเรียนรู้สรณนิยม (constructivism) เป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนรู้ผ่านการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เชื่อมโยงความรู้ใหม่หรือแนวคิดใหม่กับประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมที่มีอยู่เข้าด้วยกันกลายเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นมาด้วยความเข้าใจ กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกจะก่อให้เกิดการสร้างความรู้จากความเข้าใจด้วยตนเองได้นั้น ครูต้องตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ที่กำลังเรียนรู้เข้ากับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมี เพื่อเป็นการขยายความเข้าใจของผู้เรียนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการถามคำถามของครูจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในชั้นเรียนในการช่วยพัฒนาผู้เรียนให้สร้างความรู้จากความเข้าใจด้วยตัวผู้เรียนเอง และที่สำคัญการสอนด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและเทคนิคการใช้คำถามเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ครูควรพัฒนาตนเองให้สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่ Northern Ireland Curriculum (2007 : online) ได้สังเกตเห็นว่า ผู้เรียนนั้นมีความยืดหยุ่น มีความคิดสร้างสรรค์ และค่อนข้างกระตือรือร้น การเรียนรู้เพื่อให้ได้เพียงความรู้ (Knowing of knowledge) อาจไม่เพียงพอให้การประสบความสำเร็จในระยะยาวเนื่องจากความรู้มีความซับซ้อน เปลี่ยนแปลง และพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ตลอดชีวิตและความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้เรียนที่ครูต้องสร้างโอกาสในการพัฒนาความสามารถและทักษะด้านการคิดให้กับผู้เรียนไม่ใช่แค่มอบความรู้ แต่ต้องสร้างให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง การเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระตุ้นผู้เรียนในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ (learning) ที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่จะใช้ในอนาคต (relevant) เรียนรู้ได้อย่างมีความสุข (enjoyable) และเสริมประสบการณ์ที่เป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน (motivational experience) ซึ่งหวังว่าครูจะใช้เทคนิคต่าง ๆ รวมถึงการเรียนรู้เชิงรุกให้เป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ (helpful tool) ในการวางแผนและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่จุดประกายความคิด (stimulating) บรรยากาศที่เพิ่มคุณค่า (enrich) บรรยากาศที่ทำให้ท้าทายความสามารถ (challenge) และบรรยากาศที่ผู้เรียนควรสนใจในศึกษา (focus) โดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เหล่านี้เพื่อผู้เรียนและเพื่อครู

2. ความสามารถในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

การวิจัยครั้งนี้พบว่า นักศึกษาที่เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีคะแนนความสามารถในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่ต้องสังเกต และตั้งคำถามตามประเภทต่าง ๆ ของโครงการที่ถูกต้องตามลักษณะของคำถามที่ดีและเหมาะสมสำหรับการทำโครงการวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังให้ผู้เรียนนำคำถามที่ตนเองสร้างขึ้นนำมาแลกเปลี่ยนเปลี่ยนและสะท้อนผลกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ซึ่งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนี้ทำให้ผู้เรียนสามารถอภิปรายถึงข้อดีและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลุ่มลึกอย่างมีเหตุผล ซึ่งก่อนเรียนนั้น ผู้เรียนสามารถตั้งคำถามได้ แต่เป็นคำถามในการรื้อฟื้นความรู้พื้นฐาน

หรือเป็นคำถามที่มีคำตอบอยู่แล้ว จึงทำให้คำถามที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเป็นคำถามระดับต่ำที่ไม่เหมาะสำหรับการทำโครงการวิทยาศาสตร์ที่ต้องการความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยต้องไม่ใช่คำถามที่มีคำตอบอยู่แล้ว สอดคล้องกับ ทิมพินธ์ เดชะคุปต์ (2559 : 16) ที่ให้ความหมายของโครงการวิทยาศาสตร์ไว้ว่า การทำโครงการเป็นการศึกษาเพื่อค้นพบความรู้ใหม่ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ และวิธีการใหม่ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาคำตอบ เมื่อผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตั้งคำถามด้วยตัวผู้เรียนเอง แล้วแลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมชั้นทำให้เกิดการวิพากษ์และโต้แย้งในประเด็นที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจถึงลักษณะของคำถามที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นที่ทำให้หลังเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามมีความสามารถในการตั้งคำถามโครงการวิทยาศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ Shinichi (2018 : online) ที่พบว่าการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเรียนรู้ที่กระตุ้นผู้เรียนผ่านกิจกรรม เช่น การเขียน การอภิปราย และการนำเสนอ และเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายนอกในการทำกิจกรรม (externalizing cognitive processes) กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกยังเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (effective learning method) สำหรับการเรียนการสอนของครูที่ต้องพบกับความยากลำบากในการสอนผู้เรียนจำนวนมากและไม่สนใจฟังระหว่างเรียน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกยังกระตุ้นผู้เรียนในการตั้งสมมติฐานในการเรียน สะท้อนผลที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน และประยุกต์ความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ Mendonca and Franberg (2014 : online) ศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกในระดับอุดมศึกษา ระหว่างดำเนินการสอนหากการสนทนาระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปในเชิงรุก รวมไปถึงการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนรู้ การแนะนำ และการทำงานร่วมกัน (collaboration) ส่งผลให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น (actively participate) ในการสร้างความรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง ตามแนวคิดของ Vygotsky ที่ให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้น (social interaction) เป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ (key to learning) การเรียนรู้และการพัฒนาจะไม่เกิดขึ้นหากมองข้ามการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้าง ดังนั้นการสนทนากับเพื่อนร่วมชั้นและกับครูผู้สอนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นกระบวนการสังเกตการณ์ (monitor) และกระบวนการในการกำกับตนเองในการเรียนรู้ของผู้เรียน (self-regulation) สอดคล้องกับ Christersson, et al. (2019 : 8) ที่พบว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกสามารถเปลี่ยนแปลงแนวทางการสอนของครูในระดับมหาวิทยาลัย ภายใต้ความรับผิดชอบที่จะต้องขับเคลื่อนสังคมและเปลี่ยนแปลงคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกเหมาะสมกับทั้งครูและผู้เรียน ในการเข้าใจนิยามความหมายของการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น และเปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบเดิม ๆ หรือการสอนแบบเดิม ๆ ที่เคยใช้มาเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมพลัง (collaborative learning) และการสร้างความรู้ร่วมกัน (co-creation of knowledge) นอกจากนี้การเรียนรู้เชิงรุกยังเป็นปรัชญาการศึกษาที่ขับเคลื่อนในการพัฒนาผู้เรียนให้กลายเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (active citizens) กับการมีส่วนร่วมระดับโลก (global engagement) ในบริบทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษา เชื่อได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เชิงรุกเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ที่สำคัญของการศึกษาสำหรับระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยในการกำกับติดตามภารกิจของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ครูผู้สอนควรศึกษาและวิเคราะห์เทคนิคต่าง ๆ ของการเรียนรู้เชิงรุกที่มีหลากหลายเทคนิค เลือกและนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับเนื้อหาและบริบทของเนื้อหา นั้น ๆ

1.2 เทคนิคการใช้คำถามมีแนวทางการใช้อย่างหลากหลาย ครูควรเตรียมความพร้อม และเตรียมคำถามให้มีความหลากหลาย และมีขอบเขตครอบคลุมกับเนื้อหาที่จะใช้ในการสอน เพื่อให้ระหว่างดำเนินการสอนครูสามารถพลิกแพลง ปรับเปลี่ยนให้เกิดความตื่นไหลของกิจกรรม และสามารถทำให้ห้องเรียนเกิดความกระตือรือร้นได้

1.3 การเลือกประเด็นสำหรับการทำกิจกรรมการตั้งคำถามมีความสำคัญมาก ครูควรเลือกเนื้อหา สถานการณ์ หรือตัวอย่างที่ผู้เรียนสามารถสร้างคำถามในการแสวงหาคำตอบได้หลากหลายวิธี หากเลือกสถานการณ์ที่มีคำตอบเพียงวิธีเดียว อาจส่งผลให้ผู้เรียนตั้งคำถามได้ไม่หลากหลาย และไม่ท้าทายผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสามารถในการตั้งคำถามโครงงานวิทยาศาสตร์ หากต้องการศึกษาหรือทำวิจัยในครั้งต่อไปโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม สามารถศึกษาในบริบทตัวแปรตามอื่น ๆ ได้ เช่น ความสามารถในการตั้งสมมติฐาน ความสามารถในการออกแบบและดำเนินการทดลอง ความสามารถในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล ความสามารถในการสรุปผลการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ รวมไปถึงความสามารถในการนำเสนอผลการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ได้

2.2 การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม เพื่อศึกษาความสามารถในการตั้งคำถามของผู้เรียน ซึ่งตัวแปรต้นกับตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กัน ในการศึกษาหรือทำวิจัยในครั้งถัดไป อาจเปลี่ยนตัวแปรต้นจากเทคนิคการใช้คำถามเป็นอย่างอื่น เช่น การใช้ผังกราฟิก การทำงานร่วมกัน การสร้างองค์ความรู้ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น

2.3 การวิจัยครั้งนี้ศึกษาภายใต้รายวิชาโครงงานวิทยาศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถามโครงงานวิทยาศาสตร์ได้ หากศึกษาหรือวิจัยในครั้งถัดไปอาจใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามในการศึกษาบริบทของรายวิชาอื่น เช่น ฟิสิกส์ ชีววิทยา เคมี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งทอง ไบหยก. (2554). ยุทธการการหาหัวข้อโครงงานวิทยาศาสตร์แบบมีคุณภาพ. *โครงงานวิทยาศาสตร์ : การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาการคิด*. กรุงเทพฯ: สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2559, จาก <http://kormor.obec.go.th/act/act081.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2559, จาก [http://www.moe.go.th/edtechfund/fund/images/stories/laws/prb_study\(final\).pdf](http://www.moe.go.th/edtechfund/fund/images/stories/laws/prb_study(final).pdf)
- นัยนา ตรงประเสริฐ. (2544). *การเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการตั้งคำถามของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์โดยมีและไม่มีภารกิจตั้งคำถามเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์. (2548). *วิธีวิทยาการสอนวิทยาศาสตร์ทั่วไป*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์. (2553). *การสอนคิดด้วยโครงงาน : การเรียนการสอนแบบบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์. (2559). *สอนเด็กทำโครงงาน สอนอาจารย์ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษา: อักษร A-L. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2562, จาก <http://www.lampang.go.th/public60/EducationPlan2.pdf>
- Blosser, P.E. (2000). *How to Ask the Right Questions*. Retrieved February 5, 2019, from: <http://static.nsta.org/pdfs/201108bookbeathowtoasktherightquestions.pdf>
- Brame, C.J. (2016). *Active Learning*. Vanderbilt University Center for Teaching. Retrieved February 9, 2019, from: <https://cft.vanderbilt.edu/wp-content/uploads/sites/59/Active-Learning.pdf>
- Christersson, C., Dakovic, G., Peterbauer, H., and Zhang, T. (2019). *Promoting active learning in university: Thematic Peer Group Report*. Retrieved February 5, 2019, from <https://eua.eu/downloads/publications/eua%20tpg%20report%205-%20promoting%20active%20learning%20in%20universities.pdf>
- Dias, M. (2011). *Teaching Strategies for Active Learning*. [online]. Retrieved February 5, 2019, from https://tlss.uottawa.ca/site/images/1-SAEA/CPU/publications/cafe_ped_en_06.pdf

- Lewis, K.G. (2002). *Developing Questioning Skills*. [online]. Available from <http://www1.udel.edu/chem/white/U460/Devel-question-skills-UTx.pdf> [2019, February]
- Martine, K., Stephen, M.E., and Young, M. (2019). *Student Guide: How to Do a Science Fair Project*. Retrieved February 5, 2019, from https://www.massscifair.com/sites/default/files/student_guide_312_0.pdf
- Mendonca, M. and Franberg, G. (2014). *Exploring and Experience of Active Learning in Higher Education*. Retrieved February 5, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/Marta_Mendonca/publication/264914629_Exploring_an_Experience_of_Active_Learning_in_Higher_Education/links/53f5dbd20cf2fceacc6f75c9/Exploring-an-Experience-of-Active-Learning-in-Higher-Education.pdf?origin=publication_detail
- Nappi, J.S. (2017). *The Importance of Questioning in Developing Critical Thinking Skills*. *International Journal for Professional Educators*, Retrieved February 5, 2019, from <https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/cobblearning.net/dist/6/3101/files/2018/05/The-Importance-of-Questioning-2aqkc5j.pdf>
- Nikam, P.S. (2014). *Using Questioning Strategy to Enhance Scientific Process Skills*. Retrieved February 5, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/259884220_Questioning_Strategy_To_Enhance_Scientific_Process_Skills
- Nitko, A.S. (2007). *Educational Assessment of Students*. New Jersey: Pearson Education, Inc. 2007.
- Northern Illinois University. (n.d.). *Questioning Strategies to Engage Students*. Retrieved February 5, 2019, from https://www.niu.edu/facdev/_pdf/guide/strategies/questioning_strategies_to_engage_students.pdf
- Northern Ireland Curriculum. (2007). *Active Learning and Teaching Methods for Key Stage 3*. Retrieved February 5, 2019, from http://www.nicurriculum.org.uk/docs/key_stage_3/ALTM-KS3.pdf
- Shinichi Mizokami. (2018). *Deep Active Learning from the Perspective of Active Learning Theory*. Deep Active Learning: Toward Greater Depth in University Education. Retrieved February 5, 2019, from <https://www.mn.uio.no/om/organisasjon/adm/prosjekter/interact/aktiv-lering/deep-active-learning.pdf>
- Simmons, N. (2004). *Science Success: Teacher Guide Supporting Student Science Fair Projects*. Retrieved February 5, 2019, from <http://flasf.on.ca/wordpress/wp-content/uploads/2016/08/Science-Success-Teacher-Guide.pdf>
- Teaching Assistants' Training Program. [TATP]. (2014). *Active learning and adapting teaching techniques*. Retrieved February 5, 2019, from https://tatp.utoronto.ca/wp-content/uploads/sites/2/Active-Learning-and-Adapting-Teaching-Techniques_TATP1.pdf
- University of North Carolina at Chapel Hill. (2009). *Classroom Activities for Active Learning*. Retrieved February 5, 2019, from <https://cfe.unc.edu/files/2014/08/FYC2.pdf>
- Vale, R.D. (2013). *The Value of asking questions*. Retrieved February 5, 2019, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3596240/>

การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์

ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

Developing Program of Promoting Teacher's Competency in Mathematics

Learning Management of Schools in Mahasarakham Primary Educational Service Area 1

จินตนา สุนทรวัฒน์¹ และ พีระศักดิ์ วรฉัตร²

Jintana Suntornwat¹ and Peerasak Worrachat²

Received : 15 ส.ค. 2562

Revised : 25 มี.ค. 2563

Accepted : 27 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา 3) พัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นครูผู้สอนคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีจำนวน 152 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบประเมิน 2) แบบสอบถาม และ 3) แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified}) ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา มี 10 องค์ประกอบ 23 ตัวชี้วัด มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.44, S.D. = 0.53) และสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.15, S.D. = 0.40) และ

3. ผลการพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา พบว่าโปรแกรมพัฒนา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) วิธีการดำเนินการ และ 5) การประเมินผล โดยวิธีการดำเนินการ มี 4 วิธี คือ 1) การฝึกอบรม 2) การรวมกลุ่มแก้ปัญหา 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 4) การศึกษาดูงาน การประเมินโปรแกรม ผลการประเมินความเหมาะสมของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่ามีความเหมาะสมระดับมาก ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การเสริมสร้างสมรรถนะครู, การจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์, การฝึกอบรม

Abstract

The purposes of the research were 1) to study the elements, and the indicators of teacher's competency in mathematics learning management, 2) to study the current conditions and needs of teacher's competency in mathematics learning management, and 3) to develop program of promoting teacher's competency in mathematics learning management of schools in the Office of Mahasarakham Primary Educational Service Area 1. The subjects were 152 mathematics teachers from schools in the Office of Mahasarakham Primary Educational Service Area 1. The research instruments were; 1) an evaluation form, 2) a questionnaire, and 3) an interview form. Statistics used for data analysis were

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อีเมล: jintana.med42@gmail.com

² อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master Student, Master of Education Program in Educational Administration and Development, Mahasarakham University,
Email: jintana.med42@gmail.com

² Lecturer in Faculty of Education, Mahasarakham University

percentage, mean, standard deviation and Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}). The results indicated that 1) the elements and indicators of teacher's competency in mathematics learning management of schools in the Office of Mahasarakham Primary Educational Service Area 1 consisted of 10 elements and 23 indicators. The overall suitability was average but the possibility was rated at a high level. 2) The overall current condition of teacher's competency in mathematics learning management was rated at an average level ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.53) and the overall desirable condition was at a high level ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.40). And 3) regarding the results of developing program of promoting teacher's competency in mathematics learning management in schools, the program comprised of 5 elements; 1) principle, 2) objective, 3) content, 4) procedure and 5) evaluation. The procedure has 4 parts; training, 2) group problem solving 3) self - learning and 4) field trip. The experts evaluated the suitability of the program at a high level and the possibility was evaluated at a very high level.

Keywords : Teacher's Competency Promoting, Mathematics Learning Management, Training

บทนำ

คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการคิดและเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของสมอง ด้านการคิด ทักษะกระบวนการเรียนรู้และการใช้เหตุผลที่เป็นระบบ อีกทั้งเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้วิทยาการหลายสาขา และสามารถนำไปบูรณาการได้กับทุกวิชา วิชาคณิตศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความคิดมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ได้ถูกใช้เพื่อการคิดคำนวณ และสร้างงานปฏิมากรรมที่มีคุณค่ากับชีวิตและสังคมจวบจนปัจจุบัน ทำให้มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ มีแบบแผน สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ได้อย่างถี่ถ้วน รอบคอบ ช่วยให้คาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สร้างประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น พัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและอารมณ์ สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นความรู้พื้นฐานติดตัวไปตลอดชีวิตที่ทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะให้เกิดเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ และนำมาปรับใช้กับปัญหาและเหตุการณ์ต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 56)

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ พัฒนาสร้างสรรค์และคิดค้นองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เจริญก้าวหน้า คณิตศาสตร์จึงเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการศึกษาวิทยาศาสตร์ตลอดทั้งศาสตร์อื่น ๆ ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเรียนคณิตศาสตร์ไม่น้อยไปกว่าวิชาอื่น ๆ โดยมุ่งให้เยาวชนทุกคนได้เรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่องและตามศักยภาพ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศกลับพบว่า เรายังอยู่ในอันดับท้าย ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะเรายังให้ความสำคัญน้อยเกินไป ขณะที่ประเทศชั้นนำของโลก ให้ความสำคัญต่อคณิตศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เช่น ไต้หวัน และสิงคโปร์ จนสามารถพัฒนาเด็กให้เก่งคณิตศาสตร์ได้ถึงร้อยละ 40 ปัจจุบันการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ นักเรียนส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากกว่า มีทักษะความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ การให้เหตุผล การสื่อสาร การสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ และการนำเสนอ การเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (วัชรวิภา ภาณุจันทร์, 2554 : 23) ซึ่งผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีต้องอาศัยการจัดการเรียนการสอนที่ดีของครูและผู้เกี่ยวข้อง ผู้สอนต้องคำนึงถึงมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยสามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม มาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ผู้เรียนจะต้องฝึกการตั้งปัญหา การตั้งคำถาม การคิดวิเคราะห์ การสื่อสารทางคณิตศาสตร์ การให้เหตุผล การแปลความ ตีความ และการแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย ผู้เรียนจะฝึกการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และสามารถนำประสบการณ์ทั้งหมดไปสร้างองค์ความรู้ต่อไป จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง 2 ส่วน ได้แก่ คุณภาพของตัวครู และคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลของครู การพัฒนาครูจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำอย่างจริงจังอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ด้วยการกำหนดมาตรฐานแต่ละตำแหน่งโดยพิจารณาจากพื้นฐานความรู้ ทักษะ วิธีคิด คุณลักษณะส่วนบุคคล และแรงจูงใจ ที่เรียกว่าสมรรถนะ

จะส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดผลลัพธ์สูงสุด แต่การที่ครูผู้สอนจะมีสมรรถนะที่สูงได้นั้น ครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความรู้อย่างลึกซึ้ง และเจตคติที่ดี จนเกิดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (บุริม โอทกานนท์ และคณะ, 2550 : 42) แต่จากผลการศึกษาลักษณะปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาครูของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในรอบปีหนึ่งๆ ครูได้รับการพัฒนาค่อนข้างมาก แต่ไม่มีความชัดเจนว่าได้มีการติดตามและประเมินผลภายหลังการอบรมว่าได้มีการนำไปใช้จริงมากน้อยเพียงใด การอบรมพัฒนาครูมีลักษณะเกิดความซ้ำซ้อน ในบางครั้งครูต้องเข้าอบรมเรื่องเดิมจากหลายหน่วยงาน และครูได้รับการพัฒนาไม่ต่อเนื่องและสิ้นเปลืองงบประมาณ รวมทั้งการพัฒนาครูยังใช้รูปแบบเดิม ๆ ที่ส่วนใหญ่ใช้การอบรมและพัฒนาในห้องประชุมตามโรงแรม ผลการพัฒนาเป็นเรื่องการให้ความรู้ ขาดการพัฒนาทักษะที่ตรงกับสภาพจริง และไม่ตรงกับความต้องการ ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูได้ ซึ่งจุดอ่อนที่สำคัญเกี่ยวกับครู คือ ครูบางส่วนยังขาดเทคนิควิธีการสอนและการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงในสาขาวิชาที่สอน ส่งผลให้ผู้จบการศึกษาไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในการทำงานหรือประกอบวิชาชีพได้อย่างเต็มที่ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร รวมทั้งไม่มีการนำหลักสูตรที่ทำไว้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจัง อีกทั้งกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ครูให้ความสำคัญกับความรู้นอกเหนือจากความรู้ทางวิชาการมากกว่าพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูคณิตศาสตร์จึงถือเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ต้องมีสมรรถนะในการทำงาน เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐาน ตามนโยบายการจัดการศึกษาคณิตศาสตร์ที่มีความก้าวหน้าได้ทัดเทียมนานาประเทศเป็นไปตามมาตรฐานสากล (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2545 : 1) อันเป็นเครื่องมือในการศึกษาเรียนรู้วิทยาการในระดับที่สูงขึ้นไปให้กับผู้เรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแนวปฏิรูปการศึกษา ตลอดจนการสร้างความตระหนักและทำให้ผู้เรียนมองเห็นว่าคณิตศาสตร์มีคุณค่า และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้

นอกจากนี้ในการจัดการเรียนรู้ ครูยังต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม มีสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาครูคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา จึงได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1
3. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2545 : 19-20) และ กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 6) ประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน 2) วิธีการสอน 3) การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 4) ทักษะด้านการสื่อสาร 5) การแก้ปัญหา 6) ความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน 7) การพัฒนาสื่อและนวัตกรรม 8) การวัดและประเมินผล 9) ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา 10) ความรู้ในเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 248 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยการเทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan เทียบสัดส่วนของแต่ละขนาดโรงเรียนแล้วสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 152 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

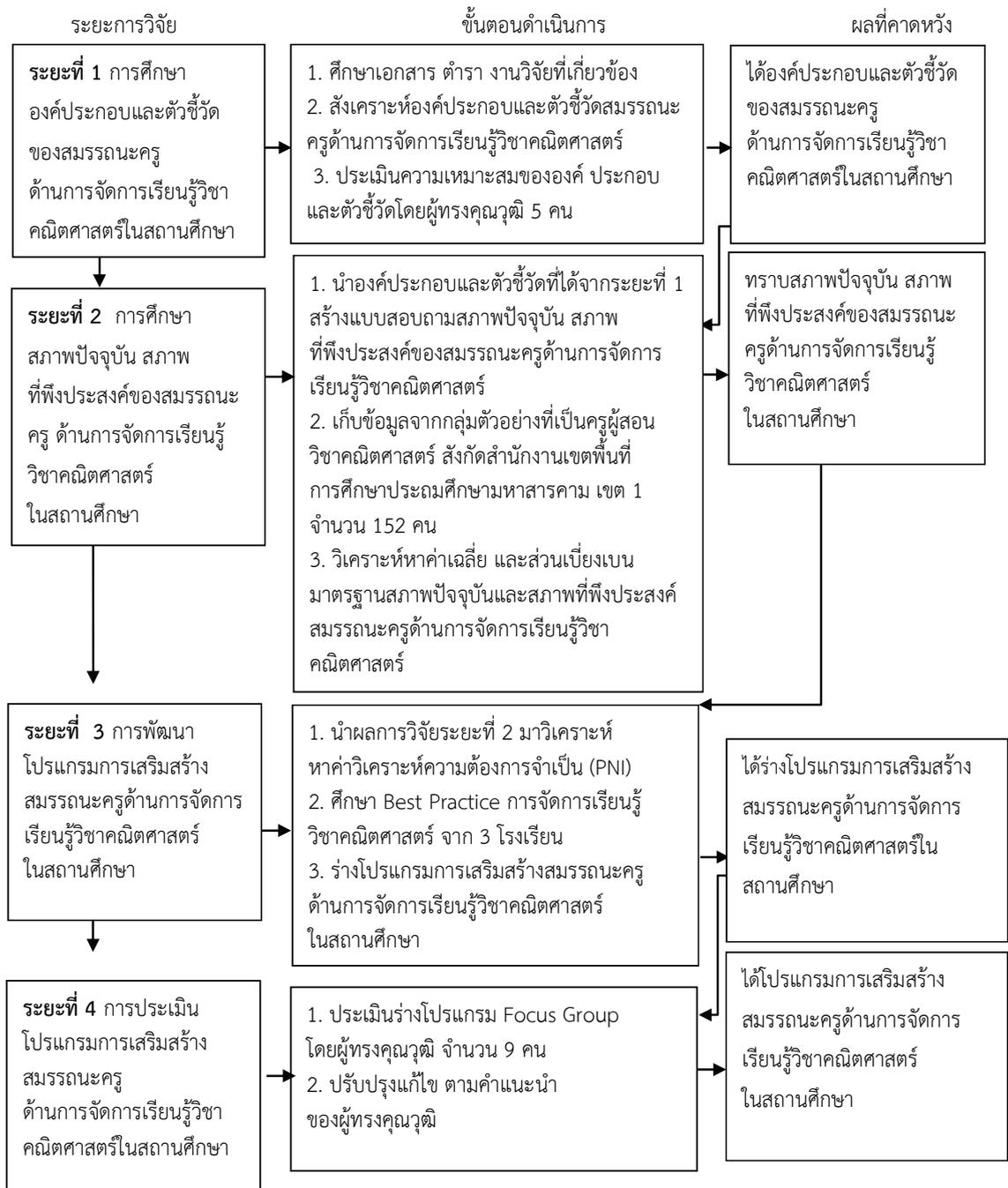
2.1 แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ เป็นแบบประเมินความเหมาะสมแบบมาตราส่วน (Rating Scale) 5 ระดับ

2.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Congruence) หรือดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 - 1.00 แล้วนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นทำการหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach' Alpha Coefficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพปัจจุบันเท่ากับ 0.67 และแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ 0.85

2.3 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างวิธีการเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

2.4 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา ซึ่งเป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วน (Rating Scale) 5 ระดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาพประกอบ 1 แสดงระยะการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการ และผลที่คาดหวัง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ค่าระดับความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้ วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) โดยนำข้อมูลผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในระยะเวลาที่ 2 มาหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index : $PNI_{Modified}$) เพื่อจัดลำดับ ความต้องการจำเป็น

4.4 การวิเคราะห์ผลการศึกษาแนวปฏิบัติวิธีการเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ในสถานศึกษาที่เป็นเลิศ (Best Practice) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

4.5 การวิเคราะห์ความคิดเห็นต่อโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน

สรุปผล

ผลการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 มี 4 ระยะ คือ

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 จากนักวิชาการต่าง ๆ ผู้วิจัยสรุปได้ว่ามี 10 องค์ประกอบ 23 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน มี 2 ตัวชี้วัด 2) วิธีการสอน มี 3 ตัวชี้วัด 3) การสร้าง สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ มี 2 ตัวชี้วัด 4) ทักษะด้านการสื่อสาร มี 2 ตัวชี้วัด 5) การแก้ปัญหา มี 2 ตัวชี้วัด 6) ความเข้าใจ ในความแตกต่างของผู้เรียน มี 2 ตัวชี้วัด 7) การพัฒนาสื่อและนวัตกรรม มี 2 ตัวชี้วัด 8) การวัดผลและประเมินผล มี 3 ตัวชี้วัด 9) ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา มี 2 ตัวชี้วัด 10) ความรู้ในเนื้อหาคณิตศาสตร์ มี 3 ตัวชี้วัด ความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 0.53) ความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.50)

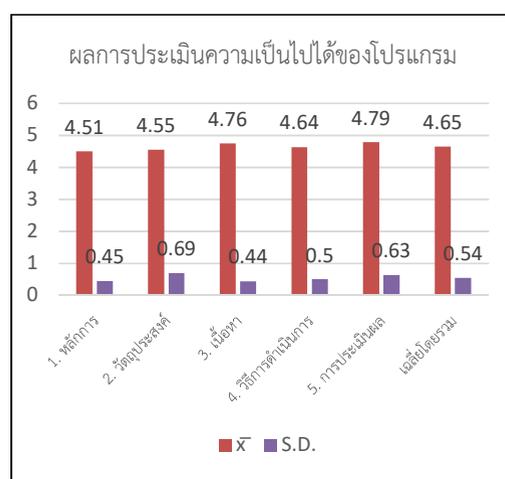
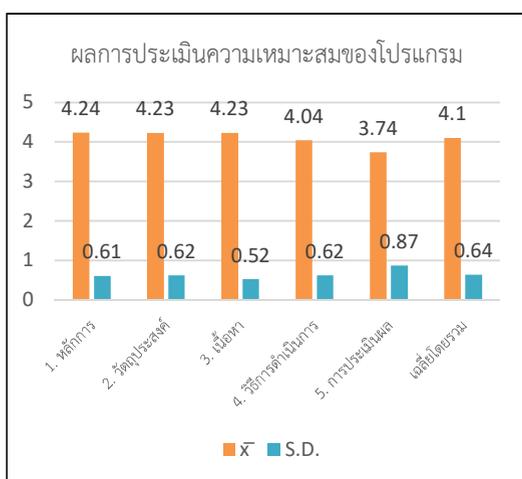
2. สภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.53) สภาพที่พึงประสงค์ มีระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.40) ดังตาราง 1

ตาราง 1 สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา

องค์ประกอบสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน	3.44	0.53	ปานกลาง	4.15	0.40	มาก
2. ด้านวิธีการสอน	3.30	0.51	ปานกลาง	3.85	0.43	มาก
3. ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้	3.58	0.58	มาก	4.11	0.51	มาก
4. ด้านทักษะด้านการสื่อสาร	3.30	0.58	ปานกลาง	3.90	0.48	มาก
5. ด้านการแก้ปัญหา	3.31	0.62	ปานกลาง	3.82	0.54	มาก
6. ด้านความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน	3.33	0.60	ปานกลาง	3.86	0.49	มาก
7. ด้านการพัฒนาสื่อและนวัตกรรม	3.27	0.57	ปานกลาง	3.91	0.52	มาก
8. ด้านการวัดผลและประเมินผล	3.38	0.59	ปานกลาง	4.12	0.54	มาก
9. ด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา	3.37	0.57	ปานกลาง	3.85	0.53	มาก
10. ด้านความรู้ในเนื้อหาคณิตศาสตร์	3.44	0.54	ปานกลาง	4.06	0.50	มาก
เฉลี่ย	3.44	0.53	ปานกลาง	4.15	0.40	มาก

3. โปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตการศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม 1 มีองค์ประกอบของโปรแกรม ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาของโปรแกรม ประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ Module 1 การบริหารจัดการหลักสูตร Module 2 การบริหารจัดการชั้นเรียน Module 3 สื่อการเรียนรู้และนวัตกรรม Module 4 สารการเรียนรู้ Module 5 การวัดผลและประเมินผล 4) วิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย 4.1) กระบวนการเริ่มจากการประเมินก่อนการพัฒนา การพัฒนา และประเมินหลังการพัฒนา 4.2) วิธีการพัฒนา ประกอบด้วย การฝึกอบรม การรวมกลุ่มแก้ปัญหา การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการศึกษาดูงาน และ 5) การประเมินผล โดยการประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 5.1) การประเมินก่อนการพัฒนา ได้แก่ การประเมินตนเอง และประเมินเพื่อนครู 5.2) การประเมินระหว่างการพัฒนา ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรม การทดสอบ การประเมินใบงานและใบกิจกรรม 5.3) การประเมินหลังการพัฒนา ได้แก่ ประเมินการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติงาน และการประเมินจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. การประเมินความเหมาะสมของโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.64) และความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.54)

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอ้างอิง และสนับสนุนได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาขององค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 จากการสังเคราะห์ที่ได้องค์ประกอบ 10 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน 2) ด้านวิธีการสอน 3) ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 4) ด้านทักษะด้านการสื่อสาร 5) ด้านการแก้ปัญหา 6) ด้านความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน 7) ด้านการพัฒนาสื่อ และนวัตกรรม 8) ด้านการวัดผลและประเมินผล 9) ด้านความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา และ 10) ด้านความรู้ ในเนื้อหาคณิตศาสตร์ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ครูต้องมีสมรรถนะทั้ง 10 ด้านนี้ จึงจะทำให้การเรียนรู้ออกมาประสบผลสำเร็จ นักวิชาการส่วนใหญ่ก็มีความคิดเห็นที่ตรงกันเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวชี้วัดของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ โดยสอดคล้องกับสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2545 : 19-20) ที่ได้กำหนดไว้ว่ามาตรฐานครูคณิตศาสตร์เป็นเกณฑ์ที่ใช้วัดคุณภาพการจัดการศึกษาของครูผู้สอนคณิตศาสตร์ อยู่ในกรอบคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านการแสดงออก และด้านความสามารถ ซึ่งตรงกับสมรรถนะครูทั้ง 10 ด้านนี้โดยที่ครูสามารถนำตัวบ่งชี้ของแต่ละมาตรฐาน ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ และเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพในการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความคิด ทักษะกระบวนการเรียนรู้ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานที่สอดคล้องกับสังคมไทย

2. สภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 ระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ รองลงมาได้แก่สองด้านที่เท่ากัน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน ด้านความรู้ในเนื้อหาคณิตศาสตร์ และด้านการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จากผลการศึกษาอาจเป็นผลมาจากหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อยุคสมัยเปลี่ยน หลักสูตรที่ใช้เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนย่อมถูกปรับเปลี่ยนไป ทั้งหลักสูตรเก่าที่ถูกพัฒนาและหลักสูตรใหม่ที่สร้างขึ้น และยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมาย สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อผู้ปฏิบัติงานโดยตรง โดยเฉพาะครูผู้สอน เมื่อครูเกิดความสับสน ไม่เข้าใจ และยังมีการยึดติดกับวิธีการสอนเดิม ๆ ทำให้ยากที่จะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ดังนั้นการพัฒนาครูจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ อันจะเป็นเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการพัฒนาสมรรถนะครู และเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรอนงค์ น้อยคำยาง (2560 : 90-94) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23 พบว่าครูยังขาดเทคนิคการสอนด้วยวิธีใหม่ ๆ ด้านการผลิตสื่อที่ใช้ในการประกอบการสอน ยังไม่มีความหลากหลายและน่าสนใจ อันเนื่องมาจากครูยังขาดทักษะในการจัดทำ โดยเฉพาะการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อีกทั้งครูมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ไม่ค่อยหลากหลาย และไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ซึ่งผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพและบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Perrine (2001 : 173-188) ได้ศึกษาผลกระทบของการแก้ปัญหาพื้นฐานในการสอนคณิตศาสตร์ของการให้เหตุผลเกี่ยวกับสัดส่วนของครู จากการศึกษาแสดงออกมาให้เห็นว่าการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลมีปัจจัยหลักในการศึกษาวิชาคณิตศาสตร์ ครูต้องมีวิธีการสอนที่แตกต่างไปจากการสอนแบบเดิมที่นักเรียนไม่เคยเจอมาก่อน

สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรอนงค์ น้อยคำยาง (2560 : 90-94) ได้ศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของครู พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนคณิตศาสตร์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครูผู้สอนคณิตศาสตร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีความต้องการพัฒนาด้านความรู้ในเรื่องหลักสูตรและการวางแผนการสอน

มากที่สุด ทั้งนี้เพราะหลักสูตรการสอนคณิตศาสตร์มีความยากง่ายและความซับซ้อน ซึ่งหลักสูตรคณิตศาสตร์ประกอบไปด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตอบสนองจุดประสงค์ การเรียนรู้และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การวัดและการประเมินการเรียน คำอธิบายในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ซึ่งระบุเนื้อหา ที่ต้องให้นักเรียนได้เรียน ตามลำดับ

3. โปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 องค์ประกอบของโปรแกรม ได้แก่ 1) หลักการ ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและความสำคัญของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ 2) วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย เป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุผลในการใช้โปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้ วิชาคณิตศาสตร์ 3) เนื้อหาของโปรแกรม ประกอบด้วย 5 Module ได้แก่ Module 1 การบริหารจัดการหลักสูตร Module 2 การบริหารจัดการชั้นเรียน Module 3 สื่อการเรียนรู้และนวัตกรรม Module 4 สารการเรียนรู้ Module 5 การวัดผล และประเมินผล 4) วิธีการดำเนินการ ประกอบด้วย 4.1) กระบวนการเริ่มจากการประเมินก่อนการพัฒนา การพัฒนา และประเมินหลังการพัฒนา 4.2) วิธีการพัฒนา ประกอบด้วย การฝึกอบรม การรวมกลุ่มแก้ปัญหา การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการศึกษาดูงาน 5) การประเมินผล จากการประเมินโปรแกรม พบว่าความเหมาะสมของโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โปรแกรม การเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์นี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาครู โดยผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาดูงานจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) แล้วนำความรู้ที่ได้มาจัดทำโปรแกรมตามขั้นตอนกระบวนการพัฒนาโปรแกรม ที่มีองค์ประกอบของโปรแกรมที่ได้จาก การสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนรู้ของครูคณิตศาสตร์อย่างครบถ้วน จึงส่งผลให้โปรแกรม ที่พัฒนาขึ้นมามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้เป็นที่น่าพึงพอใจ โดยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชานนท์ เศรษฐแสงศรี (2555 : 174-176) ได้ศึกษาระบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในโรงเรียนสังกัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ระบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในโรงเรียนสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มี 4 ระยะ คือ การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนพัฒนา การนำพาสู่การปฏิบัติ และการเร่งรัดติดตามติดตามประเมินผล ซึ่งจากการนำระบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูโดยใช้โรงเรียน เป็นฐาน ในโรงเรียนสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไปใช้ในการพัฒนาครู พบว่าการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามสมรรถนะ ที่ต้องการจำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพครู มีผลการพัฒนาเพิ่มขึ้นในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของนันทกา วารินทร์ (2557 : 199-203) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู ผลการวิจัยสรุปว่า รูปแบบการพัฒนา สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ การสร้างและพัฒนาหลักสูตร ความสามารถในการเนื้อหาสาระที่สอน การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้ และพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หลักการของรูปแบบ มี 4 หลักการ คือ 1) สนองความต้องการของผู้รับการพัฒนา 2) การยืดหยุ่นของกระบวนการและวิธีการ 3) การมีส่วนร่วมของผู้รับการพัฒนา 4) ความแตกต่างระหว่างบุคคล กระบวนการพัฒนา มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความต้องการในการพัฒนา 2) การวิเคราะห์ ความต้องการในการพัฒนา 3) การออกแบบและวางแผนการพัฒนา 4) การดำเนินการตามแผนพัฒนา 5) การประเมินผลการพัฒนา การที่จะพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้อง มีวิธีการเสริมสร้างสมรรถนะครูที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครู ด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 นี้เป็นโปรแกรมที่จะช่วยพัฒนาครู โดยมีขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อง่ายต่อการนำไปใช้ มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของครูผู้สอนมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอในการนำไปใช้

1.1 สภาพปัจจุบันของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 1 ด้านการพัฒนาสื่อและนวัตกรรม อยู่ในระดับต่ำสุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา

ครูผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนทรัพยากรและวิทยาการ เพื่อให้ครูได้รับความสามารถในการผลิตสื่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาและผลิตสื่อที่หลากหลาย

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการวางแผนการสอน มีค่าสูงสุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมให้ครูเข้ารับการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องหลักสูตรและพัฒนาการจัดทำแผนการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย จัดระบบพี่เลี้ยง มีการนิเทศกำกับติดตามอย่างสม่ำเสมอ

1.3 หน่วยงานต้นสังกัด ควรส่งครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ เข้ารับการฝึกอบรม จัดกิจกรรมกลุ่มแก้ปัญหา สนับสนุนทรัพยากรให้ครูได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และจัดโครงการศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ ครอบคลุมสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ทั้ง 10 ด้าน เพื่อให้ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ได้รับการพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ทั้ง 10 ด้าน

2.2 ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังจากครูเข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ เพื่อนำผลไปใช้ในการวางแผนบริหารในสถานศึกษาต่อไป

2.3 ควรศึกษาผลลัพธ์ในแต่ละสมรรถนะด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคณิตศาสตร์หลังการใช้โปรแกรมการเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ เพื่อปรับปรุงโปรแกรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชานนท์ เศรษฐแสงศรี. (2555). *ระบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา.

มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

นันทกา วารินัน. (2557). *รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำเภอยางเพร เขต 2*. ดุษฎีนิพนธ์ ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา และการเรียนรู้. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

บุริม โอทกานนท์ และคณะ. (2550). *กระแสของการเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2562,

จาก <http://www.oknation.net/blog/jazz-zie/2007/10/12/entry-31>

วีชีรี กาญจนศิริติ. (2554). *การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์*. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2545). *มาตรฐานครุคณิตศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

อรอนงค์ น้อยคำยาง. (2560). *การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23*. วัยนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา.

มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Perrine, V. (2001). *Effect of a Problem-Solving-Based Mathematics Course on the Proportional Reasoning of Preservice Teachers*. Colorado: University of Northern Colorado.

การพัฒนาแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24

Developing Guidelines over Teacher Development on Authentic Assessment for Schools
under the Office of Secondary Educational Service Area 24

เชิดเกียรติ แก้วพวง¹ และ ลักขณา สริวัฒน์²

Cherdkiat Kaewpung¹ and Lakkana Sariwat²

Received : 29 ธ.ค. 2562

Revised : 26 มี.ค. 2563

Accepted : 27 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา และพัฒนาแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือครูวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 365 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง 2) แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาครู ด้านวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง และ 3) แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาครู สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ สภาพปัจจุบันของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มาวิเคราะห์หาค่าความต้องการจำเป็น เพื่อจัดลำดับความสำคัญพบว่า ความต้องการจำเป็นการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเรียงจากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก คือ กำหนดวิธีการประเมิน กำหนดเกณฑ์การประเมิน และกำหนดกรอบการประเมิน และแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาครู, การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง, วัดผลตามสภาพจริง

Abstract

The purposes of this study were to 1) study the current, desirable condition and the need for authentic assessment for schools 2) develop guidelines of authentic assessment for teachers. The sample was 365 school administrators and the head teacher of each departments or academic teachers under the Office of Secondary Educational Service Area 24 in the academic year 2019, selected by stratified random sampling. Tools of the study were 1) Questionnaire for current and desirable conditions for authentic assessment 2) interview form for teacher development guidelines in authentic assessment and 3) evaluation form of teacher development guidelines. The statistics teachers used were mean and standard deviation. The research results were as follows:

1) the current condition of authentic assessment to actual situation as a whole and in each aspect were at high levels. The overall desirable condition and each aspect was at the highest level 2) the need

¹ นิสิตหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อีเมล: Cherdkiat1@gmail.com

² รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master Student Program in Educational Administration and Development, Faculty of Education, Mahasarakham University, Email: Cherdkiat1@gmail.com

² Associate Professor, Lecturer in Faculty of Education, Mahasarakham University

of developing teachers in authentic assessment in 3 aspects, the assessment methods, the evaluation criteria and the evaluation framework and guidelines for teachers were at high levels.

Keywords : Teacher development guidelines, Evaluation of actual learning results, Authentic Assessment

บทนำ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทางการศึกษา ในปัจจุบันเป็นผลมาจากพัฒนาการทางด้านความคิดและประสบการณ์ของนักทฤษฎีทางการวัดและประเมินผลที่ช่วยสร้าง สานต่อ และสะสมมาเป็นเวลานานจนเป็นที่รู้จักกันและใช้กันอย่างกว้างขวาง โดยระยะแรกใช้แบบทดสอบมาตรฐาน แต่ทั้งนี้ทำให้การประเมินผลไม่สามารถตอบคำถามที่ต้องการได้ทั้งหมด จึงได้มีการบุกเบิกแนวทางการประเมินที่เหมาะสมใหม่ ซึ่งส่งผลทำให้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ตลอดจนเกิดการพัฒนาการประเมินแนวใหม่ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2552 : 223) ซึ่งการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงเป็นการประเมินโดยกระบวนการสังเกต จัดบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากผลงาน และวิธีการปฏิบัติงานของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงาน ความร่วมมือในการแก้ปัญหา การประเมินตนเอง การแสดงออกจากการปฏิบัติในสภาพจริง ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาความก้าวหน้าของผู้เรียน และมีการใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ดังนั้นการประเมินตามสภาพจริงจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่หลากหลาย สดบทบาทของการประเมินโดยใช้แบบทดสอบและใช้การสังเกตให้มากขึ้น ให้การประเมินเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอนให้เป็นธรรมชาติ ไม่สร้างความตึงเครียดให้แก่ผู้เรียน และนอกจากครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินแล้วควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เพื่อนร่วมชั้น ครูวิชาอื่น ผู้บริหาร หรือผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน ซึ่งการประเมินตามสภาพจริงนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลผลการประเมินที่เพียงพอ แม่นยำ และเชื่อถือได้สูง โดยเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่มุ่งประเมิน ซึ่งจะต้องครอบคลุมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และเน้นกระบวนการ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถวางแผน และทำงานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนเป็นกระบวนการในการทำงานหรือไม่ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ฝึกฝนในโรงเรียน ไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันในสังคมได้ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงจึงมีความสำคัญดังกล่าว และถือเป็นทางเลือกใหม่ของการวัดและประเมินผล ที่ครูจะนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ดีที่สุด ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบการวัดและประเมินผลการเรียนให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ จะเห็นได้ว่าการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงจึงเหมาะสมสำหรับครูในด้านการนำข้อมูลมาพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน (กรมวิชาการ, 2545 : 3)

การดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ที่ผ่านมาพบว่า ปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนนั้นคือ ปัญหาคุณภาพผู้เรียน รองลงมาเป็นปัญหา ด้านการจัดการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ในมาตรฐานที่ 7 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น จะอยู่ในระดับดีถึงดีมาก แต่ยังมีส่วนทางกับผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (O-Net) พบว่าระดับคะแนนเฉลี่ยโดยภาพรวมของเขตพื้นที่การศึกษาในรายวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ ยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จากสถานการณ์ดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของสมรรถนะครู ด้านการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่าครูขาดทักษะที่จำเป็นในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงตามมาตรฐานวิชาชีพครู ในมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ข้อที่ 5 ความรู้เรื่องการวัดและประเมินผล การศึกษา และด้านสมรรถนะการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันไม่สอดคล้องและไม่ครอบคลุมการประเมินผลตามสภาพจริง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้อย่างเต็มศักยภาพ จากผลการใช้การประเมินแบบรายบุคคล และผลจากการใช้การประเมินแบบดั้งเดิม ซึ่งมีจุดอ่อนมาก โดยครูผู้สอนยังไม่นำวิธีการวัดและประเมินผลโดยใช้แบบทดสอบแบบเลือกตอบมาใช้ในการวัดและประเมินผล การเรียนรู้กับผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ไม่มีความหลากหลายตามสภาพที่แท้จริงของผู้เรียน เน้นการวัดความรู้ความจำมากกว่าความแตกต่างระหว่างผู้เรียน จึงส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ด้านคุณภาพและมาตรฐาน

การจัดการเรียนการสอนของบุคลากรในสถานศึกษา ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการวัดความรู้ ความเข้าใจที่ซับซ้อน และความสามารถในการปฏิบัติ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพ ไม่เหมาะสม และทำให้ผู้เรียนขาดทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อนของยุคปัจจุบัน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนตกต่ำ ครูผู้สอนจึงควรมีการจัดทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24, 2562 : 197)

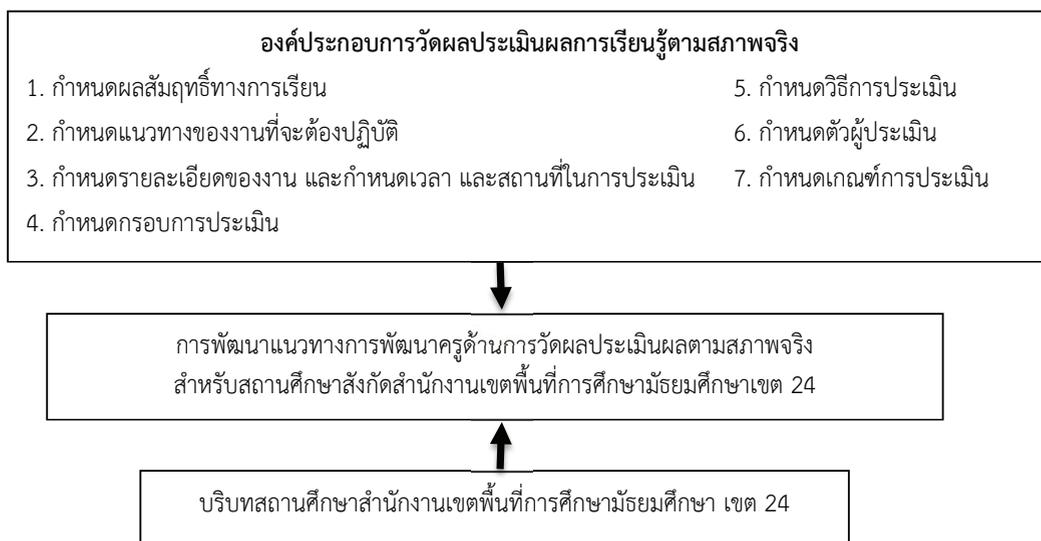
ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูผู้สอนทำหน้าที่มีส่วนในการรับผิดชอบวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ มีความตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของงานวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เนื่องจากครูผู้สอนยังขาดทักษะที่จำเป็นในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ขาดความรู้เรื่องการวัดและประเมินผลการศึกษา ทำให้ไม่สามารถนำผลการเรียนไปพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงได้จัดทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การพัฒนาแนวทางการประเมินผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการพัฒนาบุคลากร ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง และเพื่อพัฒนาแนวทางพัฒนาบุคลากร ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24
2. เพื่อพัฒนาแนวทางในการพัฒนาครู ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แสดงกรอบแนวคิดตามทฤษฎีของ สมนึก นนทิจันทร์ (2545 : 72), กรมวิชาการ (2545 : 159) และนวลจิตต์ เขาว์กีร์ติพงศ์ และคณะ (2544 : 191) สามารถสังเคราะห์ได้องค์ประกอบการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง 7 ด้าน ได้แก่ 1) กำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) กำหนดแนวทางของงานที่จะต้องปฏิบัติ 3) กำหนดรายละเอียดของงาน และกำหนดเวลา และสถานที่ในการประเมิน 4) กำหนดกรอบการประเมิน 5) กำหนดวิธีการประเมิน 6) กำหนดตัวผู้ประเมิน และ 7) กำหนดเกณฑ์การประเมิน โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จากทั้ง 55 โรงเรียน ปีการศึกษา 2562 จำนวน 2,631 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2562 โดยการพิจารณาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่สามารถเป็นตัวแทนประชากรได้ ซึ่งเทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2553 : 103) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน จากนั้นใช้เทคนิคการสุ่มแบบชั้นภูมิ และวิธีการสุ่มอย่างง่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาบุคลากร ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และได้กำหนดน้ำหนักคะแนนตามวิธีของ ลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยผลการ Try out ของแบบสอบถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อพบว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามสภาพปัจจุบันรายข้ออยู่ระหว่าง .24 - .88 และมีข้อคำถามของแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์รายข้ออยู่ระหว่าง .36- .89 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพปัจจุบันเท่ากับ .98 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ .98

2.2 แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาครู ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ (Wording) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective congruence) IOC แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .60 ขึ้นไป โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.71-1.00

2.3 แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาครู ด้านการการผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 คือ แบบสอบถามประเภทประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อประเมินความเหมาะสมของแนวทาง เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ความถูกต้องของภาษาที่ใช้ (Wording) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective congruence) IOC แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .60 ขึ้นไป โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.71-1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวทางการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงในสถานศึกษา โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสาร สรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาคู ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษาโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดมาสร้างเป็นแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการวิธีการพัฒนาคู ด้านการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง ตรวจสอบความเหมาะสมของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน มีเกณฑ์คุณสมบัติ คือ มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท/ปริญญาเอก ด้านการบริหารการศึกษา 2 คน ด้านหลักสูตรและการสอน 1 คน ด้านจิตวิทยา และการแนะแนว 1 คน และด้านการวิจัยการศึกษา 1 คน

ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางการพัฒนาคู ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ผลที่ได้จากระยะที่ 1 สร้างแบบสัมภาษณ์แนวทางการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยการศึกษา Best Practices เกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จากสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้ 1) เป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินโรงเรียนมาตรฐานสากล (SCQA) 2) เป็นโรงเรียนที่ผ่านการประเมินภายนอกรอบที่ 3

ในระดับดีขึ้นไป 3) เป็นโรงเรียนที่มีผลงานดีเด่นด้านวิชาการระดับประเทศ โดยนำแนวทางที่ได้มาสังเคราะห์และยกร่างแนวทางดำเนินการตรวจสอบเชิงยืนยัน และประเมินความเหมาะสมของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน มีเกณฑ์คุณสมบัติ คือ ผู้มีการศึกษาปริญญาโท/ปริญญาเอก ด้านการบริหารการศึกษา 3 คน ด้านการวิจัยและการวัดผลประเมินผล 2 คน ด้านหลักสูตรและการสอน 1 คน และจิตวิทยาและการแนะแนว 1 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยเทียบเกณฑ์ Midpoint อาศัยแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2553 : 103) แปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ

4.51-5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในปัจจุบัน/ที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.2 การวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index : PNI_{modified}) ในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา เพื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

4.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์แปลความความหมายค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยอาศัยแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2553 : 103)

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 24 ดังตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 24

องค์ประกอบการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			D	I	PNI	ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ				
1. กำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	3.92	0.71	มาก	4.66	0.29	มากที่สุด	3.92	4.66	0.189	6
2. กำหนดแนวทางของงาน ที่จะต้องปฏิบัติ	3.89	0.47	มาก	4.59	0.98	มากที่สุด	3.89	4.59	0.180	7
3. กำหนดรายละเอียดของงาน และกำหนดเวลา และสถานที่ ในการประเมิน	3.89	0.49	มาก	4.67	0.21	มากที่สุด	3.89	4.67	0.201	4
4. กำหนดกรอบการประเมิน	3.86	0.44	มาก	4.64	0.33	มากที่สุด	3.86	4.64	0.202	3
5. กำหนดวิธีการประเมิน	3.85	0.40	มาก	4.67	0.23	มากที่สุด	3.85	4.67	0.213	1
6. กำหนดตัวผู้ประเมิน	3.87	0.42	มาก	4.63	0.23	มากที่สุด	3.87	4.63	0.196	5
7. กำหนดเกณฑ์การประเมิน	3.84	0.42	มาก	4.63	0.29	มากที่สุด	3.84	4.63	0.206	2
โดยรวม	3.87	0.48	มาก	4.64	0.37	มากที่สุด				

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน และสภาพที่พึงประสงค์ของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น ในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 การกำหนดแนวทางของงานที่ต้องปฏิบัติ เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น จากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การกำหนดวิธีการประเมิน ($PNI_{\text{modified}} = 0.213$) การกำหนดเกณฑ์การประเมิน ($PNI_{\text{modified}} = 0.206$) และการกำหนดกรอบการประเมิน ($PNI_{\text{modified}} = 0.202$) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาครู ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านการกำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) ด้านการกำหนดแนวทางของงานที่ต้องปฏิบัติ 3) ด้านการกำหนดรายละเอียดของงาน เวลาและสถานที่ในการประเมิน 4) ด้านการกำหนดกรอบการประเมิน 5) ด้านการกำหนดวิธีการประเมิน 6) ด้านการกำหนดตัวผู้ประเมิน และ 7) ด้านการกำหนดกรอบการประเมิน โดยมีวิธีการพัฒนาครู ดังนี้ ด้านที่ 1 มีการประชุมชี้แจงครูก่อนสอน จัดทำกรอบโครงสร้างวัดผลสัมฤทธิ์ ครูแจ้งภาระชิ้นงานแก่ผู้เรียน ผู้บริหารนิเทศติดตามผ่านหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการสำรวจติดตามและรายงานผู้บริหาร ด้านที่ 2 ผู้สอนจัดทำแนวทางของงานโดยการวิเคราะห์หลักสูตร จัดทำโครงสร้างรายวิชา กำหนดภาระชิ้นงาน จัดส่งโครงการสอนกับเจ้าหน้าที่งานวิชาการ และรายงานผู้บริหารทราบ ด้านที่ 3 เจ้าหน้าที่รับผิดชอบจัดทำปฏิทินวิชาการแจ้งให้ครูผู้สอนทราบ ครูผู้สอนจัดทำและระบุเวลาและภาระงานในโครงสร้างรายวิชาให้แล้วเสร็จ พร้อมจัดทำแผนการสอนส่งงานวิชาการ และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ รายงานผู้บริหาร ด้านที่ 4 คณะทำงานออกคำสั่งในการสอน ครูผู้สอนวิเคราะห์หลักสูตร และจัดทำกรอบการวัดผลจัดให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และนำไปใช้ ด้านที่ 5 ครูผู้สอนวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง จัดทำโครงสร้างรายวิชาและกำหนดวิธีการประเมิน ด้านที่ 6 สถานศึกษามีการออกคำสั่งให้ครูผู้สอนตามรายวิชา พร้อมชี้แจงระเบียบการวัดผลในต้นภาคเรียน พร้อมให้ครูผู้สอนตามรายวิชาออกแบบ และวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามรายวิชา และด้านที่ 7 ครูผู้สอนมีการศึกษาหลักสูตร จัดทำโครงสร้างรายวิชา กำหนดเกณฑ์การวัดผลประเมินผล ส่งให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเพื่อบันทึกเกณฑ์ลงในระบบ SGS หรือ Bookmark เพื่อใช้ประมวลผลต่อไป โดยผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาครู ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$)

สรุปผล

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาแนวทางการพัฒนาครู ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 พบว่าสภาพปัจจุบันของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{Modified}) เพื่อจัดลำดับความสำคัญพบว่า ลำดับความต้องการจำเป็น ในการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เมื่อเรียงจากลำดับมากไปหาน้อย ได้แก่ 3 ลำดับแรก กำหนดวิธีการประเมิน กำหนดเกณฑ์การประเมิน และกำหนดกรอบการประเมิน ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านการกำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) ด้านการกำหนดแนวทางของงานที่ต้องปฏิบัติ 3) ด้านการกำหนดรายละเอียดของงาน เวลา และสถานที่ในการประเมิน 4) ด้านการกำหนดกรอบการประเมิน 5) ด้านการกำหนดวิธีการประเมิน 6) ด้านการกำหนดตัวผู้ประเมิน และ 7) ด้านการกำหนดกรอบการประเมิน โดยมีวิธีการพัฒนาครู ดังนี้ ด้านที่ 1 มีการประชุมชี้แจงครูก่อนสอน จัดทำกรอบโครงสร้างวัดผลสัมฤทธิ์ ครูแจ้งภาระชิ้นงานแก่ผู้เรียน ผู้บริหารนิเทศติดตามผ่านหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการสำรวจติดตาม และรายงานผู้บริหาร ด้านที่ 2 ผู้สอนจัดทำแนวทางของงานโดยการวิเคราะห์หลักสูตร จัดทำโครงสร้างรายวิชา กำหนดภาระชิ้นงาน จัดส่งโครงการสอนกับเจ้าหน้าที่งานวิชาการ และรายงานผู้บริหารทราบ

ด้านที่ 3 เจ้าหน้าที่รับผิดชอบจัดทำปฏิทินวิชาการ แจ้งให้ครูผู้สอนทราบ ครูผู้สอนจัดทำและระบุเวลาและภาระงาน ในโครงสร้างรายวิชาให้แล้วเสร็จ พร้อมจัดทำแผนการสอน ส่งงานวิชาการและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ รายงานผู้บริหาร

ด้านที่ 4 คณะทำงานออกคำสั่งในการสอน ครูผู้สอนวิเคราะห์หลักสูตรและจัดทำกรอบการวัดผล จัดให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และนำไปใช้ ด้านที่ 5 ครูผู้สอนวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง จัดทำโครงสร้าง รายวิชา และกำหนดวิธีการประเมิน ด้านที่ 6 สถานศึกษามีการออกคำสั่งให้ครูผู้สอนตามรายวิชา พร้อมชี้แจงระเบียบ การวัดผลในต้นภาคเรียน พร้อมให้ครูผู้สอนตามรายวิชาออกแบบ และวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามรายวิชา และด้านที่ 7 ครูผู้สอนมีการศึกษาหลักสูตร จัดทำโครงสร้างรายวิชา กำหนดเกณฑ์การวัดผลประเมินผล ส่งให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อบันทึกเกณฑ์ลงในระบบ SGS หรือ Bookmark เพื่อใช้ประมวลผลต่อไป โดยผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

การดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการพัฒนาครู ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ผู้วิจัยสามารถอภิปราย ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าความต้องการจำเป็น (PNI modified) มีความสำคัญ จากมากไปน้อย 3 ลำดับแรก ได้แก่ การกำหนดวิธีการประเมิน การกำหนดเกณฑ์การประเมิน และการกำหนดกรอบการประเมิน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นเรื่องใหม่สำหรับครูผู้สอน และครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24, 2562 : 197) และสอดคล้องกับแนวคิดของสมนึก นนทิจันทร์ (2545 : 85) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ว่าต้องมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กำหนดแนวทาง กำหนดรายละเอียดของงาน กำหนดกรอบการประเมิน กำหนดวิธีการประเมิน และกำหนดเกณฑ์การประเมิน และสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ (2545 : 11) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบของการประเมินผลตามสภาพจริงว่า ต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ในการประเมินขอบเขต หรือกรอบการประเมิน เครื่องมือ หรือวิธีการประเมินและเกณฑ์การประเมิน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอุดม ศรีจันทร์ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนวังไม้แดงพิทยาคม อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนวังไม้แดงพิทยาคม อำเภอประทายจังหวัด กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จำนวน 7 คน และผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม จำนวน 44 คน เครื่องมือที่ใช้ในการ เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบทดสอบ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินและการสุ่มองค์ความรู้ ผลการดำเนินการ ผลการวิจัยพบว่า ครูยังทำการวัดผลและประเมินการเรียนรู้ โดยเน้นทดสอบความรู้ความจำของนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้วัดผลและประเมินผลผู้เรียนอย่างหลากหลายตามสภาพจริง และไม่ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน

2. แนวทางการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นงานที่ครูต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกภาคเรียน และต้องนำผลการวัดผลประเมินผลมาใช้ในการพัฒนา ผู้เรียนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับสมนึก นนทิจันทร์ (2545 : 147) กล่าวว่ากำหนดแนวทางของงานที่จะต้องปฏิบัติ คือ การกำหนดงานที่ทุกคนต้องทำ และการกำหนดงานที่ทำตามความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับณรงค์ พลยุทธ์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาครูในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนห้องแซงวิทยาคม อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาครูโรงเรียนห้องแซงวิทยาคม อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาครูในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนห้องแซงวิทยาคม อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร สามารถสร้าง เครื่องมือวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ที่นำไปใช้ปฏิบัติจริงในชั้นเรียนได้ จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้นำกลยุทธ์ดังกล่าว ไปพัฒนาครูในโรงเรียนอื่น ๆ และยังคงสอดคล้องกับอุดม ศรีจันทร์ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากร ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนวังไม้แดงพิทยาคม อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา มีความมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนวังไม้แดงพิทยาคม อำเภอประทายจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าการประเมินผลผลการดำเนินการพัฒนา ด้านความสามารถในการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการประเมินตามสภาพจริง ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การประเมินมีการปฏิบัติจริง และสามารถนำมาพัฒนาความสามารถผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 24 ควรส่งเสริมแนวทางการพัฒนาครูด้านการวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริง ไปใช้ในการอบรม ให้ความรู้หรือการสัมมนาให้แก่ครู และควรติดตามผลการนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ ในการจัดการเรียนการสอนของครูที่แท้จริง

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการนำแนวทางพัฒนาครู การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ไปใช้กับครูผู้สอนในสถานศึกษา ได้ทดลองใช้และปฏิบัติตามแนวทาง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อนำไปใช้ เพิ่มขีดความสามารถด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ให้กับครูและบุคลากรในสถานศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (2545). *แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ณรงค์ พลยุทธ. (2552). *การพัฒนาครูในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โรงเรียนห้องแซงวิทยาคม อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

นวลจิตต์ เขาวงกตพิงศ์ และคณะ. (2544). *การเรียนการสอนอาชีวศึกษา เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการเรียน การสอนอาชีวศึกษา หน่วยที่ 4*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2552). *ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมนึก นนทิจันทร์. (2545). *การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลจากสภาพจริงของผู้เรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงาน*.

กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. (2562). *แผนปฏิบัติการประจำปี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีงบประมาณ พ.ศ.2562*. ภาพสันธุ์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24.

อุดม ศรีจันทร์. (2555). *การพัฒนาบุคลากรด้านการวัดผลและประเมินผล โรงเรียนวังไม้แดงพิทยาคม อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

Strategies for Creating Cooperative Networks for School Development under Buengkan Primary Educational Service Area Office

วาไลกา อัครนิตย์¹, ไชยา กาวะบุตร² และ เพลินพิศ ธรรมรัตน์³
Valiga Akkharanit¹, Chaiya Pawabutra² and Ploenpit Thumamarat³

Received : 24 ก.พ. 2563

Revised : 26 มี.ค. 2563

Accepted : 27 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ 2) พัฒนาและตรวจสอบกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2560 จำนวน 140 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความถี่ ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ประกอบด้วย คือ (1) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย (2) ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ (3) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (4) ด้านการมีทักษะภาวะผู้นำ (5) ด้านการประสานงานของเครือข่าย (6) ด้านการติดตาม ประเมินผล (7) ด้านวัฒนธรรมองค์กร (8) ด้านทรัพยากรท้องถิ่น (9) ด้านนโยบายทางการศึกษา (10) ด้านเทคโนโลยี 2) กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ประกอบด้วย กลยุทธ์เชิงรุก (SO) จำนวน 17 วิธีการพัฒนา 33 ตัวชี้วัด กลยุทธ์สร้างภูมิคุ้มกัน (ST) จำนวน 7 วิธีการพัฒนา 14 ตัวชี้วัด และกลยุทธ์เร่งพัฒนา (WO) จำนวน 12 วิธีการพัฒนา 20 ตัวชี้วัด ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และการนำไปใช้ประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : กลยุทธ์, เครือข่ายความร่วมมือ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

Abstract

This research aimed to 1) study components of strategies for creating cooperative networks for school development under Buengkan Primary Educational Service Area Office, and 2) develop and validate strategies for creating cooperative networks for school development under Buengkan Primary Educational Service Area Office. The sample, obtained through multistage random sampling, were 140 school administrators under Buengkan Primary Educational Service Area Office in the academic year 2016. The research instruments included interview forms, questionnaires and assessment forms. Data analysis was done by means of statistical software programs. The findings were as follows : 1) The components of strategies for creating cooperative networks for school development under Buengkan Primary Educational Service Area Office consisted of: (1) Determination of network members, (2) Determination of objectives, (3) Participation in

¹ นักศึกษาลัทธิศาสตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร อีเมล: valiga.akk@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹ Doctoral Student Program in Education in Educational Administration and Leadership, Sakon Nakhon Rajabhat University, Email: valiga.akk@gmail.com

² Associate, Lecturer of Educational Administration and Leadership, Sakon Nakhon Rajabhat University

³ Assistant, Lecturer of Educational Administration and Leadership, Sakon Nakhon Rajabhat University

work performance, (4) Leadership skills, (5) Network coordination, (6) Monitoring and evaluation, (7) Organizational culture, (8) Local resources, (9) Educational policy, and (10) Technologies. 2) Strategies for creating cooperative networks for school development under Buengkan Primary Educational Service Area Office consisted of Proactive Strategy (SO) comprising 17 development methods; Building Security Strategy (ST) comprising 7 development methods, and Strategies to Accelerate Development (WO) comprising 12 development methods. The assessment which was carried out revealed a high level of appropriateness, feasibility, accuracy, and utility.

Keywords : Strategies, Cooperative Networks, Buengkan Primary Educational Service Area Office

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกปัจจุบัน ถือเป็นช่วงเวลาที่ทำนายความสามารถของมนุษยชาติ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้โลกเปิดกว้างและง่ายต่อการเข้าถึง เราสามารถก้าวข้ามพรมแดนไปได้ทุกซอกทุกมุมของโลก ทำให้พลโลกในยุค ศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 19 และ 20 อย่างสิ้นเชิง (ตะวัน เทวอักษร, 2556 : 4) จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาประเทศนั้นต้องอาศัยคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและสร้างสภาพการณ์ เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง พัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ในประเทศ โดยยึดหลักการสร้างเครือข่าย และให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมทางการศึกษา การสนับสนุนให้สังคมทุกภาคส่วนและทุกระดับได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความสำเร็จ จะทำให้เกิดพลังพัฒนาประเทศอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน (ประยูร อัครบวร และคณะ, 2553 : 13)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลและสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน การสร้างเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพราะสมาชิกเครือข่ายมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานร่วมกัน เริ่มด้วยการกำหนดเป้าประสงค์กำหนดกฎเกณฑ์ ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำ (เสรี พงศ์พิศ, 2548 : 9) เครือข่ายการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการในยุคใหม่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และในระดับพื้นที่ โดยในประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้เสนอแนวคิดที่เป็นเครื่องมือในการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ นั่นคือ การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย (Governing by Network) ซึ่งหมายถึง “การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่ายที่จัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่ไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จด้วยองค์การหรือหน่วยงานภาครัฐเพียงองค์การ หรือหน่วยงานเดียว” (จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร, 2552 : 17) สอดคล้องกับ Agranoff and McGuire (2001 : 296) ได้เสนอแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจว่าการทำงานแบบเครือข่าย เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลายหน่วยงาน เพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินการได้เพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง ดังนั้น การทำงานแบบเครือข่ายจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน

จากรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2558 พบว่าสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วม ของการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ขาดการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่าย มีจำนวนน้อย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ, 2558 : 12) ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางที่สำคัญนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน ซึ่งจะทำให้เกิดพันธมิตรทางวิชาการร่วมกันระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครู และเครือข่ายทางการศึกษาอื่น ๆ ในท้องถิ่นอันจะส่งผลให้โรงเรียน สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

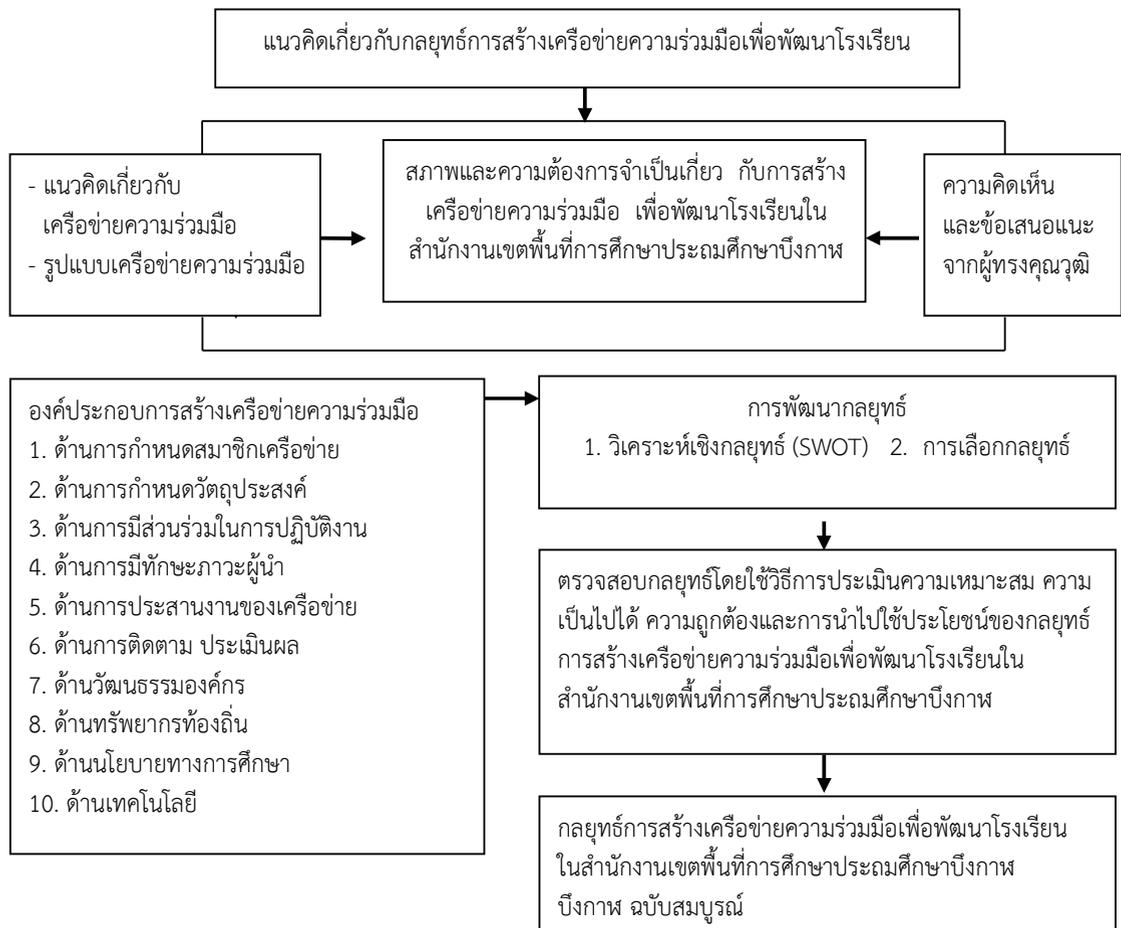
ต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จะได้นำไปพัฒนาสถานศึกษาของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม (Participatory Policy Research) (วิโรจน์ สารรัตน์, 2556 : 12) โดยใช้สารสนเทศเชิงประจักษ์จากบริบทหรือข้อเท็จจริง มาวิเคราะห์และตรวจสอบกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี หรือการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์ และข้อมูลเกี่ยวกับบริบทสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม (Participatory Policy Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน และศึกษาเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ 2 เครือข่าย คือ แก่งจันทรมอเดล

และเสือเพลิงโมเดล เพื่อนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบ

ขั้นที่ 3 กำหนดและตรวจสอบองค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 คน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น

ขั้นที่ 5 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ขั้นที่ 6 วิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ระยะที่ 2 ยกร่างกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบึงกาฬ

ขั้นที่ 7 ร่างกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ฉบับที่ 1 โดยวิเคราะห์ SWOT Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือตามขั้นตอนของ พงษ์ศิริบรรณพิทักษ์ (2552 : 27)

ขั้นที่ 8 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ความถูกต้องการนำไปใช้ประโยชน์ของร่างกลยุทธ์ ฉบับที่ 1 จากผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นที่ 9 ปรับปรุงร่างกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ระยะที่ 3 ประเมินกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบึงกาฬ

ขั้นที่ 10 ประเมินความเหมาะสม และความถูกต้อง ของร่างกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ฉบับที่ 2 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นที่ 11 ประเมินความเป็นไปได้ และการใช้ประโยชน์ ของร่างกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ฉบับที่ 2 โดยผู้บริหารสถานศึกษา ด้วยวิธีการประชาพิจารณ์ (Public hearing)

ขั้นที่ 12 ปรับปรุงและนำเสนอกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ฉบับสมบูรณ์

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ปีการศึกษา 2560 จำนวน 214 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จำนวน 140 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970 : 607-610) จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยแบ่งตามสัดส่วนขนาดของโรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 53 โรงเรียน ขนาดกลาง จำนวน 81 โรงเรียน ขนาดใหญ่ จำนวน 6 โรงเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ จำนวน 4 ชุด ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ร่างแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามปลายเปิดครอบคลุมองค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมด้านการใช้ภาษาของเครื่องมือ โดยนำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและจัดพิมพ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

2.2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ร้างแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมด้านการใช้ภาษาของเครื่องมือ เสนอคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเบื้องต้น นำมาปรับปรุง จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ วิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ของแบบสอบถามความคิดเห็นเป็นรายข้อแล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60-1.00 ทดลองไปใช้ (try out) โดยทดลองกับผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (ยูทพงษ์ กัยวรรณ, 2543 : 137) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.98

2.4 แบบประเมินความเหมาะสมและความถูกต้องร่างกลยุทธ์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามหัวข้อประเมินที่ผู้วิจัยกำหนด นำแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม จำนวน 5 คน ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ เพื่อใช้กับผู้ทรงคุณวุฒิ

2.5 แบบประเมินความเป็นไปได้และการใช้ประโยชน์ของร่างกลยุทธ์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามหัวข้อประเมินที่ผู้วิจัยกำหนด นำแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม จำนวน 5 คน ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ เพื่อใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์ ทำหนังสือขอสัมภาษณ์จากบัณฑิตวิทยาลัย และประสานกับผู้ทรงคุณวุฒิ กำหนด วัน เวลาในการสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และลงพื้นที่แก่งจันทรมอเดล และเสอเพลอโมเดล

แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 เพื่อทดลองใช้เครื่องมือ นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ ใช้เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ จำนวน 140 คน

การสัมมนาประชาพิจารณ์ และการประเมินกลยุทธ์ผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ ในวันที่ 30 สิงหาคม 2562 ณ โรงแรมนาลัส จังหวัดอุดรธานี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น หาค่าดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็นด้วยวิธี Priority Need Index (PNI_{modified}) แบบปรับปรุง (สุวิมล ว่องวานิช, 2552 : 275-276)

ระยะที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และการวิเคราะห์สภาพที่พึงประสงค์ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ มาจัดทำ SWOT Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือตามขั้นตอนของพอร์ท ศิริบรรณพิทักษ์ (2552 : 27)

ระยะที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2554 : 121)

สรุปผล

1. ผลการศึกษาขององค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียน ประกอบด้วย 1) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย 2) ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 4) ด้านการมีทักษะภาวะผู้นำ 5) ด้านการประสานงานของเครือข่าย 6) ด้านการติดตาม ประเมินผล 7) ด้านวัฒนธรรมองค์กร 8) ด้านทรัพยากรท้องถิ่น 9) ด้านนโยบายทางการศึกษา 10) ด้านเทคโนโลยี

2. กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ

2.1 กลยุทธ์เชิงรุก (SO) ประกอบด้วย 17 วิธีการพัฒนา และ 33 ตัวชี้วัดความสำเร็จ

2.2 กลยุทธ์สร้างภูมิคุ้มกัน (ST) ประกอบด้วย 7 วิธีการพัฒนา และ 14 ตัวชี้วัดความสำเร็จ

2.3 กลยุทธ์เร่งพัฒนา (WO) ประกอบด้วย 12 วิธีการพัฒนา และ 20 ตัวชี้วัดความสำเร็จ

3. การประเมินความเหมาะสม ความถูกต้อง จากผู้ทรงคุณวุฒิ และประเมินความเป็นไปได้ การนำไปใช้ประโยชน์ และการประชาสัมพันธ์ (Public hearing) โดยผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา บึงกาฬ มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย 2) ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ 3) ด้านการมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติงาน 4) ด้านการมีทักษะภาวะผู้นำ 5) ด้านการประสานงานของเครือข่าย 6) ด้านการติดตาม ประเมินผล 7) ด้านวัฒนธรรมองค์กร 8) ด้านทรัพยากรท้องถิ่น 9) ด้านนโยบายทางการศึกษา 10) ด้านเทคโนโลยี ทั้ง 10 องค์ประกอบ ล้วนมีความจำเป็นและสำคัญต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา บึงกาฬ สอดคล้องกับ Starkey (1997 : 44) ซึ่งได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานเครือข่ายไว้ว่า 1) ควรมีการเชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุม โดยจัดให้มีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน 2) ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทางกิจกรรมหลักและคุณสมบัติ ของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย 3) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณา ตัวเข้ามาทำหน้าที่ ประสานงานจัดการและส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก 4) สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพัน ที่เหนียวแน่น 5) เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง 6) ทำให้เครือข่ายนั้นได้มีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย 7) ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยง ระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น 8) ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำ สม่ำเสมอและถี่ถ้วน ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธี และเรื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล สอดคล้องกับ ศิริพร ตันติยศ (2550 : 218) การบริหารเครือข่าย โรงเรียนแบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่เหมือนกัน คือ 1) การใช้เทคโนโลยี 2) ทักษะด้านภาวะผู้นำ 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่าการทำงานเกี่ยวกับเครือข่าย เทคโนโลยี ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นองค์ประกอบสำคัญของเครือข่าย ส่วนด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับ Burke (1999 : 214) เสนอแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ต้องนิยาม กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตประเด็น หรือขอบเขตพื้นที่ของตนเอง และต้องมีผู้นำกลุ่มแกนของเครือข่ายที่คอยผลักดัน กระตุ้นให้ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปัทมา จันทพันธ์ (2560 : 139) พบว่ากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร องค์ประกอบที่เหมือนกัน คือ 1) ด้านนโยบายการศึกษา 2) ด้านวัฒนธรรมองค์กร 3) ด้านทรัพยากรท้องถิ่น และ 4) ด้านเทคโนโลยี และสอดคล้องกับ งานวิจัยของเกสรี ลัดเลีย (2557 : 346) พบว่ากลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วย 1) การกำหนดสมาชิกเครือข่าย 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 4) การติดตาม การประเมินผล 5) ภาวะผู้นำ องค์ประกอบ ของเครือข่ายที่ได้มา มีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง ทั้งนี้อาจเกิดจากข้อมูลเชิงพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง บริบทที่ทำการศึกษาในขณะนั้น

2. กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา บึงกาฬ

2.1 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา บึงกาฬ กลยุทธ์เชิงรุก (SO) มีจุดแข็ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการติดตาม ประเมินผล 2) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย 3) ด้านการประสานงานของเครือข่าย และมีโอกาส 2 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบายทางการศึกษา 2) ด้านเทคโนโลยี จึงได้กำหนด เป็นกลยุทธ์เชิงรุก (SO) โดยมีวิธีการพัฒนากลยุทธ์ 17 วิธีการ ดังนี้ 1) พัฒนาความรู้ด้านการติดตามและประเมินผล กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน 2) ออกคำสั่งการปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน 3) จัดให้มีการรายงาน ผลการปฏิบัติงานประจำปี 4) จัดอบรมให้ความรู้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียน 5) จัดประชุมเครือข่าย ความร่วมมือของโรงเรียน 6) จัดตั้งสมาคมเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียน 7) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ของโรงเรียน 8) ศึกษาดูงานองค์กรที่มีผลการปฏิบัติงานในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นเลิศ 9) จัดหาเทคโนโลยี เพื่อการติดต่อสื่อสารของเครือข่าย 10) วิเคราะห์นโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อนำสู่การปฏิบัติในโรงเรียน 11) จัดการ ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน 12) ศึกษาดูงานโรงเรียนที่ดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายทางการศึกษา ได้ประสบผลสำเร็จ 13) จัดกิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับนโยบายทางการศึกษา 14) จัดหาเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการบริหารงาน

ในโรงเรียน 15) จัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีภายในโรงเรียนเพื่อบริการประชาชน 16) จัดทำเว็บไซต์ของโรงเรียนเพื่อใช้และพัฒนาโรงเรียน 17) อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี เป็นกลยุทธ์ที่มีจุดเด่น ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เป็นจังหวัดขนาดเล็กทำให้การติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการบริหารงาน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนได้ง่าย ทั้งถึงทุกพื้นที่ และด้านนโยบายทางการศึกษา เกิดจากวิสัยทัศน์และมุมมองต่อการพัฒนา ด้านการศึกษาในท้องถิ่นเป็นสำคัญของผู้นำทั้งในระดับจังหวัด และระดับตำบล การส่งเสริมทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สนับสนุนงบประมาณโครงการด้านการศึกษาซึ่งมีการบรรจุลงในแผนการใช้จ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร ต้นติยมาศ (2550 : 190-194) ศึกษารูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม โดยผู้ประสานงานเครือข่ายเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าร่วมในกระบวนการในการตัดสินใจที่สำคัญ ในเรื่องการพัฒนา การแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลงในองค์กร และการติดต่อสื่อสารกับคนอื่น นอกจากนี้แล้วยังมีกลยุทธ์ด้านการพัฒนาเครือข่ายของโรงเรียน ดังนี้ 1) จัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายโรงเรียน ได้ใช้ข้อมูลสารสนเทศจากโรงเรียนทุกโรงเรียน ในเครือข่ายมาประกอบการทำ SWOT 2) มีการจัดทำ SWOT แบบมีส่วนร่วม 3) จัดทำในรูปของคณะกรรมการ นำผลการปรับปรุงงานในปีที่ผ่านมาประกอบในการจัดทำด้วย 4) มีการกำหนดสมาชิก กำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก 5) มีการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาเครือข่าย

2.2 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียน ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ สร้างภูมิคุ้มกัน (ST) มีจุดแข็ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการติดตามประเมินผล 2) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย 3) ด้านการประสานงานของเครือข่าย มีอุปสรรค 2 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรท้องถิ่น และ 2) ด้านวัฒนธรรมองค์กร จึงได้กำหนดเป็นกลยุทธ์ สร้างภูมิคุ้มกัน (ST) โดยมีวิธีการพัฒนากลยุทธ์ 7 วิธีการ ดังนี้ คือ 1) อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และการค้าขาย 2) จัดตั้งสหกรณ์สินค้าชุมชน 3) ศึกษาดูงานสหกรณ์ชุมชนที่ผลิตสินค้าได้ดี 4) จัดให้มีการประกวดสินค้าชุมชน 5) จัดให้มีการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ดีงามของหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนให้ยั่งยืนตลอดไป 6) จัดงานยกย่องหน่วยงานที่มีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี 7) ศึกษาดูงานหน่วยงานของชุมชนอื่น ที่มีวัฒนธรรมองค์กรที่ดีงาม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมากกว่าขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ทำให้การติดตามประเมินผล และการประสานงาน เป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่จะมีอุปสรรคด้านทรัพยากรท้องถิ่น ส่วนมากแล้วชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเป็นจังหวัดชายขอบ สังคมและวัฒนธรรมส่วนมากเป็นแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับงานวิจัยของสมใจ คันทะเสน (2559 : 334-335) ศึกษากลยุทธ์การบริหารจัดการเพื่อความมีประสิทธิผลของแผนกโยธาธิการ และขนส่ง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ากลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรด้านการวัดและประเมินผล โดยการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ มีความรู้ในงานที่ตนเองรับผิดชอบ ส่งเสริมการปฏิบัติงานที่โปร่งใส ติดตาม ตรวจสอบ การทำงานตลอดเวลา ส่งเสริมการศึกษาดูงานทัศนศึกษาทั้งในและนอกประเทศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระวัฒน์ พัฒนกุลชัย (2554 : ก) ได้ศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งในนโยบายกระจายอำนาจ การจัดการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งในนโยบายกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ 1) กลยุทธ์สร้างความเข้าใจระหว่างอำนาจทางประชาธิปไตยและอำนาจทางวิชาชีพ 2) กลยุทธ์เสริมสร้างขีดความสามารถ 3) กลยุทธ์คงและเพิ่มสิทธิประโยชน์ และ 4) กลยุทธ์แก้ไขกฎหมาย

2.3 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ กลยุทธ์เร่งพัฒนา (WO) มีจุดอ่อน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 3) ด้านการมีทักษะภาวะผู้นำ มีโอกาส 2 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบายทางการศึกษา 2) ด้านเทคโนโลยี และมีวิธีการพัฒนากลยุทธ์ 12 วิธีการ ดังนี้ 1) จัดทำแนวปฏิบัติในการทำแผนปฏิบัติการ 2) ระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน 3) รายงานวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้ทุกคนทราบ 4) จัดทำตัวชี้วัดในการปฏิบัติงานร่วมกับทุกหน่วยงาน 5) จัดให้มีการระดมความคิดเห็นในการปฏิบัติงานร่วมกัน 6) จัดกิจกรรมร่วมกันกับเครือข่าย 7) ทัศนศึกษานอกสถานที่ของเครือข่าย 8) จัดให้มีการใช้บุคลากรร่วมกันของเครือข่าย 9) จัดทำโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน 10) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน 11) จัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน 12) จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ แยกมาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานองคาย ทำให้การทำงานขาดความต่อเนื่อง และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ยังขาดเอกภาพในการบริหารงาน ขาดผู้นำที่มีคุณภาพ เพื่อที่จะรวบรวมบุคลากร เพื่อมาทำงานในเครือข่ายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีคุณภาพ ซึ่งโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาปีงภาพ จำเป็นต้องพัฒนาปรับปรุงในส่วนนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร ดันตียมาศ (2550 : 189-194) ศึกษารูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าด้านทักษะภาวะผู้นำ ผู้ประสานงานเครือข่ายมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีความรับผิดชอบ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีการบริหารงานที่เป็นระบบ ใช้ระบบธรรมาภิบาล และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำทุกด้าน โดยเฉพาะด้านวิชาการ ส่วนด้านเทคโนโลยีต้องมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหาร งานในโรงเรียนให้เพียงพอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมา จันทพันธ์ (2560 : 306) กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก พบว่าวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำโดยการจัดหาเครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จัดอบรมปฏิบัติการ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สมัยใหม่เพื่อการสื่อสาร จัดระบบการปฏิบัติงานแบบ One Stop Service และการจัดระบบการปฏิบัติงานในองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

3. การประเมินกลยุทธ์ ด้านความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ และการนำไปใช้ประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเกิดจากสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ต่อบริบทการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นจริงของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ ที่มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย อย่างไรก็ตามภาพรวมผลการประเมินกลยุทธ์อยู่ในระดับมาก เป็นข้อคิดเห็นจากผู้บริหารสถานศึกษาที่จะนำไปปฏิบัติได้จริง โดยเห็นว่าภาพรวมกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นตรงตามความต้องการในเชิงพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ มีจุดแข็ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการติดตาม ประเมินผล 2) ด้านการกำหนดสมาชิกเครือข่าย และ 3) ด้านการประสานงานของเครือข่าย สำนักงานเขตพื้นที่ควรนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดกลยุทธ์ในแผนพัฒนาการศึกษาระยะกลาง เพื่อให้โรงเรียนในเครือข่ายได้นำไปปรับใช้ สร้างความร่วมมือให้เกิดความยั่งยืนระหว่างโรงเรียนในกลุ่มเครือข่าย และโรงเรียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาต่อไป

1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นโอกาส 2 ด้าน คือ 1) ด้านนโยบายทางการศึกษา 2) ด้านเทคโนโลยี โรงเรียนควรนำโอกาสไปใช้ในการวางแผนบริหารงานหลักในโรงเรียน และสำนักงานเขตพื้นที่ควรส่งเสริมโอกาสทั้ง 2 ด้าน ให้มีความเด่นชัด และต่อเนื่องในการเพิ่มศักยภาพโรงเรียนให้ได้มาตรฐานเดียวกัน

1.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ มีจุดอ่อน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และ 3) ด้านการมีทักษะภาวะผู้นำ ควรจัดทำโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำให้กับผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

1.4 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ ประกอบด้วย 36 วิธีการพัฒนา 67 ตัวชี้วัดผู้บริหารสถานศึกษาควรนำไปใช้ในการบริหารเครือข่าย และพัฒนาโรงเรียนตามบริบทในด้านขนาดของโรงเรียน ชุมชน วัฒนธรรมองค์กรและสภาพแวดล้อมของแต่ละกลุ่มเครือข่ายโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียน ควรศึกษาวิจัยกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วม

2.2 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ ประกอบด้วย 36 วิธีการพัฒนา 67 ตัวชี้วัด ควรศึกษาวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา

2.3 กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปีงภาพ ควรศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลจากครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- เกสรี ลัดเลีย. (2557). *การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. คุษณินพนธ์ ปรัชญาคุษณินพนธ์ิต สาขาวิชาการจัดการการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. (2552). *การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย*. กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- ตะวัน เทวอักษร. (2556). *สร้าง “ทักษะ” ให้ผู้เรียนพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น.
- ประยูร อัครบวร และคณะ. (2553). *การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม (Network Building and Participatory)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัทมา จันทพันธ์. (2560). *กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก*. คุษณินพนธ์ คุษณินพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2552). *แนวคิดและหลักการทำแผนกลยุทธ์ (Strategie planning) การบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อโลกใบเล็ก*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. (2543). *พื้นฐานการวิจัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา แนวคิดและกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- วิระวัฒน์ พัฒนกุลชัย. (2554). *การพัฒนากลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งในนโยบายกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. คุษณินพนธ์ คุษณินพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ตันตียมาศ. (2550). *รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร*. คุษณินพนธ์ ปรัชญาคุษณินพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมใจ คันทะเสน. (2559). *กลยุทธ์การบริหารจัดการเพื่อความมีประสิทธิภาพของแผนกโยธาธิการ และขนส่งแห่งควม่วน*. คุษณินพนธ์ คุษณินพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. (2558). *แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. บึงกาฬ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2552). *การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาชนเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- Agranoff, R. & McGuire, M. (2001). Big Questions in Public Network Management Research. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 11(3), 296.
- Burke, A. (1999). *Social Development Division Department for International Development*. Communications & Development : a practical guide. Retrieved August 14, 2008, from <http://www.dfid.gov.uk>
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Starkey, P. (1997). *Networking for Development*. London: Routledge.

ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม

The Proposed Policy For Developing Education Management

In Nakhon Phanom Province Based On the 20 Year National Education Plan

วชิระ พลพิทักษ์¹, ธวัชชัย ไพไธล² และ เพ็ญพิศ ธรรมรัตน์³
Vachira Pholphithuk¹, Tawatchai Pailai² and Ploenpit Thummarat³

Received : 29 มี.ค. 2563

Revised : 28 มี.ค. 2563

Accepted : 29 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ และแนวทางการพัฒนา 2) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และ 3) ตรวจสอบและประเมินข้อเสนอเชิงนโยบาย การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 1 จำนวน 316 คน ระยะที่ 2 จำนวน 25 คน ระยะที่ 3 จำนวน 100 คน รวมทั้งสิ้น 441 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม สภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก

2. ข้อเสนอเชิงนโยบาย มี 6 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ มี 3 เป้าหมาย 10 แนวทางการพัฒนา 2) ด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มี 3 เป้าหมาย 11 แนวทางการพัฒนา 3) ด้านการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มี 4 เป้าหมาย 14 แนวทางการพัฒนา 4) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา มี 3 เป้าหมาย 10 แนวทางการพัฒนา 5) ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มี 3 เป้าหมาย 10 แนวทางการพัฒนา 6) ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา มี 4 เป้าหมาย 8 แนวทางการพัฒนา

3. ผลการตรวจสอบ และประเมินข้อเสนอเชิงนโยบาย ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความจำเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ : ข้อเสนอเชิงนโยบาย, การจัดการศึกษา, แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี

Abstract

The purpose of this research is to 1) study the conditions and guidelines for the development province, 2) make policy proposals, and 3) examine and develop into a policy proposal. The research process is divided into 3 phases, the sample were for phase 1 were 316 people, Phase 2, Were 25 people Phase 3, were 100 people the total of samples were 441 people. Tools used to collect data Is questionnaire Interview Statistics used in the research Include Percentage Average Standard deviation. The result of the research shows that

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
อีเมล: kimaanoi@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹ Doctoral Student Program in Educational Administration, Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University,
Email: kimaanoi@hotmail.com

² Assistant professor, Lecturer of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

³ Assistant professor, Lecturer of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

1. Practice conditions and expectations of educational management according to the 20 years national education plan (2017-2036) in Nakhon Phanom province The operating conditions were at a medium level. And have high expectations

2. Policy proposals consist of 6 areas, namely 1) Educational Management for Social Security and the Nation with 3 goals 10 Development guidelines 2) Production and development of manpower, research and innovation to create the country's competitiveness have 3 goals, 11 development guidelines 3) Development of human potential at all ages And creating a learning society with 4 goals, 14 development guidelines, 4) creating opportunity, equality and educational equality, with 3 goals, 10 development approaches, 5) education management to enhance quality of life that is friendly to Environment has 3 goals, 10 development guidelines 6) In the development of the efficiency of the educational management system, there are 4 goals, 8 development guidelines

3. The result of the examination and development on a policy proposal suitability, feasibility, consistency, and usefulness are at the highest level all items

Keywords : Policy Proposals, Educational Management, 20 Year National Education Plan

บทนำ

จากกรอบนโยบายในการจัดการศึกษาระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขึ้นมา เพื่อให้การจัดการศึกษาของไทยมีการพัฒนาครอบคลุมทุกด้าน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ 2) การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ 3) การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) การสร้างโอกาสความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา 5) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา ในแต่ละยุทธศาสตร์ได้กำหนดไว้อย่างกว้างๆ ไม่ได้ระบุให้ชัดเจน และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ในแต่ละภาค จังหวัด และท้องถิ่น ดังนั้นสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ได้ทำยุทธศาสตร์ที่บรรจุในนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ พบว่ายังไม่สอดคล้องกับบริบทในการจัดการศึกษาของจังหวัดนครพนมเท่าที่ควร จึงอาจเป็นสาเหตุให้คุณภาพการจัดการศึกษาไม่สนองตอบต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม, 2561 : 31) ซึ่งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม มีหน้าที่ปฏิบัติภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาในระดับจังหวัด เพื่อพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของจังหวัดนครพนม โดยมุ่งเพิ่มโอกาสและความเสมอภาค ในการเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีคุณภาพ และมาตรฐานของประชาชนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับ พัฒนากำลังคนที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ และสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของทุกภาคส่วนในสังคมผ่านการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้ การยอมรับ และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีกรอบทิศทางและเป้าหมายของแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดนครพนม ที่สนองหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม (Character Education) สอดคล้องกับแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560 : 5) ให้เห็นว่าประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติของการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง เป็นประเทศพัฒนาแล้วและสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2579) นโยบายรัฐบาล (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ยุทธศาสตร์และนโยบายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ และรองรับกับโครงสร้างประชากร บริบทการจัดการศึกษาของประเทศ และสภาการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของกระแสโลกาภิวัตน์ในโลกศตวรรษที่ 21

การขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์การศึกษาจังหวัดนครพนม เป็นภารกิจหลักที่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และหน่วยงานทางการศึกษาจะต้องดำเนินการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จเป็นรูปธรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ ประกอบด้วย สาระของแผนพัฒนาการศึกษาที่มีความชัดเจน ครบถ้วนและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกระดับการศึกษา การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแผนพัฒนาการศึกษา ของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสาธารณชน การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์แก่ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน เพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ สร้างความรู้ ความเข้าใจ และการนำแผนสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนแก่ผู้ปฏิบัติทุกระดับ

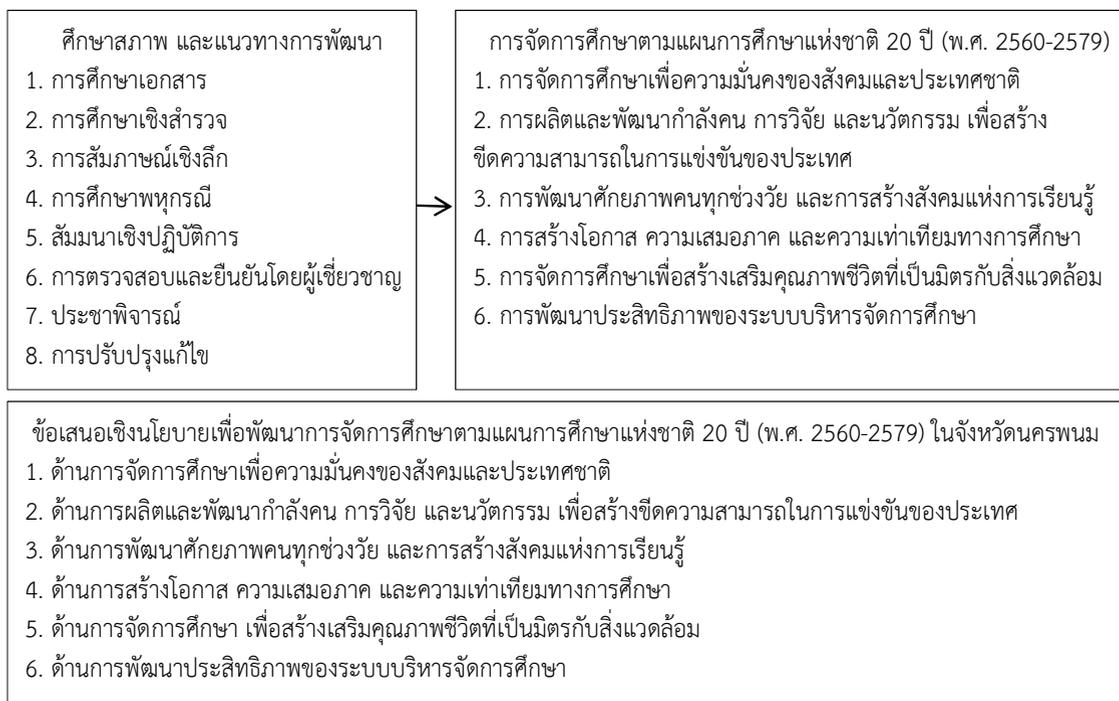
ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยเรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม เพื่อเป็นข้อเสนอที่เหมาะสมในการปฏิบัติตามภารกิจ ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม
3. เพื่อตรวจสอบและประเมินข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม

กรอบแนวคิด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) ซึ่งการวิจัยมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) คือ ศึกษาโดยใช้ศาสตร์หลายสาขาวิชา และวิธีการหลายวิธี ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพ และแนวทางการพัฒนา

การศึกษาศภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม มีการศึกษาบริบท 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) และศึกษาพหุกรณี (Multi-Case Study) ได้ข้อสรุปสภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม รายละเอียดกิจกรรมดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study)

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนโยบาย องค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา การจัดการศึกษา แนวทางการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วม ภารกิจของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด บริบทของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม หลักการแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางทฤษฎี เป็นการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสาร เช่น รายงานการประชุม รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด คู่มือการปฏิบัติการ รายงานผลการประเมินตนเอง แผนปฏิบัติการราชการ ประจำปี 2561 เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเชิงสำรวจมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนา การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ดังนี้ 1) กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรที่ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับ ดูแล ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 300 คน 2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 2.1) โครงสร้างของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากร ที่ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับ ดูแล ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามความคิดเห็นสภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม, 2561) 2.2) พัฒนาแบบสอบถาม ประกอบด้วย การดำเนินงาน 6 ด้าน นำแบบสอบถามเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะและตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเชื่อมั่น 2.3) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ IOC (Index of Item Total Objective Congruence) หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้วิธีการในลักษณะเดียวกันกับการหา ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน คุณสมบัติผู้เชี่ยวชาญ คือ 1) อาจารย์ในอุดมศึกษา จำนวน 1 คน 2) ศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 1 คน 3) ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 1 คน 4) รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 1 คน 5) ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือศึกษานิเทศก์หรือครู จำนวน 1 คน พบว่าได้แบบสอบถามที่ใช้ได้อยู่ในเกณฑ์ความเที่ยงตรง ระหว่าง 0.60-1.00 2.4) การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค เท่ากับ .986 2.5) การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมาย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อหาค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ในการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยใช้เกณฑ์การแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 121)

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อพิจารณาเสนอแนะเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบาย ในการพัฒนาการจัดการศึกษาในจังหวัดนครพนม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน โดยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้ 1.1) เป็นผู้มิประสบการณหรือความเชี่ยวชาญในการจัดการศึกษา จำนวน 5 คน 1.2) เป็นผู้มิประสบการณในการบริหารงานด้านการศึกษา จำนวน 5 คน 2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง

(Semi-Structured Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประเด็นสำคัญตามขอบเขตเนื้อหาการวิจัยที่กำหนดได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การบริหารงานและการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาภายใต้การกำกับดูแล ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม 3) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยแจ้งให้ผู้ทรงคุณวุฒิทราบล่วงหน้า เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์รายละเอียดในการวิจัย และวิธีการวิจัย มีการบันทึกข้อมูลและภาพถ่าย ใช้วิธีการจดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ หลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดรวบรวมเป็นข้อมูลวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เนื่องจากข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจับประเด็นที่เป็นข้อความสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะที่สำคัญเป็นความเรียง นำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาพหุกรณี (Multi-Case Study)

ผู้วิจัยได้ศึกษาดูงานการปฏิบัติงานในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดที่ใกล้เคียง จำนวน 3 แห่ง คือ 1) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสกลนคร 2) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ 3) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมุกดาหาร การกำหนดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป้าหมายเป็นกรณีศึกษา ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนด คือ เป็นหน่วยงานที่มีระบบบริหาร มีกระบวนการบริหารจัดการองค์การเป็นที่ยอมรับ มีความโดดเด่น และอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง โดยองค์รวมเหมาะสมตามแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับศึกษาธิการจังหวัด รองศึกษาธิการจังหวัดหรือศึกษานิเทศก์ ตามกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้ครอบคลุมแนวทางการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา และเพื่อเป็นสารสนเทศส่วนหนึ่งในการจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือ การวิเคราะห์เอกสาร และการวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลบางส่วนเป็นการนำข้อความสำคัญที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ได้กล่าวถึง ภารกิจ การพัฒนางานหรือสภาพการดำเนินงานของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในรอบปีที่ผ่านมาและในปัจจุบัน และสังเกตสภาพทั่วไปแล้วนำเสนอเป็นความเรียง

จากการศึกษาด้วยวิธีดำเนินการดังกล่าว คือนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) และศึกษาพหุกรณี (Multi-Case Study) ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย นำไปสู่การดำเนินการในระยยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 การจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย

การจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อให้ได้ร่างข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ประกอบด้วย เกณฑ์พิจารณาในการจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเหมาะสม (Propriety) พิจารณาถึงความเหมาะสมกับบริบทของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม 2) ความเป็นไปได้ (Feasibility) พิจารณาจากหรณานโยบายสู่การปฏิบัติเพียงพอต่อการใช้ทรัพยากร ระเบียบข้อปฏิบัติ 3) ความสอดคล้อง (Compatibility) พิจารณาจากความสอดคล้องกับหน่วยงานต้นสังกัด หรือสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และ 4) ความมีประโยชน์ (Utility) พิจารณาจากผลดีที่เกิดขึ้นกับหน่วยงาน ผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นกระบวนการที่ได้ซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายที่ครอบคลุมภารกิจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายเกิดจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติ การนำมาเป็นข้อมูลเพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย มีรายละเอียดกิจกรรมดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 5 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Operational Seminar)

วัตถุประสงค์เพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ที่เหมาะสม ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ศึกษาธิการจังหวัดนครพนม รองศึกษาธิการจังหวัดนครพนม บุคลากรในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ทรงคุณวุฒิ คุณสมบัติผู้ทรงคุณวุฒิ คือ 1) เป็นผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยเชิงนโยบาย 2) เป็นผู้เชี่ยวชาญในการบริหาร การศึกษา 3) เป็นผู้บริหารสถานศึกษา หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 คน

ผู้วิจัยได้นำเสนอความเป็นมา ขั้นตอน วิธีดำเนินการวิจัยที่ได้ข้อมูลจากผลการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Study) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) และศึกษาพหุกรณี (Multi-Case Study) รวมทั้งเอกสารสรุปผลการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนข้อเสนอแนะอื่น ๆ มาวิเคราะห์สังเคราะห์ประกอบการร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้ 1) กำหนดหลักการแนวคิดและกำหนดรายละเอียดการร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย 2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย มี 6 องค์ประกอบ คือ

2.1) การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ 2.2) การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ 2.3) การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ 2.4) การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา 2.5) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2.6) การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา 3) ปรับปรุงและพัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม 4) นำเสนอร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยปรับปรุงร่างข้อเสนอเชิงนโยบายตามข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 3 การตรวจสอบและประเมินเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

ขั้นตอนที่ 6 การตรวจสอบและยืนยันโดยผู้เชี่ยวชาญ 1) วัตถุประสงค์เพื่อพิจารณา ความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความสอดคล้อง (Compatibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility) คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 คน เพื่อพิจารณาเสนอแนะร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม โดยกำหนดเกณฑ์ การพิจารณาคุณสมบัติ ข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อ ดังนี้ 1.1) มีความรู้ทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก 1.2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษา 1.3) ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด 2) กลไกการปฏิบัติ ประกอบด้วย ข้อเสนอเชิงนโยบาย เกณฑ์การพิจารณาความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความสอดคล้อง (Compatibility) และความเป็นประโยชน์ (Utility)

ขั้นตอนที่ 7 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

วัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะต่อร่าง และตรวจสอบข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนา การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ตามองค์ประกอบที่กำหนดไว้ ได้แก่ 1) การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ 2) การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ 3) การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา 5) การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา ผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ ประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Public hearing of Stakeholders) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัดนครพนม รองศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ผู้อำนวยการกลุ่ม และบุคลากรในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม จำนวน 30 คน
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา จำนวน 59 คน
3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น คือ ผู้แทนคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ผู้แทนคณะกรรมการ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และนิเทศการศึกษา ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคลภายนอก จำนวน 7 คน รวม 11 คน รวมผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ทั้งหมด 100 คน

การประชาพิจารณ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสำนักงานศึกษาจังหวัดนครพนม และระยะที่ 2 การจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย พร้อมทั้งเอกสารประกอบการประชาพิจารณ์ เกี่ยวกับความเป็นมาของข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นข้อเสนอในระดับพื้นที่ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ของผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายในการร่วมคิด วิพากษ์วิจารณ์ ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผลการดำเนินการ ที่ผ่านมา และทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอ

สรุปผล

ผลการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม สรุปได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษา และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม สภาพการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม มี 6 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ มี 3 เป้าหมาย 10 แนวทางการพัฒนา 2) ด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มี 3 เป้าหมาย 11 แนวทางการพัฒนา 3) ด้านการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มี 4 เป้าหมาย 14 แนวทางการพัฒนา 4) ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา มี 3 เป้าหมาย 10 แนวทางการพัฒนา 5) ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มี 3 เป้าหมาย 10 แนวทางการพัฒนา 6) ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา มี 4 เป้าหมาย 8 แนวทางการพัฒนา

3. ผลการตรวจสอบ และประเมินข้อเสนอเชิงนโยบาย ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสอดคล้อง และความจำเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ($\bar{X}=4.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความเหมาะสม ($\bar{X}=4.95$) ด้านความเป็นไปได้ ($\bar{X}=4.79$) ด้านความสอดคล้อง ($\bar{X}=4.91$) และด้านความจำเป็นประโยชน์ ($\bar{X}=4.93$)

อภิปรายผล

การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม พบว่า

1. ด้านการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ

1.1 ผู้เรียนทุกช่วงวัยมีความรักสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการปลูกฝังและเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย ความสามัคคี สำนึกหน้าที่ สันติวิธีต่อต้านการทุจริต คอร์รัปชัน และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ผ่านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความเป็นพลเมือง พร้อมทั้งจัดกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ที่สะท้อนความรักและการธำรงรักษา สถาบันหลักของชาติ และการยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับแนวคิด สมฤดี พลະสุมโหมทัย (2561 : 264) ให้ความเห็นว่าการพัฒนาการบริหารระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยจะต้องเสริมสร้างคุณภาพของพลเมือง ให้เป็นบุคคลที่สามารถแสดงบทบาทตามหน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในฐานะเป็นมนุษย์และสมาชิกของสังคมที่เท่าเทียมกัน ซึ่งการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 ผู้เรียนทุกช่วงวัยในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และพื้นที่ชายแดนจังหวัดนครพนม ได้รับการศึกษา และเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการสร้างและพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อตอบสนองต่ออัตลักษณ์จังหวัดนครพนม น้อมนำแนวพระราชดำริ สืบสานพระราชปณิธาน และพระบรมราโชบายด้านการศึกษา หรือ “ศาสตร์พระราชา” มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดนครพนม และการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร และค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ พร้อมทั้งพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในจังหวัดนครพนมให้เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ เช่น เขตพื้นที่ชายแดน เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพหรือทักษะด้านอาชีพ สามารถมีงานทำ หรือนำไปประกอบอาชีพในท้องถิ่น ดำเนินการผลิตและพัฒนา ผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของแผนพัฒนาจังหวัด และเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดนครพนม สอดคล้องกับแนวคิดสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส (2551 : 37) ให้ความเห็นว่าควรส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสที่ยากจน โดยเฉพาะการจัดการศึกษาด้านอาชีพ เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญของการประกอบอาชีพ และการมีรายได้ที่พอเพียงต่อการยังชีพ

1.3 ผู้เรียนทุกช่วงวัยได้รับการศึกษา การดูแลและป้องกันจากภัยคุกคามในชีวิตรูปแบบใหม่ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ และปลูกฝังแนวทางการบริหารความขัดแย้งโดยแนวทางสันติวิธี คือการไม่ใช้ความรุนแรง เนื่องจากการใช้ความรุนแรงเป็นตัวก่อให้เกิดความแตกแยก และสร้างความเสียหายต่อจิตใจและร่างกาย ทั้งในส่วนของปัจเจกและส่วนรวม พร้อมทั้งเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้รู้เท่าทันเกี่ยวกับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เช่น อาชญากรรม และความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ สิ่งเสพติด ภัยพิบัติจากธรรมชาติ ภัยจากโรคอุบัติใหม่ ภัยจากไซเบอร์ ฯลฯ

2. ด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

2.1 ผู้เรียนมีทักษะที่สำคัญจำเป็นและมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดนครพนม โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการสร้างและพัฒนาหลักสูตร จัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เพื่อตอบสนองแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (2560-2579) ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดนครพนม และการฝึกทักษะที่สำคัญจำเป็น และมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดงาน สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดนครพนม ผลิตผู้เรียนให้มีสมรรถนะในสาขาที่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานในจังหวัดนครพนม สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดนครพนม และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ พร้อมทั้งเสริมสร้างการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ภาษาประเทศคู่ค้า อย่างน้อย 1 ภาษา

2.2 สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษาผลิตผู้เรียนที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่จัดการศึกษา เสริมสร้างการดำเนินการผลิตผู้เรียนให้มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน เพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงานในจังหวัดนครพนม และการพัฒนาประเทศ เสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในอนาคต เช่น เทคโนโลยีการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร การพัฒนาการเกษตรด้วยเทคโนโลยี เกษตรยุคใหม่ (Smart Farmer) และใฝ่เรียนใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน สถานประกอบการ สมาคมวิชาชีพ และหน่วยงานที่จัดการศึกษา ในการผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูง จำแนกตามระดับ ประเภทการศึกษาในสาขาวิชา ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในจังหวัดนครพนม และการพัฒนาประเทศ สอดคล้องกับแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560 : 8) ให้ความเห็นว่าเป็นประเทศไทย 4.0 ต้องเปลี่ยนผ่านทั้งระบบ เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)

2.3 การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีผลงานการวิจัยและนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน เสริมสร้างการทำวิจัย เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดยเน้นให้มีการวิจัยในชั้นเรียน ในสถานศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิด วิทยากร เชียงกุล (2559 : 63) ให้ความเห็นว่าเป็นโลกในศตวรรษที่ 21 เน้นการใช้แรงงานที่มีความรู้ ทักษะ แนวคิด วิเคราะห์เป็น มีจินตนาการและเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ ได้ดีปรับตัวได้เก่ง แก้ปัญหาได้เก่ง การจัดการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ เพื่อพัฒนาพลเมืองที่ฉลาด รับผิดชอบ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้เป็น มีความสามารถในการทำงาน แก้ปัญหา และแข่งขันทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น

3. ด้านการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

3.1 ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งมีทักษะความรู้ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษามีการดำเนินการให้ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาครู อาจารย์ ผู้บริหาร และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และการนำผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ มาใช้ยกระดับคุณภาพการศึกษา

3.2 สถานศึกษาทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน แหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน นวัตกรรม และสื่อการเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาทุกระดับการศึกษา สามารถจัดกิจกรรม กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐาน เสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง (Active Learning) เป็นทักษะกระบวนการให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา และคิดสร้างสรรค์ ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด มนตรี ศิริจันทร์ชื่น (2554 : 3) ให้ความหมายของ Active Learning ว่าเป็นกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำ มากกว่าการฟังหรืออ่านเพียงอย่างเดียว โดยเป็นการจัดกิจกรรม

ให้ผู้เรียนได้ตอบโต้ วิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า ซึ่งผู้เรียนจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ พร้อมทั้งให้มีแหล่งเรียนรู้ สื่อตำราเรียน นวัตกรรม และสื่อการเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ สนับสนุนการผลิต การจัดหา และใช้สื่อการเรียนการสอน เทคโนโลยี นวัตกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่หลากหลาย รวมทั้งการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา ในการจัดการเรียนรู้ได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อย่างเต็มตามศักยภาพ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning นำกระบวนการ PLC มาบูรณาการจัดการเรียนรู้

3.3 ระบบและกลไกการวัด การติดตามและประเมินผล มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการอย่างมีระบบและกลไก การทดสอบ การวัดและประเมินความรู้ ทักษะ และสมรรถนะของผู้เรียนทุกระดับการศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมายที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560 : 3) ให้ความเห็นว่าต้องเปลี่ยนระบบการประเมิน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา โดยเฉพาะการคิดเป็น วิเคราะห์เป็น ตามทักษะในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งให้มีระบบติดตามประชากรวัยเรียน ที่ขาดโอกาสหรือไม่ได้รับการศึกษา และผู้เรียนที่มีแนวโน้มจะออกกลางคัน

3.4 ระบบการผลิตครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้มาตรฐาน พร้อมทั้งครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามมาตรฐาน โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการให้มีระบบการพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้มาตรฐานระดับสากล การให้ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามมาตรฐาน การพัฒนาผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีทักษะและสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ และทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาประเทศคู่ค้า สอดคล้องกับความต้องการในการจัดการศึกษาทุกระดับทุกประเภท

4. ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา

4.1 ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการเพิ่มโอกาสให้ประชากรวัยเรียนทุกคน ให้ได้รับโอกาสในการเข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และเสมอภาค เพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงบริการทางการศึกษา การเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพและต่อเนื่องตลอดชีวิต สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ (ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ) ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพด้วยรูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิด วิชาญ ทราญอ่อน (2560 : 3) ให้ความเห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

4.2 การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษา สำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัย โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกช่วงวัย สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างทั่วถึงด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Distance Learning Information Technology : DLIT) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance Learning Television : DLTV) ฯลฯ และให้มีระบบเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาที่ทันสมัย สนองตอบความต้องการของผู้เรียนและผู้ให้บริการ อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด นิกเร จันภิรมย์ ศตพล กัลยา ภาสกร เรืองรอง และ รุจโรจน์ แก้วอุไร (2562 : 308) ให้ความเห็นว่าการสร้างโอกาสและความเท่าเทียมในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ห่างไกล

4.3 ระบบข้อมูลรายบุคคลและสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อการวางแผนการบริหารจัดการศึกษา การติดตามประเมินและรายงานผล โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการให้มีระบบข้อมูลรายบุคคลและสารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อการวางแผนการบริหารจัดการศึกษา การติดตามประเมินและรายงานผล การสร้างความเข้มแข็งของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ระบบส่งเสริมความประพฤติผู้เรียน ระบบคุ้มครองผู้เรียน และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม สนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนว เพื่อการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ อย่างเข้มแข็ง ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับเด็กด้อยโอกาส ที่ไม่อยู่ในทะเบียนราษฎร เช่น เด็กไร้สัญชาติ เด็กพลัดถิ่น เด็กต่างด้าว เด็กไทยที่ไม่เลขประจำตัวประชาชน เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิด สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2557 : 11) ให้ความเห็นว่าประเทศไทยยังไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม และมีประสิทธิภาพ

5. ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5.1 ผู้เรียนทุกช่วงวัย มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการเสริมสร้าง สนับสนุนผู้เรียนทุกช่วงวัย ในการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ เสริมสร้างให้ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ได้รับการอบรม การพัฒนา ในเรื่องการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของ พิบูลสงคราม (2551 : 19) การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ความเป็นไทย การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน คือการบริหารสถานศึกษา ในด้านต่าง ๆ และการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ในท้องถิ่น และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน

5.2 หลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการให้มีหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนผู้เรียนทุกระดับการศึกษา มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักในความสำคัญของการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การมีคุณธรรม จริยธรรม และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และมีการผลิตสื่อการเรียนรู้ในสื่อสารมวลชน ที่เผยแพร่หรือให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม ด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการเสริมสร้างให้มีการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม ด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนให้มีกลุ่มจิตอาสาที่มาจากประชาชน ชุมชน ผู้เรียน เข้ามามีส่วนร่วม และเป็นแกนนำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

6. ด้านการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา

6.1 ระบบการบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาระบบการวางแผน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การกำกับติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยยึดหลักธรรมาภิบาล มีระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลต่อคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และมีรูปแบบ แนวทาง กลไกการจัดสรรงบประมาณผ่านด้านอุปสงค์และอุปทานในสัดส่วนที่เหมาะสม ตามคุณลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียน ความต้องการกำลังแรงงานและสภาพปัญหาที่แท้จริงของจังหวัดนครพนม สอดคล้องกับแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560 : 5) ให้ความเห็นว่าอนาคตประเทศไทยจะเป็นสังคมความร่วมมือในการขับเคลื่อนให้ก้าวไปสู่ระบบการบริหารภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย รับผิดชอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และประชาชนมีส่วนร่วม เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม มีความเหลื่อมล้ำน้อย ระบบเศรษฐกิจมีความเป็นชาติและเศรษฐกิจดิจิทัลที่เข้มข้น และคนไทยในอนาคตมีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนา สามารถปรับตัวรองรับบริบทในอนาคตได้

6.2 ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน และพื้นที่บริการ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่บริการ สอดคล้องกับแนวคิด นิกธ จันภิรมย์ ศตพล กัลยา ภาสกร เรืองรอง และ รุจโรจน์ แก้วอุไร (2562 : 310) ให้ความเห็นว่า การเชื่อมโยงเครือข่ายทางการศึกษา เป็นการส่งเสริมความร่วมมือกับเครือข่าย และสถาบันการศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และบริการจัดการองค์ความรู้ ตลอดจนการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

6.3 กฎหมายและรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา รองรับลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการกำลังแรงงานของประเทศ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับบทบาทและภารกิจของรัฐ ความเป็นอิสระและความรับผิดชอบของสถานศึกษา และการระดมทุน และร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษา และดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ กฎหมาย และระบบการจัดสรรเงินเพื่อการศึกษา ที่เอื้อและสนองตอบคุณลักษณะที่แตกต่างกันของผู้เรียน ความต้องการกำลังแรงงาน และสภาพปัญหาที่แท้จริงของจังหวัด นครพนม

6.4 ระบบบริหารงานบุคคลของครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษามีความเป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจ และส่งเสริมให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มตามศักยภาพ โดยการส่งเสริมให้สถานศึกษาดำเนินการให้มีระบบบริหารงานบุคคล ของครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีความเป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจ และส่งเสริมให้ปฏิบัติงานได้อย่าง เต็มตามศักยภาพ มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐานเชื่อมโยงกันและเข้าถึงได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับ ดูแล ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม ควรนำข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม เป็นข้อมูลพิจารณากำหนดกรอบในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้ง 6 ด้าน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับ ดูแล ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอื่น ๆ สามารถ นำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา โดยการประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบท เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการศึกษา

1.3 ผู้บริหารในระดับสูงสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาผู้บริหาร สถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยต่อเนื่อง เมื่อมีการนำผลการวิจัยที่ค้นพบไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในจังหวัดนครพนม ไปแล้วระยะหนึ่งควรจะมีการวิจัยเพื่อประเมิน และหาข้อเสนอแนะในเรื่องนี้อีก เนื่องจากบริบทในการจัดการศึกษาเปลี่ยนไปอาจทำให้มีความต้องการในการที่จะพัฒนาด้าน อื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น

2.2 ควรทำการวิจัยในภาพรวมของเขตตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากแต่ละเขตตรวจราชการ มีบริบทที่คล้ายกัน เพื่อจะได้นำข้อเสนอเชิงนโยบายจากผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ตามวัตถุประสงค์ด้วยความกรุณา และความอนุเคราะห์อย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ไพไหล ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพลินพิศ ธรรมรัตน์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้การสนับสนุน และช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด และขอขอบพระคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านในการทำงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

นิกร จันภิรม ศตพล กัลยา ภาสกร เรืองรอง และ รุจโรจน์ แก้วอุไร. (2562). เทคโนโลยีการศึกษาในยุค Thailand 4.0.

วารสารปัญญาภิวัฒน์, 11(1), 304-314.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปริญานุษ พิบูลสรารุช. (2551). *การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา* (พ.ศ. 2549 -2557).

กรุงเทพฯ: สำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

- มนตรี ศิริจันทร์ชื่น. (2554). การสอนนักศึกษากลุ่มใหญ่ในรายวิชา Gsoc 2101 ชุมชนกับการพัฒนา โดยใช้การสอนแบบ Active Learning และการใช้บทเรียนแบบ e-learning. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วิชาญ ทราญอ่อน. (2560). การรับรองสิทธิของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- วิทยากร เชียงกูล. (2559). รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร. กรุงเทพฯ: ดีการพิมพ์.
- สมฤดี พลละวุฒิมุขชัย. (2561). การพัฒนาการบริหารระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(1), 264-273.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2557). การศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต = Lifelong education and lifelong learning. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). การขับเคลื่อนการศึกษามัธยมศึกษาไทย 4.0 เพื่อการมีงานทำแห่งศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม. (2561). แนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์การศึกษาจังหวัดนครพนม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. นครพนม: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครพนม.
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส. (2551). ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ และคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส 5 ปี (พ.ศ. 2551-2555). กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน

The Effects of Work Life Quality on the Work Success of Service Workers in the Tourism Industry in the Andaman Triangle Provinces

ดวงรัตน์ โกยกิจเจริญ¹
Doungrat Koikitcharoen¹

Received : 29 พ.ย. 2562
Revised : 28 มี.ค. 2563
Accepted : 29 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน 2) เพื่อศึกษาความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรคในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน 4) เพื่อศึกษาผลกระทบของคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อความสำเร็จในการทำงาน กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานระดับปฏิบัติการ หัวหน้างานระดับต้น และระดับกลางที่ปฏิบัติงานในธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจนำเที่ยว จำนวน 400 ตัวอย่าง ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงาน ได้แก่ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ศาสนา ตำแหน่งงาน รายได้ จังหวัดที่ทำงาน กิจการที่ทำงาน อายุการทำงานทั้งหมด และอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน ทำให้มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน และมีความสำเร็จในการทำงานที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และคุณภาพชีวิตในการทำงานสามารถทำนายความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ได้ร้อยละ 62.2 (Adj R²)

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิตในการทำงาน, ความสำเร็จในการทำงาน, แรงงานภาคบริการ

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the quality of work life of service workers in the tourism industry in Andaman Triangle provinces, 2) to study the work success of service workers in the tourism industry, 3) to investigate the problems and difficulties faced by service workers in the tourism industry in Andaman Triangle provinces., and 4) to study the effects of work life quality on work success of service workers in the tourism industry in Andaman Triangle provinces. The sample of this study was 400 participants consisting of operational staff, primary level managers, and middle level managers working in accommodation business, restaurant, and travel business located in Phuket, Phang-nga, and Krabi. The research instrument was a questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics, independent sample t-tests, one-way ANOVA, and multiple regression analysis. The results indicated that service workers with different demographics and work related information, such as age, marital status, level of education, religion, job position, income, the province where the workers worked, type of business, the total length of working, and the length of working at the current place, have the quality of work life and work success statistically significant difference at .05 level. It also found that the quality of

¹ อาจารย์ประจำ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อีเมล: doungrat.k@pkru.ac.th

¹ Lecturer, Faculty of Management Sciences, Phuket Rajabhat University, Email: doungrat.k@pkru.ac.th

work life can predict the work success of service workers in the tourism industry in Andaman Triangle provinces by 62.2% (Adj R²).

Keywords : Quality of work life, Work success, Service workers

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในหลายพื้นที่ที่มีรายได้เป็นรายได้หลักของประเทศไทย โดยสถานการณ์ท่องเที่ยวไทย ปี 2559 ภาคการท่องเที่ยวโดยภาพรวมสร้างรายได้ 2,510,779 ล้านบาท เป็นรายได้จากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ หรือต่างชาติเที่ยวไทย 1,641,268 ล้านบาท และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศ หรือไทยเที่ยวไทย 869,510 ล้านบาท และเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา พบว่ารายได้รวมจากการท่องเที่ยวขยายตัวร้อยละ 11.09 โดยขยายตัวทั้งรายได้จากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศ ซึ่งขยายตัวร้อยละ 12.64 และร้อยละ 8.27 ตามลำดับ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560 : 5) เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่โดดเด่นกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งจากการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในปี พ.ศ. 2559 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความพึงพอใจโดยรวมร้อยละ 86.6 สูงกว่าปี พ.ศ. 2558 ที่อยู่ในระดับร้อยละ 82.0 กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมทำในประเทศไทยมากที่สุดในปีนี้เป็น การรับประทานอาหารไทย ร้อยละ 87.6 รองลงมา คือ การซื้อสินค้า การเที่ยวทะเล การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการใช้บริการสปา/นวดแผนไทย ในขณะที่ ปี พ.ศ. 2558 นักท่องเที่ยวเน้นการเที่ยวทะเลมากที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560: 2) และรายได้จากผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศ ไตรมาสที่ 4 ปี พ.ศ. 2559 มีมูลค่าเท่ากับ 228,050.04 ล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 8.89 จากช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา โดยภูมิภาคที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศสูงสุด 3 อันดับแรก คือ กรุงเทพฯ 61,052.74 ล้านบาท ภาคใต้ 44,233.49 ล้านบาท ภาคเหนือ 40,075.51 ล้านบาท โดยภูมิภาคที่มีรายได้ขยายตัวสูงสุด 3 อันดับแรก คือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง มีการขยายตัวร้อยละ 11.66 ร้อยละ 9.54 และร้อยละ 9.39 ตามลำดับ

กลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันที่ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต เป็นกลุ่มจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ที่มีศักยภาพสูงในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วโลกมานาน โดยเฉพาะความงามของหาดทรายชายทะเลและธรรมชาติที่สวยงามของเกาะภูเก็ต หมู่เกาะพีพี ในจังหวัดกระบี่ หมู่เกาะสิมิลัน เขาหลัก และเกาะคอเขา ในจังหวัดพังงา ฯลฯ ซึ่งกลุ่มฯ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ในแผนยุทธศาสตร์ว่า “ศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลก เป็นประตูเชื่อมโยงเศรษฐกิจสู่นานาชาติ” (อุดมศักดิ์ อัครวางกูร, 2552 : 38-62) ทั้งนี้เพราะในพื้นที่ดังกล่าวมีจุดแข็งที่สำคัญ คือ การมีทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งดงตาม โดดเด่น หลากหลายและมีชื่อเสียงระดับโลก มีความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสิ่งอำนวยความสะดวก อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ในแต่ละปีสามารถทำรายได้จากนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากกว่าร้อยละ 80 ของรายได้การท่องเที่ยวภาคใต้ และเกือบร้อยละ 80 เป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยกลุ่มจังหวัดฯ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 3 ลักษณะ คือ ให้จังหวัดกระบี่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และประวัติศาสตร์ จังหวัดพังงาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และจังหวัดภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวด้าน Beach Resort, MICE, Shopping Paradise, Health & Spa Services, ICT City (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551 : 5)

การปฏิบัติงานของทุกองค์กรในปัจจุบันบุคลากรมีความสำคัญสำหรับองค์กรมากขึ้น ถึงแม้ว่าในยุคโลกาภิวัตน์จะมีเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติงานมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเครื่องมือ เหล่านั้นจำเป็นต้องอาศัยมนุษย์เข้าไปควบคุม การปฏิบัติงาน กล่าวได้ว่าทั้งมนุษย์และองค์กร จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หากมนุษย์มีคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานที่ไม่ดี ผลกระทบที่ตามมาก็คือ การขาดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรลดลง บุคลากรที่มีคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานที่ดี สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีความสุข มีความกระตือรือร้น ก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ มาพัฒนางานในองค์กรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน มีความ

เต็มใจที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการต่อไป มีความสอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบัน ตลอดจนสามารถปรับตัวให้มีศักยภาพภายใต้นโยบายการปฏิรูประบบราชการได้ โดยใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพมองเห็นผลสำเร็จที่เกิดจากการปฏิบัติงานทั้งของตนเอง และขององค์กรเป็นหลักซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติงานของตนเองให้ดีขึ้น เช่น ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม ได้รับความเป็นธรรมในทางก้าวหน้าในอาชีพ ตลอดจนการได้รับความเชื่อถือศรัทธาในสังคม เป็นต้น

ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พฤติกรรมการบริการที่ดีมีประสิทธิภาพของพนักงานเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งต่อธุรกิจภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการของนักท่องเที่ยวในขณะที่ท่องเที่ยวและอาจจะส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริการของพนักงานในธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินธุรกิจของธุรกิจภาคบริการ ที่องค์กรจะต้องใส่ใจในพฤติกรรมการบริการของพนักงาน ที่จะสร้างความประทับใจให้ผู้รับบริการตั้งแต่ครั้งแรกที่เข้ามาใช้บริการ จะส่งผลต่อภาพพจน์การบริการที่ดีของธุรกิจ และจะสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการอีก โดยในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันเป็นจังหวัดที่มีธุรกิจภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำนวนมาก

ในช่วงไตรมาส 2/2561 (เม.ย.- มิ.ย.2561) ของจังหวัดภูเก็ต อุตสาหกรรมที่มีความต้องการแรงงานมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ อุตสาหกรรมการขายส่งและการขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์และจักรยานยนต์จำนวน 482 อัตรา ร้อยละ 51.50 รองลงมาที่พักแรมและบริการด้านอาหาร จำนวน 136 อัตรา ร้อยละ 14.53 เมื่อพิจารณาตามประเภทอาชีพพบว่าประเภทอาชีพพนักงานบริการ พนักงานขายในร้านค้าและตลาด มีความต้องการแรงงานมากที่สุด จำนวน 389 อัตรา ร้อยละ 41.56 รองลงมาเป็นประเภทอาชีพเสมียน เจ้าหน้าที่ จำนวน 198 อัตรา ร้อยละ 21.15 และประเภทอาชีพช่างเทคนิคและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 107 อัตรา ร้อยละ 11.43 เมื่อพิจารณารายอาชีพ พบว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานในอาชีพพนักงานบริการและพนักงานในร้านค้าและตลาด จำนวนมากที่สุด 111,664 คน (ลดลงร้อยละ 0.41 จากช่วงเดียวกันของปีก่อน) รองลงมาอาชีพขั้นพื้นฐานในด้านการขายและการให้บริการ จำนวน 50,013 คน (เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.77) และงานผู้ปฏิบัติงานด้านความสามารถทางฝีมือและธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้อง จำนวน 37,767 คน (ลดลงร้อยละ 11.70) (แรงงานจังหวัดภูเก็ต, 2561 : 28)

ในช่วงไตรมาส 2/2561 (เม.ย.- มิ.ย.2561) ของจังหวัดพังงา อุตสาหกรรมที่มีความต้องการแรงงานมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ อุตสาหกรรมที่พักแรมและบริการ ด้านอาหาร จำนวน 82 อัตรา ร้อยละ 36.28 รองลงมาการขายส่งและการขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์และจักรยานยนต์จำนวน 72 อัตรา ร้อยละ 31.86 เมื่อพิจารณาตามประเภทอาชีพพบว่าประเภทอาชีพพนักงานบริการ พนักงานขายในร้านค้าและตลาด มีความต้องการแรงงานมากที่สุด จำนวน 102 อัตรา ร้อยละ 45.13 รองลงมาเป็นประเภทอาชีพ เสมียน เจ้าหน้าที่ จำนวน 36 อัตรา ร้อยละ 15.93 และประเภทอาชีพงานพื้นฐานจำนวน 33 อัตรา ร้อยละ 14.60 พิจารณาตามประเภทอุตสาหกรรม พบว่าอุตสาหกรรมในหมวดที่พักแรมและบริการด้านอาหารมีการบรรจุนานมากที่สุด จำนวน 64 คน ร้อยละ 44.14 รองลงมา คือ อุตสาหกรรมการขายส่งและการขายปลีก (แรงงานจังหวัดพังงา, 2561 : 21)

ในช่วงไตรมาส 2/2561 (เม.ย.- มิ.ย.2561) ของจังหวัดกระบี่ อุตสาหกรรมที่มีความต้องการแรงงานมากที่สุด 5 อันดับแรก คือ อุตสาหกรรมที่พักแรมและบริการ ด้านอาหาร จำนวน 283 อัตรา ร้อยละ 41.56 รองลงมาการขายส่งและการขายปลีก เมื่อพิจารณาตามประเภทอาชีพ พบว่าประเภทอาชีพพนักงานบริการ พนักงานขายในร้านค้าและตลาดมีความต้องการแรงงานมากที่สุด จำนวน 290 อัตรา ร้อยละ 42.58 รองลงมาเป็นประเภทอาชีพเสมียน เจ้าหน้าที่ จำนวน 188 อัตรา ร้อยละ 27.61 และประเภทอาชีพงานพื้นฐาน จำนวน 44 อัตรา ร้อยละ 6.46 ผลการสำรวจการทำงานของประชากรในจังหวัดกระบี่ ไตรมาส 1/2560 (มกราคม-มีนาคม) พบว่ามีประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 2.92 แสนคน เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 0.68 จำแนกเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 2.17 แสนคน (คิดเป็นร้อยละ 74.38 ของจำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป) ประกอบด้วย ผู้มีงานทำจำนวน 2.14 แสนคน และผู้ว่างงานจำนวน 2,707 คน (แรงงานจังหวัดกระบี่, 2561 : 14)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน เนื่องจากกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันเป็นกลุ่มจังหวัดที่สำคัญ

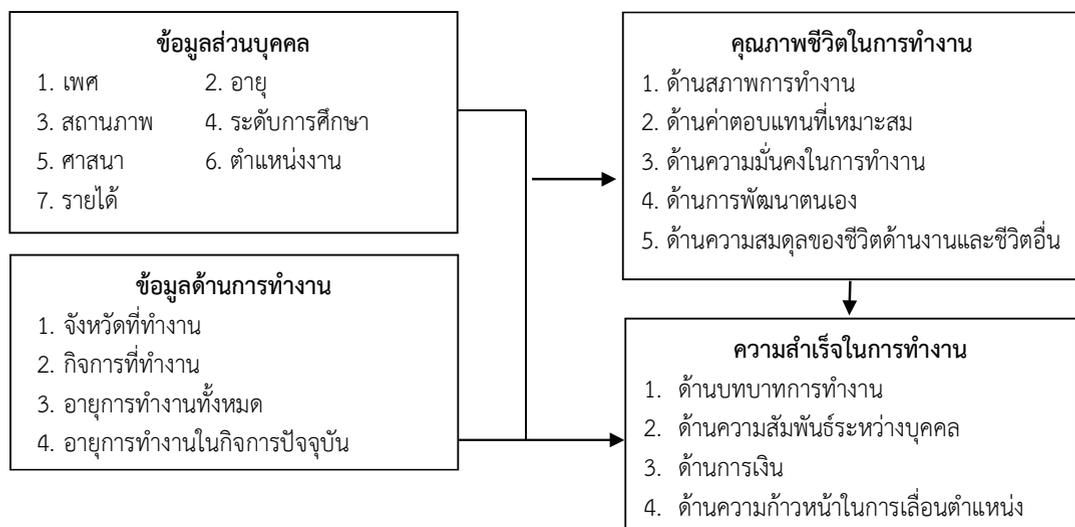
ของประเทศทางด้านการทำงานที่ยาว หากสามารถบริหารจัดการบุคลากรได้อย่างมีคุณภาพ ประชาชนมีแรงจูงใจ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ก็จะส่งผลต่อการดำเนินงานซึ่งแรงงานก็จะปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน และยังช่วยในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างดีอีกด้วย นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวมอีก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน
2. เพื่อศึกษาความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรคในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน
4. เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ที่มีข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงานแตกต่างกัน
5. เพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ที่มีข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงานแตกต่างกัน
6. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สามารถทำนายความสำเร็จในการทำงาน

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีด้านคุณภาพชีวิตในการทำงานของ Walton (1974 : 92) และแนวคิดของ Huse and Cumming (1985 : 198-199) 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพการทำงาน 2) ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม 3) ด้านความมั่นคงในการทำงาน 4) ด้านการพัฒนาตนเอง 5) ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานและชีวิตด้านอื่น และแนวคิดด้านความสำเร็จในการทำงาน ของ Gattiker and Larwood (1986 : 78-94) 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบทบาทการทำงาน 2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 3) ด้านการเงิน 4) ด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิด

สมมติฐานการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงานที่แตกต่างกันส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานที่แตกต่างกัน
2. ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงานที่แตกต่างกันส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานที่แตกต่างกัน
3. คุณภาพชีวิตในการทำงานซึ่งประกอบด้วยคุณภาพชีวิตด้านสภาพการทำงาน ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานและชีวิตด้านอื่น ทุกด้านสามารถทำนายความสำเร็จในการทำงานได้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ พนักงานระดับปฏิบัติการ หัวหน้างานระดับต้น และระดับกลาง ที่ปฏิบัติงานในธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจนำเที่ยว ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ จำนวนทั้งสิ้น 140,578 คน คำนวณขนาดตัวอย่างด้วยสูตร Yamane (1967) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ ตามจำนวนแรงงานภาคบริการของธุรกิจแต่ละประเภทในแต่ละจังหวัด และเลือกสุ่มแบบตามสะดวก

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จังหวัด	ธุรกิจ	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง
1. จังหวัดภูเก็ต	ธุรกิจที่พักแรมและอาหาร	93,654	92
	ธุรกิจนำเที่ยว	3,671	39
2. จังหวัดพังงา	ธุรกิจที่พักแรมและอาหาร	18,997	97
	ธุรกิจนำเที่ยว	865	36
3. จังหวัดกระบี่	ธุรกิจที่พักแรมและอาหาร	21,435	124
	ธุรกิจนำเที่ยว	1,956	12
รวม		140,578	400

ข้อมูล : สำนักงานสถิติจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ (2561 : ออนไลน์) และสำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ สาขาภาคใต้เขต 2 (2560 : ออนไลน์)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปในการปฏิบัติงาน ตอนที่ 3 คุณภาพชีวิตในการทำงาน ตอนที่ 4 ความสำเร็จในการทำงาน ตอนที่ 5 ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2562 โดยมีการกระจายแบบสอบถามไปจำนวน 450 ชุด ได้รับความตอบกลับมาเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 400 ชุด คิดเป็นร้อยละ 88.89

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Descriptive research) การทดสอบค่า t (Independent sample t-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิธี Stepwise และมีเกณฑ์การแปลความหมาย (Cooper and Schindler, 2006 : 189) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.21 – 5.00	แสดงถึง	ระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.41 – 4.20	แสดงถึง	ระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.61 – 3.40	แสดงถึง	ระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.81 – 2.60	แสดงถึง	ระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 1.80	แสดงถึง	ระดับน้อยที่สุด

สรุปผล

การวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 26–35 ปี มีสถานภาพโสด จบการศึกษาระดับปริญญาตรี นับถือศาสนาพุทธ ทำงานอยู่ในตำแหน่งพนักงานระดับทักษะ เช่น พนักงานเสิร์ฟ กู้ก มีคฤหบดี พนักงานขาย ฯลฯ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 17,143 บาท ส่วนใหญ่ทำงานในธุรกิจที่พักแรม มีอายุการทำงาน 3-5 ปี มีอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน 1-2 ปี

2. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน มีความคิดเห็นว่าคุณภาพชีวิตในการทำงานซึ่งประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านสภาพการทำงาน ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่น ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.59) โดยคุณภาพชีวิตในด้านสภาพการทำงาน และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่นมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 3.63) ในระดับมาก และรองลงมา คือ มีคุณภาพชีวิตในด้านการพัฒนาตนเอง (ค่าเฉลี่ย 3.62) ดังตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำแนกตามคุณภาพชีวิตในการทำงาน

คุณภาพชีวิตในการทำงาน	\bar{x}	S.D.	ระดับคุณภาพ
1. ด้านสภาพการทำงาน	3.63	0.601	มาก
2. ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม	3.56	0.616	มาก
3. ด้านความมั่นคงในการทำงาน	3.50	0.598	มาก
4. ด้านการพัฒนาตนเอง	3.62	0.594	มาก
5. ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่น	3.63	0.579	มาก
รวม	3.59	0.497	มาก

3. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันมีความคิดเห็นว่าความสำเร็จในการทำงานซึ่งประกอบด้วย ความสำเร็จด้านบทบาทในการทำงาน ความสำเร็จด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสำเร็จด้านการเงิน และความสำเร็จด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความสำเร็จในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.77) รองลงมา คือ ด้านบทบาทการทำงาน และด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง (ค่าเฉลี่ย 3.72) ดังตาราง 3

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำแนกตามความสำเร็จในการทำงาน

ความสำเร็จในการทำงาน	\bar{x}	S.D.	ระดับความสำเร็จ
1. ด้านบทบาทการทำงาน	3.72	0.562	มาก
2. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	3.77	0.588	มาก
3. ด้านการเงิน	3.55	0.642	มาก
4. ด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง	3.59	0.646	มาก
รวม	3.66	0.505	มาก

4. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันส่วนใหญ่มีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานระดับปานกลาง โดยปัญหาและอุปสรรคด้านค่าตอบแทนมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.02) ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านสัมพันธ์ภาพ และด้านการทำงาน

5. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันที่มีอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ศาสนา ตำแหน่งงาน จังหวัดที่ทำงาน กิจกรรมที่ทำงาน อายุการทำงานทั้งหมด และอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันมีอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ศาสนา ตำแหน่งงาน รายได้ จังหวัดที่ทำงาน กิจกรรมที่ทำงาน อายุการทำงานทั้งหมด และอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน มีความสำเร็จในการทำงานที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. คุณภาพชีวิตในการทำงานที่สามารถร่วมกันทำนายความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงในการทำงาน (X_2) ด้านการพัฒนาตนเอง (X_3) และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่น (X_4) ซึ่งสามารถทำนายความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ได้ร้อยละ 62.2 (Adj R^2) สามารถเขียนสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังต่อไปนี้

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ

$$\text{ความสำเร็จในการทำงาน} = 0.831 + 0.223 (X_4) + 0.222 (X_2) + 0.220 (X_5) + 0.123 (X_3)$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$Z_{\text{ความสำเร็จในการทำงาน}} = 0.263 (Z_{X_4}) + 0.271 (Z_{X_2}) + 0.252 (Z_{X_5}) + 0.145 (Z_{X_3})$$

ตาราง 4 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise

ชื่อตัวแปร	b	SE _b	β	t	Sig.	
ค่าคงที่ (Constant)	.831	.065		12.836	.000	
คุณภาพชีวิตด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม	X_2	.222	.021	.271	10.438	.000
คุณภาพชีวิตด้านความมั่นคงในการทำงาน	X_3	.123	.025	.145	4.955	.000
คุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาตนเอง	X_4	.223	.024	.263	9.385	.000
คุณภาพชีวิตด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่น	X_5	.220	.020	.252	10.759	.000
R = .789	$R^2 = .623$	$R^2_{\text{adj}} = .622$	F = 24.556*			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและเพียงพอ มีความก้าวหน้าในการทำงาน หน่วยงานเปิดโอกาส และส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเอง รวมถึงสามารถจัดการให้เกิดความสมดุลในการทำงานกับชีวิตประจำวันได้ จะทำให้แรงงานภาคบริการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งจะทำให้หน่วยงานต่าง ๆ มีผลผลิตของงานที่ดี มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร ทำให้ผลการดำเนินงาน หรือผลงานขององค์กรมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลผลงานวิจัยในหัวข้อเรื่อง “คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน” พบประเด็นที่น่าสนใจควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันมีความคิดเห็นว่าคุณภาพชีวิตในการทำงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคุณภาพชีวิตในด้านสภาพการทำงาน และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่นมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดในระดับมาก และรองลงมา คือ มีคุณภาพชีวิตในด้านการพัฒนาตนเอง เนื่องจากองค์กรด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการสนับสนุนด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ หรือมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการทำงานก่อให้เกิดความคล่องตัว และรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วรุฒน์ เอมะบุตร (2557 : 159-162) ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตในการทำงานและการรับรู้ความสำเร็จในอาชีพที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานธนาคารกสิกรไทย ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานโดยภาพรวมแสดงความคิดเห็นในระดับปานกลาง โดยให้ความสำคัญด้านสภาพการทำงานมากที่สุด และให้ความสำคัญด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสมน้อยที่สุด การรับรู้ความสำเร็จในอาชีพของพนักงานภาพรวมแสดงความคิดเห็นในระดับปานกลาง โดยให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากที่สุด และให้ความสำคัญด้านการเงินน้อยที่สุด และสอดคล้องกับ พัชรินทร์ ไชยมหา และฉัฐวัฒน์ ลิ้มปัสุรพงษ์ (2558 : 157-160) ที่ศึกษา อิทธิพลของคุณภาพชีวิตในการทำงานและผลการปฏิบัติงานที่มีต่อความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่ธุรกิจสัมพันธ์รายปลีกและรายกลางต่างจังหวัด ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ผลการวิจัยพบว่า พนักงานรู้สึกมีคุณภาพชีวิตในการทำงานอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี และโอกาสแห่งการพัฒนา

2. ความสำเร็จในการทำงานซึ่งประกอบด้วย ความสำเร็จด้านบทบาทในการทำงาน ความสำเร็จด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสำเร็จด้านการเงิน และความสำเร็จด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยความสำเร็จในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านบทบาทการทำงาน และด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะการทำงานในภาคบริการจะต้องอาศัยการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้งานดำเนินไปได้จนเกินผลสำเร็จ ซึ่งต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการทำงานร่วมกัน จึงทำให้เกิดความสำเร็จในการทำงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับ มาชะรัตน์ อัมพรเกียรติพล (2555 : 198) ได้ศึกษาเรื่อง เชาวน์อารมณ์ คุณภาพชีวิตการทำงาน และการรับรู้ความสำเร็จในอาชีพของพนักงานลูกค้าสัมพันธ์ บริษัทผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่แห่งหนึ่ง ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความสำเร็จในอาชีพ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านบทบาทการทำงาน ด้านการเงินและด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่งอยู่ในระดับปานกลาง

3. แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันมีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัญหาและอุปสรรคด้านค่าตอบแทนมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านสัมพันธ์ภาพ และด้านการทำงาน เนื่องมาจากค่าครองชีพในจังหวัดกลุ่มสามเหลี่ยมอันดามันค่อนข้างสูง โดยเฉพาะจังหวัดภูเก็ต ซึ่งอาจจะทำให้ค่าตอบแทนที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยวรรณ พงกษะวัน (2556 : 165-175) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท กรณีศึกษา บริษัท ควอลิตี้ เทรดดิ้ง จำกัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ พนักงาน บริษัท ควอลิตี้ เทรดดิ้ง จำกัด ผลการศึกษาพบว่า พนักงานบริษัท ควอลิตี้ เทรดดิ้ง จำกัด มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต

การทำงานเป็นรายด้านพบว่า พนักงานมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานสูงสุด คือ ด้านการดำเนินชีวิตที่สมดุล ระหว่างชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัว รองลงมาคือ สภาพการปฏิบัติงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยถูกสุขลักษณะและสุขภาพของพนักงาน ด้านการได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม ด้านสิทธิส่วนบุคคล ด้านโอกาสพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในงานด้านการปฏิบัติงานร่วมกันและความสัมพันธ์กับผู้อื่นภายในองค์กร และด้านลักษณะงานที่มีคุณค่าของสังคม และสอดคล้องกับ สมพร สังข์เพิ่ม (2555 : 135) ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงาน ของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตด้านผลตอบแทนที่เพียงพอและเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

4. แรงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันที่มีอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ศาสนา ตำแหน่งงาน จังหวัดที่ทำงาน กิจการที่ทำงาน อายุการทำงานทั้งหมด และอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่แตกต่างกัน เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงานที่แตกต่างกันทำให้เกิดการรับรู้ และมีทักษะ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อลักษณะการทำงานและคุณภาพชีวิตในการทำงานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Gupta and Hyde (2013 : 8) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานธนาคาร ในอำเภออินทอร์ (รัฐมัลธีย์ อยู่ทางภาคกลางของประเทศอินเดีย) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับ เพศ ประสบการณ์ อายุ และรายได้ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงาน กับรายได้ ประสบการณ์ และอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตพนักงานและเพศ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. แรงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามันที่มีอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ศาสนา ตำแหน่งงาน รายได้ จังหวัดที่ทำงาน กิจการที่ทำงาน อายุการทำงานทั้งหมด และอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน มีความสำเร็จในการทำงานที่แตกต่างกัน เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้านการทำงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความพึงพอใจ และระดับความคิดเห็นต่อความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณภา ชำนาญเวช (2551 : 73-76) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคารออมสินในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า พนักงานที่มีอายุ ตำแหน่ง ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคารออมสินในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลแตกต่างกัน

6. คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่น ซึ่งสามารถทำนายความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ได้ร้อยละ 62.2 แสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตการทำงานในด้านต่าง ๆ มีความสำคัญต่อผู้ปฏิบัติงานที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งสอดคล้องกับ พัชรภรณ์ ไชยมหา และฉัฐวิวัฒน์ ลิ้มปสุรพงษ์ (2558 : 129) ที่ศึกษาอิทธิพลของคุณภาพชีวิตในการทำงาน และผลการปฏิบัติงานที่มีต่อความผูกพันต่อองค์กร ของเจ้าหน้าที่ธุรกิจสัมพันธ์รายปลีกและรายกลางต่างจังหวัด ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานมีอิทธิพลทางบวกต่อผลการปฏิบัติงาน คุณภาพชีวิตในการทำงานมีอิทธิพลทางบวกต่อความผูกพันต่อองค์กร ผู้บริหารควรส่งเสริมให้พนักงานมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี โดยให้ความชัดเจนในเรื่องของผลประโยชน์จากการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนและเป็นธรรม เพื่อให้พนักงานเกิดแรงจูงใจในการทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการรักษาบุคลากรที่มีความสามารถไว้ สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดี และเกิดความรู้สึกผูกพันต่อองค์กร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน มีความคิดเห็นว่าคุณภาพชีวิตในการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยคุณภาพชีวิตในด้านสภาพการทำงาน และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่นมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ มีคุณภาพชีวิตในด้านการพัฒนาตนเอง ด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม และด้านความมั่นคงในการทำงาน ตามลำดับ

ซึ่งเห็นได้ว่า คุณภาพชีวิตด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม และด้านความมั่นคงในการทำงานเป็นด้านที่น้อย ดังนั้นหน่วยงานหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยว ควรส่งเสริมสนับสนุน หรือกำหนดนโยบายด้านค่าตอบแทน และความมั่นคงในการทำงานให้เกิดเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจในการทำงานมากขึ้น เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป นอกจากนี้ควรส่งเสริมด้านบรรยากาศในการทำงาน การจัดสมดุลในการใช้ชีวิตให้เหมาะสมอีกด้วย

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน มีความคิดเห็นว่ามีความสำเร็จในการทำงานอยู่ในระดับมาก โดยความสำเร็จในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านบทบาทการทำงาน ด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง และด้านการเงิน

ซึ่งเห็นได้ว่า ความสำเร็จด้านความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่ง และด้านการเงิน เป็นด้านที่ผู้ตอบ มีความเห็นว่าไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ยังไม่พอใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการวิเคราะห์ในเรื่องคุณภาพชีวิต ดังนั้นรัฐบาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญใน 2 ประเด็นนี้ โดยอาจเพิ่มเติมสวัสดิการ และสร้างความมั่นใจในการทำงาน ว่าการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดความก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า แรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ที่มีอายุ สถานะภาพ ระดับการศึกษา ศาสนา ตำแหน่งงาน จังหวัดที่ทำงาน กิจการที่ทำงาน อายุการทำงานทั้งหมด และอายุการทำงานในกิจการปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่แตกต่างกัน

ดังนั้น ในการบริหารงาน บริหารทรัพยากรมนุษย์ ผู้ประกอบการ หัวหน้างาน ควรจะพิจารณาถึงความแตกต่างในแต่ละบุคคล อาจใช้ระบบคุณธรรม 4 ประการในการบริหารบุคคล ได้แก่ 1) ความเสมอภาคในโอกาส (Equality of opportunity) เป็นการเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแต่งตั้ง การพิจารณาค่าตอบแทน การอยู่ในกรอบระเบียบองค์การ 2) หลักความสามารถ (Competence) พิจารณาค่าตอบแทนตามความรู้ความสามารถ 3) หลักความมั่นคงในอาชีพการงาน (Security on tenure) ดึงดูดใจ จูงใจให้ผู้มีความสามารถ ทำงานอยู่กับองค์การ มีความมุ่งมั่น และพัฒนาให้ก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ และ 4) หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political neutrality) เป็นการไม่เปิดโอกาสให้อิทธิพลทางการเมืองเข้าแทรกแซงในกิจการงาน

1.4 จากผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานด้านสภาพการทำงานไม่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการทำงาน ส่วนคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานของแรงงานภาคบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม ด้านความมั่นคงในการทำงาน ด้านการพัฒนาตนเอง และด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่น

ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาคเอกชน และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตในการทำงานทั้งด้านค่าตอบแทน ความมั่นคงในการทำงาน การพัฒนาตนเอง และความสมดุลในการใช้ชีวิต ของพนักงานภาคการท่องเที่ยว เนื่องจากคุณภาพชีวิตในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการทำงาน หากพนักงานภาคการท่องเที่ยวมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดี ก็จะส่งผลให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ และบอกต่อ

1.5 จากผลการวิจัยพบว่า อายุการทำงานในหน่วยงานปัจจุบัน 1-2 ปี มากที่สุด รองลงมา คือ 3-5 ปี และน้อยกว่า 1 ปี ตามลำดับ

ซึ่งเห็นได้ว่า แรงงานภาคการท่องเที่ยวมีการหมุนเวียนเปลี่ยนงานบ่อย ทำให้อายุงานในแต่ละแห่งไม่มากนัก โดยอาจจะส่งผลต่อประสบการณ์การทำงาน และความเชี่ยวชาญในบริบทของหน่วยงาน ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญ

ในประเด็นดังกล่าว และพยายามหาแนวทางในการดึงดูดพนักงานที่มีความรู้ ความสามารถให้ทำงานกับองค์กรให้นานที่สุด เพื่อประสิทธิภาพของงานในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะธุรกิจท่องเที่ยว 3 ธุรกิจหลัก ซึ่งยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด ดังนั้นควรศึกษาเพิ่มเติมในธุรกิจภาคการท่องเที่ยวทั้งหมด เพื่อให้ครอบคลุม

2.2 ควรศึกษารูปแบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน เพื่อจะได้ทราบรูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ นอกเหนือจากทราบคุณภาพชีวิตในการทำงาน

2.3 ควรศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพนักงานในภาคบริการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อจะได้ทราบถึงความคิดเห็น ความคาดหวัง และความต้องการในแง่ของนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). *รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว*. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2562, จาก www.mots.go.th
- ปิยวรรณ พลฤกษ์วัน. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานบริษัท กรณีศึกษา บริษัท ควอลิตี้เทรตติ้ง จำกัด. *วารสารการเงิน การลงทุน การตลาด และการบริหารธุรกิจ*, 3(4), 290-308.
- พัชรินทร์ ไชยมหา และฉัฐวัฒน์ ลิมปสุรพงษ์. (2558). อิทธิพลของคุณภาพชีวิตในการทำงานและผลการปฏิบัติงานที่มีต่อความผูกพันต่อองค์กร ของเจ้าหน้าที่ธุรกิจสัมพันธ์รายปลีกและรายกลางต่างจังหวัด ธนาครกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). *WMS Journal of Management สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, 4(3), 44-51.
- มาฆะรัตน์ อัมพรเกียรติพล. (2555). *เชาวน์อารมณ์ คุณภาพชีวิตการทำงาน และการรับรู้ความสำเร็จในอาชีพ ของพนักงานลูกค้าสัมพันธ์ บริษัทผู้ให้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่แห่งหนึ่ง*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แรงงานจังหวัดกระบี่. (2561). *รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดกระบี่ ไตรมาส 2 ปี 2561 (เมษายน – มิถุนายน 2561)*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2562, จาก <http://krabi.mol.go.th>
- แรงงานจังหวัดพังงา. (2561). *รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดพังงา ไตรมาส 2 ปี 2561 (เมษายน – มิถุนายน 2561)*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2562, จาก <http://phangnga.mol.go.th>
- แรงงานจังหวัดภูเก็ต. (2561). *รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดภูเก็ต ไตรมาส 2 ปี 2561 (เมษายน – มิถุนายน 2561)*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2562, จาก <http://www.phuket.mol.go.th>
- วรรณภา ชำนาญเวช. (2551). *ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการทำงานของพนักงานธนาคารออมสินในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. สารนิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรุฒน์ เอมะบุตร. (2557). *คุณภาพชีวิตในการทำงานและการรับรู้ความสำเร็จในอาชีพที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานธนาคารกสิกรไทย*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมพร สังข์เพิ่ม. (2555). *คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยเอกชนใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถิติประยุกต์. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *ยุทธศาสตร์การพัฒนามูลฐานจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2562, จาก www.osmsouth-w.moi.go.th
- สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์สาขาภาคใต้เขต 2. (2560). *ทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2562, จาก <https://www.dot.go.th>
- สำนักงานสถิติจังหวัดกระบี่. (2561). *จำนวนที่พัก/โรงแรม/เกสเฮาส์ โฮมสเตย์ในจังหวัด*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2562, จาก <http://krabi.nso.go.th/>

- สำนักงานสถิติจังหวัดพังงา. (2561). *จำนวนที่พัก/โรงแรม/เกสเฮาส์ โฮมสเตย์ในจังหวัด*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2562, จาก http://phangnga.nso.go.th/index.php?option=com_content&view=category&id=105&Itemid=510
- สำนักงานสถิติจังหวัดภูเก็ต. (2561). *จำนวนที่พัก/โรงแรม/เกสเฮาส์ โฮมสเตย์ในจังหวัด*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2562, จาก http://phuket.nso.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=373&Itemid=646
- อุดมศักดิ์ อิศวรางกูร. (2552). ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 5(2), 38-62.
- Cooper, D.R., and Schindler, P.S. (2006). *Business research methods* (9th ed.). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Gattiker, U.E. and Larwood, L. (1986). Subjective Career Success: A Study of Managers and Career Personnel. *Journal of Business & Psychology*, 1(2), 78-94.
- Gupta, B. and Hyde, A.M. (2013). Demographical Study on Quality of Work Life in Nationalized Bank. *SAGE Journals*, 17(3), 225.
- Huse, E.F., and Cummings, T. G. (1985). *Organization development and change* (3rd ed.). St. Pual, Minn: West Pub. Co.
- Walton, R.E. (1974). Improving the Quality work life. *Harvard Business Review*, 15(3), 33-34.
- Yamane, T. (1967). *Statistics, An Introductory Analysis* (2nd ed.), New York: Harper and Row.

ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก

Servant Leadership of the Basic Education School Principals :

The Study to Create Grounded Theory

เอกวิทย์ น้อยมิ่ง¹, พงษ์ศักดิ์ ทองพันชั่ง², ประดิษฐ์ ศิลาบุตร³ และ สวัสดิ์ โพธิวัฒน์⁴
Akkawit Noiming¹, Pongsak Tongpanchang², Pradit Silabut³ and Sawat Pothivat⁴

Received : 7 ธ.ค. 2562

Revised : 27 มี.ค. 2563

Accepted : 28 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและนำเสนอภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านลักษณะภาวะผู้นำ เงื่อนไขเชิงสาเหตุ การปฏิบัติและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภาวะผู้นำ และผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นจากภาวะผู้นำ ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน พื้นที่เป้าหมาย คือ สถานศึกษาที่ผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงบริการชัดเจน ได้มาโดยเทคนิคสโนว์บอล เก็บข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตการณ์มีส่วนร่วม สนทนากลุ่มย่อย และบันทึกข้อมูลเชิงบรรยาย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาอย่างเป็นระบบด้วยการจัดหมวดหมู่ตีความหมาย จัดเรียง จำแนก และจัดกลุ่มเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะภาวะผู้นำเชิงบริการ ประกอบด้วย ความหมาย คือ “ช่วยเหลือให้บริการ มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นกัลยาณมิตร เสียสละ มีจิตอาสา” และองค์ประกอบ คือ “มีวิสัยทัศน์ เร่งรัดพัฒนา จิตสาธารณะและบริการ ประสานใจ เป็นหนึ่ง พึ่งระวังเฝ้าปกป้องและรักษา รู้คุณค่าสื่อและเทคโนโลยี”
2. เงื่อนไขเชิงสาเหตุ ประกอบด้วย เอกัตบุคคล คือ “เป็นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงบริการ” อัตลักษณ์ คือ “น้อมนำ ศาสตร์พระราชา พัฒนาทีมงาน มุ่งมั่นบริการ ประสานใจสร้างชุมชน พัฒนาคณคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ”
3. การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการ ประกอบด้วย กำหนดวิสัยทัศน์ พัฒนากลยุทธ์ เร่งรัดปฏิบัติงาน ประสานสัมพันธ์ มุ่งมั่นสร้างเครือข่าย กระจายการประเมิน”
4. ปัจจัยส่งผลกระทบต่อภาวะผู้นำเชิงบริการ ประกอบด้วย ปัจจัยเชิงบวก ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหาร กระบวนการบริหาร ทีมงานคุณภาพ สถานศึกษาเป็นเลิศ ปัจจัยเชิงลบ ได้แก่ ทีมงานอ่อนแอ งบประมาณไม่เพียงพอ และนโยบายไม่ชัดเจน
5. ผลสืบเนื่องจากการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารภูมิใจ มีชื่อเสียง ผู้บริหารมีอาชีพ 2) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ดี มีทักษะชีวิต รู้เท่าทันสื่อ 3) การรับรู้ของสังคม สถานศึกษามีคุณภาพตามนโยบาย ผู้ปกครองและชุมชนยอมรับ และภาคภูมิใจ

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงบริการ, ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, ทฤษฎีฐานราก

Abstract

The research objectives were to study and present servant leadership of basic education school principals under the jurisdiction of the Office of Basic Education Commission, in the aspects of leadership characteristics, causal conditions, performance and factors affecting leadership, and impacts of leadership. Informants consisted of principals, teachers, students, parents and community leaders. The target area included the education institutions where the principals possessed explicit servant leadership, obtained

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรศึกษบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ อีเมล: akkawitnoiming@gmail.com

² ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

³ กรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

⁴ กรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

¹ Doctoral Student Program in Education Administration, Sisaket Rajabhat University, Email: akkawitnoiming@gmail.com

² Chairman, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University

³ Advisor, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University

⁴ Advisor, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Surin Rajabhat University

by using snowball technique. Data were collected by using document analysis, In-depth interview, participatory observation, small group conversation, and capturing descriptive information. Content analysis technique was applied for data processing by using grouping information systematically, interpreting, aligning information, and classifying information in content groups. Research findings revealed that:

1. Servant leadership characteristics consist of Meaning means "help provide service, have morality, ethics, be a friend, sacrifice, volunteer spirit," and the components consisted of vision, determination, and Intensive development. Public mind and services, and harmonize one's mind, protect appreciating, and media and technology values

2. Causal conditions consisted of individuals: "Being principals of servant leadership". Identity: "Bringing the *wisdom of the monarch* to develop teams committed to service, co-ordinating with the community, and develop quality people to excellence."

3. The practice of Servant leadership consists of specifying vision, developing strategies, accelerating operations, Cooperation, focusing on network building, and distributing evaluation.

4. Factors affecting servant leadership consisted of positive factors such as characters of the principals, management process of quality teams, and excellent institutions. The negative factors were weak teams, insufficient budget, and unclear policy.

5. Consequences of servant leadership included 1) principal self-esteem, good reputation, professional management, 2) students' high achievement, having life skills, media literacy, 3) Social awareness institutions had quality according to the standards, and guardian and community accepted and be proud.

Keywords : Servant leadership, The basic education school principals, Grounded theory

บทนำ

แนวคิดแบบผู้รับใช้ ผู้นำเชิงบริการ ผู้นำใฝ่บริการ หรือผู้นำเชิงบริการ เริ่มนำมาใช้ใน ปี ค.ศ. 1970 โดย Greenleaf (1977 : 12) ได้ศึกษารูปแบบผู้นำเชิงบริการขึ้นมา ซึ่งมีแรงบันดาลใจจากบทประพันธ์ของ Hermann เรื่อง "การเดินทางสู่ ตะวันออก" (Journey to the east) พระเอกของเรื่องคือ ลีโอคนรับใช้เป็นคนหนึ่งที่ต่ำต้อยที่สุด แต่มีน้ำใจและให้กำลังใจ คณะผู้เดินทางด้วยการร้องเพลงกล่อม เพื่อให้การเดินทางเป็นไปอย่างราบรื่นเป็นไปด้วยดี ลีโอได้หายไปทำให้คณะผู้เดินทางเกิดความระส่ำระสาย หลังจากการเดินทางสิ้นสุดลง ผู้เล่าเรื่องซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคณะเดินทาง มีโอกาสมายังสำนักงานใหญ่ของบริษัท ได้พบกับลีโอซึ่งมีตำแหน่งเป็นถึงประธานบริษัท สถานภาพที่แท้จริงของเขา คือ ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ไม่ใช่คนรับใช้ที่ต่ำต้อยอย่างที่ผู้อื่นคิด Greenleaf เกิดความประทับใจและคิดว่าในโลกความเป็นจริงผู้นำแบบนี้จะมีจริง

Yukl (2002 : 244) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบพื้นฐานของผู้นำเชิงบริการ อันแสดงถึงความมีจริยธรรม คือ การให้บริการแก่ผู้ตาม หมายถึง การบำรุง ทะนุถนอม ปกป้อง และให้อำนาจแก่ผู้ตาม ผู้นำแบบนี้จะสนองความต้องการของผู้ตาม และช่วยเหลือผู้ตามให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นฉลาดขึ้น และปรารถนาที่จะรับผิดชอบในงานที่ตนเองทำมากขึ้น ผู้นำแบบนี้ จะพยายามเข้าใจผู้ตาม รับฟังผู้ตาม ปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในความเจ็บปวดและปัญหาของผู้ตาม มีความยุติธรรมและปฏิบัติ ต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ผู้ที่ต่อยกกว่าจะต้องได้รับการดูแล ผู้นำต้องมอบอำนาจและเชื่อถือในตัวผู้ตาม ผู้ตามต้องเตรียมตัว ให้พร้อม เพื่อที่จะนำและควรรับโอกาสเมื่อถูกเสนอ ทำให้เกิดผู้นำเชิงบริการมากขึ้นในสังคม

ผู้นำเชิงบริการสามารถค้นพบได้จากหลายแหล่งในพระคัมภีร์ เช่น New American Bible อ้างถึงคำว่า "ผู้รับใช้" (servant) "การบริการ" (service) และ "รับใช้" (serve) ที่เขียนโดยนักบุญลูกา กล่าวถึงพระเยซูว่า "เราอยู่ท่ามกลางท่าน ดั่งผู้รับใช้" และยังกล่าวถึงพระเยซูที่แสดงถึงความสำคัญของการรับใช้ โดยการล้างเท้าสาวกทั้ง 12 คน ดังนั้นผู้นำใฝ่บริการ เป็นแนวคิดที่ค่อนข้างจะกลับตาลปัตรจากผู้นำแบบดั้งเดิม เขาจะเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเจริญเติบโต และสามารถพัฒนาตนเอง ให้ผลประโยชน์ด้านวัตถุและจิตใจแก่ผู้อื่น จุดมุ่งหมายหลักของผู้นำแบบนี้ คือ สอนองความต้องการ ของผู้อื่น Daft (2005 : 344) กล่าวว่าผู้นำเชิงบริการ จะบริการผู้อื่นก่อนคิดถึงผลประโยชน์ของตนเอง ใช้ความสามารถที่ตนเอง

มีอยู่เพื่อทำให้บุคคลและองค์กรเจริญเติบโต บรรณาธิการจะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มากกว่าความปรารถนาในตำแหน่ง เพื่อแสวงหาอำนาจและควบคุมผู้อื่น ไม่หวังผลตอบแทน อุตสาหกรรมเกี่ยวกับการทำงานของอย่างเต็มที่

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพสูง การตัดสินใจและการติดต่อสื่อสารของผู้บริหาร นำไปสู่ความสำเร็จได้ (Hoy & Cecil, 1991 : 188) ผู้บริหารจะใช้อำนาจเพื่อการมีอิทธิพลโดยผ่านภาวะผู้นำและการปฏิสัมพันธ์ เพื่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน (บัณฑิต แทนพิทักษ์, 2540 : 56) และผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพทำให้โรงเรียน ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ (Weber, 1989 อ้างถึงใน Fair, 2001 : 121) คือภาวะผู้นำที่เข้มแข็งของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ (Successful School) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นบุคลากรหลักที่สำคัญของโรงเรียนและเป็นผู้นำวิชาชีพที่จะต้องมีความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดี จึงจะนำไปสู่การจัดการศึกษาและการบริหารโรงเรียนที่ดี (ธีระ รุญเจริญ, 2550 : 87)

การพัฒนาภาวะผู้นำของไทยที่ผ่านมาเป็นการนำทฤษฎีในสังคมตะวันตกมาใช้ ซึ่งมีบริบทและพื้นฐานทางสังคม แตกต่างจากสังคมไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีจารีตประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนทั้งคุณลักษณะของคนในสังคมไทยตรงข้ามกับ วิถีชีวิตของชาวตะวันตกโดยสิ้นเชิง การนำทฤษฎีภาวะผู้นำต่าง ๆ มาใช้จึงไม่สอดคล้องกับบริบททาง ชาติประสิทธิผลของการพัฒนาภาวะผู้นำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์จริงจากการวิจัย เพื่อแสดงความเชื่อมั่นว่า ทฤษฎีเหล่านั้นจะต้องตอบ ปัญหาสังคมเราอย่างแท้จริง เพื่อให้เข้ากับหลักการแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ โดยยึดทฤษฎีเป็นที่ตั้งมากกว่าเป็นแค่สิ่งนำทาง ผลจากการศึกษาอาจนำมาใช้ประโยชน์ในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะการศึกษาภาวะผู้นำยังไม่สามารถตอบสนองความอยากรู้ ของผู้ที่ศึกษาได้ หรือไม่สามารถตอบปัญหาที่อยู่ในบริบทของสังคมไทยได้ เพราะผลจากการศึกษาในลักษณะที่ว่ายืนยัน หรือปฏิเสธทฤษฎีจากตะวันตก ซึ่งนับเป็นจุดอ่อนในด้านสังคมศาสตร์ เมื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์จริง Carley (1981 : 21 อ้างถึงใน นภาภรณ์ หะวานนท์, เพ็ญสิริ จีระเดชากุล และ สุรจภูมิ ปัดโรสง, 2550 : 4-18)

ทฤษฎีฐานรากถือว่าเป็นทฤษฎีที่นักวิจัยสร้างขึ้นมาจากข้อมูลโดยตรง มุ่งหาคำอธิบายให้แก่ปรากฏการณ์ที่นักวิจัย เลือกมาศึกษาเป็นหลัก แม้ว่าอาจจะใช้ได้กับปรากฏการณ์อื่น แต่การนำไปใช้ในบริบทของสิ่งที่ศึกษาก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่า ปรากฏการณ์นั้น ๆ จะต้องมียุทธศาสตร์คล้ายกับปรากฏการณ์ที่ถูกศึกษา เป็นวิธีการวิจัยคุณภาพทางเลือกหนึ่งในการค้นหาคำตอบ ให้กับสังคม ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นทางสาขาสังคมวิทยา โดย Gtaser and Strauss (1967 : 4-18) เพื่อสร้างคำอธิบายเชิงทฤษฎี จากข้อมูลโดยตรง การศึกษาภาวะผู้นำเชิงบริการ โดยการใช้วิธีการวิจัยการสร้างทฤษฎีฐานราก จะมีส่วนช่วยให้เกิดทฤษฎี ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา และจะเป็นแนวทางการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพที่ยั่งยืน ในบริบท ของสังคมไทย วิธีการนี้จะสามารถตอบสนองปัญหาหลักของวิกฤตทางด้านสังคมศาสตร์ได้ (ชาย โทธิสีตม, 2547 : 192 อ้าง ถึงใน สมเกียรติ พลละจิตต์, 2555 : 2)

การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ เพื่อค้นหาความเป็นเอกลักษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสร้างขึ้น เริ่มต้นจากลักษณะของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา เงื่อนไขเชิงสาเหตุของการมีภาวะผู้นำเชิงบริการ การปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติ และผลสืบเนื่อง จากภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้แม้จะเป็น การศึกษาถึงภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา แต่จะต้องศึกษาถึงบริบทและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา และปรากฏการณ์ทั้งหมดอาจเชื่อมโยงไปสู่การคลี่คลายคำตอบที่ชัดเจน ยิ่งขึ้น และภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอ เพื่อจะเป็นการเปิดเผยให้เห็นถึง วิถีทางอันเป็นเอกลักษณ์ทางการบริหารการศึกษาที่เป็นบริบทในสังคมไทย เป็นแนวทางใหม่ทางการบริหารซึ่งจะเป็นประโยชน์ ในการทำให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

วัตถุประสงค์

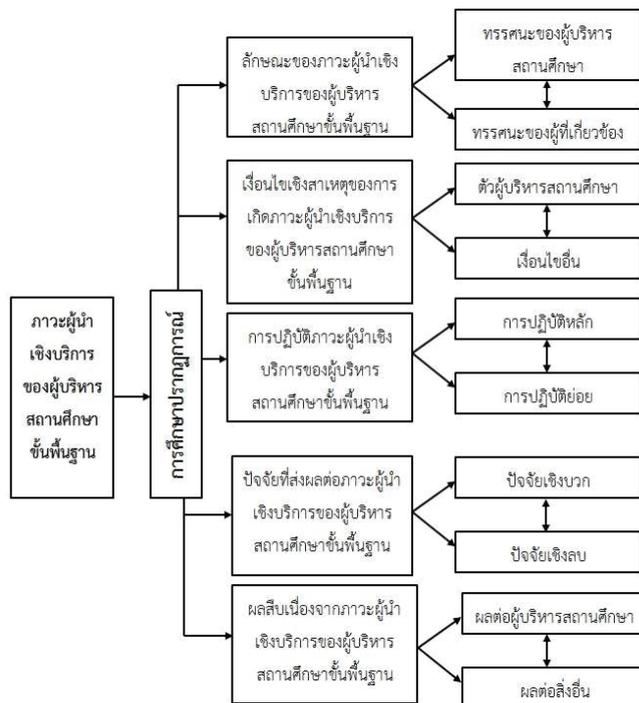
เพื่อศึกษาและนำเสนอภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านลักษณะภาวะผู้นำ เงื่อนไขเชิงสาเหตุ การปฏิบัติและปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำ และผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นจากภาวะผู้นำ

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา เกิดจากการสร้างอัตลักษณ์อันเป็นเอกลักษณ์ของผู้บริหารซึ่งมีความเฉพาะเจาะจง เป็นศาสตร์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการหลอมรวมผสมผสานศาสตร์ทางการบริหารต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Eclectic) เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาปรากฏการณ์ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่เพียงพอที่จะตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ นำไปสู่การสร้างทฤษฎีฐานราก (grounded theory) จึงได้กำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานการวิจัยที่จะนำไปสู่ข้อสรุปเชิงทฤษฎี ดังนี้

1. ศึกษาลักษณะของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ความหมาย และองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงบริการ ศึกษาทัศนคติ สังเกตพฤติกรรมและกระบวนการดำเนินงาน
2. ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของการสร้างภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การเกิดภาวะผู้นำเชิงบริการมีปัจจัยที่เป็นสาเหตุและแรงจูงใจในการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ การคงอยู่ของภาวะผู้นำเชิงบริการเหตุที่เป็นแรงขับทำให้เกิดภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา
3. ศึกษาการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักเฉพาะประกอบด้วยศาสตร์ต่าง ๆ มีลักษณะเป็นประเด็นที่ค้นพบ การเชื่อมโยงมโนทัศน์ ความชัดเจนของข้อค้นพบที่จัดระบบได้อย่างเหมาะสม
4. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปัจจัยภายใน ภายนอก ทั้งด้านบวกและลบ ที่ส่งผลต่อยุทธศาสตร์แต่ละด้าน ปัจจัยสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ ปัจจัยขัดขวางอุปสรรคให้เกิดข้อจำกัด
5. ศึกษาผลที่สืบเนื่องจากภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาที่แสดงให้เห็นปรากฏการณ์จริง และมีผลต่อยังอื่น ๆ เช่น ต่อบุคลากร ต่อชุมชน ต่อภาพลักษณ์ของโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาปรากฏการณ์ ภาวะผู้นำเชิงบริการครั้งนี้ เป็นการพยายามจะทำความเข้าใจและนำเสนอภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านลักษณะภาวะผู้นำเชิงบริการ เจาะลึกเชิงสาเหตุภาวะผู้นำเชิงบริการ การปฏิบัติการปฏิบัติและปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการ ผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นจากภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสมมติฐานเบื้องต้นของผู้วิจัย คือ น่าจะเกิดผลในเชิงบวกมากกว่า อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติอาจมีการค้นพบปัจจัยแฝงซึ่งเป็นตัวแปรแทรกซ้อน อาจทำให้มองเห็นปรากฏการณ์แฝงที่อาจเกิดขึ้นจะแสดงให้เห็นภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัยต่อไป ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน บุคคลในชุมชน ผู้นิเทศ หรือผู้ประเมิน และคณะผู้มาศึกษาดูงานในพื้นที่เป้าหมาย คือ สถานศึกษาที่ผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงบริการชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งได้มาโดยใช้เทคนิคสโนว์บอล (snowball technique)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการวิจัย ต้องเตรียมองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่จะตีความทฤษฎีจากปรากฏการณ์ที่เข้าไปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสนทนากลุ่มย่อย แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสังเกต และแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้สร้างขึ้นภายใต้การให้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นที่ความตรงประเด็นของข้อความ เพื่อให้ได้คำตอบซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงสู่ทฤษฎีต่อไป

3. การเก็บรวบรวม ดำเนินการดังนี้

3.1 การเลือกพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย เลือกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงบริการ ที่มีลักษณะตามเกณฑ์การเลือกพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยดังนี้ 1) เป็นสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับและมีหลักฐานรับรองเชิงประจักษ์ 2) มีผู้บริหารซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีภาวะผู้นำเชิงบริการที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด 3) มีผลงานเชิงประจักษ์ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการที่จะได้ข้อมูลเชิงลึก ที่สอดคล้องกับประเด็นทฤษฎีที่ศึกษา และมีข้อมูลที่เพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยกำหนด 4) พื้นที่เป้าหมายมีระยะทางที่ไม่ไกลเกินไป ซึ่งผู้วิจัยสามารถเดินทางเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลได้สะดวก สามารถฝังตัวในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ดำเนินการอย่างรอบคอบโดยอาศัยการเลือกเชิงทฤษฎี ให้ได้สถานศึกษาที่สามารถนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับทฤษฎี ที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเสรีภาพทางวิชาการพอสมควร ปกป้องผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลในทุกระดับ ที่ตั้งโรงเรียน ชื่อบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก ตำแหน่งการทำงาน หรือบทบาทหน้าที่ สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาจึงใช้ชื่อสถานศึกษา ชื่อสถานที่ และชื่อบุคคลในบางกรณี เป็นนามสมมุติทั้งหมด

3.2 การลงพื้นที่สถานศึกษาที่วิจัย

3.2.1 การเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่

1) เตรียมเครื่องมือที่มีคุณภาพนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

2) ศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก ได้แก่ วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต แบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลแบบอ้างอิงปากต่อปากตามเทคนิคสโนว์บอลล์ (snowball technique) ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก

3) ศึกษาเทคนิควิธีการใช้คำถาม ทักษะการสื่อสาร วิธีการบันทึกภาคสนาม ฝึกวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทักษะและเรียนรู้การตีความและแปลความหมายข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทางการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก

4) จัดหาวัสดุและอุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ กล้องบันทึกภาพนิ่ง สมุดบันทึก อุปกรณ์ในการเขียน และอุปกรณ์อื่น ๆ

3.2.2 การเข้าสู่สถานศึกษา ทำหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ขออนุญาตและความร่วมมือจากทางสถานศึกษาในการที่เข้าไปทำการศึกษาและเก็บข้อมูล จากผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา โดยแสดงตนว่าเป็นผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา

3.2.3 การสร้างความกลมกลืนในสถานศึกษา ต้องทำให้ไม่รู้สึกว่าผู้วิจัยเป็นคนแปลกหน้า ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ สร้างความสัมพันธ์อันดีและความคุ้นเคยทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจในผู้วิจัยก่อนการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักในสถานศึกษาและชุมชน

3.2.4 การเก็บข้อมูลในสถานศึกษา เก็บข้อมูลจากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นกัลยาณมิตร รับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหาร ครูบุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนอย่างเสมอภาคและยอมรับในทุก ๆ ข้อมูล บันทึกข้อมูลด้วยความเที่ยงตรงชัดเจน เก็บรวบรวมหลักฐานที่สามารถอ้างอิงข้อมูลอย่างละเอียด ศึกษาลักษณะทางกายภาพ

บริบทของสถานศึกษาและชุมชน ขอความร่วมมือจากครู บุคลากรซึ่งเป็นคนในพื้นที่ในชุมชน และรู้จักคนในชุมชน อย่างกว้างขวางมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนและสถานศึกษาเป็นอย่างดี

3.3 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บข้อมูล

3.3.1 การเลือกผู้ให้ข้อมูล เลือกวิธีการเลือกเชิงทฤษฎี เป็นวิธีที่ไม่ได้มีการกำหนดลักษณะของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้า เริ่มจากการเข้าถึงปรากฏการณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรกซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานบริหารที่อยู่ในปรากฏการณ์ สังเกตและบันทึกข้อมูล นำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนหรือยืนยันข้อสรุปที่ได้ในครั้งแรก จากนั้นดำเนินการในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกลำดับต่อไป โดยพิจารณาว่าผู้ที่ให้ข้อมูลรายต่อไปนั้น จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความแตกต่างไปจากมิติ และคุณสมบัติของมิติที่ค้นหรือกรอบแนวคิดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรก เพื่อเลือกผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป เลือกโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมิติที่ค้นกรอบแนวคิดต่าง ๆ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจะดำเนินการต่อไปจนได้วิเคราะห์ข้อมูล แล้วเกิดความมั่นใจว่า ข้อมูลต่าง ๆ ของกลุ่มมิติที่ค้นขึ้นอย่างซ้ำกันเป็นไปในแนวเดียวกัน จนเป็นแบบแผนของข้อมูลเชิงปรากฏการณ์ที่แน่นอน แม้เมื่อสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายต่อไป ก็จะไม่ทำให้ได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นอีกหรือข้อมูลไม่แตกต่างไปจากข้อมูลเดิมแล้วก็จะหยุดศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงานทั้ง 4 กลุ่มงาน ครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน บุคคลในชุมชน ผู้นิเทศหรือผู้ประเมิน และคณะผู้มาศึกษาดูงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลจากปรากฏการณ์จริงครบถ้วนสมบูรณ์และเชื่อถือได้

3.4 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ ยืดหยุ่นและปรับเทคนิค ในระหว่างดำเนินการได้อย่างเหมาะสม วิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ สัมภาษณ์ สังเกต จัดกลุ่มสนทนา เก็บข้อมูลจากเอกสารของสถานศึกษาและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง บันทึกภาพ บันทึกเสียงสัมภาษณ์ เพื่อความครบถ้วนของคำตอบที่จะนำไปถอดรหัสข้อมูล ข้อมูลจากการวิจัยจะต้องเป็นปากเป็นเสียงความคิดความรู้สึกจากปรากฏการณ์จริงที่กำลังศึกษา

3.4.1 วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหาร กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตแบบมีส่วนร่วม จัดกลุ่มสนทนา และวิเคราะห์เอกสาร

3.4.2 ขั้นตอนการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการแบบปรากฏการณ์นิยม เป็นการลงไปดูสภาพปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ต้องการศึกษา ต้องวางแผนและดำเนินการอย่างรอบคอบ มีขั้นตอนดังนี้ 1) นำหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ติดต่อกับทางสถานศึกษาด้วยตนเอง ชี้แจงเพื่อขอความอนุเคราะห์สถานศึกษาเป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย 2) แนะนำตนเองว่าเป็นใครมาจากไหน มีวัตถุประสงค์การทํารายงานและยืนยันว่าจะไม่ส่งผลกระทบต่อสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร นักเรียนและสมาชิกอื่นแต่ประการใด 3) กำหนดแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดช่วงเวลาที่เหมาะสมไม่รบกวนเวลาของผู้ให้ข้อมูลทุกคน อันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และอาจส่งผลกระทบต่อภารกิจอื่น ๆ ของผู้ให้ข้อมูล 4) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกต ถอดบทเรียน จัดกลุ่มสนทนา วิเคราะห์เอกสารเชิงบูรณาการตามสถานการณ์ 5) ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาและชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องให้ได้ข้อมูลบริบทที่มีความเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา 6) บันทึกข้อมูลด้วยเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียดเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มุ่งสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีโดยดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1 ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการภายใต้เงื่อนไข 4 ประการ (สูกาญ์ จันทวานิช, 2543 : 74)

ได้แก่

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการต่อไปภายหลังจากการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง จนกว่าจะได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่จากการศึกษาปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้งและสรุปมิติที่ชัดเจน จนเกิดเป็นทฤษฎีของปรากฏการณ์ที่ศึกษาจึงจะถือว่างานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยสมมติฐานชั่วคราวในการวิจัยที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเอง

4.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยผู้วิจัยในทุก ๆ ขั้นตอน ด้วยความละเอียดรอบคอบ ประมวลผล การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นระยะๆ ทุกครั้ง เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ นำเครื่องบันทึกเสียงมาถอดข้อมูลและเขียนรายละเอียดของข้อมูลออกมาทันที แล้วทำความเข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ว่าแต่ละประเด็นสื่อถึงเรื่องใดปรากฏการณ์ใด ควรนำประเด็นใดมาพิจารณาบ้างโดยอาศัยความไวเชิงทฤษฎี การวิเคราะห์ข้อมูล จะเริ่มขึ้นเมื่อผู้วิจัยสามารถกำหนดประเภทของข้อมูลได้ ข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ก็จะสามารถ จำแนกไปตามประเภทที่กำหนด อันจะนำไปสู่การหาข้อขัดแย้งที่จะต้องนำไปแก้ไขปรับปรุงประเภทและประเด็นของข้อมูลต่อไป ขั้นตอนที่ดำเนินการไปมาระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเรียกว่า “วิธีการเปรียบเทียบแบบคงที่”

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล เริ่มจากการแบ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกันออกเป็นหน่วยย่อย ๆ หรือเป็นหมวดหมู่ ด้วยกระบวนการกำหนดมโนทัศน์ กระบวนการที่ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่

4.2.1 การเปิดรหัสของข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างละเอียด เพื่อหาความสอดคล้องที่จะสะท้อนถึง ประเภทหรือแก่นของข้อมูลนั้น

4.2.2 การหาแก่นของรหัสข้อมูล วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของข้อมูลที่เป็นหน่วยใหญ่ และหน่วยย่อยโดยเน้นไปที่เงื่อนไขหรือปรากฏการณ์ซึ่งมีบริบทที่เกี่ยวข้อง กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินการ ผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินการนั้น รวมถึงการจัดประเภทและการหาความสัมพันธ์ของข้อมูล หรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปเป็นมโนทัศน์

4.2.3 การเลือกรหัสของข้อมูล นำประเภทและความสัมพันธ์ของข้อมูลมารวมกันสร้างเป็น “บท” อธิบายว่า “เกิดอะไรขึ้น” ในปรากฏการณ์ทำการวิจัย

4.2.4 พัฒนาทฤษฎี เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทฤษฎีที่เกิดขึ้นจะบ่งบอกถึงลักษณะของปรากฏการณ์ และอธิบายว่าเงื่อนไขต่าง ๆ นำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ได้อย่างไร นำไปสู่พฤติกรรมอื่น ๆ ได้อย่างไร เรียงเหตุการณ์ ผลลัพธ์ คือ ทฤษฎีที่มาจากปรากฏการณ์

4.3 การสังเคราะห์เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎี ดำเนินการดังนี้

4.3.1 จัดกระทำข้อมูลดิบ

4.3.2 วิเคราะห์และตีความหมายของข้อมูล

4.3.3 จัดหมวดหมู่ของข้อมูลอย่างเป็นระบบ ให้สามารถตีความหมายของข้อมูลได้เป็นหมวดหมู่ โดยการ จัดเรียงข้อมูล จำแนก และจัดกลุ่มข้อมูลตามคุณสมบัติของมโนทัศน์ที่กำหนดรหัสข้อมูลไว้ นำข้อมูลที่ผ่านการกลั่นกรองแล้ว มาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล ตีความหมายของข้อมูล สร้างเป็นมโนทัศน์ และสังเคราะห์เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี

4.3.4 แปลความหมายข้อมูล นำข้อมูลทั้งหมดที่จัดหมวดหมู่แล้วมาแปลความหมายข้อมูล และเขียน คำอธิบายเกี่ยวกับเงื่อนไข บริบท ความสัมพันธ์และกระบวนการ อาศัยความไวเชิงทฤษฎี จากประสบการณ์ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงบริการ

4.3.5 สังเคราะห์เพื่อสร้างมโนทัศน์ทางทฤษฎีอาศัยการตีความ เชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎี กำหนด ข้อเสนอและสร้างทฤษฎีฐานราก

สรุปผล

จากการศึกษาปรากฏการณ์เพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก “ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยวิธีเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ คือ เป็นพื้นที่ซึ่งที่มีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงบริการเป็นเอกลักษณ์ สามารถสร้างเป็นภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นได้จากภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสังคม อย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลตามประเด็นต่อไปนี้

1. ลักษณะภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ความหมายและองค์ประกอบ

1.1 ความหมาย “ภาวะผู้นำเชิงบริการ หมายถึง ช่วยเหลือให้บริการ มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นกัลยาณมิตร เสียสละ มีจิตอาสา”

1.2 องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา จากการศึกษาปรากฏการณ์เพื่อสร้างทฤษฎี ฐานราก “ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” และสร้างเป็นทฤษฎีพบว่า มี 6 องค์ประกอบหลัก และ 17 องค์ประกอบย่อยดังนี้ องค์ประกอบหลักที่ 1 มิวส์ทัศน์ (Vision) มี 2 องค์ประกอบย่อย 1.1) การมองการณ์ไกล (Farsighted) 1.2) การมีมโนทัศน์ (Conceptualization) องค์ประกอบหลักที่ 2 เร่งรัดพัฒนา (Accelerate Development)

มี 2 องค์ประกอบย่อย 2.1) มุ่งมั่นพัฒนาคน (Commitment to the growth of people) 2.2) สร้างชุมชน (Community Building) องค์ประกอบหลักที่ 3 จิตสาธารณะและบริการ (Public mind and Service) มี 2 องค์ประกอบย่อย 3.1) การมีจิตสาธารณะ (Public mind) 3.2) การให้บริการ (Service mind) องค์ประกอบหลักที่ 4 ประสานใจเป็นหนึ่ง (Coordinate one's heart) มี 4 องค์ประกอบย่อย 4.1) การตระหนักรู้ (Awareness) 4.2) การสร้างขวัญและกำลังใจ (Morale) 4.3) การโน้มน้าวจิตใจ (Persuasion) 4.4) การสร้างความร่วมมือในการทำงาน (Cooperation) องค์ประกอบหลักที่ 5 พึ่งระวังเฝ้าปกป้องและรักษา (Coordinate one's heart) มี 5 องค์ประกอบย่อย 5.1) การรับฟังอย่างตั้งใจ (Listening) 5.2) กระตุ้นและให้กำลังใจ (Motivation) 5.3) คุ้มครองและรักษา (Protection) 5.4) เห็นอกเห็นใจ (Sympathize) 5.5) น้อมนำศาสตร์พระราชาสู่สถานศึกษา (The wisdom of the Monarch) องค์ประกอบหลักที่ 6 รู้คุณค่าสื่อเทคโนโลยี (Media and Technology Values) มี 2 องค์ประกอบย่อย 6.1) ใช้เทคโนโลยีทางการบริหาร (Use Management Technology) 6.2) รู้เท่าทันสื่อ (Media literacy : MID)

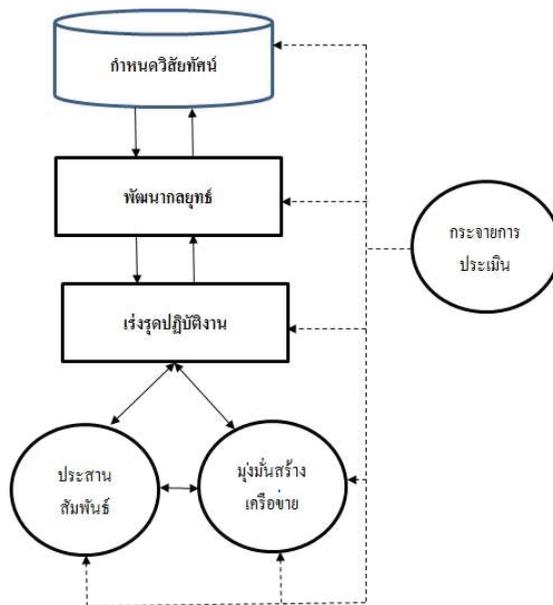
2. เจื่อนไขเชิงสาเหตุภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ปราบปรามการณที่เกดขึ้นมีการเชื่อมโยงกันเป็นเจื่อนไขเชิงสาเหตุที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำเชิงบริการ ดังนี้

2.1 ความเป็นเอกัตบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา ลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริง ปราบปรามการณเอกัตบุคคล คือ “เป็นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงบริการ”

2.2 อัดลักษณะของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพลักษณ์ที่แสดงออกตัวตนของบริหารสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรมชัดเจน คือ “น้อมนำศาสตร์พระราชา พัฒนาทีมงาน มุ่งมั่นบริการ ประสานใจสร้างชุมชน พัฒนาคนคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ”

2.3 ความคงอยู่ของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขึ้นพื้นฐาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความคงอยู่ของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ปัจจัย 2.3.1) ปัจจัยด้านตัวบุคคล คือ เอกัตบุคคล และอัดลักษณะในการทำงานให้เกิดความสำเร็จสูงสุด 2.3.2) ปัจจัยด้านบทบาทและหน้าที่ พันธกิจ และการบริหารงานตามนโยบาย 2.3.3) ปัจจัยด้านสถานศึกษา โครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร สภาพแวดล้อม สัมพันธภาพครู นักเรียน ชุมชน 2.3.4) ปัจจัยด้านครูและบุคลากรในสถานศึกษา ความมุ่งมั่น มีส่วนร่วมและเข้าใจกันของบุคลากร

3. การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นการปฏิบัติทางการบริหาร มีการปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) 2) พัฒนากลยุทธ์ (Developing strategies) 3) เร่งรัดปฏิบัติงาน (Accelerating operations) 4) ประสานสัมพันธ์ (Cooperation) 5) มุ่งมั่นสร้างเครือข่าย (Focusing on network building) 6) กระจายการประเมิน (Distributing evaluation) จากปราบปรามการณปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการ สรุปลการปฏิบัติภาวะผู้นำบริการมีแนวทางสรุป ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ปรากฏการณ์ปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการ

4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัจจัย คือ เหตุอันเป็นทางให้เกิดผล ซึ่งอาจจะเกิดผลในทางบวกหรือทางลบขึ้นอยู่กับสิ่งนั้นว่าเมื่อปฏิบัติไปแล้ว จะส่งผลอย่างไร ประกอบด้วย

ปัจจัยเชิงบวกที่ส่งผลต่อการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการ

1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นพฤติกรรม การแสดงบทบาททางการบริหารสถานศึกษา ซึ่งกล่าวคือคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลส่งผลเชิงบวก ต่อการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการ ด้านคุณลักษณะได้ดังนี้ 1) มีคุณธรรมจริยธรรม 2) มีจิตสาธารณะ 3) มีมนุษยสัมพันธ์
2. ปัจจัยด้านกระบวนการ เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิก ของสังคมในทุก ๆ ด้าน ประกอบด้วย 1) น้อมนำศาสตร์พระราชาสู่สถานศึกษา 2) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม 3) การบริหารแบบโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) 4) การให้บริการ
3. ปัจจัยด้านการสร้างทีมงานคุณภาพ ความร่วมมือ ร่วมใจของบุคคล เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ผลักดันให้การทำงานบรรลุเป้าหมายสูงสุด โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้ทีมงานมีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะดังนี้ 1) การเป็นแบบอย่างที่ดี 2) การสร้างความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน 3) การสร้างขวัญและกำลังใจ 4) การปกป้องและรักษา
4. ปัจจัยด้านการนำสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ มีลักษณะ 1) มีวิสัยทัศน์ 2) สื่อและเทคโนโลยี 3) การพัฒนาคน 4) การสร้างชุมชน

ปัจจัยเชิงลบที่ส่งผลต่อการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการ ประกอบด้วย 1) ความอ่อนแอของทีมงาน

- 2) งบประมาณไม่เพียงพอ 3) นโยบายการศึกษาไม่ชัดเจน

5. ผลสืบเนื่องจากภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถจำแนกประเด็นได้ดังนี้ 1) ผลที่เกิดขึ้น ต่อตัวผู้บริหารสถานศึกษา เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความสำเร็จได้ชื่อเสียงเกียรติยศ ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ 2) ผลที่เกิดขึ้นต่อนักเรียนและคุณภาพนักเรียน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี มีทักษะอาชีพ รู้เท่าทันสื่อ มีทักษะชีวิต ตามวัตถุประสงค์การศึกษาชาติและเป้าหมายการศึกษาของสถานศึกษา และสถานศึกษามีคุณภาพสามารถตอบสนองนโยบาย การศึกษาอย่างชัดเจน 3) ผลที่เกิดขึ้นต่อการรับรู้และการยอมรับของสังคม สถานศึกษามีชื่อเสียงชุมชนมีส่วนร่วมรักและภาคภูมิใจ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาโดยวิธีเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ เป็นพื้นที่ซึ่งมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงบริการ เป็นเอกลักษณ์ที่สามารถสร้างเป็นภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานได้ เป็นพื้นที่ซึ่งผู้บริหารใช้ความเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนภารกิจของโรงเรียน ไปสู่ความมีประสิทธิภาพเป็นที่ประจักษ์ อย่างชัดเจนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งอาจมีความแตกต่างไปจากผลการวิจัย หลักการหรือทฤษฎีอื่น ๆ ซึ่งเป็นข้อค้นพบของผู้วิจัยในการสร้างเป็นทฤษฎี

1. ลักษณะภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปรากฏการณ์จากทฤษฎีของนักบริหารสถานศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้คำจำกัดความคำว่า “ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงบริการ การสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมการบริหารและบริบทของการขับเคลื่อนภารกิจของสถานศึกษา โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสอดคล้องของบทสัมภาษณ์และพฤติกรรมเชิงประจักษ์เพื่อให้ได้ข้อมูลอันนำมาสู่การสรุปเป็นความหมายและองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาในการวิจัยนี้

2. เจ็อนโซเชิงสาเหตุภาวะผู้นำเชิงบริการ เป็นการค้นหาเจ็อนโซเชิงสาเหตุของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา มุ่งประเด็นไปที่สาเหตุที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานของผู้อำนวยการสถานศึกษา เจตคติ การสร้างเอกัตบุคคลและอัตลักษณ์ในการบริหาร รวมถึงครู บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในภารกิจของสถานศึกษา ความเป็นเอกัตบุคคล และอัตลักษณ์ของภาวะผู้นำเชิงบริการ ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอการรักษาระดับการปฏิบัติงานทางภาวะผู้นำเชิงบริการ ศึกษาจากองค์ประกอบ คือ ปัจจัยด้านตัวบุคคล ปัจจัยด้านบทบาทและหน้าที่ ปัจจัยด้านสถานศึกษา ปัจจัยด้านครู และบุคลากรในสถานศึกษา แล้วสรุปเจ็อนโซเชิงสาเหตุของการเกิดภาวะผู้นำเชิงบริการ ของผู้บริหารสถานศึกษา ความคงอยู่ของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา จากการวิจัยค้นพบปรากฏการณ์ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Adler (1994 : 287–294) คือ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และยังชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อความเป็นเอกัตบุคคล ได้แก่ พันธุกรรม ฆราวาน์ปัญญา และสิ่งแวดล้อม ถือว่าความเป็นเอกัตบุคคล คือ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาอันแสดงถึงความชาญฉลาดทางการบริหาร

3. การปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปรากฏการณ์ที่พบจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยที่แสดงถึงการปฏิบัติที่ชี้ให้เห็นถึงการมีภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นการปฏิบัติที่หลอมรวมศาสตร์ทางการบริหารไปสู่การปฏิบัติ ภายใต้บริบทของสถานศึกษา และความเป็นเอกัตบุคคลแสดงถึงลำดับขั้นตอนการปฏิบัติตน ตลอดจนทั้งเป็นกลวิธีหรือการปฏิบัติของผู้นำ ที่จะขับเคลื่อนองค์การไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จในภารกิจ โดยจะต้องมีการใช้กระบวนการ วิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ ด้วยความชาญฉลาดของผู้นำ ซึ่งการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษานั้น เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของหลักการบริหารทฤษฎีการบริหาร จิตวิทยา ปรัชญาทางการบริหาร ผสมเข้ากับความเป็นเอกัตบุคคลของผู้บริหาร ซึ่งหลอมรวมออกมาเป็นประเด็นการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ (Alan, 1982 : 48) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนที่ปรากฏคือ 1) กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) 2) พัฒนากลยุทธ์ (Developing strategies) 3) เร่งรัดปฏิบัติงาน (Accelerating operations) 4) ประสานสัมพันธ์ (Cooperation) 5) มุ่งมั่นสร้างเครือข่าย (Focusing on network building) โดยมี 6) กระจายการประเมิน (Distributing evaluation) ทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบ ความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนความสำเร็จและความล้มเหลว โดยมีเหตุปัจจัยเชิงบวก คือ คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา กระบวนการ การสร้างทีมงานคุณภาพ และการนำสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ปัจจัยเชิงลบที่เป็นตัวแปรอาจส่งผลถึงความล้มเหลว กระทบในการปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ความอ่อนแอของทีมงาน 2) งบประมาณไม่เพียงพอ 3) นโยบายการศึกษาไม่ชัดเจน

4. ผลที่สืบเนื่องจากการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา การปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิผลของการบริหารงานโรงเรียน Hoy and Miskel (1991 : 67) ได้รวบรวมความคิดของนักการศึกษา ผู้กำหนดนโยบายและผู้ให้การสนับสนุนโรงเรียน ส่วนใหญ่จะมองประสิทธิผลโรงเรียนในส่วนของภารกิจที่ตรวจสอบได้ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อัตราการออกของนักเรียน ความพึงพอใจของครู และขวัญของบุคลากร Hoy and Ferguson (1985 : 89) ให้แนวคิดว่าประสิทธิผลโรงเรียนอาจพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมที่มารกระทบทั้งภายในและภายนอกของบุคคล และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับครู ซึ่งสอดคล้องกับ Hoy and Miskel (2001 : 149) ประสิทธิภาพโรงเรียนพิจารณาผลลัพธ์ของการปฏิบัติงาน

ในโรงเรียน ความสามารถในการผลิตที่เป็นปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ประสิทธิภาพ ความสามารถในการปรับตัว และความสามารถในการยืดหยุ่น สายสุตา กิจประยูร (2544 : 78) พิจารณาประสิทธิภาพโรงเรียน จากความพึงพอใจในการทำงานของครู บรรยายภาคนิโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ซึ่งผลที่สืบเนื่องนั้นปรากฏเป็นผลเชิงบวกที่มีคุณค่า และประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยิ่ง สามารถจำแนกออกเป็นประเด็น ดังนี้ 1) ผลที่เกิดขึ้นต่อตัวผู้บริหารสถานศึกษา ผลโดยตรงที่เกิดขึ้นกับตัวผู้บริหารสถานศึกษาจากปรากฏการณ์ที่แสดงความเป็นเอกัตบุคคล ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นแบบฉบับของตัวผู้บริหาร และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นแบบอย่างที่ดี 2) ผลที่เกิดขึ้นต่อนักเรียนและคุณภาพการศึกษา ผลที่เกิดขึ้นตามเป้าหมายการจัดการศึกษา และเป็นผลพลอยได้จากการใช้ภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีความโดดเด่นทางการบริหาร จะส่งผลต่อความโดดเด่นของคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาด้วย 3) ผลที่เกิดขึ้นต่อการรับรู้และการยอมรับของสังคม เป็นผลสืบเนื่องอันแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสายตาชุมชน บุคคลที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานอื่น เกิดจากการตอบสนองความคาดหวังของชุมชน การสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับต่าง ๆ การปฏิบัติของภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา ย่อมก่อให้เกิดประสิทธิผลของการบริหารงานโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

- 1.1 สถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายพัฒนาภาวะผู้นำเชิงบริการของครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 1.2 ควรศึกษาและพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงบริการในการบริหารสถานศึกษาจากทฤษฎีฐานรากที่สร้างขึ้น
- 1.3 กำหนดนโยบายเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลด้วยภาวะผู้นำเชิงบริการจากทฤษฎีฐานรากที่สร้างขึ้น
- 1.4 ดำเนินนิเทศติดตามงานและการประเมินผลของการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาจากทฤษฎีฐานรากที่สร้างขึ้น ในการขับเคลื่อนทุกภารกิจ เพื่อปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ศึกษาแต่ละประเด็นการปฏิบัติภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา วิธีการหรือกระบวนการปฏิบัติในประเด็นต่าง ๆ เชิงรูปธรรมที่อ้างอิงบริบทสังคมไทยสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบ
- 2.2 วิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุด ต้องเตรียมความพร้อมในด้านองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่จะตีความทฤษฎีจากปรากฏการณ์ ที่มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือวิจัย การจัดการกระทำข้อมูล การวิเคราะห์เพื่อสรุปทฤษฎี วิจัยอย่างละเอียดรอบคอบ ลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล
- 2.3 การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาอื่น ๆ เทียบเคียงการปฏิบัติทางการบริหาร ในภารกิจขับเคลื่อนการศึกษาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถหยิบยกเอาภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต่างสถานศึกษามาประยุกต์ใช้และเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงบริการของผู้บริหารสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การบริหารที่มีคุณภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษาปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- นภการณ์ หะวานนท์, เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และสุรวิมล ปัดไธสง. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บัณฑิต แทนพิทักษ์. (2540). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ อำนาจ ความศรัทธา และความพึงพอใจในงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา*. ดุษฎีนิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. นครนายก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเกียรติ พลเจจิตต์. (2552). *สภาพและปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไสย เขต 1*. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- สายสุดา กิจประยูร. (2544). การศึกษาการบริหารการจัดการศึกษาและประสิทธิผลของโรงเรียนคาทอลิกในสังกัดสังฆมณฑลราชบุรี. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. นครนายก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สุรางค์ จันทวานิช. (2543). *วิธีวิจัยคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Adler, M. A. (1994). Gender difference in job autonomy : The consequences of occupational segregation and authority. *Sociological Quarterly*, 34(3), 449.
- Alan B. K. (1982). *Leadership Strategies for meeting new challenges*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Daft, R. L. (2005). *The Leadership Experience (3rd ed.)*. Ohio: Thomson.
- Fair, R. W. (2001). *A Study of New Jersey Public School Superintendents' Perceptions Regarding The Behavioral Characteristics of Effective Elementary School Principals*. New Jersey: Seton Hall University.
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant leadership*. Mahwah, New Jersey: Paulist Press.
- Gtaser, B. C., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Hoy, W. K. and Miskel C. G. (1991). *Educational Administration : Theory Research and Practice (4thed.)*. New York: Harper Collins.
- Hoy, Wayne K. and Miskel, C. G. (2001). *Educational Administration: Theory Research and Practice (6th ed.)*. New York: Random House.
- Hoy, W. K. and Furguson, J. (1985). Theoretical Framework and Exploration Organization Effectiveness of Schools. *Educational Administration Quarterly*, 21(2), 145-160.
- Yukl, G. (2002). *Leadership in Organizations*. Prentice Hall: Upper Saddle River.

การกำหนดคำบังคับในคดีปกครอง

Prescription of Decrees in Administrative Cases

สุริยา ปัญญจิตร¹ และ พัชรวรรณ นุชประยูร²

Suriya Panyajitr¹ and Bajrawan Nuchprayool²

Received : 2 มี.ค. 2563

Revised : 7 เม.ย. 2563

Accepted : 7 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดคำบังคับในคดีปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการและแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีปกครองและการกำหนดคำบังคับในคดีปกครองไทย รวมทั้งประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนี เพื่อเสนอแนวทางในการกำหนดคำบังคับในคดีปกครองที่เหมาะสม

ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดคำบังคับตามขอบเขตด้านเนื้อหาและระยะเวลาตามมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ทำให้ศาลไม่สามารถกำหนดเนื้อหาในลักษณะอื่นได้จนกลายเป็นข้อจำกัดอำนาจของศาล และขอบเขตด้านระยะเวลาไม่ได้กำหนดเกณฑ์สำหรับการใช้ดุลพินิจที่เหมาะสม ส่งผลให้หลายกรณีการกำหนดคำบังคับของศาลเป็นต้นเหตุให้ฝ่ายปกครองไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามคำบังคับได้

จากการศึกษาวิจัย ได้เสนอแนวทางการแก้ไข ดังนี้ ประการแรก แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ให้ศาลปกครองมีขอบเขตด้านเนื้อหาในการกำหนดคำบังคับเพิ่มขึ้นในลักษณะที่เป็นคุณแก่ผู้ฟ้องคดีได้ และให้มีเกณฑ์การกำหนดผลในขอบเขตด้านระยะเวลาการเพิกถอนย้อนหลังเฉพาะกรณีการฝ่าฝืนต่อกฎหมายอย่างร้ายแรงเท่านั้น โดยต้องดุลยพินิจระหว่างความเชื่อโดยสุจริตของบุคคลกับประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ประการที่สอง ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับผลของคำพิพากษาเพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดปัญหากรณีไม่สามารถปฏิบัติตามคำบังคับในคำพิพากษาของศาลปกครอง

คำสำคัญ : คำบังคับ, คำพิพากษา, คดีปกครอง

Abstract

This documentary research is a study of problems concerning the determination of the decree in administrative cases. The objective of this research is to study the principles and basic concepts regarding administrative case procedure and the determination of the decrees in Thai administrative cases, as well as the concept of specifying the decree in administrative cases in France and Germany, so that to propose the guideline for specifying the proper decree in administrative cases.

The Administrative Courts have the power to specify the decree under the scope of Section 72 of Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedures B.E. 2542 (1999), which prescribes both the scope of the content and the scope of the period in order to be the criteria for the Administrative Courts to consider when specifying the decree in accordance to each category of the plaint. The scope of the content has only one content and cannot be determined in other ways; as a result, it becomes the limitation of power of the court. However, the scope of the period does not set criteria for the appropriate exercise of the discretion; in consequence, in many cases, the decrees specified by the Administrative Courts are unable to comply therewith.

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อีเมล: Artsuriya2660@yahoo.co.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹ Doctoral Student Faculty of Law, National Institute of Development Administration, Email: Artsuriya2660@yahoo.co.th

² Assistant Professor, Faculty of Law, National Institute of Development Administration

According to the study, it appears two solutions of such problems. Firstly, there should be the amendment to Section 72 of Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedures B.E. 2542 (1999) by providing the Administrative Courts to have further the scope of the content of the decree. It should not limit the content thereof not only the revocation, the performance, or omission of an act but also allowing the Court to specify the decree ordering the administrative agency to perform in the manner favorable to the plaintiff. Moreover, there should be the criteria for determining the results regarding the scope of period for the retrospective revocation, which must be merely a serious violation of the law and must be balance of belief in good faith between individual and the public interest. Secondly, there should be the establishment of the quasi-judicial commission regarding the compliance with the judgment, which holds the duties making a decision on the problem of non-compliance with the decree in the judgment of Administrative Courts.

Keywords : Decrees, Judgment, Administrative cases

บทนำ

การคุ้มครองสิทธิของประชาชนจากการกระทำของฝ่ายปกครอง ถือเป็นหลักการที่มีความสำคัญที่สุดหลักการหนึ่งของรัฐเสรีประชาธิปไตย (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2556 : 23-24) ในประเทศที่ใช้ระบบศาลคู่ศาลปกครองถือเป็นองค์กรหลักในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวของประชาชน และภายหลังจากดำเนินการสอบสวนพิจารณาเพื่อตรวจสอบข้อพิพาทของศาลปกครองเสร็จสิ้นแล้ว ศาลปกครองจะต้องมีการกำหนดค่าบังคับให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีต้องปฏิบัติ หากคู่กรณีฝ่ายที่แพ้คดีไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาจึงจะเข้าสู่กระบวนการของการบังคับคดีต่อไป

“ค่าบังคับ” หมายถึง “ข้อความในคำพิพากษาของศาลปกครองที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจแก่ศาลปกครองในการบังคับให้คู่กรณีฝ่ายที่แพ้คดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล เพื่อแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้กับคู่กรณีฝ่ายที่ชนะคดี โดยถือเป็นรายการหนึ่งในคำพิพากษาของศาล ซึ่งถ้ามีก็ต้องกำหนดเอาไว้ในคำพิพากษานั้นด้วย”

ค่าบังคับเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อการสิ้นสุดการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล กับการบังคับคดีตามคำพิพากษา นอกจากนี้ศาลปกครองจะต้องกำหนดค่าบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ให้อยู่ในกรอบอำนาจของศาลตามบทบัญญัติมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ (ฤทัย หงส์สิริ, 2561 : 121) แล้ว ศาลปกครองยังต้องกำหนดค่าบังคับให้สอดคล้องกับเหตุผลในคำวินิจฉัยของศาล ตามหลักการการเคารพต่อสิ่งที่ตัดสินไปแล้ว ศาลไม่อาจกำหนดค่าบังคับให้แตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงของคำพิพากษาได้ การกำหนดค่าบังคับในคำพิพากษาคดีปกครองนั้น จะต้องมิให้ไปก้ำกึ่งอำนาจของฝ่ายปกครอง และต้องเป็นไปตามหลักการพื้นฐานในการกำหนดค่าบังคับ และจะต้องกำหนดให้ฝ่ายปกครองสามารถปฏิบัติตามได้ นอกจากนี้ มาตรา 72 วรรคสองยังได้บัญญัติให้อำนาจแก่ศาลปกครองในการที่จะกำหนดค่าบังคับ “ให้มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลังหรือมีผลไปในอนาคตถึงขณะใดขณะหนึ่งได้ หรือจะกำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้...” การที่กฎหมายได้บัญญัติให้อำนาจศาลปกครองในการกำหนดค่าบังคับไว้ในลักษณะนี้ เป็นกรณีที่ศาลปกครองสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าบังคับในกรณีนี้ได้อย่างกว้างขวางในลักษณะที่อาจจะไม่มีขอบเขตที่เหมาะสมได้ และมีหลายกรณีที่ศาลปกครองกำหนดค่าบังคับแล้ว เป็นต้นเหตุให้ฝ่ายปกครองไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามค่าบังคับได้

แม้ว่าปัจจุบันจะได้มีการแก้ไขบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีปกครอง โดยมีการบัญญัติเพิ่มเติมความในมาตรา 75/1-มาตรา 75/4 แล้วตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2559 โดยเฉพาะมาตรา 75/4 ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของศาลปกครองในการบังคับคดีให้ศาลปกครองสามารถที่จะสั่งปรับฝ่ายปกครองที่มีได้ปฏิบัติตามค่าบังคับของศาลปกครอง หรือปฏิบัติตามค่าบังคับล่าช้าเกินสมควร เป็นการลงโทษฝ่ายปกครองในการที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามค่าบังคับของศาล แต่ในส่วนของอำนาจศาลปกครองในการกำหนดค่าบังคับตามมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ยังไม่ได้มีการแก้ไข ทำให้การกำหนดค่าบังคับในคำพิพากษาของศาลปกครองที่ผ่านมา มีหลายกรณีที่ค่าบังคับไม่สามารถแก้ไขเยียวยาความเสียหายให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

การกำหนดค่าบังคับของศาลปกครองไทย จึงมีประเด็นปัญหาที่สำคัญอยู่สองประการ คือ ปัญหาขอบเขตของศาลปกครองในการกำหนดค่าบังคับ และปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามค่าบังคับของศาลปกครองโดยฝ่ายปกครอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักการและแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีปกครอง และการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครอง
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดในการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครองในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครองของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนี
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เหตุผล รายละเอียด และขั้นตอนในการกำหนดค่าบังคับตามคำพิพากษาของศาลปกครองไทย ทั้งที่ปรากฏเป็นโครงสร้างของค่าบังคับในส่วนรูปแบบและเนื้อหาที่ยังไม่เหมาะสม
4. เพื่อเสนอแนวทางในการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครองที่เหมาะสม

สมมติฐาน

ค่าบังคับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคำพิพากษา ลักษณะของค่าบังคับถูกแบ่งประเภทไว้ในมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เป็นขอบเขตอำนาจของศาลในการพิจารณากำหนดผลด้านเนื้อหาที่มีข้อจำกัดเฉพาะประเภทคดี และขอบเขตอำนาจของศาลปกครองในการพิจารณากำหนดผลด้านระยะเวลาในการเพิกถอนกฎหรือคำสั่งให้มีผลย้อนหลัง มีผลในปัจจุบัน หรือมีผลไปในอนาคตไม่มีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม จึงควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และมาตราที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจในการกำหนดค่าบังคับของศาลปกครองให้ชัดเจนเหมาะสม ภายใต้หลักการและแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีปกครอง และการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครอง จะทำให้การกำหนดค่าบังคับในคดีปกครองมีขอบเขตที่เหมาะสม รวมทั้งทำให้ฝ่ายปกครองสามารถเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายของประชาชนได้อย่างแท้จริง และสามารถแก้ไขปัญหาการไม่สามารถปฏิบัติตามค่าบังคับของศาลปกครองโดยฝ่ายปกครองได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวិทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ คำพิพากษาและคำสั่งของศาลปกครอง รายงานของส่วนราชการ หนังสือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับ และหนังสือเวียนของส่วนราชการต่าง ๆ รวมตลอดถึงการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์

สรุปผล

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครองของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนี รวมไปถึงหลักการและแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีปกครองและการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครอง เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เรื่องการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครองในประเทศไทย

ค่าบังคับในคดีปกครองเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญในคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองของศาลปกครอง ตามมาตรา 69 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 การกำหนดค่าบังคับจะต้องพิจารณาจากหลักการและแนวคิดพื้นฐาน 2 กลุ่ม คือ ข้อความคิดทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีปกครอง และข้อความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการกำหนดค่าบังคับให้มีความเหมาะสม โดยศาลปกครองจะต้องเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสในการที่จะร้องขอให้ตรวจสอบการกระทำของฝ่ายปกครองได้ ทำให้ฝ่ายปกครองต้องตระหนักเสมอว่า หากมีการกระทำที่ละเมิดต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายฝ่ายปกครองอาจถูกตรวจสอบโดยศาลปกครอง และอาจจะต้องรับผิดชอบในทางปกครองได้ด้วย ในการเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ก็ไม่เชื่อว่าศาลจะสามารถดำเนินการตรวจสอบฝ่ายปกครองอย่างไรก็ได้ แต่ภายใต้หลักนิติรัฐการกระทำทางตุลาการก็จะต้องอยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางตุลาการ ผูกพันให้ฝ่ายตุลาการต้องใช้กฎหมายกับประชาชน

อย่างเท่าเทียมกัน ตามหลักความเสมอภาคของการใช้กฎหมาย รูปแบบของการใช้กฎหมายตามหลักความเสมอภาคมี 3 รูปแบบ คือ ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน และฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง โดยศาลปกครองจำเป็นต้องกำหนดค่าบังคับให้มีความเหมาะสม (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558 : 26-27) สามารถแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนให้กับประชาชนและไม่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ

ในระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสสามารถแยกประเภทค่าบังคับตามประเภทของคำฟ้องได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ค่าบังคับในคำฟ้องขอให้เพิกถอนมาตรการทางปกครอง 2) ค่าบังคับในคำฟ้องที่ศาลมีอำนาจเต็ม 3) ค่าบังคับในคำฟ้องขอให้ศาลพิพากษาตีความ หรือยืนยันความชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายของมาตรการของฝ่ายปกครอง และ 4) ค่าบังคับในคำฟ้องที่ศาลปกครองมีอำนาจลงโทษทางอาญา (สุคนธา ศรีภิรมย์, 2556 : 162) โดยค่าบังคับในคำฟ้องขอให้เพิกถอนมาตรการทางปกครองหากศาลปกครองฝรั่งเศสเห็นว่า กฎไม่ชอบด้วยกฎหมายก็จะวินิจฉัยว่ากฎนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย แล้วกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอน โดยจะไม่ก้าวล่วงไปพิจารณาถึงความเหมาะสมของกฎ ในกรณี ศาลปกครองอาจใช้วิธีการเขียนคำแนะนำท้ายคำพิพากษา (Directive) ให้ฝ่ายปกครองดำเนินการตามคำแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องภายหลังจากที่ถูกฎเพิกถอนแล้ว (บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, 2530 : 737) ส่วนขอบเขตด้านระยะเวลาในการกำหนดผลค่าบังคับให้เพิกถอนมาตรการทางกฎหมายของศาลปกครองประเทศฝรั่งเศสนั้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ศาลปกครองของประเทศฝรั่งเศสได้ปรับเปลี่ยนแนวควินิจฉัยคดีที่เคยถือเคร่งครัด ว่าจะต้องเพิกถอนโดยให้มีผลย้อนหลังเสมอ เป็นให้มีข้อยกเว้นได้ในกรณีที่มีการเพิกถอนมาตรการทางกฎหมายของปกครอง โดยให้มีผลย้อนหลังนั้นจะส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงเกินขนาดอย่างชัดเจน และก่อให้เกิดผลที่ตามมาซึ่งไม่ได้สัดส่วนกับความไม่ชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองนั้น (ความเห็นแย้งในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.33/2557 (ประชุมใหญ่), ค่าบังคับในคำฟ้องที่ศาลมีอำนาจเต็ม ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดผลของค่าบังคับในขอบเขตด้านเนื้อหาได้ทั้งยกเลิกหรือเพิกถอนนิติกรรมทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และมีอำนาจพิพากษาให้ฝ่ายปกครองชดใช้ค่าเสียหาย ทั้งในคดีละเมิด กิ่งละเมิด และในคดีสัญญา กิ่งสัญญา ทั้งยังอาจพิพากษาว่า ฝ่ายปกครองมีหนี้ใดที่ต้องชำระบ้าง มีอำนาจเพิกถอนหรือเลิกสัญญาได้ และในบางกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เป็นพิเศษ องค์กรวินิจฉัยคดีปกครองอาจกำหนดค่าบังคับสั่งการให้ฝ่ายปกครองทำการบางอย่างที่จำเป็นและรีบด่วนได้ในคดีอาชญากรรม ในคดีเลือกตั้ง ศาลอาจเพิกถอนผู้ที่ได้รับเลือกตั้งโดยมิชอบ และประกาศให้ผู้อื่นได้รับเลือกตั้งแทน ทั้งนี้ อำนาจประเภทนี้ ของศาลเป็นไปตามที่กฎหมายเฉพาะกำหนด (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2554 : 284) ค่าบังคับในคำฟ้องขอให้ศาลพิพากษาตีความหรือยืนยันความชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายของมาตรการของฝ่ายปกครอง ในกรณีนี้อำนาจของศาลปกครองฝรั่งเศสมีความจำกัด โดยอาจมีคำพิพากษาได้สองลักษณะ คือ อาจจะพิพากษาตีความมาตรการที่มุ่งผลในทางกฎหมายปกครองว่ามีความหมายอย่างไรหรือพิพากษาเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของมาตรการที่มุ่งต่อผลในทางกฎหมายปกครองนั้น รวมทั้งศาลปกครองฝรั่งเศสยังมีอำนาจในการพิพากษาว่ามีคำสั่งทางปกครองดำรงอยู่หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีฟ้องครั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเพิกเฉยไม่วินิจฉัยสั่งการ ซึ่งกฎหมายปกครองฝรั่งเศสถือว่าเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่กำหนดจะมีผลเท่ากับองค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองปฏิเสธไม่ออกคำสั่งทางปกครอง ซึ่งการปฏิเสธนั้นก็ถือเป็นคำสั่งทางปกครองเช่นกัน หรือคำสั่งทางปกครองนั้นยังคงมีผลบังคับอยู่หรือไม่อีก (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2554 : 285-286) และค่าบังคับในคำฟ้องที่ศาลปกครองมีอำนาจลงโทษทางอาญา โดยอำนาจศาลปกครองในการกำหนดค่าบังคับในคำฟ้องประเภทนี้จะเกี่ยวข้องกับการลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมายเป็นสำคัญ (วิชญ์ วรวิญญู ปิยะศาสตร์ ไชว์พันธุ์ และเจตน์ สถาวรศีลพร, 2551 : 300) ซึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาต่อสาธารณะ โดยศาลปกครองมีอำนาจพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับและชดใช้ค่าเสียหาย (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2558 : 51) รวมทั้งการสั่งห้ามการกระทำของบุคคล เช่น การสั่งห้ามบุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าใช้ทางน้ำสาธารณะ เป็นต้น (วิชญ์ วรวิญญู ปิยะศาสตร์ ไชว์พันธุ์ และเจตน์ สถาวรศีลพร, 2551 : 300)

ในระบบกฎหมายของประเทศเยอรมันสามารถแยกประเภทค่าบังคับตามประเภทของคำฟ้องได้เป็น 5 ประเภท (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 91) โดยพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีปกครอง (Verwaltungsgerichtsordnung 1960 – VwGO) (วิชญ์ วรวิญญู ปิยะศาสตร์ ไชว์พันธุ์ และเจตน์ สถาวรศีลพร, 2551 : 301) คือ 1) ค่าบังคับในคำฟ้องโต้แย้งคำสั่งทางปกครอง (Anfechtungsklage) 2) ค่าบังคับในคำฟ้องขอให้เจ้าหน้าที่ออกคำสั่งทางปกครอง (Verpflichtungsklage) 3) ค่าบังคับในคำฟ้องขอให้เจ้าหน้าที่กระทำการ (Leistungsklage) 4) ค่าบังคับในคำฟ้องขอให้พิสูจน์สิทธิ (Feststellungsklage) และ 5) ค่าบังคับในคำร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของกฎหมายลำดับรอง (Antrag auf Normenkontrolle) โดยการฟ้องโต้แย้งคำสั่งทางปกครอง (Anfechtungsklage) ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 42 VwGO (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 91)

การฟ้องคดีประเภทนี้มุ่งหมายเพื่อลบล้างคำสั่งทางปกครอง (เพ็ญศรี วงศ์เสรี, 2540 : 22) การกำหนดค่าบังคับของคำพิพากษาในคำฟ้องโต้แย้งคำสั่งทางปกครองอาจจำแนกพิจารณาได้เป็นสามกรณี กรณีที่คำสั่งทางปกครองไม่ชอบด้วยกฎหมาย (die Rechtswidrigkeit des Verwaltungsakts) การยกเลิกเป็นเครื่องมือที่ศาลปกครองของประเทศเยอรมนี จะสามารถกำหนดค่าบังคับในขอบเขตด้านเนื้อหาได้ (มาตรา 114 VwGO) กล่าวคือ คำสั่งทางปกครองรวมทั้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์ จะถูกยกเลิกให้มีผลย้อนหลัง หากคำสั่งทางปกครองนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และคำสั่งทางปกครองนั้นกระทบสิทธิของผู้ฟ้องคดี (มาตรา 113 (1)) ส่วนขอบเขตด้านระยะเวลาในการกำหนดผลของค่าบังคับให้ยกเลิกคำสั่งทางปกครองต้องพิจารณาจากหลักการที่ว่าคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ก่อให้เกิดผลที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับระดับของความบกพร่องของคำสั่งทางปกครองนั้น ๆ ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้สองกรณี คือ กรณีแรก คำสั่งทางปกครองที่เป็นโมฆะ หมายถึง คำสั่งทางปกครองที่มีความบกพร่องอย่างรุนแรง และความบกพร่องนั้นปรากฏอย่างชัดเจน ตามมาตรา 44 VwVfG การวินิจฉัยให้ยกเลิกของศาลเป็นเพียงการประกาศให้ทราบเท่านั้น เมื่อศาลได้พิพากษาโดยกำหนดค่าบังคับให้ยกเลิกคำสั่งทางปกครองแล้ว ก็ถือว่าคำสั่งทางปกครองที่เป็นโมฆะสิ้นผลไปตามคำพิพากษาของศาลแล้ว กรณีที่สอง คำสั่งทางปกครองที่เป็นโมฆียะ หมายถึง คำสั่งทางปกครองที่มีความบกพร่องไม่ถึงขนาดรุนแรง เหมือนกรณีของคำสั่งทางปกครองที่ตกเป็นโมฆะ ย่อมมีผลบังคับในทางกฎหมายแต่อาจถูกเพิกถอนจากศาลได้ การกำหนดค่าบังคับในคำพิพากษาให้ยกเลิกคำสั่งทางปกครองดังกล่าวเพียงบางส่วน จึงอาจกระทำได้เท่าที่ส่วนที่ยังคงอยู่นั้น สามารถแยกออกจากส่วนที่ยังคงอยู่ได้ และส่วนที่ยังคงเหลืออยู่นั้นสามารถมีผลบังคับในทางกฎหมายได้ กรณีที่มีการใช้ดุลพินิจ (die Ermessensanwendung) การใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 40 VwVfG ในกรณีที่ฝ่ายปกครองมีการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลปกครองมีอำนาจในการพิพากษากำหนดค่าบังคับ ให้มีการยกเลิกคำสั่งทางปกครองนั้นได้ กรณีถ้อยคำของบทบัญญัติกฎหมายที่ไม่เจาะจง (unbestimmte Gesetzesbegriffe und Beurteilungsspielraum) หากศาลพิจารณาดูตรวจสอบแล้วได้ความว่า ในการใช้บทบัญญัติของกฎหมายที่มีลักษณะไม่ชัดเจนดังกล่าวฝ่ายปกครองตีความไม่ถูกต้อง และการตัดสินใจของฝ่ายปกครองไม่อยู่ในขอบเขตของถ้อยคำที่ไม่เจาะจงนั้น ศาลก็มีอำนาจวินิจฉัยว่ามีการใช้ดุลพินิจโดยบกพร่องทำให้คำสั่งทางปกครองนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยการพิพากษากำหนดค่าบังคับให้มีการยกเลิกคำสั่งทางปกครองนี้ได้เสมอ (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 102-111) กรณีคำฟ้องขอให้เจ้าหน้าที่ออกคำสั่งทางปกครอง (Verpflichtungsklage) ศาลปกครองของประเทศเยอรมนีมีอำนาจกำหนดค่าบังคับ ให้เจ้าหน้าที่ออกคำสั่งทางปกครองได้ ต้องเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองปฏิเสธหรือละเลยไม่ออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายแก่ผู้ฟ้องคดี แต่ถ้าปรากฏว่าในเรื่องนั้นองค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองยังคงมีดุลพินิจอยู่ ศาลปกครองจะพิพากษาให้องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองพิจารณาออกคำสั่งทางปกครอง โดยต้องคำนึงถึงความเห็นในทางกฎหมายของศาลที่ปรากฏในคำพิพากษาดังกล่าว (เพ็ญศรี วงศ์เสรี, 2540 : 61) ในกรณีคำฟ้องขอให้เจ้าหน้าที่กระทำการ (Leistungsklage) ขอบเขตของการฟ้องคดีขอให้เจ้าหน้าที่กระทำการนี้วางอยู่บนพื้นฐานของสิทธิเรียกร้องของผู้ฟ้องคดีที่มุ่งหมายให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง กระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด หรือมุ่งหมายให้ละเว้นที่จะออกคำสั่งทางปกครองในอนาคต รวมทั้งสิทธิเรียกร้องให้ออกกฎหมายลำดับรอง ในกรณีที่ฝ่ายปกครองมีดุลพินิจศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจของศาลไปแทนการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองได้ ตัวอย่างเช่น การฟ้องขอให้ประเมินการสอบใหม่ ในกรณีนี้ศาลอาจพิพากษาโดยการกำหนดค่าบังคับเพียงให้เจ้าหน้าที่กระทำการประเมินผลการสอบใหม่ แต่ศาลไม่อาจกำหนดผลเองได้ว่าผลการประเมินควรเป็นเช่นไรได้ เป็นต้น การฟ้องคดีเพื่อให้ฝ่ายปกครองกระทำการออกกฎหมายหรือข้อบัญญัติ ศาลไม่อาจจะไปกำหนดค่าบังคับว่ากฎ หรือข้อบัญญัติจะต้องมีเนื้อหาอย่างไรอย่างหนึ่งตามที่ศาลกำหนด ศาลเพียงแต่มีคำพิพากษาเป็นการทั่วไปให้เจ้าหน้าที่ออกกฎหมายหรือข้อบัญญัติเท่านั้น (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 116-121) ในคำฟ้องขอให้พิสูจน์สิทธิ (Feststellungsklage) ศาลปกครองมีอำนาจเพียงการประกาศให้ทราบ หรือเป็นเพียงการรับรองสิทธิเท่านั้น คำพิพากษาและการกำหนดค่าบังคับของศาลจึงมิได้เป็นการก่อตั้งสิทธิ แต่เป็นเพียงการแสดงถึงสภาพการณ์ในทางกฎหมายของข้อเท็จจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 125) และในคำร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของกฎหมายลำดับรอง (Antrag auf Normenkontrolle) ผลของค่าบังคับในคำพิพากษาให้เพิกถอนกฎ จะเกิดผลได้เป็นสองกรณี คือ กรณีแรก คำพิพากษาแสดงความเป็นโมฆะหรือเสียเปล่าตั้งแต่เริ่มต้น โดยทำให้กฎนั้นไม่มีผลทางกฎหมายใด ๆ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ คำพิพากษามีผลย้อนหลัง (อุษณีย์ ลีวีโลกุลรัตน์, 2551 : 109) กรณีที่สอง คำพิพากษากฎนั้นไม่สมบูรณ์จนกว่าฝ่ายปกครองจะแก้ไขความไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ย่อมส่งผลให้กฎนั้นไม่สามารถใช้บังคับได้ ทั้งนี้ จนกว่าฝ่ายปกครองที่ทรงอำนาจจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแก้ไขเยียวยาความบกพร่องหรือความไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ดังกล่าวตามที่กฎหมายบัญญัติ เมื่อมีการแก้ไขเยียวยาความบกพร่องหรือความไม่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวแล้ว ความไม่สมบูรณ์นั้นก็เป็นอันยุติลง แต่หากไม่แก้ไขเยียวยาก็จะถือว่ากฎหมายที่ไม่สมบูรณ์นั้นเป็นโมฆะ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2554 : 11-12)

ส่วนในระบบกฎหมายไทย การกำหนดค่าบังคับของศาลปกครองถูกกำหนดไว้ในมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ จะต้องสอดคล้องกับคำฟ้องตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง ประกอบด้วยวิธีการในการกำหนดค่าบังคับจำนวน ๓ 6 ประเภท คือ

1. การกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอน ในการฟ้องคดีเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครองไม่ชอบด้วยตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่งทางปกครองได้เท่านั้น โดยศาลปกครองมีอำนาจกำหนดว่าจะให้มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลัง หรือมีผลไปในอนาคตถึงขณะใดขณะหนึ่งได้ หรือจะกำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้ ตามความเป็นธรรมแห่งกรณี

2. การกำหนดค่าบังคับห้ามกระทำการ ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วน

3. การกำหนดค่าบังคับให้กระทำการ ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควรตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (2) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับสั่งให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนด

4. การกำหนดค่าบังคับสั่งให้ใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สิน หรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ ในกรณีที่มีการฟ้องเกี่ยวกับการกระทำละเมิด หรือความรับผิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการฟ้องเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) และ (4) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับสั่งให้ใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สิน หรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ โดยจะกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ ไว้ด้วยก็ได้

5. การกำหนดค่าบังคับให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคล ในกรณีที่มีการฟ้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงความเป็นอยู่ของสิทธิหรือหน้าที่นั้น ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับสั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ มาตรา 9 วรรคหนึ่ง ไม่ได้บัญญัติกำหนดประเภทของคดีที่จะสามารถฟ้องขอให้ศาลกำหนดค่าบังคับประเภทนี้เอาไว้

6. ในกรณีของคดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลปกครองเพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (5) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับสั่งให้บุคคลกระทำหรือละเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย

อย่างไรก็ดี ยังมีประเภทคำฟ้องอีกประเภทหนึ่งที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ไม่ได้กำหนดประเภทของค่าบังคับให้มีความเชื่อมโยงกับประเภทคดีนี้ไว้ เนื่องจากเป็นกรณีที่มีกฎหมายอื่นกำหนดให้ต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครอง แต่กฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (6) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน เช่น กรณีการฟ้องขอให้เพิกถอนคำสั่งชี้ขาดหรือบังคับตามคำสั่งชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง เป็นต้น ซึ่งก็เป็นอำนาจของศาลปกครองที่จะพิจารณาเลือกเอาประเภทค่าบังคับใดค่าบังคับหนึ่งที่มีอยู่ทั้ง 6 ประเภทนั้น มากำหนดในคำพิพากษาให้สอดคล้องกับคำฟ้องดังกล่าว ซึ่งก็อาจจะไม่แน่นอนว่าในอนาคตจะมีการกำหนดในกฎหมายอื่น ให้นำข้อพิพาทได้มาฟ้องเป็นคดีต่อศาลปกครอง ดังนั้น มาตรา 72 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ จึงไม่ได้กำหนดประเภทค่าบังคับให้สอดคล้องกับประเภทคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (6) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันเอาไว้เป็นการเฉพาะ

อภิปรายผล

ค่าบังคับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพิพากษาคดีของศาลปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์ให้ฝ่ายปกครองได้แก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายปกครองให้กับคู่ความฝ่ายที่ชนะคดี แต่ในหลายกรณีค่าบังคับไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ และก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามค่าบังคับของศาลปกครองโดยฝ่ายปกครองอีกด้วย ในหัวข้อนี้จะทำการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาการกำหนดค่าบังคับในคดีปกครอง แยกเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการมีผลของคำสั่งให้เพิกถอนนิติกรรมทางปกครอง

นิติกรรมทางปกครองของฝ่ายปกครองมีอยู่ 2 มาตรการ คือ การออกกฎ และคำสั่งทางปกครอง ดังนั้น ในหัวข้อนี้ จึงจะทำการแยกศึกษาเป็นสองกรณี คือ ปัญหาการมีผลของคำสั่งให้เพิกถอนกฎ และปัญหาการมีผลของคำสั่งให้เพิกถอนคำสั่งทางปกครอง ดังนี้

1.1 ปัญหาผลของคำสั่งที่ศาลปกครองเพิกถอนกฎ

จากที่ได้ศึกษาถึงขอบเขตด้านเนื้อหาและด้านระยะเวลาการกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎของศาลปกครอง ทั้งสามประเทศในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบกับที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ขอบเขตในการกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎของประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายประการ เมื่อพิจารณาจากการกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ พ.5/2549 ในประเด็นข้อพิพาทเรื่องกรณีที่ผู้ถูกฟ้องคดีออกพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิและประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลาการยกเลิกกฎหมาย ว่าด้วยการไฟฟ้าแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขอให้ศาลปกครองพิพากษาโดยกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับดังกล่าว ศาลปกครองสูงสุดกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิและประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลาการยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2548 ซึ่งเป็นวันใช้บังคับของพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับ จะเห็นได้ว่า ศาลปกครองมิได้กำหนดคำสั่งเพิกถอนขอบเขตของมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ กล่าวคือ ขอบเขตด้านเนื้อหา ก็ได้กำหนดให้เพิกถอนพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (1) แล้ว แต่การที่ศาลปกครองมีเครื่องมือเพียงอย่างเดียวในการกำหนดผลด้านเนื้อหาของคำสั่งให้เพิกถอนเท่านั้น จึงเป็นการจำกัดกรอบของศาลในการที่จะแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนเสียหายที่เกิดจากกฎดังกล่าวน้อยเกินไป หากพิจารณาในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่า ศาลปกครองของประเทศฝรั่งเศสก็มีเครื่องมือในขอบเขตด้านเนื้อหา การกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎเช่นเดียวกันกับกรณีศาลปกครองของประเทศไทย แต่มีความแตกต่างที่มีเครื่องมือพิเศษ คือ “การวินิจฉัยว่ากฎนั้นไม่เคยมีอยู่เลย (acte inexistent) ในกรณีการออกกฎโดยไม่มีอำนาจ” และมีเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่คล้ายกันกับกรณีของศาลปกครองไทย คือ การเขียนคำแนะนำท้ายคำพิพากษา (Directive) ให้ฝ่ายปกครองดำเนินการตามคำแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องภายหลังจากที่กฎถูกเพิกถอนแล้ว ซึ่งตรงกับบทบัญญัติมาตรา 69 วรรคหนึ่ง (8) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ของประเทศไทย แต่หากพิจารณาถึงเครื่องมือของศาลปกครองประเทศเยอรมนี ในการกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎนั้นจะมีขอบเขตด้านเนื้อหาที่กว้างกว่ากรณีของทั้งสองประเทศที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากสามารถกำหนดคำสั่งในด้านเนื้อหาให้เป็นคุณแก่ผู้ร้องได้อีกด้วย โดยสามารถกำหนดคำสั่งให้เกิดผลได้สองวิธี คือ การกำหนดคำสั่งในคำพิพากษาแสดงความเป็นโมฆะหรือเสียเปล่า ตั้งแต่เริ่มต้น หรือการกำหนดคำสั่งในคำพิพากษากฎนั้นไม่สมบูรณ์จนกว่าฝ่ายปกครองแก้ไข ความไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ฉะนั้น เมื่อเครื่องมือของศาลปกครองประเทศไทยในการกำหนดคำสั่งกรณีที่มีการฟ้องคดีเกี่ยวกับกฎที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีเพียงเครื่องมือเดียวคือ “การเพิกถอนกฎ” การกำหนดคำสั่งของศาลปกครองประเทศไทย ในหลายกรณีจึงมีอำนาจกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎเท่านั้น ไม่สามารถกำหนดคำสั่งในลักษณะอื่นได้เลย เนื่องจากศาลปกครองก็มีความผูกพันต่อหลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการ และหากจะใช้เครื่องมือพิเศษในการเขียนคำแนะนำท้ายคำพิพากษา (Directive) ให้ฝ่ายปกครองดำเนินการตามคำแนะนำในสิ่งที่ถูกต้อง ภายหลังจากที่กฎถูกเพิกถอนแล้วตามบทบัญญัติมาตรา 69 วรรคหนึ่ง (8) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ก็อาจจะไม่มีสภาพบังคับได้เช่นเดียวกับคำสั่ง รวมทั้งในหลายกรณีก็มีคำแนะนำในลักษณะบังคับให้ฝ่ายปกครองต้องทำตามดุลพินิจของศาลปกครองอีกด้วย อันอาจจะเป็นการที่ศาลปกครองกระทำการเป็นฝ่ายปกครองได้ ดังนั้น การกำหนดคำสั่งให้เพิกถอนกฎในคำพิพากษา ศาลปกครองสูงสุดที่ พ.5/2549 จึงมีผลกระทบบกับการดำเนินการในการจัดองค์กรของฝ่ายปกครอง ในการจัดทำบริการสาธารณะที่ได้มีการดำเนินการมาก่อนแล้ว แม้ว่าในทางพิจารณาจะได้ว่า การดำเนินการในการออกกฎของฝ่ายปกครอง อาจมีข้อบกพร่องที่สามารถแก้ไขได้ในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็ตาม ศาลปกครองของประเทศไทยก็ไมอาจกำหนดคำสั่งในคำพิพากษากฎนั้นไม่สมบูรณ์จนกว่าฝ่ายปกครองแก้ไขความไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจไว้ การกำหนดคำสั่งดังกล่าวนี้จึงมีความย้อนแย้งต่อหลักความจำเป็นในการกำหนดคำสั่ง ให้มีความเหมาะสมที่การบังคับใช้กฎหมายจะต้องมีความชัดเจนแน่นอนและต้องคุ้มครองความสุจริตของผู้ที่เชื่อในความคงอยู่ของกฎ ตามหลักความมั่นคงของกฎหมาย รวมทั้งจะต้องรักษาความสมดุลระหว่างการที่จะแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนเสียหายให้กับประชาชน กับประโยชน์สาธารณะภายใต้หลักความพอสมควรแก่เหตุ เนื่องจากการเพิกถอน คือ แนวทางเดียวที่กฎหมายจำกัดอำนาจของศาลปกครองเอาไว้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเพิกถอนคือเครื่องมือเดียวที่ศาลปกครองไทยมีอยู่อย่างจำกัดในขอบเขตด้านเนื้อหา แต่ในขอบเขตด้านระยะเวลานั้นศาลปกครองของไทยก็มีอำนาจกำหนดขอบเขตได้ทั้งให้มีผลไปในอดีต ให้มีผลในปัจจุบัน หรือให้มีผลไปในอนาคต ตามนัยมาตรา 72 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ แต่ในกรณีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ พ.5/2549 ศาลปกครองได้เลือกกำหนดให้ผลด้านระยะเวลาในการเพิกถอนกฎทั้งสองฉบับมีผลไปในอดีต ถึงวันที่กฎทั้งสองฉบับมีผลใช้บังคับ จึงส่งผลกระทบต่อกรดำเนินการของเจ้าหน้าที่ที่ตั้งแต่วันเริ่มต้นดำเนินการต่าง ๆ จนถึงวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งมีระยะเวลาในการดำเนินการอยู่หลายปี เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็จะต้องมีการเตรียมการในการดำเนินการกับกรณีนี้อย่างมาก โดยจะต้องมีค่าใช้จ่ายด้านกำลังคนหรือการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เพื่อรองรับการดำเนินการเป็นเงินงบประมาณจำนวนมาก เนื่องจากจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการทั้งหมด ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยที่ ถือเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายปกครองในรูปแบบรัฐวิสาหกิจ มาเป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ที่เป็นการดำเนินการในรูปองค์กรเอกชนภายใต้กฎหมายเอกชน การดำเนินการก่อนที่จะมีคำพิพากษาก็จะต้องมีการดำเนินการไปก่อนแล้วในลักษณะของการมีผลสมบูรณ์ของกฎจนกว่าจะมีการเพิกถอน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่จะต้องเร่งดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จตามที่รัฐบาลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายได้วางนโยบายเอาไว้ เมื่อมีการเพิกถอนย้อนหลังในลักษณะนี้เจ้าหน้าที่ก็จะต้องกลับไปแก้ไขในสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้วให้กลับไปเป็นอย่างเดิม ซึ่งโดยหลักการทางวิทยาศาสตร์มนุษย์ไม่สามารถย้อนเวลาไปแก้ไขในสิ่งที่เคยทำมาแล้วในอดีตได้ การเพิกถอนย้อนหลังในกรณีตามคำพิพากษานี้ จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายปกครอง ที่ควรจะต้องใช้ความรู้ความสามารถไปพัฒนาการบริการสาธารณะ ทางด้านพลังงานไฟฟ้าให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน แต่ต้องมาแก้ไขในสิ่งที่มีการพัฒนาไปแล้วให้กลับไปสู่สิ่งเดิมในอดีต ซึ่งการที่จะทำให้กลับไปเป็นอย่างเดิมอย่างแท้จริงเป็นไปได้ยากมาก หากพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีของประเทศฝรั่งเศสจะเห็นว่า ก่อนปี พ.ศ. 2547 หากศาลปกครองของประเทศฝรั่งเศสเห็นว่ากฎไม่ชอบด้วยกฎหมายก็จะกำหนดคำบังคับให้เพิกถอนกฎนั้นเสมอ โดยเป็นการเคารพต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายอันเป็นหลักการย่อยที่สำคัญของหลักนิติรัฐ แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ศาลปกครองของประเทศฝรั่งเศสได้ปรับเปลี่ยนแนวคำวินิจฉัยเดิม ที่เคยถือเคร่งครัดว่าจะต้องเพิกถอนโดยให้มีผลย้อนหลังเสมอ เป็นให้มีข้อยกเว้นได้ในกรณีที่การเพิกถอนนิติกรรมทางปกครอง โดยให้มีผลย้อนหลังนั้นจะส่งผลกระทบต่อรุนแรงเกินขนาดอย่างชัดเจน และก่อให้เกิดผลที่ตามมาซึ่งไม่ได้สัดส่วนกับความไม่ชอบด้วยกฎหมายของนิติกรรมทางปกครองนั้น ในกรณีเช่นนี้ศาลปกครองอาจเพิกถอนนิติกรรมทางปกครองนั้น โดยให้การเพิกถอนมีผลไปในอนาคตได้ จึงเห็นได้ว่าการที่จะกำหนดผลให้คำบังคับมีผลไปในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต หลักแห่งความได้สัดส่วนเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญที่ศาลปกครองฝรั่งเศสใช้ในการกำหนดขอบเขต ด้านระยะเวลาของคำบังคับให้เพิกถอนกฎ เมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับกรกำหนดคำบังคับในขอบเขตด้านระยะเวลาของศาลปกครองไทย ในคำพิพากษาดังกล่าวนี้นี้จะเห็นได้ว่า ศาลปกครองอาจจะมีได้คำนึงถึงหลักการนี้ โดยคำนึงถึงหลักความชอบด้วยกฎหมายเป็นสำคัญ จึงเลือกที่จะกำหนดผลด้านระยะเวลาของคำบังคับให้มีผลย้อนหลังไปในอดีตตามกรอบของมาตรา 72 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ประเด็นปัญหาสำคัญที่นำไปสู่กรกำหนดคำบังคับที่ไม่มีความเหมาะสมจึงมีข้ออยู่ที่ตัวตุลาการ แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่การบัญญัติกฎหมายที่ไม่มีความชัดเจนว่ากรณีใดที่ศาลควรที่จะกำหนดผลให้คำบังคับมีผลไปในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตต่างหากที่ก่อให้เกิดปัญหาในลักษณะนี้

2.1 ปัญหาผลของคำบังคับที่ศาลปกครองเพิกถอนคำสั่งทางปกครอง

อำนาจในการกำหนดผลคำบังคับกรณีพิพาท เกี่ยวกับคำสั่งทางปกครองของศาลปกครองไทยมีขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านระยะเวลาอยู่ในกรอบของกฎหมายเดียวกันกับกรณีพิพาทเกี่ยวกับกฎ กล่าวคือ การกำหนดผลในขอบเขตด้านเนื้อหาเพียงวิธีการเดียว คือ การเพิกถอนคำสั่งทางปกครอง ส่วนกรกำหนดผลในขอบเขตด้านระยะเวลามีอำนาจกำหนดขอบเขตได้ทั้งให้มีผลไปในอดีต ให้มีผลในปัจจุบัน หรือให้มีผลไปในอนาคต ทั้งนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีการกำหนดผลในขอบเขตด้านระยะเวลาการกำหนดคำบังคับให้เพิกถอน ของศาลปกครองประเทศฝรั่งเศสทำให้เห็นได้ว่าประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดให้คำบังคับมีผลไปในอนาคตได้ก่อนประเทศฝรั่งเศส เห็นได้จากศาลปกครองประเทศฝรั่งเศสได้ปรับเปลี่ยนแนวคำวินิจฉัยเดิม ที่เคยถือเคร่งครัดว่าจะต้องเพิกถอนโดยให้มีผลย้อนหลังเสมอ เป็นให้มีข้อยกเว้นได้ในกรณีที่การเพิกถอนมาตรการทางกฎหมายของฝ่ายปกครองมีผลไปในอนาคตได้ในปี พ.ศ. 2547 ภายหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีปกครองของไทยในปี พ.ศ. 2542 และกรณีของประเทศเยอรมนีมีลักษณะของการกำหนดผลในขอบเขตด้านระยะเวลาที่แตกต่างจากทั้งสองประเทศ คือ หากเป็นกรณีคำสั่งทางปกครองที่มีความบกพร่องอย่างรุนแรง สามารถกำหนดคำบังคับให้คำสั่งนั้นเป็นโมฆะไม่มีผลอย่างไร ๆ ในลักษณะของการเพิกถอนย้อนหลัง และหากเป็นกรณีคำสั่งทางปกครองไม่บกพร่องอย่างรุนแรงสามารถกำหนดคำบังคับให้คำสั่งนั้นเป็นโมฆียะ จนกว่าจะมีการแก้ไขให้สมบูรณ์

ตามกฎหมายได้อีกด้วย เมื่อพิจารณาจากการกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอนคำสั่งทางปกครอง ในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.33/2557 (ประชุมใหญ่) ระหว่างนายกรัฐมนตรี ที่ 1 คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม ที่ 2 ผู้ถูกฟ้องคดี และนายถวิล เปลี่ยนศรี ผู้ฟ้องคดี ในประเด็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการออกคำสั่งโอนย้ายผู้ฟ้องคดี จากเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ให้ไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ขอให้ศาลปกครองพิพากษา โดยกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอนคำสั่งโอนย้าย และคำวินิจฉัยของผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2 ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด มีมติกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอนคำสั่งโอนย้าย โดยให้มีผลย้อนหลังไปถึงวันที่คำสั่งโอนย้ายมีผลบังคับ เมื่อพิจารณาการกำหนดผล ขอบเขตด้านเนื้อหาของคำสั่งบังคับกรณีนี้ เห็นได้ว่าศาลปกครองได้กำหนดผลในกรอบการเพิกถอนเช่นเดียวกันกับการเพิกถอนกฎ เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของกฎหมายตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ แต่ในส่วนของ การกำหนดผลด้านระยะเวลานั้นตุลาการศาลปกครองสูงสุด ฝ่ายเสียงข้างมากและตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างน้อย มีความเห็นแตกต่างกัน โดยตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างมาก กำหนดค่าบังคับให้เพิกถอนประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องโอนย้ายผู้ฟ้องคดีให้มีผลย้อนหลังไปถึงวันที่ประกาศดังกล่าวมีผลใช้บังคับ (วันที่ 30 กันยายน 2554) ส่วนตุลาการ ศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างน้อยมีความเห็นว่า ควรกำหนดค่าบังคับให้เพิกถอนประกาศดังกล่าวมีผลเมื่อครบเก้าสิบวัน นับแต่วันที่มีคำพิพากษาว่า กล่าวคือตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างมากเห็นควรให้การเพิกถอนมีผลไปในอดีต แต่ตุลาการ ศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างน้อย เห็นควรให้การเพิกถอนมีผลไปในอนาคต ในกรณี หากพิจารณาภายใต้หลักความชอบ ด้วยกฎหมายของการกระทำทางตุลาการ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้อำนาจศาลปกครอง ในการกำหนดผลของคำสั่งบังคับในขอบเขตด้านระยะเวลาตามมาตรา 72 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ที่บัญญัติว่า “คำสั่งตามวรรคหนึ่ง (1) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดว่าจะให้มีผลย้อนหลัง หรือไม่ย้อนหลัง หรือมีผลไปใน อนาคตถึงขณะใดขณะหนึ่งได้ หรือจะกำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้ ตามความเป็นธรรมแห่งกรณี” กล่าวคือ ศาลปกครอง จะกำหนดผลด้านระยะเวลาในขณะใดก็ได้ทั้งให้มีผลย้อนหลังไปในอดีต ให้มีผลในปัจจุบัน หรือให้มีผลไปในอนาคตก็ได้ ความเห็นของตุลาการศาลปกครองสูงสุดทั้งสองฝ่าย จึงไม่ฝ่าฝืนต่อหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางตุลาการ แต่การกำหนดผลในขอบเขตด้านระยะเวลาใดจึงจะมีความเหมาะสม ตามความเป็นธรรมแห่งกรณีตามความตอนท้าย ของมาตรา 72 วรรคสองดังกล่าว จะต้องพิจารณาจากความคิดเห็นภายใต้หลักการทางกฎหมายปกครองที่ศาลปกครอง นำมาพิจารณาปรับใช้กับกรณีนี้ ความเห็นของตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างมาก คือ “เพื่อเป็นการแก้ไขเยียวยา ความเดือดร้อนเสียหายที่ผู้ฟ้องคดีได้รับจากประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งข้าราชการพลเรือน ลงวันที่ 30 กันยายน 2554 ที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีนี้ จึงให้เพิกถอนประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าว มีผลย้อนหลังไปถึงวันที่ประกาศดังกล่าว มีผลใช้บังคับ” เห็นได้ว่าตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างมาก มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ฟ้องคดีภายใต้หลักการกระทำ ทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมายเป็นสำคัญ และเมื่อพบว่ามาตรการทางกฎหมายดังกล่าวนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงต้องมี การเพิกถอนย้อนหลังเสมอ ในลักษณะเดียวกันกับที่ศาลปกครองของประเทศฝรั่งเศส เคยยึดถือหลักการนี้ก่อนที่จะมีการ ปรับเปลี่ยนแนวคำวินิจฉัยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้น ส่วนความเห็นของตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างน้อย ได้มีความเห็นว่า “มาตรา 72 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ให้เป็นอำนาจดุลพินิจ ของศาลที่จะพิจารณาได้เองว่าจะสมควรกำหนดให้การเพิกถอน มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลังหรือมีผลไปในอนาคตถึงขณะใด ขณะหนึ่งก็ได้ หรือจะกำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลคำนึงถึงความเป็นธรรมแห่งกรณี นอกจากนี้ ยังมีหลักกฎหมาย ทัวไปไปในทางปกครองที่สำคัญอีกประการหนึ่งว่า ในการพิจารณาพิพากษาคดีปกครองนั้น ศาลปกครองจะต้องอำนวยความสะดวก ทางปกครองโดยพยายามรักษาดุลยภาพ ระหว่างการดูแลรักษาประโยชน์ส่วนตัวของผู้ฟ้องคดีกับผลกระทบที่อาจจะ มีต่อ ประโยชน์สาธารณะ และการบริหารราชการแผ่นดินที่รัฐโดยหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นผู้ถูกฟ้องคดี มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาอีกด้วย เห็นควรกำหนดให้การเพิกถอนประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าวมีผลเมื่อครบ เก้าสิบวัน นับแต่วันที่มีคำพิพากษา” เห็นได้ว่า ตุลาการศาลปกครองสูงสุดฝ่ายเสียงข้างน้อยได้พิจารณาในการกำหนดผล ของขอบเขตด้านระยะเวลาภายใต้หลักแห่งความได้สัดส่วนที่จะต้องมีการดุลยภาพระหว่างการรักษาประโยชน์ส่วนตัว กับประโยชน์สาธารณะให้สมดุลกัน ซึ่งการที่ความเห็นของตุลาการศาลปกครองสูงสุดทั้งสองฝ่ายที่มีความเห็นแตกต่างกันนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 72 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ไม่มีหลักเกณฑ์ที่จะทำให้ศาลปกครอง ได้ใช้ในการพิจารณาว่าจะกำหนดผลในขอบเขตด้านระยะเวลาใดจึงจะเกิดความเป็นธรรมแห่งกรณีได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการกำหนดค่าบังคับ ห้ามกระทำการที่ไม่ครอบคลุมถึงการกระทำที่ได้กระทำมาก่อนที่ศาลจะกำหนดค่าบังคับห้ามกระทำการ

การกระทำในที่นี้ คือ การเคลื่อนไหวร่างกายของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายปกครองในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะตามกฎหมาย ซึ่งไม่ใช่ในนิติกรรมทางปกครอง เช่น การก่อสร้างสะพาน ถนน การขุดลอกคลองสาธารณะ หรือท่อระบายน้ำสาธารณะ การก่อสร้างห้องสุขาสาธารณะ หรือการก่อสร้างที่พักคนโดยสาร เป็นต้น คำฟ้องประเภทนี้ ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ที่บัญญัติว่า “คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็น...การกระทำอื่นใด...” ซึ่งศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วนตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน เมื่อพิจารณาในเชิงกฎเปรียบเทียบกับกำหนดค่าบังคับของประเทศจะเห็นได้ว่า ประเทศเยอรมนีมีประเภทค่าบังคับในคำฟ้องขอให้เจ้าหน้าที่กระทำการ (Leistungsklage) ซึ่งศาลปกครองมีอำนาจกำหนดค่าบังคับให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด หรือมุ่งหมายให้ละเว้นที่จะออกคำสั่งทางปกครองในอนาคตได้ แตกต่างจากอำนาจของศาลปกครองไทย ที่ในกรณีนี้สามารถกำหนดค่าบังคับเพียงสั่งห้ามการกระทำเท่านั้น ไม่สามารถกำหนดค่าบังคับให้เจ้าหน้าที่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้เลย หากผู้ฟ้องคดีต้องการให้ศาลปกครองไทยกำหนดค่าบังคับให้เจ้าหน้าที่กระทำการ ก็จะต้องมีการฟ้องเป็นคดีตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ และมีคำขอให้ศาลปกครอง กำหนดค่าบังคับสั่งให้เจ้าหน้าที่กระทำการภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนดตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน ในกรณีนี้ เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.394/2550 อันเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองกระทำละเมิดอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย ในการก่อสร้างสะพานทางเดินเท้าคอนกรีตเสริมเหล็กปิดกั้นที่ดินของผู้ฟ้องคดีมิให้สามารถให้เป็นทางขึ้นลงเข้าออกระหว่างที่ดินของผู้ฟ้องคดี กับคลองบางใหญ่อันเป็นการสร้างภาวะให้เกิดขึ้นกับประชาชนเกินสมควร ศาลปกครองได้มีคำสั่งห้ามผู้ถูกฟ้องคดีก่อสร้างสะพานทางเดินเท้าคอนกรีตเสริมเหล็ก หรือสิ่งก่อสร้างใด ๆ บริเวณหน้าที่ดินของผู้ฟ้องคดี และให้รื้อถอนเสาไม้หรือสิ่งก่อสร้างใด ๆ ที่ผู้ถูกฟ้องคดีได้ทำการก่อสร้างสะพานดังกล่าวออกจากบริเวณหน้าที่ดินของผู้ฟ้องคดีทั้งสองให้หมด แล้วจัดทำบริเวณดังกล่าวกลับคืนสู่สภาพเดิมภายใน 45 วันนับแต่วันที่ได้มีคำพิพากษา ซึ่งกรณีนี้เป็นการฟ้องคดีที่เกี่ยวข้องกันอยู่สองประเด็น คือ การก่อสร้างสะพานทางเดินเท้าคอนกรีตเสริมเหล็กหรือสิ่งก่อสร้างใด ๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) และการใช้อำนาจกระทำการก่อสร้างดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดีเกินสมควร อันเป็นการกระทำละเมิดตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) ซึ่งศาลปกครองสามารถกำหนดค่าบังคับให้กระทำการ หรืองดเว้นการกระทำได้ด้วยตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (3) ทั้งนี้ หากพิจารณาในแง่ที่เป็นการฟ้องคดีกระทำการก่อสร้างสะพานโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น ศาลปกครองไทยก็จะสามารถกำหนดค่าบังคับได้เพียงห้ามการก่อสร้างสะพานเท่านั้นตามมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (1) ภายใต้อำนาจผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและหลักการที่ห้ามศาลพิพากษาเกินคำขอ ปัญหาที่ตามมาคือ สิ่งที่ฝ่ายปกครองได้ดำเนินการก่อสร้างไปก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งห้ามกระทำการจะต้องดำเนินการแก้ไขอย่างไร เนื่องจากฝ่ายปกครองก็ต้องผูกพันตามหลักการกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย เมื่อศาลกำหนดค่าบังคับห้ามกระทำการ ฝ่ายปกครองก็ต้องไม่กระทำการต่อ แต่ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินการก่อสร้างไปก่อนที่ก่อให้เกิดความเสียหาย กับประชาชนผู้ฟ้องคดียังไม่สิ้นสุดจะมีวิธีการดำเนินการอย่างไร กรณีนี้จึงเป็นปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการกำหนดค่าบังคับห้ามกระทำการที่มีข้อจำกัดมากจนเกินไป

3. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการกำหนดค่าบังคับให้กระทำการที่ไม่สามารถกำหนดค่าบังคับให้ฝ่ายปกครองกระทำการออกกฎหรือคำสั่งที่เป็นคุณให้แก่ผู้ฟ้องคดีได้

การที่ศาลปกครองจะกำหนดค่าบังคับให้กระทำการได้ จะต้องเป็นกรณีการฟ้องคดีเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมาย หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควรตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (2) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ซึ่งในกรณีของประเทศฝรั่งเศสมีกรณีที่ศาลปกครองสามารถกำหนดค่าบังคับให้กระทำการได้ในกรณีของคำฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมทางปกครองของฝ่ายปกครอง ศาลปกครองอาจกำหนดค่าบังคับสั่งการ ให้องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ ในกรณีที่ศาลปกครองสั่งเพิกถอนคำสั่งทางปกครองขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองซึ่งปฏิเสธคำขอของโจทก์ และปรากฏข้อเท็จจริงว่าองค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองผูกพันที่จะต้องออกคำสั่งอนุญาตให้แก่โจทก์ ส่วนในกรณีที่ฝ่ายปกครองมีดุลพินิจ ศาลปกครองจะกำหนดค่าบังคับสั่งการให้องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวภายในระยะเวลาที่กำหนด กรณีประการหลังนี้แม้กรณีที่ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่าองค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง จะต้องออกคำสั่งทางปกครองให้โจทก์หรือไม่ และเมื่อพิจารณาถึงกรณีของประเทศเยอรมนี

คำฟ้องขอให้เจ้าหน้าที่ออกคำสั่งทางปกครอง (Verpflichtung-sklage) จะมีลักษณะพิเศษที่ศาลปกครองสามารถกำหนดค่าบังคับสั่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองให้แก่ผู้ฟ้องคดีได้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองปฏิเสธหรือละเลยไม่ออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายแก่ผู้ฟ้องคดี จากการพิจารณาในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบ จึงเห็นว่าอำนาจศาลปกครองไทยในการกำหนดค่าบังคับในกรณีนี้ อาจมีข้อจำกัดมากกว่าทั้งสองประเทศที่กล่าวมาในตอนต้น เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.1401/2559 อันเป็นกรณีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติในการพิจารณาคำขออนุญาตทำไม้หวงห้าม (ไม้สัก) โดยศาลปกครองได้กำหนดค่าบังคับให้ผู้ถูกฟ้องคดีดำเนินการพิจารณาคำขออนุญาตทำไม้ของผู้ฟ้องคดีตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องต่อไป เห็นได้ว่าเป็นข้อพิพาทเกี่ยวการอนุญาตทำไม้ ที่มีลักษณะเป็นคำสั่งทางปกครอง ความประสงค์ที่แท้จริงของผู้ฟ้องคดีจึงต้องการอนุญาตมิใช่การให้ฝ่ายปกครองพิจารณาคำขออนุญาตตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเมื่อฝ่ายปกครองไปดำเนินการพิจารณาตามที่ศาลปกครองกำหนดค่าบังคับแล้วอาจจะอนุญาตหรือไม่อนุญาตก็ได้ ทำให้เกิดเป็นประเด็นที่ว่า ขณะคดีในชั้นศาลแต่ไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากคำพิพากษา เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของบทบัญญัติมาตรา 72 วรรคหนึ่ง (2) ที่กำหนดให้ศาลปกครองไทยมีอำนาจกำหนดค่าบังคับให้ฝ่ายปกครองกระทำการภายในเวลาที่กำหนดได้เท่านั้น ไม่อาจกำหนดค่าบังคับให้ฝ่ายปกครองกระทำการที่เป็นคุณแก่ผู้ฟ้องคดีได้ ฉะนั้น เมื่อฝ่ายปกครองไปดำเนินการตามคำพิพากษาที่ศาลปกครองได้กำหนดค่าบังคับให้กระทำการพิจารณาคำขออนุญาต แล้วมีคำสั่งไม่อนุญาตตามที่ผู้ฟ้องคดี มีคำขอผู้ฟ้องคดีที่ขณะคดีดังกล่าวก็จะต้องนำคำสั่งไม่อนุญาตมาฟ้องเป็นคดีพิพาท เกี่ยวกับการออกคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อเพิกถอนคำสั่งไม่อนุญาตเป็นคดีใหม่อีกหนึ่งคดี ซึ่งเป็นการเพิ่มปริมาณคดีต่อศาลปกครอง และเป็นการชี้ให้เห็นได้ชัดว่าค่าบังคับให้กระทำการไม่สามารถแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนเสียหาย ให้แก่ผู้ฟ้องคดีได้ตามวัตถุประสงค์ของผู้ฟ้องคดี

4. ปัญหาการกำหนดค่าบังคับที่ไม่ชัดเจนหรือไม่อาจปฏิบัติได้

การกำหนดค่าบังคับต้องดูสภาพระหว่างกันที่จะแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ จึงจำเป็นที่ศาลปกครองจะต้องกำหนดค่าบังคับ ให้มีความเหมาะสมชัดเจนทำให้ฝ่ายปกครองสามารถปฏิบัติตามค่าบังคับเพื่อแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้ แต่มีหลายกรณีที่ค่าบังคับไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้ และก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับผลของคำพิพากษาโดยฝ่ายปกครองอีกด้วย จากการศึกษาพบว่า คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.275/2557 กรณีการฟ้องคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานปกครอง (เจ้าพนักงานที่ดิน) ละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร ซึ่งมีสาเหตุมาจากมีข้อสงสัยว่าที่ดินที่ขออนุญาตอยู่ในที่สาธารณะประโยชน์หรือไม่ และจะต้องมีการตรวจสอบให้ชัดเจนก่อนจึงจะสามารถออกโฉนดได้ โดยศาลปกครองได้พิพากษาและกำหนดค่าบังคับ ให้สำนักงานที่ดินจังหวัดดำเนินการออกโฉนดที่ดินให้แก่ผู้ฟ้องคดีต่อไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา หากพิจารณาในทางปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายปกครองผู้ที่จะสั่งการให้ฝ่ายปกครองปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายในที่นี้ก็คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย การกำหนดค่าบังคับในกรณีจึงเป็นการฝ่าฝืนหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยศาลปกครองได้สั่งการเสมือนเป็นฝ่ายปกครอง ซึ่งหากฝ่ายปกครองไม่สามารถดำเนินการตามที่กำหนดแล้วจะต้องมีความรับผิดชอบอย่างไร และเกิดความไม่ชัดเจนในการที่จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับคำพิพากษา เนื่องจากค่าบังคับต้องมีความเหมาะสมชัดเจน ที่จะสามารถแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ในกรณีนี้เป็นกำหนดค่าบังคับในลักษณะบอกกล่าวให้ทราบว่าคุณฟ้องคดี มีสิทธิที่จะได้รับโฉนดแต่จะต้องให้เจ้าหน้าที่ไปดำเนินการตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ก่อน ซึ่งก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าที่ดินดังกล่าวอยู่ในที่สาธารณะประโยชน์หรือไม่ และในทางปฏิบัติหากเจ้าหน้าที่ได้ไปดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดแล้ว พบว่าที่ดินทั้งแปลงอยู่ในที่สาธารณะประโยชน์ การขณะคดีตามคำพิพากษาของผู้ฟ้องคดีก็จะไม่สามารถที่จะได้รับประโยชน์ที่แท้จริงตามความประสงค์ของผู้ฟ้องคดี และคำพิพากษาศาลปกครองกลางที่ 754/2556 โดยศาลได้พิพากษาโดยมีค่าบังคับว่าเห็นสมควรที่จะต้องให้ทำการเยียวยาความเสียหายในส่วนนี้ โดยให้กรมทางหลวงและกระทรวงคมนาคมนำดินไม้ชนิด ประเภท และขนาดเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ในจำนวนที่เท่ากับต้นไม้ที่ถูกตัดโค่นไปแล้ว ตามบัญชีที่ได้มีการสำรวจและบันทึกไว้เมื่อวันที่ 14 ธ.ค. 2552 ไปปลูกทดแทนตามแนวถนนที่ทำการขยายโดยให้เริ่มดำเนินการภายใน 60 วัน นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด เพื่อให้มีสภาพใกล้เคียงกับของเดิมให้มากที่สุด หากพิจารณาในทางปฏิบัติแล้วการที่จะพิจารณานำต้นไม้ชนิด ประเภท และขนาดใด มาปลูกนั้นเป็นดุลพินิจของฝ่ายปกครอง และเป็นการยากอย่างมากหรือเป็นไปได้ไม่ได้อย่างแน่นอน ที่จะนำต้นไม้ขนาดเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

ในจำนวนที่เท่ากันกับต้นไม้ที่ถูกตัดโค่นไปแล้ว มาปลูกทดแทนภายในระยะเวลาที่กำหนดในคำบังคับ ฉะนั้น การกำหนดคำบังคับ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดคำบังคับให้มีความชัดเจน เพื่อให้ฝ่ายที่จะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมต่อไป

สรุปผล

คำบังคับ คือ ข้อความในคำพิพากษาของศาลปกครองที่กฎหมายกำหนดให้อำนาจแก่ศาลปกครองในการบังคับ ให้คู่กรณีฝ่ายที่แพ้คดีตามคำพิพากษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่คู่กรณีฝ่ายที่ชนะคดี โดยถือเป็นรายการหนึ่งในคำพิพากษาของศาล ซึ่งถ้ามีก็ต้องกำหนดเอาไว้ในคำพิพากษานั้นด้วย การกำหนดคำบังคับจะต้อง สอดคล้องกับประเภทคดี จึงเป็นข้อจำกัดอำนาจของศาลปกครองในการที่จะกำหนดคำบังคับในลักษณะอื่น เพื่อแก้ไขเยียวยา ความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ผู้ฟ้องคดี โดยเฉพาะกรณีการฟ้องคดีเกี่ยวกับนิติกรรมทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลปกครองก็มีเพียงอำนาจกำหนดคำบังคับเพิกถอนนิติกรรมทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น ในส่วนของ การกำหนดผลด้านระยะเวลาการเพิกถอน ก็เป็นอำนาจดุลพินิจของศาลปกครองที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ว่ากรณีใด ควรกำหนดให้การเพิกถอนมีผลย้อนหลัง หรือมีผลในปัจจุบันหรือมีผลไปในอนาคต ในกรณีการกำหนดคำบังคับห้ามกระทำการ ก็ไม่มีอำนาจกำหนดคำบังคับให้ฝ่ายปกครอง แก้ไขการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนที่ศาลจะกำหนดคำบังคับห้ามกระทำการได้ รวมทั้ง การกำหนดคำบังคับให้กระทำการภายในเวลาที่ศาลปกครองกำหนด ก็ไม่สามารถกำหนดคำบังคับให้ฝ่ายปกครองกระทำการ ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ฟ้องคดีได้

ข้อเสนอแนะ

ตามที่ได้ศึกษาการกำหนดคำบังคับในคดีปกครองของไทยเปรียบเทียบกับกรณีการกำหนดคำบังคับในคดีปกครอง ของประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนี โดยทำการศึกษาจากแนวคำพิพากษาศาลปกครองของไทยภายใต้ข้อความคิดทั่วไป เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีปกครอง และข้อความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการกำหนดคำบังคับให้มีความเหมาะสมจากสภาพปัญหา ที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ดังนั้น เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทวิวิจัย ครั้งต่อ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 72 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติ ดังนี้

“มาตรา 72 ในการพิพากษาคดี ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดคำบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

1) สั่งให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่งหรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วนหรือสั่งให้กระทำการเพื่อแก้ไข เยียวยาการกระทำก่อนที่มีคำบังคับห้ามการกระทำ ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ กระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (1) ทั้งนี้ ในกรณีการกำหนดคำบังคับสั่งให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่ง ที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความผูกพันตามกฎหมายที่จะต้องออกกฎหรือคำสั่งใหม่แทนกฎหรือคำสั่ง ที่ถูกเพิกถอน ให้ศาลปกครองกำหนดคำบังคับสั่งให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐออกกฎหรือคำสั่งใหม่แทนกฎ หรือคำสั่งที่ถูกเพิกถอนแก่ผู้ฟ้องคดี เฉพาะกรณีที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีอำนาจดุลพินิจ หากเป็นกรณีที่ หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐยังคงมีดุลพินิจ ให้ศาลปกครองกำหนดคำบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ ของรัฐพิจารณาออกกฎหรือคำสั่งใหม่ภายในระยะเวลาที่ศาลปกครองกำหนด โดยคำนึงถึงความเห็นในทางกฎหมายของศาล ที่ปรากฏในคำพิพากษาดังกล่าว

2) สั่งให้หัวหน้าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายในเวลาที่ ศาลปกครองกำหนด ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า เกินสมควร ทั้งนี้ ในกรณีที่มีการฟ้องว่าหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า เกินสมควรในการออกกฎหรือคำสั่ง ให้ศาลปกครองกำหนดคำบังคับสั่งให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐออกกฎ หรือคำสั่งให้แก่ผู้ฟ้องคดี เฉพาะกรณีที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีอำนาจดุลพินิจ หากเป็นกรณีที่หน่วยงาน ทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐยังคงมีดุลพินิจ ให้ศาลปกครองกำหนดคำบังคับให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ พิจารณาออกกฎหรือคำสั่งภายในระยะเวลาที่ศาลปกครองกำหนด โดยคำนึงถึงความเห็นในทางกฎหมายของศาลที่ปรากฏ ในคำพิพากษาดังกล่าว

3) สั่งให้ใช้เงินหรือให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ โดยจะกำหนดระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ ไว้ด้วยก็ได้ ในกรณีที่มีการฟ้องเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดชอบของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือการฟ้องเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

4) สั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่มีการฟ้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงความเป็นอยู่ของสิทธิหรือหน้าที่นั้น

5) สั่งให้บุคคลกระทำหรือละเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย

ในกรณีที่มีคำสั่งตามวรรคหนึ่ง (1) ศาลปกครองมีอำนาจกำหนดว่าจะให้มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลัง หรือมีผลไปในอนาคตถึงขณะใดขณะหนึ่งได้ หรือจะกำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ ในกรณีที่การเพิกถอนกฎหรือคำสั่งให้มีผลย้อนหลังนั้น จะส่งผลกระทบต่อรุนแรงเกินขนาดอย่างชัดเจน ทั้งต่อประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ส่วนตัวของบุคคล และก่อให้เกิดผลตามมา ซึ่งไม่ได้สัดส่วนกับความไม่ชอบด้วยกฎหมายของกฎหรือคำสั่งนั้น ให้ศาลปกครองกำหนดผลให้การเพิกถอนกฎหรือคำสั่งนั้น มีผลในวันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือให้มีผลไปในอนาคตเท่านั้น

ในกรณีที่ศาลปกครองมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนกฎ ให้มีการประกาศผลแห่งคำพิพากษาดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา และให้การประกาศดังกล่าวมีผลเป็นการเพิกถอนกฎนั้น”

1.2 ให้จัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับผลของคำพิพากษาเพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดปัญหา ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งในคำพิพากษาของศาลปกครอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการพิพากษาคดีของศาลปกครองนอกจากจะมีคำสั่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการสั่งการให้ฝ่ายปกครองดำเนินการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนให้แก่ผู้ฟ้องคดี ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวทาง หรือวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่ศาลปกครองใช้ในการเสนอแนะแนวทาง หรือวิธีการให้ฝ่ายปกครองสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งในคำพิพากษาได้อย่างเหมาะสม แต่มีหลายกรณีที่ศาลมีข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวทาง หรือวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่มีลักษณะเป็นการบังคับให้ฝ่ายปกครอง ต้องดำเนินการตามข้อสังเกตของศาลจนมีลักษณะใกล้เคียงกับคำสั่ง ฉะนั้น จึงควรที่จะทำการศึกษาวินิจฉัยถึงขอบเขตของข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวทาง หรือวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาต่อไป

2.2 เมื่อศาลปกครองมีได้มีคำพิพากษาโดยกำหนดคำสั่งแล้ว การปฏิบัติตามคำสั่งของศาลปกครอง โดยฝ่ายปกครองจะเป็นอีกกรณีหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งมีหลายกรณีที่เมื่อศาลปกครองมีคำพิพากษาแล้วฝ่ายปกครองไม่ได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับผลของคำพิพากษา จนทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องมีความรับผิดชอบทั้งทางวินัยและทางอาญา ฉะนั้น จึงควรทำการศึกษาวินิจฉัยถึงกรณีการปฏิบัติให้สอดคล้องกับผลของคำพิพากษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2558). *คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์วิญญูชน.

นฤมล ชณะรัตน์. (2554). *ปัญหาการจัดทำคำพิพากษาและการกำหนดคำสั่งในคดีปกครอง*. วิทยานิพนธ์

นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2556). *หลักกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝ่ายปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคดีปกครองเยอรมัน*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2530). *วิธีพิจารณาคดีปกครองในฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

เพ็ญศรี วงศ์เสรี. (2540). *หลักที่สำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีความในศาลปกครองเยอรมัน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

- ฤทัย หงส์สิริ. (2561). *ศาลปกครองและการดำเนินคดีในศาลปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2554). ประเภทของคำฟ้องคดีปกครองในกฎหมายวิธีพิจารณาความปกครองฝรั่งเศส. *วารสารนิติศาสตร์*, 40(2), 263-264.
- วิษณุ วรรณุญ ปิยะศาสตร์ ไชว์พันธุ์ และ เจตน์ สถาวรศิลาพร. (2551). *ตำรากฎหมายปกครองว่าด้วยกฎหมายปกครองทั่วไป*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาตำรานิติศาสตร์ด้านกฎหมายมหาชน สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สุนธา ศรีภิรมย์. (2556). *การบังคับคดีของศาลปกครองฝรั่งเศส ในรายงานผลโครงการพัฒนาตุลาการศาลปกครอง ด้านสิ่งแวดล้อม (Green Judges)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลปกครอง.
- อุษณีย์ ลี้วิไลกุลรัตน์. (2551). *ผลกระทบของการพิพากษาเพิกถอนกฎโดยให้มีผลย้อนหลัง : ศึกษาคำพิพากษาศาลปกครอง สูงสุด กรณี กฟผ..* วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการ

Alternative Dispute Settlement in Administrative Contract through Arbitration

เยียม อรุณทัยวิวัฒน์¹ และ บรรเจิด สิงคะเนติ²

Yeam Arunotivivat¹ and Banjerd Singkaneti²

Received : 21 ก.พ. 2563

Revised : 4 เม.ย. 2563

Accepted : 5 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการนำวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยอนุญาโตตุลาการมาใช้ระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครอง รวมทั้งปัญหาการใช้บังคับพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 กับวิธีการระงับข้อพิพาทดังกล่าว

เนื่องจากสัญญาทางปกครองเป็นเครื่องมือของรัฐในการจัดทำบริการสาธารณะให้บรรลุผล และมุ่งคุ้มครองประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ของเอกชน ดังนั้น คู่สัญญาฝ่ายรัฐจึงมีเอกสิทธิ์ที่เหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชนเสมอแต่ในขณะที่มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติให้สัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนอาจตกลงให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ จึงเกิดข้อโต้แย้งในประเด็นปัญหาว่า การนำอนุญาโตตุลาการมาใช้ระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองจะขัดกับหลักกฎหมายปกครองหรือไม่ รวมถึงปัญหาเรื่องความเชี่ยวชาญในสัญญาทางปกครองของอนุญาโตตุลาการ วิธีพิจารณาตลอดจนการคัดค้านและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางแพ่ง โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศสกับสัญญาของรัฐของสหรัฐอเมริกา รวมถึงวิธีการระงับข้อพิพาทอันเกิดจากสัญญาเหล่านั้น เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เรื่องการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการของไทย

จากการศึกษา ปรากฏแนวทางการแก้ไข้ปัญหา ดังนี้ 1) สัญญาทางปกครองที่จะกำหนดให้ใช้การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา รวมทั้งให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกในการระงับข้อพิพาทให้แก่คู่สัญญา 2) ศาลปกครองต้องเคร่งครัดกับการตรวจสอบคำชี้ขาดให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

คำสำคัญ : อนุญาโตตุลาการ, สัญญาทางปกครอง, การระงับข้อพิพาท

Abstract

This research is a study of problems regarding the use of an Alternative Dispute Resolution (ADR) through arbitration to settle disputes arising from administrative contracts. The purpose of this research is to study the principles of the dispute resolution in administrative contracts through arbitration, including the problems arising from the enforcement of the Arbitration Act, B.E. 2545 (2002) to the dispute resolution in administrative contracts.

An administrative contract is a contract, which has special characteristics focusing on the achievement of providing public service which is a duty of the government, as well as always aiming to protect the public interest over private interest. Therefore, an administrative contract should be enforced so that the public interest shall be served, even though such enforcement would affect the private party. As a result, an administrative contract has a special clause stipulating that the government agency party shall have greater power or privilege than the private party. Nevertheless, Section 15 of the Arbitration Act, B.E. 2545 (2002)

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อีเมล: yeam.arunoti@gmail.com

² ศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹ Doctoral Student Faculty of Law, National Institute of Development Administration, Email: yeam.arunoti@gmail.com

² Professor, Faculty of Law, National Institute of Development Administration

prescribes that in any contract made between a government agency and a private enterprise, regardless of whether it is an administrative contract, the parties may agree to settle any dispute by arbitration. Such arbitration agreements shall bind the parties. This may cause an argument on the issue on whether employing arbitration, which is an alternative dispute resolution in the commercial and business sector, to settle the disputes in the administrative contract, is contrary to the principle of administrative law. Furthermore, there are many problems concerning this matter, such as the arbitrator's expertise in administrative contract, the arbitral proceedings, including the challenge of arbitral award and the enforcement of arbitral award which currently has the same practice as dispute settlements in the civil contract.

This research is a quality research by comparing between French Administrative Contract and U.S. Government Contract, including the dispute resolution arising from administrative contracts, which are the criteria for analyzing of the dispute resolution in administrative contract through arbitration in Thailand. According to the study, there are two resolutions to resolve the problem. Firstly, Section 15 of the Arbitration Act, B.E. 2545 (2002) should be amended by providing the administrative contract which specifies the arbitration method to be used for dispute resolution and must be approved by the Council of Ministers in accordance with the rules and procedures prescribed in the Royal Decree, as well as establishing a dispute resolution committee regarding administrative contracts as an alternative means to settle disputes for both parties. Secondly, the Administrative Court which has the duty to adjudicate disputes in the administrative contracts, the challenge and the enforcement of arbitral awards in an administrative contract, shall be strict in reviewing or examining the awards in accordance with the law.

Keywords : Arbitration, Administrative Contract, Dispute Settlement

บทนำ

หน้าที่หลักที่สำคัญของรัฐในทางการปกครอง แม้ว่าจะเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อควบคุมความสงบเรียบร้อย โดยการออกกฎหมายหรือคำสั่งเพื่อใช้บังคับกับประชาชน แต่ในอีกทางหนึ่งรัฐก็มีหน้าที่ในการดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข รวมทั้งต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ในเบื้องแรกรัฐจึงมีหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ด้านการคมนาคมและขนส่ง และด้านสุขภาพ แต่ต่อมาด้วยการพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่งของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่มากนักน้อย ทำให้ลักษณะของการบริการสาธารณะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสิ่งรอบข้างที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ด้วยข้อจำกัดของการบริหารงานภาครัฐ ทั้งในด้านงบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้ และความซับซ้อนของระบบงาน ซึ่งแตกต่างจากภาคเอกชนที่มีความคล่องตัวในเรื่องเหล่านี้มากกว่า ทำให้เงินลงทุนภาคเอกชนกลายเป็นตัวเลือกที่สำคัญ และได้รับความสนใจจากรัฐชกชวนให้เข้ามาร่วมลงทุนในบริการสาธารณะ ประเภทต่าง ๆ ของรัฐ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เยี่ยม อรุณทัยวิวัฒน์, 2558 : 3)

“สัญญาทางปกครอง” จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นข้อตกลงร่วมการงานกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ กับเอกชน เพื่อกำหนดสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันของคู่สัญญา แต่ด้วยเหตุที่สัญญาทางปกครองทำขึ้นบนพื้นฐานของความ ต้องการ และความคาดหวังของประชาชนส่วนรวม หรือที่เรียกว่าเป็นประโยชน์สาธารณะนั่นเอง ทำให้ในสัญญาดังกล่าวนอกจากจะมี ข้อตกลงร่วมกันซึ่งเป็นเจตจำนงในการกำหนดสิทธิหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาแล้ว ก็ยังมีอำนาจมหาชนแฝงอยู่ด้วย ทำให้สัญญา ทางปกครองมีความแตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่ง

ในระหว่างการปฏิบัติตามสัญญา สิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ ข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นและการระงับข้อพิพาทนั้น ในอดีตเราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การระงับข้อพิพาทเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรฝ่ายตุลาการ แต่ต่อมาเมื่อการระงับข้อพิพาท โดยวิธีการปกติไม่อาจตอบสนองคู่พิพาทได้ เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลมีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เคร่งครัด มีความยุ่งยาก ซับซ้อนทำให้กระบวนการต่าง ๆ ใช้เวลานาน เสียค่าใช้จ่ายสูงแล้ว ยังเป็นการพิจารณาโดยเปิดเผยทำให้ข้อมูลบางประการ

ของคู่พิพาทอาจรู้ว่ไหลไปสู่ภายนอกเป็นเหตุให้คู่พิพาทเสียประโยชน์ การระงับข้อพิพาททางเลือกจึงเกิดขึ้น โดยในระยะแรกได้มีการนำวิธีการนี้มาใช้กับการระงับข้อพิพาททางแพ่งหรือทางธุรกิจการค้าเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอม และการอนุญาโตตุลาการ เพียงแต่สองวิธีแรกเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ไม่มีกฎหมายรับรอง และผลการดำเนินการไม่มีผลผูกพันให้คู่กรณีต้องปฏิบัติตามจึงไม่ได้รับความนิยม ดังนั้น การอนุญาโตตุลาการซึ่งเป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกที่มีกฎหมายรับรองและผลคำชี้ขาดที่ผูกพันคู่สัญญาให้ต้องปฏิบัติตาม จึงได้รับความนิยมนำมาใช้ระงับข้อพิพาททางแพ่งหรือทางธุรกิจการค้า

การอนุญาโตตุลาการเป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือก ที่ได้รับความนิยมในระดับนานาชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระทั่งมีการนำไปจัดทำเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards หรืออนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ที่รู้จักกันในชื่อ New York Convention 1958 หรือ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration หรือกฎหมายแม่แบบของสหประชาชาติ ว่าด้วยการอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศ ที่รู้จักกันในชื่อ UNCITRAL Model Law ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน และประเทศไทยก็ได้นำข้อตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว มาอนุวัติการเป็นกฎหมายภายในคือ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 และพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ตามลำดับ

สำหรับการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของประเทศไทยนั้น ก่อนที่จะมีการจัดตั้งศาลปกครองกฎหมายไทยยังไม่มีการแบ่งแยกสัญญาทางปกครองออกจากสัญญาทางแพ่ง ดังนั้น ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากสัญญาที่มีหน่วยงานของรัฐเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งกับเอกชน หรือสัญญาของรัฐ จึงถูกพิจารณาในลักษณะเดียวกันกับสัญญาทางแพ่ง และอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม ที่ผ่านมาก็มีการกำหนดให้มีการระงับข้อพิพาทในสัญญาเหล่านี้ตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 ขึ้นใช้บังคับ กระบวนการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางแพ่งทุกประเภท ก็มาอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัตินี้

ต่อมา ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ขึ้น โดยในพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดนิยามความหมายของสัญญาทางปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ทำให้เกิดการแบ่งแยกสัญญาทางปกครองและสัญญาทางแพ่งออกจากกันอย่างเด็ดขาด รวมทั้งต่อมาที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล ต่างก็มีความวินิจฉัยยืนยันหลักการดังกล่าว และช่วยวางหลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครองให้เด่นชัดขึ้น

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้สัญญาของรัฐไม่ว่าจะมีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม สามารถระงับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญานั้น โดยการอนุญาโตตุลาการ

ที่ตามมา การใช้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองตามบทบัญญัติดังกล่าวค่อนข้างประสบปัญหา ทั้งจากการขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองและกฎหมายอนุญาโตตุลาการของคู่สัญญา ของผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ หรือแม้กระทั่งศาลผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยข้อพิพาทดังกล่าว ทำให้ข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองถูกพิจารณาไปในลักษณะเดียวกันกับสัญญาทางแพ่ง โดยไม่คำนึงถึงหลักการจัดทำบริการสาธารณะและประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม จึงเป็นเหตุให้คณะรัฐมนตรีในหลายรัฐบาลพยายามกำหนดกรอบการนำวิธีการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองโดยการอนุญาโตตุลาการ โดยการออกมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ถึง 7 ครั้ง แต่ครั้งที่มีความสำคัญ คือ

- 1) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2547 เรื่อง การทำสัญญาสัมปทานระหว่างรัฐกับเอกชน
- 2) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2552 ให้สัญญาทุกประเภทที่หน่วยงานของรัฐทำกับเอกชนในไทยหรือต่างประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ ไม่ควรเขียนผูกมัดในสัญญาให้มอบข้อพิพาทให้คณะอนุญาโตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด แต่หากมีปัญหาหรือความจำเป็นหรือเป็นข้อเรียกร้องของคู่สัญญาอีกฝ่าย ให้เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณานุมัติเป็นราย ๆ ไป และ

- 3) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2558 เห็นชอบแก้ไขมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2552 โดยแก้ไข 2 ประเด็น คือ 1) สัญญาที่ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2556 และ 2) สัญญาสัมปทานที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้สัมปทาน ไม่ควรเขียนผูกมัดในสัญญาให้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการ

เป็นผู้ชี้ขาด แต่หากมีปัญหาหรือความจำเป็นหรือเป็นข้อเรียกร้องของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ให้เสนอต่อ คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติเป็นราย ๆ ไป

นอกจากนี้ รัฐบาลโดยกระทรวงยุติธรรมก็ยังเคยมีการเสนอให้ยกเลิกบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ดังกล่าวด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองในฐานะเครื่องมือของฝ่ายปกครองในการจัดทำ บริการสาธารณะ

2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการในฐานะการระงับข้อพิพาททางเลือก

3. เพื่อศึกษาถึงหลักการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ รวมทั้งปัญหาการใช้บังคับ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 กับการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครอง

4. เพื่อศึกษาถึงการกำหนดข้อพิพาทต่าง ๆ ในสัญญาทางปกครองว่ามีข้อพิพาทประเภทใดที่สามารถระงับข้อพิพาทได้ โดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ ลักษณะเฉพาะของวิธีการอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง ตลอดจนคุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่ อนุญาโตตุลาการ กระบวนการพิจารณาและวินิจฉัย หลักกฎหมายที่อนุญาโตตุลาการนำมาใช้ การคัดค้าน การยอมรับและบังคับ ตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ตลอดจนอำนาจของศาลในการทบทวนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัญญาทางปกครอง พบว่า สัญญาทางปกครองเป็นเครื่องมือของรัฐที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งเน้นให้การกิจการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐบรรลุผล และมุ่งคุ้มครองประโยชน์มหาชนหรือประโยชน์สาธารณะ มากกว่าประโยชน์ของเอกชนเสมอ ดังนั้น สัญญาทางปกครองจึงต้องแฝงด้วยอำนาจมหาชนเพื่อให้การปกป้องดูแลประโยชน์ สาธารณะบรรลุผล แม้ว่าจะต้องกระทบต่อสิทธิเอกชนคู่สัญญาก็ตาม อันเป็นผลให้สัญญาทางปกครองมีข้อกำหนดพิเศษ ให้คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีอำนาจหรือเอกสิทธิ์เหนือคู่สัญญาฝ่ายเอกชน ที่มีความแตกต่างจากสัญญาทางแพ่ง แต่พระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการกำหนดและส่งเสริมให้มีการระงับข้อพิพาท ทางเลือกโดยอนุญาโตตุลาการในข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางแพ่งหรือทางธุรกิจ ซึ่งมีความแตกต่างกับสัญญาทางปกครอง อย่างชัดเจน กลับมีการกำหนดรับรองมาตรา 15 ให้นำวิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทมาใช้ในสัญญา ทางปกครองได้ จึงเห็นว่าควรจะมีการวางกฎเกณฑ์เพื่อกำหนดถึงประเภทของข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองที่สามารถ ระงับโดยวิธีอนุญาโตตุลาการ เนื่องจากบรรดาข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครอง นอกจากจะมีข้อพิพาทที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการ จัดทำบริการสาธารณะโดยตรงแล้ว ก็ยังมีข้อพิพาทบางประการที่มีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาซึ่งเป็นเรื่องทางแพ่ง และกำหนด ลักษณะเฉพาะของกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ในสัญญาทางปกครองให้แตกต่างจากสัญญาทางแพ่งทั่วไป เช่น ที่มาของ อนุญาโตตุลาการที่มีความรู้ในเรื่องสัญญาทางปกครองเป็นการเฉพาะ อำนาจของอนุญาโตตุลาการ วิธีพิจารณา ตลอดจน การคัดค้านคำชี้ขาดและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Document) ได้แก่ รัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำพิพากษาของศาลหรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาด อำนาจหน้าที่ระหว่างศาล มติคณะรัฐมนตรี ความเห็นของคณะกรรมการที่สำคัญ เช่น ความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา ตลอดจนเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Document) ได้แก่ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ทั้งที่ตีพิมพ์ เผยแพร่ในรูปแบบของเอกสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สารสนเทศ (Internet) ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับประเด็นของการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป

สรุปผล

ในการศึกษาวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศสและสัญญาของรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา รวมไปถึงวิธีการระงับข้อพิพาทอันเกิดจากสัญญาเหล่านั้นเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เรื่องการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการในประเทศไทย

ด้วยเหตุที่สัญญาทางปกครองเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดทำบริการสาธารณะ อันเป็นการใช้อำนาจโดยแท้ของรัฐ ในการดำเนินการกิจ เพื่อวัตถุประสงค์สำคัญคือประโยชน์สาธารณะ สัญญาทางปกครองจึงเป็นสิ่งที่มีรัฐมอบอำนาจทางปกครองบางส่วนไปให้แก่เอกชนคู่สัญญา เพื่อดำเนินการร่วมกับรัฐหรือแทนรัฐ ดังที่ปรากฏในนิยามของสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “สัญญาทางปกครอง” หมายความว่า สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครอง หรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ... ซึ่งหมายความว่า สัญญาทางปกครองเกิดขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ของบุคคลตามกฎหมายมหาชน ไม่ใช่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของบุคคลบนพื้นฐานของกฎหมายเอกชน ดังนั้น อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินการต่าง ๆ ตามสัญญาทางปกครองก็ย่อมต้องเป็นรัฐในสองฐานะ ฐานะที่หนึ่ง รัฐซึ่งเป็นผู้มอบอำนาจมหาชนไปให้แก่เอกชนได้ใช้ในการเข้าร่วมจัดทำบริการสาธารณะกับรัฐ และฐานะที่สอง รัฐในฐานะที่เป็นองค์กรฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามหลักนิติรัฐ ในระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ห้ามมิให้มีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในคดีปกครองประเภทต่าง ๆ รวมถึงข้อพิพาทอันเกิดจากสัญญาทางปกครองด้วย ในอดีตสภาแห่งรัฐเคยมีความเห็นว่า ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีปกครองไม่อาจใช้การระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการได้ เพราะเหตุว่านิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนย่อมอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง ซึ่งต่อมาได้ถูกนำมาบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 2060 ห้ามมิให้ทำการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในเรื่องเกี่ยวกับข้อพิพาทที่หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรมหาชนเป็นคู่กรณี หรือในข้อพิพาทใด ๆ เกี่ยวกับกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งเป็นการยืนยันหลักการห้ามมิให้มีการระงับข้อพิพาททางปกครองโดยอนุญาโตตุลาการดังกล่าว เว้นแต่จะมีกฎหมายอนุญาตให้กระทำได้ (ประสาธ พงษ์สุวรรณ และคณะ, 2554 : 89-93) ในระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา แม้ว่าจะเรียกสัญญาที่ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดทำบริการสาธารณะว่า “Government Contract” หรือ “สัญญาของรัฐ” ก็ตาม (บริษัท ที่ปรึกษากฎหมายสากล จำกัด, 2546 : 2) แต่ก็มีแนวความคิดและหลักการไปในทำนองเดียวกันกับสัญญาทางปกครองก็เนื่องมาจากได้รับอิทธิพลในเรื่องสัญญาทางปกครองมาจากประเทศฝรั่งเศส จึงอาจเรียกได้ว่าสัญญาของรัฐในระบบกฎหมายสหรัฐอเมริกา ก็คือ สัญญาทางปกครองนั่นเอง ในอดีตที่ผ่านมา ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกามีแนวความคิดในการปฏิเสธการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยการอนุญาโตตุลาการ ดังเช่นกรณีของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการแห่งสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1925 ซึ่งตราขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1925 แต่มาได้รับการยอมรับให้มีการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการโดยศาลฎีกาในปี ค.ศ. 1965 ก็เนื่องมาจากแนวความคิดที่ว่า การยินยอมให้มีการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่น ที่ไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมของรัฐ เป็นการขัดต่อหลักอำนาจอธิปไตย ต่อมาแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะยินยอมให้มีการระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางแพ่งก็ตาม แต่ในสัญญาทางปกครองซึ่งไม่ได้มีข้อห้ามในการใช้วิธีการระงับข้อพิพาทดังกล่าว แต่ก็ปรากฏข้อจำกัดในกฎหมาย โดยคู่สัญญาฝ่ายเอกชนหากประสงค์จะให้มิข้อสัญญาตกลงที่ให้อำนาจการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทนั้น จะต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการทำสัญญา (Contracting Officer) ที่ได้รับแต่งตั้งจากรัฐสภาหรือเสนาบดี (Keyes, 2004 : 14-18) ในประเด็นดังกล่าว ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยวางหลักไว้ว่า หากไม่ปรากฏว่ามีการมอบอำนาจจากรัฐสภาโดยกำหนดเป็นกฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจทำสัญญาก็ไม่อาจสร้างข้อผูกพันต่อสหรัฐอเมริกาในการนำกระบวนการอนุญาโตตุลาการมาใช้ระงับข้อพิพาท ส่วนในระบบกฎหมายของประเทศไทย มีแนวความคิดในเรื่องอำนาจรัฐ การจัดทำบริการสาธารณะ และสัญญาทางปกครองเช่นเดียวกันกับประเทศฝรั่งเศส โดยบทบัญญัติมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (4) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง แต่ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้สัญญาทางปกครองสามารถกำหนดให้ใช้อำนาจตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ แต่กลับไม่ได้มีการกำหนดให้มีหลักเกณฑ์และวิธีการของอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองต่างหากจากอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางแพ่ง จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในทางพิจารณาเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครองขึ้นในปัจจุบัน

อภิปรายผล

1. สัญญาทางปกครองเป็นเครื่องมือหรือกลไกที่สำคัญของรัฐในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเพื่อประโยชน์มหาชน ดังนั้น ในสัญญาทางปกครองคู่สัญญาฝ่ายรัฐจึงมีสิทธิพิเศษเหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการออกคำสั่งหรือใช้มาตรการใด ๆ เพื่อใช้บังคับกับเอกชน สิทธิในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญาฝ่ายเดียว หรือแม้กระทั่งสิทธิในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียว หรือเรียกได้ว่าเป็น “เอกสิทธิ์ของฝ่ายปกครอง” ทั้งนี้ เพราะรัฐดำเนินการจัดทำ “บริการสาธารณะ” โดยอาศัยอำนาจมหาชน ส่วนสัญญาทางแพ่งหรือทางธุรกิจเป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชน เพื่อประโยชน์ของปัจเจกบุคคล ภายใต้หลักความเท่าเทียมกันและหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ตราบเท่าที่วัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ไม่เป็นการพันวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน สัญญานั้นก็ย่อมมีผลผูกพันคู่สัญญาตามกฎหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาของเอกชนที่มีต่อกัน และอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเอกชน จึงเห็นได้ว่าลักษณะทางกฎหมายของสัญญาทั้งสองประเภท คือ สัญญาทางปกครองกับสัญญาทางแพ่ง มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น กฎหมายที่จะนำมาปรับใช้กับข้อพิพาทของสัญญาทั้งสองประเภทก็แตกต่างกันออกไป ซึ่งรวมไปถึงศาลที่มีเขตอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของสัญญาทั้งสองประเภทนี้ก็แยกต่างหากจากกันด้วย

เมื่อศึกษาไปถึงหลักทฤษฎีที่เกี่ยวกับบริการสาธารณะจะพบว่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบริการสาธารณะที่ได้รับการยอมรับว่ามีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และเป็นที่มาของหลักกฎหมายเรื่องสัญญาทางปกครอง คือ แนวคิดเกี่ยวกับบริการสาธารณะของประเทศฝรั่งเศส ที่เกิดขึ้นมาในระบบกฎหมายปกครองเป็นเวลานานกว่าร้อยปีแล้ว โดยบริการสาธารณะมีความสำคัญในฐานะที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ ซึ่งดำเนินการจัดทำโดยนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน เช่น ส่วนราชการทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และองค์การมหาชน หรือนิติบุคคลในกฎหมายเอกชน ที่มีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้กำกับและอยู่ภายใต้ระบบพิเศษ

แรกเริ่มเดิมทีการจัดทำบริการสาธารณะในระยะแรก จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งการให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีสุข แต่ต่อมาเมื่อสังคมขยายใหญ่ขึ้นและเทคโนโลยีพัฒนาไปไกลทำให้ประชาชนมีความต้องการในหลาย ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ซึ่งในบางกรณีฝ่ายปกครองอาจไม่มีความพร้อมที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนในส่วนนี้ได้ จึงหาทางออกด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นมาดำเนินการจัดทำ หรืออาจมอบกิจการในหน้าที่ของตนไปให้เอกชนเป็นผู้จัดทำ แต่ไม่ว่าบริการสาธารณะใดจะจัดทำขึ้นโดยฝ่ายปกครองเอง หรือมอบหมายให้เอกชนเป็นผู้ร่วมจัดทำก็ตาม เมื่อการจัดทำบริการสาธารณะเป็นการกิจการที่ทำขึ้นโดยอาศัยอำนาจมหาชนเพื่อดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในรัฐ การกระทำเหล่านั้นจึงต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกันคือ หลักว่าด้วยความเสมอภาค หลักว่าด้วยความต่อเนื่อง และหลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นหลักสำคัญในทางกฎหมายมหาชน

ในการมอบหมายหรือมอบอำนาจของรัฐไปให้เอกชนเข้าร่วมดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะ รัฐหรือฝ่ายปกครองก็อยู่ในฐานะของคู่สัญญาผู้มอบอำนาจ เอกชนก็อยู่ในฐานะคู่สัญญาผู้ได้รับมอบอำนาจจากรัฐ ภายใต้เครื่องมือที่สำคัญในการกำหนดขอบเขต สิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบในการกิจการที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งก็คือสัญญาทางปกครอง ด้วยเหตุนี้ สัญญาทางปกครองจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงอำนาจทางปกครองที่รัฐมอบให้แก่เอกชนคู่สัญญา เพื่อดำเนินการร่วมกับรัฐหรือแทนรัฐภายใต้กรอบวัตถุประสงค์สัญญาดังกล่าวจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของบุคคลตามกฎหมายมหาชน ไม่ใช่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของบุคคลบนพื้นฐานของกฎหมายเอกชน เมื่อสัญญาทางปกครองถูกสร้างขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชนคู่สัญญาในการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายมหาชน ดังนั้น หลักกฎหมายที่จะนำมาใช้กับสัญญาทางปกครองจึงอยู่ภายใต้กฎหมายปกครองเช่นเดียวกับบริการสาธารณะ ซึ่งล้วนเป็นหลักกฎหมายมหาชน ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์ด้านคู่สัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นฝ่ายปกครอง หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้กระทำการแทนรัฐ หลักเกณฑ์ด้านวัตถุประสงค์ที่กำหนดให้สัญญาทางปกครองจะต้องทำขึ้นในการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์มหาชนเท่านั้น และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเอกสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษของฝ่ายปกครอง

เมื่อพิจารณาตามหลักกฎหมายและแนวคำวินิจฉัยขององค์กรตุลาการของประเทศฝรั่งเศสจะเห็นได้ว่า สัญญาทางปกครองที่สร้างขึ้นมาในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) สัญญาทางปกครองโดยผลของกฎหมาย ซึ่งเป็นกรณีที่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้โดยชัดแจ้งว่าสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครอง แต่ในบางครั้งในกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติโดยชี้เฉพาะว่าสัญญาลักษณะใดเป็นสัญญาทางปกครอง

หากแต่ได้บัญญัติให้คดีที่เกี่ยวกับสัญญานั้น เป็นสัญญาที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง เช่น สัญญาจัดซื้อจัดจ้างทุกประเภท ตามกฎหมายว่าด้วยการพัสดุอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง

2) สัญญาทางปกครองโดยสภาพ เป็นกรณีที่มีได้มีบทบัญญัติใดของกฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้งว่าให้สัญญาหนึ่งสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครอง ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของศาลที่จะเป็นผู้วินิจฉัยว่าสัญญานั้นจะเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ โดยพิจารณาถึงสภาพและเนื้อหาของสัญญา หากเห็นว่าสัญญามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์มหาชน ก็อาจถือได้ว่าเป็นสัญญาทางปกครองโดยสภาพ โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์ด้านคู่สัญญา เกณฑ์ด้านวัตถุประสงค์ของสัญญา และเกณฑ์ด้านเนื้อหาของสัญญา ซึ่งเกณฑ์ประการสุดท้ายนี้เองที่แสดงถึงเอกลักษณ์ หรือสิทธิพิเศษของฝ่ายปกครอง

เอกลักษณ์ของฝ่ายปกครอง หมายถึง ข้อกำหนดพิเศษที่ไม่อาจพบได้ในสัญญาตามกฎหมายเอกชน ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อสัญญาซึ่งมีลักษณะพิเศษประเภทที่ไม่อาจพบได้ในนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนต่อเอกชนด้วยกัน เนื่องจากเป็นข้อสัญญาที่ไม่อยู่ในวิสัยของคู่สัญญาเอกชนที่จะทำได้ และข้อสัญญาซึ่งมีลักษณะพิเศษประเภทที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคกันระหว่างคู่สัญญาฝ่ายที่เป็นนิติบุคคลมหาชนกับคู่สัญญาฝ่ายเอกชน ไม่ว่าจะเป็นเอกลักษณ์ในการออกคำสั่งหรือมาตรการบังคับทางปกครองเพื่อใช้บังคับกับเอกชน เอกลักษณ์ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกสัญญาทางปกครองได้เพียงฝ่ายเดียว เอกลักษณ์ในทรัพย์สินของฝ่ายปกครอง นอกจากนี้ ก็ยังมีเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เอกลักษณ์ที่ฝ่ายปกครองไม่อาจสละได้ หากฝ่ายปกครองสละศาลจะถือว่าการสละสิทธินั้น ๆ ไม่เป็นผล เช่น คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองซึ่งต้องขึ้นศาลปกครอง ฝ่ายปกครองจะยอมให้นำคดีไปขึ้นศาลยุติธรรมหรือจะมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดไม่ได้

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันได้รับเอาแนวความคิด ในการแยกระบบกฎหมายปกครองออกมาเป็นเอกเทศ มีการศึกษาถึงหลักกฎหมายบริการสาธารณะ และกำหนดให้สัญญาทางปกครองมีความหมายเฉพาะแตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่ง และอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง แสดงให้เห็นว่า แนวความคิดเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองไทยก็มีลักษณะเดียวกันกับประเทศฝรั่งเศส ที่ยอมรับในเรื่องของความแตกต่างระหว่างสัญญาทางปกครองและสัญญาทางแพ่ง อันเนื่องมาจากหลักกฎหมายซึ่งเป็นที่มาของอำนาจในการทำสัญญา แต่ในภายหลังได้มีการตรากฎหมายกำหนดให้นำวิธีการอนุญาตตุลาการ ซึ่งเป็นภาระรับข้อพิพาททางเลือกที่ใช้ในทางธุรกิจการค้า มาใช้รับข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ดังนั้น เพื่อให้การรับข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองโดยการอนุญาตตุลาการ เป็นไปตามหลักกฎหมายมหาชน จึงจำเป็นต้องพิจารณาดังบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ว่ามีความสอดคล้องกับหลักการของกฎหมายมหาชน และเหมาะสมที่จะนำมาใช้รับข้อพิพาทที่เกิดจากการใช้อำนาจรัฐ อย่างกรณีของสัญญาทางปกครองหรือไม่ แต่กลับพบว่ากฎหมายปัจจุบันไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้นำหน้าที่เป็นอนุญาตตุลาการ ในข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองไว้เป็นการเฉพาะ ว่าอนุญาตตุลาการจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายปกครอง สัญญาทางปกครอง และบริการสาธารณะเป็นอย่างดี จึงเป็นเหตุให้กระบวนการรับข้อพิพาทดังกล่าวจึงไม่อาจอำนวยความสะดวก ให้เกิดแก่ประโยชน์ของสาธารณะได้เท่าที่ควร

2. การกำหนดเขตอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาข้อพิพาท เกี่ยวกับอนุญาตตุลาการในสัญญาทางปกครองที่ไม่ชัดเจน ซึ่งต้องอาศัยการตีความบทบัญญัติมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 ทำให้เกิดกรณีที่มีการแต่งตั้งอนุญาตตุลาการ และการพิจารณาเรื่องความชอบด้วยกฎหมายของคำชี้ขาดอนุญาตตุลาการในสัญญาทางปกครองโดยศาลยุติธรรม ซึ่งแท้ที่จริงแล้วข้อพิพาทดังกล่าวควรอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง และในกฎหมายปัจจุบันก็ไม่ได้กำหนดอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงของอนุญาตตุลาการ ในสัญญาทางปกครองให้แตกต่างจากสัญญาทางแพ่ง โดยให้อนุญาตตุลาการสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองในบางประเด็น ที่คู่พิพาทไม่ได้นำเสนอต่ออนุญาตตุลาการ พบว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญควรได้รับการพิจารณา ซึ่งกรณีดังกล่าวอนุญาตตุลาการจะไม่ถูกผูกพันอยู่เพียงข้อเท็จจริงที่คู่พิพาทนำเสนอเท่านั้น

3. ในการพิทอนคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการตามมาตรา 40 หรือการปฏิเสธไม่รับบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาตตุลาการ พ.ศ. 2545 การที่ศาลจะวินิจฉัยว่าคำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการนั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ ศาลจำเป็นต้องพิจารณาก่อนว่าคำชี้ขาดดังกล่าวได้ดำเนินการถูกต้องครบถ้วนใน 4 ประการแล้ว กล่าวคือ 1) อนุญาตตุลาการได้พิจารณาข้อสัญญาพิพาทอย่างถูกต้องครบถ้วนแล้วหรือไม่ 2) อนุญาตตุลาการได้พิจารณาข้อกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญานั้นอย่างถูกต้องครบถ้วนแล้วหรือไม่ 3) อนุญาตตุลาการได้รับฟังข้อเท็จจริงและปรับข้อเท็จจริงกับข้อกฎหมาย และข้อสัญญานั้นอย่างถูกต้องครบถ้วนแล้วหรือไม่ และ 4) คำชี้ขาดของอนุญาตตุลาการนั้น จะต้องไม่มีลักษณะเป็นการบังคับให้รัฐต้องชำระเงินแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยที่รัฐไม่มีหน้าที่

หรือหนี้ที่ต้องชำระแก่บุคคลนั้น (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2562 : 5) อย่างเช่น หน่วยงานของรัฐจะต้องถูกบังคับให้ชำระเงินให้แก่ผู้อื่น โดยที่คู่พิพาทฝ่ายนั้นไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาที่จะต้องชำระ ซึ่งศาลจะต้องไม่ยอมผูกพันตนกับข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายเพียงเท่าที่อนุญาตตุลาการได้ทำการพิจารณาและวินิจฉัยไว้ในคำชี้ขาดเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ให้คณะรัฐมนตรีมีมติควบคุมการกำหนดให้มีการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครองโดยการอนุญาโตตุลาการ โดยวางหลักเกณฑ์หรือกำหนดรูปแบบสัญญาสำเร็จรูปในการระงับข้อพิพาทในสัญญาทางปกครอง เช่น คุณสมบัติของอนุญาโตตุลาการ กฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับ ประเภทของข้อพิพาทที่สามารถเสนอต่ออนุญาโตตุลาการ เช่น ข้อพิพาทที่เกี่ยวกับจำนวนเงินค่าชดเชย หรืออัตราดอกเบี้ย และกระบวนการพิจารณาชั้นอนุญาโตตุลาการ เช่น อำนาจและหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการในการแสวงหาข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการวินิจฉัยข้อพิพาท รวมทั้งกำหนดให้สัญญาทางปกครองที่มีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการที่คณะรัฐมนตรีกำหนด และให้ต้องระบุในสัญญาให้ชัดเจนว่า “ศาลปกครองเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง”

1.2 ให้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 โดยกำหนดให้มีบทบัญญัติ ดังนี้
“มาตรา 15 ในสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชนไม่ว่าเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม คู่สัญญาอาจตกลงให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทได้ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ให้สัญญาอนุญาโตตุลาการตามวรรคหนึ่งมีผลผูกพันคู่สัญญา”

1.3 ให้จัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาของรัฐขึ้นเป็นคณะกรรมการระดับชาติ เพื่อให้มีอำนาจในการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาของรัฐทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็สัญญาที่จัดทำขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ และกฎหมายว่าด้วยการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน เป็นต้น โดยในกฎหมายดังกล่าว อาจมีการกำหนดให้มีคณะอนุกรรมการ เพื่อช่วยเหลืองานของคณะกรรมการก็ได้ และหากภายหลังคู่สัญญาไม่พอใจคำวินิจฉัยของคณะกรรมการดังกล่าว ก็สามารถฟ้องคดีต่อศาลปกครอง หรือศาลอื่นที่มีเขตอำนาจต่อไปได้

1.4 ในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีปกครองเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง ศาลปกครองไม่จำต้องผูกพันตนอยู่แต่เฉพาะข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการเท่านั้น หากแต่ต้องได้ความก่อนว่า ในกระบวนการพิจารณาและทำคำชี้ขาดนั้น 1) อนุญาโตตุลาการได้แสวงหาข้อเท็จจริงและรับฟังข้อเท็จจริงนั้นมาอย่างถูกต้องครบถ้วน 2) อนุญาโตตุลาการได้ตรวจสอบข้อสัญญาที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องครบถ้วน 3) อนุญาโตตุลาการได้ปรับข้อเท็จจริงที่ได้รับฟังมากับข้อสัญญาและข้อกฎหมายอย่างถูกต้องครบถ้วน และ 4) อนุญาโตตุลาการได้วินิจฉัยชี้ขาดอย่างเป็นธรรม ปราศจากกรณีที่ว่าคำชี้ขาดจะมีผลให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบในมูลหนี้หรือความเสียหายที่ไม่ได้มีอยู่จริง จากนั้นศาลจึงจะสามารถวินิจฉัยต่อไปได้ว่า คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ เพราะหากศาลปกครองจำกัดการรับฟังพยานหลักฐานอยู่เพียงข้อเท็จจริงที่อนุญาโตตุลาการแสวงหาไว้ และพิจารณาพิพากษาไปตามที่ปรากฏในคำชี้ขาดเท่านั้น ในทางพิจารณาก็แทบจะไม่ปรากฏว่ามีคำชี้ขาดใดของอนุญาโตตุลาการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเลย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ คือ ประเทศฝรั่งเศส และกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา กับกฎหมายไทย ซึ่งทำให้เห็นถึงความแตกต่างของสัญญาทางปกครองในกฎหมายทั้งสองระบบ และในกรณีที่จะทำให้การศึกษาวิจัยในหัวข้อนี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมมากขึ้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษากฎหมายของกลุ่มประเทศในเอเชีย เช่น กฎหมายจีน ญี่ปุ่น ฮองกง ไต้หวัน หรือสิงคโปร์ร่วมด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กมลชัย รัตนสากววงศ์. (2541). ความพยายามในการนำแนวความคิดและหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองของต่างประเทศ มาใช้บังคับในประเทศไทยในภาพรวม. *วารสารกฎหมายปกครอง*, 17(3), 41.
- ชาลิต เศวตสุต. (2547). *สัญญาของฝ่ายปกครองในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ : ศึกษากรณีระบบกฎหมายสหรัฐอเมริกา และอังกฤษเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายไทย*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2562). *คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2543). *สัญญาทางปกครองกับการให้เอกชนเข้าร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์ และมานิตย์ วงศ์เสรี. (2541). *นิติกรรมทางปกครองและสัญญาทางปกครอง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ไชยวัฒน์ บุณนาค. (2554). *อนุญาโตตุลาการ ทฤษฎีและปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ทรัพย์สุรีย์.
- ธรรมนิตย์ สุ่มันตุล. (2560). *กฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ : ทฤษฎี “กฎ” ในทางเศรษฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธวัชชัย สุวรรณพานิช. (2558). *คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2556). *สัญญาทางปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บริษัท ที่ปรึกษากฎหมายสากล จำกัด. (2546). *รายงานวิจัย เรื่อง สัญญาทางปกครองของสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกา.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2548). *หลักกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝ่ายปกครอง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ประสาธ พงษ์สุวรรณ. (2546). การระงับข้อพิพาททางปกครองโดยวิธีอื่นนอกจากการฟ้องคดีหรือพิพาทภาษาโดยศาลปกครอง. *วารสารนิติศาสตร์*, 33(3), 470-487.
- ประสาธ พงษ์สุวรรณ. (2550). อนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง : หลักกฎหมายและแนวปฏิบัติ. *วารสารนิติศาสตร์*, 36 (1), 83-119.
- ประสาธ พงษ์สุวรรณ และคณะ. (2554). *สัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. (2536). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.
- เยี่ยม อรุณทัยวิวัฒน์. (2558). *ความเห็นของอนุกรรมการด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องที่ 1088 เสนอต่อประธานอนุกรรมการด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล*. ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2558. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).
- เยี่ยม อรุณทัยวิวัฒน์. (2558). *ความเห็นของอนุกรรมการด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องที่ 1106 เสนอต่อประธานอนุกรรมการด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล*. ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2558. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).
- เยี่ยม อรุณทัยวิวัฒน์. (2558). *ความเห็นของอนุกรรมการด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องที่ 1139 เสนอต่อประธานอนุกรรมการด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล*. ลงวันที่ 22 กันยายน 2558. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).
- วรรณชัย บุญบำรุง. (2548). *หลักและทฤษฎีของอนุญาโตตุลาการเปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2560). *หลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตย*. เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร พนักงานคดีปกครองระดับต้น รุ่นที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลปกครอง.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2560). *ศาลปกครองกับการดำรงหลักนิติธรรม*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักนิติธรรม เพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2537). *ศาลปกครองกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ*. *วารสารนิติศาสตร์*, 24 (3), 29-46.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2562). *บันทึกความเห็นเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจศาลปกครองในการตรวจสอบว่า การยอมรับหรือบังคับตามคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือไม่*. ลงวันที่ 25 กันยายน 2562. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2562). *ข้อสังเกตเกี่ยวกับขอบเขตแห่งความมีผลใช้บังคับของหลักกฎหมายที่ว่า “นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนไม่อาจถูกบังคับให้ชำระเงินแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยที่นิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนไม่มีหน้าที่ (หนึ่ง) ที่จะต้องชำระแก่บุคคลนั้น”*. ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2562. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

- สรวิศ ลิ้มปริงซี่. (2554). *อนุญาโตตุลาการตามกฎหมายใหม่กับการระงับข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: นิติรัฐ.
- สุรพล นิติไกรพจน์. (2555). *สัญญาทางปกครอง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธีรัตน์ ประจวบจั่น. (2558). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง*. คุชฎินิพนธ์
นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสาวนีย์ อัครโรจน์. (2554). *คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักวิจัยและวิชาการ. (2561). *รายงานการศึกษาเรื่อง เหตุแห่งการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานศาลปกครอง.
- อนันต์ จันทร์โอภากร. (2558). *ทางเลือกในการระงับข้อพิพาท: การเจรจา การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท อนุญาโตตุลาการ*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Apostolos, P. (1998). *L'arbitrage en matière administrative*. Paris: LGDJ.
- Tiefer, C. and Shook, W. A. (2003). *Government Contract Law* (2nd ed.). North Carolina: Carolina Academic Press.
- DE BELLEFONDS X L and HOLLANDE A. (2003). *L'Arbitrage et La Médiation*. Que sais-je?. Paris: PUF.
- Kulakowski, E. C. and Chronister, L. U. (2006). *Research Administration and Management*. Massachusetts:
John and Bartlett Publishers.
- Keyes, W. N. (2004) *Contracting Authority and Responsibility, Government Contract in a Nutshell* (4th ed.).
Minnesota: West Academic.
- Mescheriakoff, A. S. (1997). *Droit des service publics* (2nd ed.). Paris: PUF.
- Pontier, J. M. (2005). *Droits fondamentaux et libertés publiques* (2nd ed.). Paris: Hachette.
- Pontier, J. M. (1996). *Les services publics*. Paris: Hachette.
- Roman, D. (2002). *L'indispensable du droit administrative*. Paris: Studyrama.
- Anusornsena, V. (2012). *Arbitrability and Public Policy in Regard to the Recognition and Enforcement of
Arbitral Award in International Arbitration: the United States Europe Africa Middle East and Asia*.
SJD Dissertation. California: Golden Gate University.
- Waline, J. (2014). *Droit administrative* (25th ed.). Paris: Dalloz.

การพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

Developing Problem Solving Skills in Mathematics of Grade 4 Student by Using Constructivist Theory

แคชริยา ภูผาสี¹ และ ปาริชาติ ประเสริฐสังข์²
Katchariya Phuphasit¹ and Parichart Prasertsang²

Received : 24 ก.พ. 2563
Revised : 3 เม.ย. 2563
Accepted : 7 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และเปรียบเทียบความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาตามเกณฑ์ร้อยละ 70 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาเรียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 11 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ แบบบันทึกผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน และแบบทดสอบวัดทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เป็นแบบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลวิจัยพบว่า ท้ายวงจรกิจกรรมการเรียนรู้วัดทักษะการแก้โจทย์ปัญหา พัฒนานักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาเท่ากับ 19.81 คิดเป็นร้อยละ 79.27 โดยมีผู้เรียนในกลุ่มเป้าหมายผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ทั้งสิ้น 8 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์, การพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์, ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหา

Abstract

The purpose of this research was to develop mathematical problem-solving skills of grade 4 students who were taught with lessons based on the constructivist theory with a criterion of 70 percent. The target sample group included 11 grade 4 students enrolled in the second semester of the academic year 2019 at Bannariang School, Sai Mun District, Yasothon Province. The target sample group was obtained through purposive sampling. The instruments for data collection were *a learning management plan based on the constructivist theory for mathematical problem-solving skill development, a learning activity record form, a student learning behavior observation form, and a mathematical problem-solving skill test (a subjective test with 5 items)*. Statistics for data analysis were percentage, mean, and standard deviation.

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อีเมล: Katchariya_@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Master Student Program in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University,
Email: Katchariya_@hotmail.com

² Assistant Professor, Lecturer in Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

The results of the research showed that at the end of the learning process, the students' average score from the mathematical problem-solving skill development was 19.81 (79.27%). Among the target sample group, 8 students passed the preset criterion of 70 percent (72.72%).

Keywords : Learning management based on the constructivist theory, Mathematical problem-solving skill development, Mathematical problem-solving ability

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคน ให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลก ภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 1) ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในการเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและการร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม สามารถแข่งขันและอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้ ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งจะประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา หรือสามารถศึกษาต่อ ในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้นสถานศึกษาควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมตามศักยภาพของผู้เรียน คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ เนื่องจากคณิตศาสตร์ช่วยให้มนุษย์สามารถวิเคราะห์ปัญหา หรือสถานการณ์ได้อย่างรอบคอบ และถี่ถ้วน ช่วยให้คาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือในการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์อื่น ๆ อันเป็นรากฐาน ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ให้มีคุณภาพและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ทัดเทียมกับนานาชาติ การศึกษาคณิตศาสตร์ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 2)

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ผู้เรียนเป็นผู้เสริมสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา ของผู้เรียนได้ แต่สามารถช่วยผู้เรียนปรับขยายโครงสร้างทางปัญญาได้ ด้วยการจัดสถานการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะไม่สมดุล หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา โดยได้จากสิ่งแวดล้อมและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จากแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสรับข้อมูลประสบการณ์ใหม่ ๆ และนำมาใช้ในการคิด กลั่นกรองข้อมูล ทำความเข้าใจข้อมูลเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม และสร้างความหมายข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าครูมีบทบาท ที่สำคัญในการจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เช่น บุคคลอื่น ๆ เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่เขาย่อมต้องมีส่วนร่วมในการสร้างการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ต่าง ๆ โดยครูมีหน้าที่จัดการเรียนการสอน ที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ในการให้นักเรียน ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด ไตร่ตรอง หากอธิบายหรือสร้างรูปแบบการทำความเข้าใจ ต่อเหตุการณ์ที่ได้พบอย่างมีความหมาย และสามารถนำความรู้ที่สร้างขึ้นนี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม

การแก้โจทย์ปัญหาเป็นกระบวนการที่นักเรียนควรจะได้เรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาให้เกิดทักษะขึ้นในตัวนักเรียน การเรียนแก้ปัญหาคณิตศาสตร์จะช่วยให้เด็กนักเรียนมีแนวทางการคิดที่หลากหลาย มีนิสัยกระตือรือร้น ไม่ย่อท้อ และมีความมั่นใจ ในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2555 : 6) การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาสภาพการจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ในปัจจุบัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาเรียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร มีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน การสอนวิชาคณิตศาสตร์เป็นอย่างมาก นักเรียนไม่สามารถเรียงความคิด หรือบรรยายขั้นตอนวิธีการทางคณิตศาสตร์ และจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับไม่น่าพอใจ ซึ่งพิจารณาได้จาก

ผลการทดสอบระดับชาติ O-NET ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในรายวิชาคณิตศาสตร์ 2 ปีซ้อนหลัง คือปีการศึกษา 2560 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 36.05 ค่าเฉลี่ยประเทศอยู่ที่ 46.58 และปีการศึกษา 2561 ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 32.22 ค่าเฉลี่ยประเทศอยู่ที่ 37.50 (โรงเรียนบ้านนาเรียง, 2561 : 6) การแก้โจทย์ปัญหาการคูณเป็นเนื้อหาในวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐาน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำกว่ามาตรฐาน จากปัญหาที่เกิดขึ้นผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา โดยการศึกษาจากรายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่าปัญหาเกิดจากทั้งในด้านตัวครูผู้สอนและตัวผู้เรียน กล่าวได้ว่าในด้านของครูผู้สอน พบว่าการสอนนั้นยังขาดการเตรียมเนื้อหา สอนโดยใช้แบบเรียนเป็นหลัก และให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดมากเกินไป อีกทั้งกระบวนการสอนและการถ่ายทอดความรู้ทางคณิตศาสตร์ ขาดการใช้สื่อการสอนทำให้นักเรียนไม่สามารถเกิดความคิดรวบยอดได้ ขาดเทคนิคและวิธีการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน รูปแบบและวิธีการสอนไม่หลากหลาย ส่วนในด้านผู้เรียนพบว่าขาดทักษะในการแก้ปัญหามาตรฐาน เนื่องจากไม่ได้รับการฝึกทักษะในกระบวนการเรียนที่เป็นระบบ ซึ่งผู้เรียนนั้นขาดการฝึกฝนที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ที่ทำให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาค้นคว้าด้วยตัวเอง อีกทั้งยังขาดการทำกิจกรรมกลุ่มย่อยและทักษะการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนขาดความรับผิดชอบและมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์

จากการศึกษาสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่พัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับเกณฑ์ร้อยละ 70 ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อประสมตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าวิจัยในการพัฒนาการเรียนการสอน ที่เน้นทักษะกระบวนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิด Kemmis and McTaggart (1990, อ้างถึงใน ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537 : 75) เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

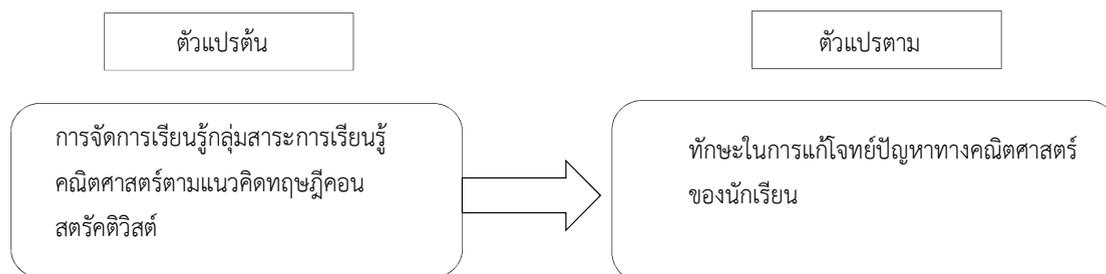
วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์กับเกณฑ์ร้อยละ 70

กรอบแนวคิด

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การคูณจำนวนนับที่มากกว่า 100,000 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ 3 แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 6 ชั่วโมง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ของ ทิศนา ขัมมณี (2555 : 290-293) มาประยุกต์ใช้เป็น ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านนาเรียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 11 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เรื่องการคูณจำนวนนับที่มากกว่า 100,000 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้
- 2) วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
- 3) กำหนดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยยึดรายละเอียดเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และเนื้อหา

ที่จะนำมาสร้างแผนการจัดการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เป็นการเจตนาแนวคิด มีเป้าหมายให้นักเรียนสร้างความรู้ใหม่ ให้นักเรียนได้เผชิญปัญหา เปิดโอกาสให้นักเรียนรู้จักคิดและฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองเป็นสำคัญ โดยการนำประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจและความคิดมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เน้นกระบวนการที่นักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ ให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นรายบุคคล เรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย และเรียนรู้ร่วมกันทั้งชั้นตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างความสนใจ เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ ทบทวนความรู้เดิมและแจ้งจุดประสงค์ เป็นขั้นที่นักเรียนจะได้ทราบเป้าหมายในการเรียนรู้ในแต่ละชั่วโมง และการทบทวนความรู้เดิมเพื่อจะได้นำไปเชื่อมโยงหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

ขั้นที่ 2 ขั้นฝึกทักษะ เป็นขั้นที่เสนอปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งให้นักเรียนทำความเข้าใจ และวางแผนแก้ปัญหา เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะได้นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัญหาใหม่ โดยการทำให้ผู้วิจัยสร้างขั้น

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป ในขั้นนี้นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายสรุปสาระสำคัญ เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน กระบวนการแก้ปัญหา และเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด เป็นองค์ความรู้ใหม่ และครูจะช่วยเสริมให้เมื่อนักเรียนสรุปได้ไม่ชัดเจน นักเรียนสรุปแนวคิดและกระบวนการแก้ปัญหาในเรื่องที่เรียนและครูช่วยสรุปเพิ่มเติม

ขั้นที่ 4 ขั้นการประเมินผล เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหาและวิธีการหาคำตอบของนักเรียนจากการร่วมกิจกรรม จากการปฏิบัติกิจกรรมและการทำแบบฝึกทักษะและตรวจสอบว่านักเรียนได้ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ ประเมินจากใบงานแบบสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ และแบบฝึกทักษะในการแก้ปัญหาในแต่ละแผนจัดการเรียนรู้

- 4) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้

5) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เขียนขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ในแผนการจัดการเรียนรู้

- 6) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำการประเมินคุณภาพ

และความเหมาะสม

- 7) วิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพและความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้

8) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์แล้วไปใช้ประกอบการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2.2 แบบบันทึกผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

- 1) กำหนดขอบข่ายที่จะบันทึก ตามขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้
- 2) สร้างแบบบันทึกตามขอบข่ายที่กำหนด
- 3) นำแบบบันทึกที่สร้างขึ้นนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ
- 4) ปรับปรุง แก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ จัดพิมพ์เป็นฉบับที่สมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

2.3 แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนของนักเรียน มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

- 1) กำหนดขอบข่ายประเด็นที่จะให้สังเกต
- 2) สร้างแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนตามขอบข่ายที่กำหนดไว้

3) นำแบบบันทึกการสังเกตที่สร้างขึ้น นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และเสนอแนะ

4) ปรับปรุง แก้ไขตามที่ได้รับข้อเสนอแนะ จัดพิมพ์เป็นฉบับที่สมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

2.4 แบบทดสอบวัดทักษะในการแก้โจทย์ปัญหา ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบทดสอบแบบอัตนัย 5 ข้อ เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- 1) โจทย์กำหนดอะไรมาให้บ้าง และโจทย์ต้องการทราบอะไร (2 คะแนน)
- 2) มีการวางแผนในการหาคำตอบอย่างไร (1 คะแนน)
- 3) หาคำตอบได้โดยวิธีใด (1 คะแนน)
- 4) ตรวจสอบคำตอบได้อย่างไร (1 คะแนน)

มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) คู่มือ แบบเรียน และวิธีสร้างแบบทดสอบวัดทักษะในการแก้ปัญหา กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

2) ศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาเกี่ยวกับการแก้ปัญหา เรื่อง การคูณจำนวนนับที่มากกว่า 100,000 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

3) สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหา เรื่อง การคูณจำนวนนับที่มากกว่า 100,000 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560)

4) สร้างแบบทดสอบวัดทักษะในการแก้ปัญหา เรื่อง การคูณจำนวนนับที่มากกว่า 100,000 แบบอัตนัย จำนวน 5 ข้อ ใช้ทดสอบหลังจบวงจร 1 ครั้ง จำนวน 25 คะแนน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ดำเนินการจัดกิจกรรมตามวงจร 1 วงรอบใช้เวลาทั้งหมด 6 ชั่วโมงปฏิบัติการตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์จำนวน 3 แผน เวลา 6 ชั่วโมง มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3.2 ดำเนินการโดยการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากกรสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและบันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมาวิเคราะห์และสรุปข้อมูล เพื่อนำไปเป็นแนวทางปรับปรุงแผนการจัดการจัดการเรียนรู้งวงรอบปฏิบัติการที่ ๒ไปหาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และร้อยละ โดยการนำคะแนนแบบทดสอบวัดทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่สร้างขึ้นมาหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ เทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดตั้งไว้ คือ ร้อยละ 70 และมีจำนวนผู้เรียนร้อยละ 80 ของผู้เรียนทั้งหมดผ่านเกณฑ์ และนำมาสะท้อนผลการปฏิบัติการเพื่อปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการเรียนการสอน และเป็นแนวทางในการดำเนินการในวงจรต่อไป

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) เป็นการแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบายความที่ได้จากการบันทึกการสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้ แบบบันทึกการสะท้อนผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ การสัมภาษณ์ผู้เรียนแบบฝึกทักษะ และแบบทดสอบท้ายวงจร นำผลสะท้อนผลการปฏิบัติมารวบรวมวิเคราะห์และอภิปรายผล สรุปเป็นผลงานวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ นำข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ของครูมาวิเคราะห์ ดีความ สรุปความ และนำมาสะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติการวิจัยหรือดำเนินการในครั้งต่อไป

สรุปผล

หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการจัดการเรียนรู้แล้วได้ทำการทดสอบท้ายวงจร โดยใช้แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบทดสอบแบบอัตนัยจำนวน 5 ข้อ เป็นแบบทดสอบที่วัดทักษะการแก้โจทย์ปัญหาโดยให้นักเรียนทำความเข้าใจโจทย์ และตอบคำถามว่าโจทย์กำหนดอะไรมาให้บ้าง และโจทย์ต้องการทราบอะไร มีการวางแผนในการหาคำตอบอย่างไร สามารถหาคำตอบได้โดยวิธีใด และมีวิธีการตรวจสอบคำตอบได้อย่างไร ให้แสดงวิธีการแก้ปัญหาและการหาคำตอบ ได้ผลการทดสอบ ดังนี้

ตาราง 1 ผลการทดสอบท้ายวงจร ข้อสอบแบบอัตนัย

จำนวนนักเรียนทั้งหมด	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ผ่านเกณฑ์ 70%	คะแนนของนักเรียน					จำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์	
			สูงสุด	ต่ำสุด	รวม	เฉลี่ย	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
11	25	17.5	25	15	218	19.81	79.27	8	72.72

จากตาราง 1 พบว่าผลการทดสอบท้ายวงจร เป็นการทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจทางคณิตศาสตร์ คะแนนเต็ม 25 คะแนน นักเรียนทำคะแนนได้สูงสุด 25 คะแนน คะแนนต่ำสุด 15 คะแนน รวมคะแนนทั้งหมด 218 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 19.81 คิดเป็นร้อยละ 79.27 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 70 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

สรุปตามจุดประสงค์

1. ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ พบว่านักเรียนทำคะแนนได้สูงสุด 25 คะแนน คะแนนต่ำสุด 15 คะแนน รวมคะแนนทั้งหมด 218 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 19.81 คิดเป็นร้อยละ 79.27
2. ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาตามเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่านักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า การนำรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะในการแก้โจทย์ปัญหา สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ มีความมั่นใจและภูมิใจในตนเอง กล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็นด้วยเหตุด้วยผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีทักษะในการทำงานกลุ่ม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยในการทำงาน และในการอยู่ร่วมกัน และมีเจตคติที่ดีในการเรียนคณิตศาสตร์ ในการพัฒนาทักษะการแก้โจทย์ปัญหา พบว่านักเรียนได้ดำเนินการแก้โจทย์ปัญหาตามกระบวนการแก้ปัญหา 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นทำความเข้าใจปัญหาหรือวิเคราะห์โจทย์ปัญหาเป็นขั้น ในการพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหา หรือสิ่งใดบ้างที่ไม่ใช่สาเหตุที่สำคัญของปัญหา 2) ขั้นวางแผนในการแก้โจทย์ปัญหา เป็นขั้นที่หาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่โจทย์บอก กับสิ่งที่โจทย์ถาม ค้นหาทฤษฎี กฎ สูตร นิยาม เพื่อนำมาใช้วางแผนในการแก้ปัญหา 3) ขั้นดำเนินการแก้โจทย์ปัญหาเป็นขั้นตอนที่ลงมือปฏิบัติตามที่วางแผนไว้ เป็นการลงมือแก้ปัญหา คิดหาวิธีการ เทคนิคเพื่อแก้ปัญหาและกำหนดขั้นตอนย่อยของการแก้ปัญหาไว้อย่างเหมาะสม และ 4) ขั้นตรวจสอบคำตอบ เป็นขั้นที่ตรวจสอบการดำเนินการแก้ปัญหาทั้งหมด และได้ผลเป็นไปตามที่ต้องการครบถ้วนหรือไม่

ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของ Polya (1973 : 40) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจปัญหา เป็นขั้นเริ่มต้นของการแก้ปัญหา ผู้ที่ต้องการแก้ปัญหา หรือนักเรียนต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่าปัญหานั้นกำหนดสิ่งใดให้บ้าง และต้องการให้ทำอะไร สิ่งที่กำหนดให้ ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผนแก้ปัญหา ผู้ที่ต้องการแก้ปัญหา หรือนักเรียนต้องเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่กำหนดให้กับสิ่งที่ต้องการหา จะดำเนินการหาคำตอบของปัญหานั้นได้อย่างไร โดยเลือกกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้แก้ปัญหา ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการตามแผน ขั้นนี้ลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาตามแนวทางหรือกลยุทธ์ที่ได้เลือกไว้ จนกระทั่งหาคำตอบของปัญหานั้นได้ ขั้นที่ 4 ขั้นตรวจสอบ นำคำตอบที่หาได้ไปตรวจสอบความถูกต้อง โดยการทำย้อนกลับจากคำตอบไปสู่สิ่งที่กำหนดให้ ว่ามีความสมเหตุสมผลหรือไม่

2. ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ พบว่านักเรียนทำคะแนนได้สูงสุด 25 คะแนน คะแนนต่ำสุด 15 คะแนน รวมคะแนนทั้งหมด 218 คะแนนคะแนนเฉลี่ย 19.81 คิดเป็นร้อยละ 79.27 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 72.72 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เป็นการปรับนำแนวคิดมีเป้าหมายให้นักเรียนสร้างความรู้ใหม่ ให้นักเรียนได้เผชิญปัญหา เปิดโอกาสให้นักเรียนรู้จักคิด และฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองเป็นสำคัญ โดยการนำประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจและความคิดมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เน้นกระบวนการที่นักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำ ให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นรายบุคคล เรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย และเรียนรู้ร่วมกันทั้งชั้นตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้ได้แก่ 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างความสนใจเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ ทบทวนความรู้เดิมและแจ้งจุดประสงค์ เป็นขั้นที่นักเรียนจะได้ทราบเป้าหมายในการเรียนรู้ในแต่ละชั่วโมงและการทบทวนความรู้เดิม เพื่อจะได้นำไปเชื่อมโยงหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ต่อไป 2) ขั้นฝึกทักษะ เป็นขั้นที่เสนอปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้ง ให้นักเรียนทำความเข้าใจและวางแผนแก้ปัญหา เป็นขั้นที่นักเรียนจะได้นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัญหาใหม่ โดยการทำให้แบบฝึกทักษะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 3) ขั้นสรุป ในขั้นนี้นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายสรุปสาระสำคัญ เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน กระบวนการแก้ปัญหา และเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด เป็นองค์ความรู้ใหม่ และครูจะช่วยเหลือเสริมให้เมื่อนักเรียนสรุปได้ไม่ชัดเจน นักเรียนสรุปแนวคิดและกระบวนการแก้ปัญหาในเรื่องที่เรียนและครูช่วยสรุปเพิ่มเติม 4) ขั้นการประเมินผล เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหา และวิธีการหาคำตอบของนักเรียนจากการร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทิตานา แซมมณี (2555 : 290 - 293) ลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ มี 3 ขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นเตรียมความพร้อมของนักเรียนโดยการทบทวน ความรู้เดิม ครูพยายามกระตุ้นให้นักเรียนระลึกถึงประสบการณ์เดิม ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง 2) ขั้นสอน เป็นขั้นสร้างความขัดแย้งทางปัญญา ครูเสนอปัญหาคณิตศาสตร์ที่นำไปสู่การสร้างโครงสร้างทางปัญญาดังกล่าว เป็นปัญหาที่ไม่เข้ากับโมทัศน์การคำนวณหรือการแก้โจทย์ 3) ขั้นสรุป ในขั้นนี้นักเรียนทุกคนร่วมกันอภิปรายสรุปสาระสำคัญ เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน กระบวนการแก้ปัญหา และเลือกวิธีการแก้ปัญหา 4) ขั้นการประเมินผล ประเมินจากใบงานแบบสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ และแบบฝึกทักษะในการแก้ปัญหาในแต่ละแผนจัดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ควรเริ่มจากการสร้างสถานการณ์ปัญหาที่นักเรียนคุ้นเคย และเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ปัญหา เช่นทักษะการอ่าน การแปลความ/ทำความเข้าใจสถานการณ์ การวิเคราะห์สถานการณ์หรือประเด็นปัญหา รวมทั้งการหารูปแบบแนวคิดในการแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหา และตรวจสอบความเป็นไปได้ของคำตอบด้วยตัวเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะทำให้ให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาแต่ละปัญหาด้วยวิธีที่หลากหลาย

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ สถานการณ์ปัญหาที่สร้างขึ้นหรือนำมาใช้ ควรเป็นสถานการณ์ที่เหมาะสมกับความสามารถตามศักยภาพของนักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

2.2 ควรนำแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ตามแนวคิด ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ในชั้นเรียนอื่น ๆ ในสาระการเรียนรู้เดียวกัน หรือสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

2.3 ควรนำกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ไปใช้ในการวิจัยอย่างต่อเนื่องทุกระดับชั้น ในการพัฒนางิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย.
- ทิศนา แคมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โรงเรียนบ้านนาเรียง. (2561). *งานวิชาการโรงเรียนบ้านนาเรียง*. ยโสธร: ทรายมูลโฟโต้.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2555). *ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ส เจริญการพิมพ์.
- ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. (2537). *เอกสารประกอบคำบรรยาย “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ รูปแบบเพื่อพัฒนาการเรียนรู้”*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Polya, G. (1973). *How to solve it : A New Aspect of Mathematical Method*. New Jersey: N.J Princeton.

แนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

Development Guidelines for Cultural Tourism Promotion : A Case Study of Ban Singha Tha Old Town, Mueang District, Yasothon Province

นเรรัตน์ ธงภักดี¹ และ โอชญญา บัวธรรม²
Nareerat Thongphuk¹ and Ochanya Buatham²

Received : 7 มี.ค. 2563
Revised : 6 เม.ย. 2563
Accepted : 7 เม.ย. 2563

บทนำ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า จำนวน 364 คน และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานเอกชน ตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการใช้แนวคิด SWOT ผลการวิจัยพบว่า บริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า มี 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหารและโภชนาการ 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอธยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้าน 5) ด้านรายการนำเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ 9) ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ 10) ด้านประชาสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ มี 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เมื่อนำข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ร่วมกัน สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชน โดยผู้ประกอบการจะต้องปรับปรุงที่พักของตนให้สะอาด ปลอดภัย มีความเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีรายการนำเที่ยวที่ทันสมัย อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย เพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ : ศักยภาพของโฮมสเตย์, การมีส่วนร่วมของชุมชน, เมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า

Abstract

The purposes of this study were 1) to examine the local context and potential of the homestays in Ban Singha Tha old town, 2) to observe the local community participation in developing the potential of homestay and 3) to provide guidelines for homestay development in Ban Singha Tha old town in order to promote the cultural tourism of Mueang district, Yasothon province. This study was conducted in the manner of a mixed method research. A questionnaire was used to collect qualitative data with a sample group of 364 Thai tourists who came to visit Ban Singha Tha old town. Moreover, a semi-structured interview form was used for collecting qualitative data with a sample group of 15 participants from government organizations, private sectors, and local people. The statistics used for analyzing the data

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อีเมล: nareerat.tk1@gmail.com

² ดร.อาจารย์ คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master Student Program in Tourism and Hotel Management, Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University, Email: nareerat.tk1@gmail.com

² Dr., Lecturer in Faculty of Tourism and Hotel Management, Mahasarakham University

were percentage, mean, standard deviation and SWOT analysis was employed for analyzing the qualitative data. The result of this research was divided into three aspects: Firstly, context and the potential of the homestays were managed in 10 aspects: 1) accommodation, 2) food and nutrition, 3) safety, 4) friendly hospitality, 5) tour programs, 6) natural resources and environment, 7) culture, 8) creating product value, 9) community management of the homestay group, and 10) public relations. In addition, homestays' potential in Ban Singha Tha old town was generally rated at a high level. Secondly, the community participated in developing the potential of homestay in four areas: decision making, management, benefits, and evaluation. For guidelines to develop homestays of the Ban Singha Tha old town including the following: the business owners were required to improve and renovate their accommodations with sanitation and safety as well as they should be a friendly and nice host. The touring program should be updated and preserve the culture and environment. It was also necessary to improve the quality and create diversity of local products. These guidelines would allow the community to define their own direction for tourism development in the future.

Keywords : Homestay Potential, Community Participation, Ban Singha Tha Old Town

บทนำ

การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้สถานการณ์ในประเทศเต็มไปด้วย ความไม่แน่นอน มีความไม่มั่นคงทางการเมือง อีกทั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นฟันเฟืองที่สำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจของประเทศ ให้เติบโตไปได้ในท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าวนี้ จากการแถลงข่าวรายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว ฉบับที่ 7 (เดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2560) การท่องเที่ยวภายในประเทศสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศได้สูงถึง 2.3 แสนล้านบาท และมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 6.53 จากช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560 : 4-5) จากการขยายตัวดังกล่าวทุกภาคส่วนจะต้องคำนึงถึงการใช้จ่ายการให้คุ้มค่าและต้องมีการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวนับเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ เป็นหัวใจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (ฉันทิช วรรณถนอม, 2552 : 21-22) ดังนั้นประเทศไทยจะต้องเตรียมพร้อมรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

การท่องเที่ยวได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขาย เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่สนใจ จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงซื้อของที่ระลึก ที่เป็นงานหัตถกรรมและงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวนี้เราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2555 : 1-5) ซึ่งประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย “โฮมสเตย์” เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวจะต้องพักร่วมกับเจ้าของบ้านชายคาเดียวกัน โดยมีห้องพักหรือพื้นที่ใช้สอย ภายในบ้านเหลือสามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวพักได้ชั่วคราว ซึ่งมีจำนวนไม่เกิน 4 ห้อง มีผู้พักรวมกันไม่เกิน 20 คน โดยมีค่าตอบแทนและจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร (กรมการท่องเที่ยว, 2554 : 59-63) โดยการจัดสรรพื้นที่ บ้านพักเพื่อบริการนักท่องเที่ยว แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมประจำถิ่น ภายใต้ศักยภาพและการยอมรับ ของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552 : 5-7) จังหวัดยโสธรก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต

อีกทั้ง ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย เช่น วัดมหาธาตุ วัดพระพุทธรูปหายโสธร พระธาตุก่องข้าวน้อย แหล่งโบราณคดี ย่านเมืองเก่าชุมชนบ้านสิงห์ท่า และยังมีประเพณีที่มีความน่าสนใจ เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554 : 98) จากสถิติของภาคการบริการและการท่องเที่ยวของจังหวัดยโสธร พบว่าในระหว่าง ปี 2554-2558 มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและรายได้จากการท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน โดยในปี 2554 มีจำนวน นักท่องเที่ยว 433,652 คน มีรายได้ 492.95 ล้านบาท และในปี 2558 นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 513,244 คน มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 609.18 ล้านบาท (สำนักงานจังหวัดยโสธร, 2560 : ออนไลน์) ชุมชนบ้านสิงห์ท่า เป็นย่านเมืองเก่าที่ปรากฏนามอยู่ในประวัติศาสตร์ การก่อตั้งเมืองปัจจุบัน บริเวณนี้ยังคงมีตึกแถวโบราณที่มีรูปทรงและลวดลายงดงามและได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เหมาะแก่การท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นเมือง เป็นย่านการค้าตั้งแต่สมัยโบราณ และได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นในสมัยฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคนี้ จึงมีการนำเข้าช่างฝีมือจากเวียดนามจำนวนมากเข้ามาสร้างบ้านเรือน ทำให้บ้านเรือนในชุมชนนี้มีรูปแบบศิลปกรรมแบบจีนผสมยุโรป ผงดงามแบบซิโนโปรตุกีส (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560 : ออนไลน์)

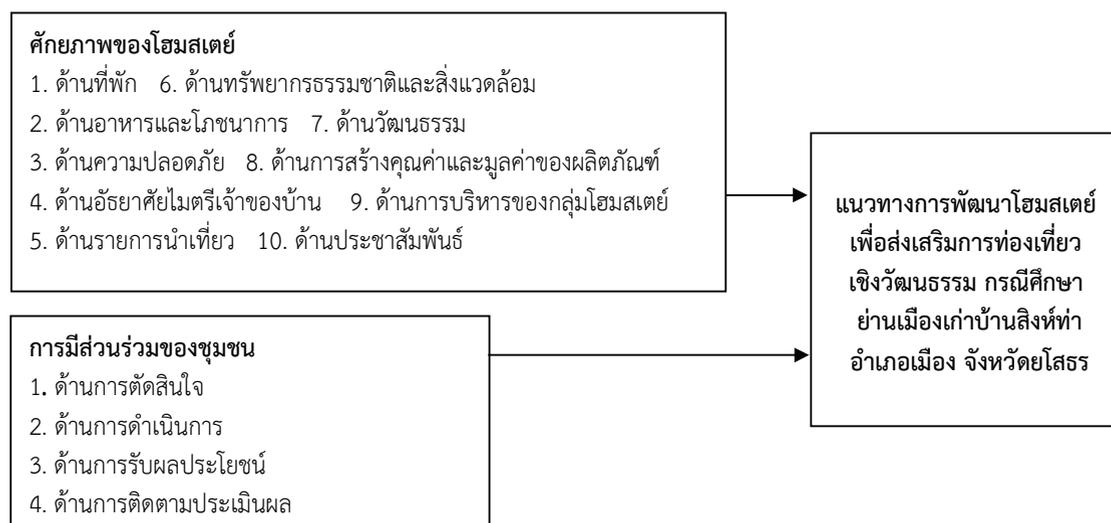
จากสภาพปัจจุบัน ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่าได้เปิดบริการโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การเปิดให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การจัดถนนคนเดินและกิจกรรมท่องเที่ยวภายในชุมชน อีกทั้งบ้านสิงห์ท่ายังอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อาทิ วัดสิงห์ท่า วัดมหาธาตุ และศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางศิลปวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่ายังมีจำนวนน้อย จากสถิติของชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา (ชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร, 2559 : 89) ซึ่งอาจเกิดจากการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้ไม่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากนัก อีกทั้งยังขาดความร่วมมือในชุมชนและภาครัฐในการพัฒนาศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนอย่างจริงจัง จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบริบทของชุมชนรวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการติดตามประเมินผล และศักยภาพของโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งเสนอแนะแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และหน่วยงานต่าง ๆ หรือชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ของตนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิด ดังนี้ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2551 : 1-3) และ Cohen and Uphoff (1981 : 22) ดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 7,000 คน (ชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร, 2560 : 45)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.2.1 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 364 คน โดยเปิดตารางเครซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 607-610) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling Random)

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร 1 คน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน (กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว) 1 คน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว 1 คน นักวิชาการวัฒนธรรม 1 คน และนักพัฒนาชุมชน 1 คน ตัวแทนหน่วยงานเอกชน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ประธานชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร 1 คน และคณะกรรมการฯ ชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร 4 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ประธานชุมชน 1 คน ผู้ดูแลโฮมสเตย์ในชุมชน 3 คน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น 1 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อาชีพ ภูมิฐานะ สถานภาพ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 ศักยภาพของโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านอสังหาริมทรัพย์เจ้าของบ้าน ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ ด้านประชาสัมพันธ์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า มี 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 33 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions)

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานเอกชน และตัวแทนชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา ศักยภาพโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ ด้านการรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล ลักษณะแบบสัมภาษณ์เป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open - Ended Question) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการเสนอแนะแนวทาง ทางการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

2.3 การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

2.3.1 แบบสอบถามการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามนั้นมาปรับปรุงแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุดไป try out กับกลุ่มอื่นที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา และได้คำนวณน้ำหนักปัจจัย (factor loading) อยู่ในระหว่าง 0.029 ถึง 0.824 และค่าความเชื่อมั่น Cronbach's alpha เท่ากับ 0.841

2.3.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง นั้นผู้วิจัยได้นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ด้านเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีจำนวน 3 ท่าน จากนั้นผู้วิจัยปรับปรุงแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วดำเนินการจัดทำฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

3.1 การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

3.1.1 ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 364 ชุด

3.1.2 ขอนหนังสือราชการจากคณะกรรมการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยส่งไปยังเจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม

3.1.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 364 คน ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ด้วยตนเอง

3.1.4 ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแบบสอบถาม

3.1.5 นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์หาข้อมูลทางสถิติ

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.2.1 ทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงานเอกชน และตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน

3.2.2 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์มีดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพของโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จำนวน 10 ด้าน มีลักษณะเป็นมาตราส่วน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ ประกอบด้วย ร้อยละ (Percentages) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่กับบรรยาย และสรุปผลการดำเนินการวิจัย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ (Content Analysis) ดังนี้

4.2.1 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานเอกชน ตัวแทนชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า โดยจัดกลุ่มประเด็นสำคัญของคำถามในแต่ละตอน

4.2.2 วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของศักยภาพโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร จากข้อมูลทฤษฎีและข้อมูลปฐมภูมิ

4.2.3 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ได้จากการสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานเอกชน ตัวแทนชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า

สรุปผล

การวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่เดินทางมาท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.05 มีอายุ 25-34 ปี ร้อยละ 34.24 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 64.38 มีรายได้ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 58.90 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ 21.09 มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอีสาน ร้อยละ 52.60 และมีสถานภาพโสด ร้อยละ 47.39

2. ผลการศึกษาบริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มี 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหารและโภชนาการ 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอสังหาริมทรัพย์ของเจ้าของบ้าน 5) ด้านรายการนำเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่า

ผลิตภัณฑ์ 9) ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ 10) ด้านประชาสัมพันธ์ ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังแสดงในตาราง

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อศักยภาพโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยรวม

ศักยภาพโฮมสเตย์	\bar{X}	S.D	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านที่พัก	3.94	0.78	มาก
2. ด้านอาหารและโภชนาการ	4.04	0.76	มาก
3. ด้านความปลอดภัย	4.07	0.80	มาก
4. ด้านอรรถยาศัยไมตรีเจ้าของบ้าน	4.13	0.80	มาก
5. ด้านรายการนำเที่ยว	4.00	0.75	มาก
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม	4.02	0.83	มาก
7. ด้านวัฒนธรรม	4.11	0.77	มาก
8. ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์	4.09	0.80	มาก
9. ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์	4.11	0.78	มาก
10. ด้านประชาสัมพันธ์	4.10	0.75	มาก
รวม	4.06	0.78	มาก

จากตาราง 1 พบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยมีระดับความคิดเห็นต่อศักยภาพโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านอรรถยาศัยไมตรีเจ้าของบ้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$) รองลงมาได้แก่ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.11$) และด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ ($\bar{X} = 4.11$) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรมี 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตัดสินใจ 2) การดำเนินการ 3) การรับผลประโยชน์ 4) การติดตามประเมินผล สรุปได้ว่า ในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า มีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และคนในชุมชน โดยทั้ง 3 กลุ่มนี้มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ กำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว มีการประชุมหารือและตัดสินใจร่วมกัน โดยที่หน่วยงานภาคเอกชน และชุมชนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง และมีรายได้เสริมจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร รวมทั้งกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ รายได้เหล่านี้ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชน สามารถดำเนินงานและทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน แต่ยังไม่มีการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการภายในชุมชน และคนในชุมชนยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และผลสรุปการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า สรุปได้ดังแสดงในตาราง

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร

จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
1. มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นสวยงามได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี	1. สถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ	1. หน่วยงานภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีโอกาสพัฒนา และรายได้เข้ามาสู่ชุมชน	1. การชะลอตัวทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
2. ชุมชนมีความปลอดภัยสูง เนื่องจากคนในชุมชนให้ความร่วมมือในการดูแลความปลอดภัยและไม่เคยมีคดีเกิดขึ้นในชุมชน	2. ในช่วงเทศกาลมีที่พักไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	2. หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นมีนโยบายส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดยโสธร	2. การแข่งขันในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่รุนแรง
3. มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย	3. ขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอและยังไม่มีป้ายบอกทางเข้าที่ชัดเจน	3. ความนิยมของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีมากขึ้น	

4. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากบริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า มาวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ประกอบกับการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า มาวิเคราะห์ร่วมกัน และจัดทำแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มี 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่พัก ผู้ประกอบการทั้งภาครัฐภาคเอกชน และคนในชุมชนควรมีการส่งเสริมการทำนุบำรุงสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของชุมชนไว้ และปรับปรุงที่พักของตนให้สะอาด ปลอดภัย มีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงโฮมสเตย์ได้ง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้น 2) ด้านอาหารและโภชนาการเจ้าของบ้านพัก ควรเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวที่เข้าพักมีส่วนร่วมในการประกอบอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถปรับรายการอาหารตามความต้องการของตนเองได้ 3) ด้านความปลอดภัยเจ้าของบ้านพัก ควรมีอาสาสมัครประจำบ้านที่อยู่ในสภาพพร้อมใช้ไว้ติดบ้านเสมอ และควรเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น 4) ด้านอัธยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้าน เจ้าของบ้านพัก ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและมีอัธยาศัยที่ดี เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเข้าพักมากยิ่งขึ้น 5) ด้านรายการนำเที่ยวชุมชนควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนให้มีความหลากหลายและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น เพื่อตอบสนองกับความสนใจของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มและควรจัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการนำเที่ยว ตลอดจนพัฒนาความรู้ของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอยู่เสมอ 6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปดูแลและตรวจสอบคุณภาพ และสภาพปัจจุบันของทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และบำรุงรักษาธรรมชาติทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของท้องถิ่น ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวให้ใช้ทรัพยากรอย่างพอดี 7) ด้านวัฒนธรรมภาครัฐควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อาคารบ้านเรือนเก่า เนื่องจากโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่าทำนั้น ยังเป็นบ้านเรือนที่มีสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล ตลอดจนการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา 8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการจัดโครงการพัฒนาศักยภาพให้แก่ชาวบ้านท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ โดยจัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวอบรมให้ความรู้กับคนในชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการให้บริการ และยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์

ของชุมชน 9) ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ควรมีการจัดประชุมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อกำหนดกฎ กติกา และการทำงานร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการโฮมสเตย์ และสามารถแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น 10) ด้านประชาสัมพันธ์ภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุน ด้านการประชาสัมพันธ์โฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง เพื่อให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรมีประเด็นในการอภิปราย ดังนี้

1. บริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

จากการศึกษาพบว่า บริบทและศักยภาพของโฮมสเตย์ในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหารและโภชนาการ 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอัยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้าน 5) ด้านรายการนำเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ 9) ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ 10) ด้านประชาสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นศักยภาพของโฮมสเตย์ ที่เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎี ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับการพัฒนาโฮมสเตย์นั้น เป็นเพราะว่ากระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557 : 12) ได้มีการกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ไว้ 10 ด้านอย่างชัดเจนนั้น ส่งผลให้ผู้ประกอบการได้นำมาเป็นแนวทางเพื่อการค้าดำเนินงานในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรุ่งอรุณ ศุภกฤตนันต์ (2553 : 137-138) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาศักยภาพและความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวของที่พักแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาโฮมสเตย์บ้านลาดสมดี ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของโฮมสเตย์ ประกอบด้วย 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหาร 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอัยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้าน 5) ด้านรายการนำเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 7) ด้านรายได้เสริมและการเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภัคศิษฐ์ ชัยชนะเจริญ (2559 : 85-89) ได้ศึกษาเรื่อง มาตรฐานโฮมสเตย์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกที่พักของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า มาตรฐานโฮมสเตย์ มี 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่พัก 2) ด้านอาหารและโภชนาการ 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านอัยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิก 5) ด้านรายการนำเที่ยว 6) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน 9) ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ 10) ด้านการประชาสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

จากการศึกษา พบว่าแนวทางการพัฒนาโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วม 3 ส่วน คือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และคนในชุมชน ในการวางแผนการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ และตัดสินใจร่วมกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินงานและทำงานร่วมกัน รวมทั้งประเมินผลให้สำเร็จตามเป้าหมายสอดคล้องกับตรรกะนี้ เอมพันธุ์ (2550 : 26) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านบัวสายโฮมสเตย์ อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่าการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ภาครัฐ เอกชน และชุมชนมีส่วนร่วม นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล โดยมีการประชุมวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน รวมไปถึงการตัดสินใจทำแผน/โครงการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ของชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

จากผลการศึกษา พบว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ควรมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในชุมชน โดยส่งเสริมการทำนุบำรุงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนไว้ เนื่องจากสถาปัตยกรรมเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกและสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ รวมถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนภาครัฐควรมีการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ป้ายบอกเส้นทางไปโฮมสเตย์แต่ละหลังที่อยู่ภายในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึง

โฮมสเตย์ได้ง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้น และภายในชุมชนควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความหลากหลาย อีกทั้ง ควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ แสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการอบรมให้แก่เจ้าของบ้านในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีอัธยาศัย และการบริการที่ดี เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2557 : 34) กล่าวว่าในด้านการจัดกิจกรรมที่พิกัดสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ควรที่จะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งในรูปแบบของกลุ่ม/ชุมชน/ชมรม/สหกรณ์ ซึ่งสมาชิกและคนในชุมชนจะต้องมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในด้านการจัดการต่าง ๆ นี้ด้วย โดยเฉพาะในเรื่องของด้านที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤตยา เตยโพธิ์ (2559 : 136-141) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวทางการพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ ระบบนิเวศรอบ ๆ อาณาบริเวณ มีการปรับปรุงระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ท้องน้ำ อาคาร ที่พักใช้ประโยชน์ ป้ายข้อมูลภายในพื้นที่ บุคคลที่ให้ข้อมูลด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยวภายนอก ได้แก่ ร้านอาหาร ถนน ป้ายบอกทางแหล่งธรรมชาติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีความเหมาะสม

การพัฒนาโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อาคารเก่า วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน โดยคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ควรใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกธรรมชาติ ให้คำนึงถึงความเพียงพอและมีประสิทธิภาพ อนุรักษ์ และคงอัตลักษณ์เดิมของท้องถิ่นไว้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ตั้งที่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2552 : 5) ได้กล่าวว่าโฮมสเตย์เป็นที่พิกัดสัมผัสวัฒนธรรมชนบท หมายถึง การจัดสรรพื้นที่บ้านที่พัก เพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยคงความเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมประจำถิ่น ภายใต้ศักยภาพและการยอมรับของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งหากมีการวางแผนที่ดีจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านบวกทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2555 : 2-3) ได้กล่าวถึงโฮมสเตย์ว่าถือเป็นกิจกรรมท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตด้วยความเต็มใจ พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหาร การนำเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม การจัดกิจกรรมที่พิกัดสัมผัสวิถีชีวิตชนบทหรือโฮมสเตย์ จึงเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนร่วมคิด ทำงานร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนเป็นหลัก และสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2554 : ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัย 4 ของการดำรงชีวิต แต่ก็เป็นเรื่องของการพักผ่อนหย่อนใจเป็นนันทนาการ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในการเสริมคุณภาพชีวิต เพราะการท่องเที่ยวถือเป็นการผ่อนคลายความเครียด พร้อม ๆ กับได้ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ได้เห็นความสวยงาม ได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากที่เคยได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย

จากความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านพักแบบโคโลเนียล ภายในชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า รวมถึงประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน และโฮมสเตย์บ้านสิงห์ท่า ยังมีสภาพแวดล้อม ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทำให้นักท่องเที่ยวที่สนใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน และพัฒนาศักยภาพโฮมสเตย์เพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เทศบาลเมืองยโสธร สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา ยโสธร สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รวมถึงชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร ได้มีการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยการดำเนินการจัดตลาดต้องชมถนนคนเดินขึ้น โดยที่คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมร่วมจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง อาหารและของที่ระลึกท้องถิ่น ร่วมการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดยโสธร การแสดงดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง เป็นแหล่งเรียนรู้ ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้ง ชุมชนมีโฮมสเตย์ไว้สำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดยโสธร โดยคำนึงถึงการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนากิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากข้อค้นพบนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดเห็นต่อศักยภาพโฮมสเตย์ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัย เพื่อไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ส่งเสริมผู้ให้บริการที่พักโฮมสเตย์ให้มีมาตรฐานตามที่ กรมการท่องเที่ยวกำหนดอย่างต่อเนื่อง

1.2 ควรเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เพราะปัจจุบันย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ยังมีนักท่องเที่ยวรู้จักและให้ความสนใจจำนวนน้อย โดยการพัฒนาเว็บไซต์ของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แผ่นพับป้ายสื่อความหมาย ต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและทำให้มีนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

1.3 ชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่ามีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีที่ควรค่าแก่การรักษาไว้ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร เทศบาลเมืองยโสธร ชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร ควรมีการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า และนำเสนอข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงประวัติความเป็นมา เพื่อที่จะได้ตระหนักและเป็นการปลูกฝังให้ คนในชุมชนเห็นคุณค่า และเกิดความหวงแหนที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการโฮมสเตย์ ภายในจังหวัดยโสธรหรือจังหวัดใกล้เคียง ว่ามีการบริหารจัดการกันอย่างไร ข้อดี ข้อเสีย และปัญหาอุปสรรคในการบริหารของแต่ละชุมชน เพื่อนำมาเป็นแนวทาง ในการบริหารจัดการโฮมสเตย์ให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไปให้ประสบผลสำเร็จ

2.2 ควรทำการศึกษาการตลาดของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการวางแผนรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่สนใจในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในระยะยาว

2.3 ควรทำการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ที่มีต่อชุมชนย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เพื่อเป็นการวางแผนและเฝ้าระวังในเรื่องเกิดการผสมกลมกลืนในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ดั้งเดิมของคนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา เตยโพธิ์. (2559). *วัฒนธรรมโฮมสเตย์ : การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2555). *มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย*. สืบค้นเมื่อ 26 กันยายน 2560, จาก <http://www.homestaythai.net/homestay.aspx>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). *ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า*. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2560, จาก <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). *แผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2560, จาก http://thai.tourismthailand.org/tourismthailand_index/th/
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). *Home Stay-ärm Stay*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2555). *การพัฒนานโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปทุมธานี และนนทบุรี*. รายงานโครงการวิจัย. นนทบุรี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฉันทิช วรรณถนอม. (2552). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร. (2559). *สถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวชาวไทยย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า*. ยโสธร: พิมพ์ดีการพิมพ์.

- ชมรมอนุรักษ์มรดกยโสธร. (2560). สถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวชาวไทยย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า. ยโสธร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- ดร.ชนิ เอมพันธ์. (2550). การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กรมการท่องเที่ยว. (2554). เรื่องกำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยวมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2554. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 26ง หน้า 59-63 (31 มกราคม 2555).
- รุ่งอรุณ ศุภกฤตอนันต์. (2553). การศึกษาศักยภาพและความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวของที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ : กรณีศึกษาโฮมสเตย์บ้านลาดสมดี ตำบลกุศกร อำเภอตระการพืชผลจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภัคศิษฐ์ ชัยชนะเจริญ. (2559). มาตรฐานโฮมสเตย์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกที่พักของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว และโรงแรม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานจังหวัดยโสธร. (2560). ข้อมูลสภาพทั่วไปของจังหวัดยโสธร. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2560, จาก <http://www.yasothon.go.th/web/file/menu1.html>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). ยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2551). รายงานสรุปสถานการณ์โรงแรมและการท่องเที่ยวภายในประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- Cohen, J.M. and Uphoff. N.Y. (1981). *Rural Development Participation : Concept and Measures for project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell University.
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities*. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.

แนวทางพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

Guidelines for Potential Development of the Boards of Community Welfare Funds in Kudchap District, Udon Thani Province

อุทัย ประทีป¹ และ ประจัญ กิ่งมิ่งแฮ²
Uthai Pratheep¹ and Prachon Kingminghae²

Received : 24 ก.พ. 2563
Revised : 15 เม.ย. 2563
Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 2) กำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนใน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 3) ประเมินศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี มี 3 ระยะ ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน 398 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 2 กลุ่มเป้าหมาย ประธาน และเลขานุการคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ระยะที่ 3 ประชากร คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมิน ใช้สถิติเชิงพรรณนา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีศักยภาพมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร 2) ด้านความสามารถของบุคคล 3) ด้านการจัดการและเงินทุน และ 4) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน
2. กำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วย 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ จำนวน 9 กิจกรรม 2) ด้านการจัดการและเงินทุนจำนวน 9 กิจกรรม 3) ด้านความสามารถของบุคคลจำนวน 10 กิจกรรม และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร จำนวน 3 กิจกรรม
3. ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน

คำสำคัญ : การพัฒนาศักยภาพ, กองทุนสวัสดิการชุมชน, คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the potential of the boards of community welfare funds in Kudchap District, Udon Thani Province, 2) to determine guidelines to develop the potential of the boards, and 3) to assess the potential of the boards. The research was conducted in 3 phases as follows. In phase 1, the samples were 398 members of the boards of community welfare funds in Kudchap District, Udon Thani Province. The instrument for data collection was a questionnaire. Descriptive statistics for data analysis included percentage, frequency, mean, and standard deviation. In phase 2, the target samples were 17 chairpersons and secretaries of the boards of community welfare funds. The instrument for data collection

¹ นักศึกษาปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

อีเมล: suksankamonchat@gmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹ Master Student Master of Art Program in Development Strategy, Udon Thani Rajabhat University

Email: suksankamonchat@gmail.com

² Lecturer of Education, Master of Art Program in Development Strategy, Udon Thani Rajabhat University

was a semi-constructed questionnaire. In phase 3, the population included 30 members of the boards. The instrument for data collection was an assessment form. Descriptive statistics for data analysis included percentage, frequency, mean, and standard deviation. The results of the research were as follows:

1. The levels of the potential traits of the boards of community welfare funds in a descending order were 1) organization capacity development, 2) individual competence, 3) management and capitals, and 4) structures and work processes.

2. The determined guidelines for potential development of the boards of the community welfare funds were consisted of 1) structures and work processes with 9 activities, 2) management and capitals with 9 activities, 3) individual competence with 10 activities, and 4) organization capacity development with 3 activities.

3. The guidelines for potential development of the boards of community welfare funds were assessed. The result revealed that the appropriateness and the feasibility of the overall guidelines were rated at a high level.

Keywords : Potential Development, Community Welfare Funds, Boards of Community Welfare Funds in Kudchap District

บทนำ

ปัญหาความยากจนและปัญหาหนี้สินของคนไทยกลายเป็นปัญหาเรื้อรัง ส่งผลเป็นลูกโซ่ต่อปัญหาทางสังคมและอาชญากรรมที่นับวันจะมีความรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าในปี 2553 ประเทศไทยมีกำลังแรงงานรวมทั้งสิ้น 38.13 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 63.73 หรือ 24.30 ล้านคน เป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยแรงงานกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับการคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน และในขณะที่อีกด้านหนึ่ง ในปี 2547 เครือข่ายสวัสดิการชุมชนหรือกองทุนสังคมจะ ลดรายจ่ายวันละบาท ซึ่งมีครูชง ยอดแก้วเป็นหัวขบวนไม่รอคอยความหวังจากภาครัฐ เปิดแนวรุกจัดทำสวัสดิการภาคประชาชนของกลุ่มขึ้นมาเอง และดูเหมือนเครือข่ายดังกล่าวเติบโตและขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ประชาชนมีความต้องการสวัสดิการด้านการเสียชีวิต สวัสดิการด้านการเกิดสวัสดิการด้านการกู้ยืม สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย และสวัสดิการด้านสิ่งแวดล้อม โดยได้รับสวัสดิการในปัจจุบัน สวัสดิการที่ต้องการมากที่สุดในปัจจุบันลำดับที่ 1 คือการได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการชุมชน (กฤติญา กิรติโกบมณี และคณิต เขียววิชัย, 2560 : 257)

การพัฒนาศักยภาพ เป็นการพัฒนาความสามารถที่มีพร้อมในตัวของสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการ หรือการเข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น แต่หากกล่าวถึงศักยภาพของบุคคล จะรวมถึง ความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจที่มีความพร้อมจะแสดงในลักษณะวุฒิภาวะของการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างเต็มที่ เช่น ความพอใจที่สนองต่อสิ่งเร้า หรือพอใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งสามารถแยกเป็นองค์ประกอบของศักยภาพในระดับบุคคล ว่ามีวุฒิภาวะทางด้านร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ ตลอดจนประสบการณ์ทางสังคม หรือความรู้เดิม ซึ่งหากมีมากก็จะส่งผลให้เรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย เช่นเดียวกับ วิชุกร กุหลาบศรี ที่สรุปความหมายของศักยภาพระดับบุคคลว่าหมายถึง สภาวะความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ของแต่ละบุคคลที่พร้อมตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แบบมีวิธีการกระทำที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ ตามวุฒิภาวะประสบการณ์ทางสังคม ความรู้เดิม ความสนใจหรือแรงจูงใจ แตกต่างกับ วีรยา เอี่ยมวิบูลย์ ที่กล่าวว่า ศักยภาพของบุคคลหมายถึง การแสดงความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏตามโอกาสที่บุคคลนั้นจะสามารถทำได้ทั้งส่วนบุคคลและระดับองค์การตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ (สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2549: 22)

ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมในอำเภอกุดจับจังหวัดอุดรธานี เปลี่ยนแปลงไป ในด้านสังคมเมืองความเจริญทางด้านวัตถุได้คืบคลานเข้ามาตามกระแสทุนนิยม วัฒนธรรมที่เคยพึ่งพาอาศัยกันและกัน ได้เปลี่ยนแปลงไปก้าวเข้าสู่สังคมยุคใหม่ ภายใต้ความเจริญทางด้านวัตถุถูกซ่อนไว้ด้วยปัญหานับประการ ที่สำคัญปัญหาเหล่านั้นได้ทำลายโครงสร้างทางสังคมที่เคยมั่นคงและยิ่งใหญ่ในอดีตจากรากเหง้าของบรรพบุรุษ เปลี่ยนมาเป็นสังคมที่มุ่งเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การช่วงชิงอำนาจ

ผลประโยชน์ทางการเมือง ทำให้ผู้คนต่างคนต่างอยู่และขาดการรวมเป็นกลุ่มผู้นำทางด้านสังคม พร้อมกับผลพวงจากสภาพธรรมชาติได้เปลี่ยนไป เช่น ภัยจากธรรมชาติ ฝนแล้งฝนทิ้งช่วง ในบางพื้นที่ทำให้ผลผลิตการปลูกลดลงไปตามสภาพฤดูกาล การผลิตต้องเพิ่มทุนที่สูงไม่คุ้มทุน และที่ติดตามมาคือหนี้สิน ได้เปลี่ยนการดำเนินชีวิตจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมครอบครัวกรรมกร ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นได้ปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้านตามลำพัง บางครอบครัวอยู่กับหลานหรืออยู่บ้านคนเดียว ขาดคนดูแลช่วยเหลือ ทั้งบ้านเรือนไปทำงานที่อื่น ขาดความอบอุ่นในครอบครัวปัญหาที่ตามมาก็คือ วัยรุ่นมีแนวโน้มสูบบุหรี่ดื่มสุราเสพยาเสพติด แนวโน้มของปัญหาผลกระทบต่อชุมชนมีเพิ่มขึ้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558 : 1)

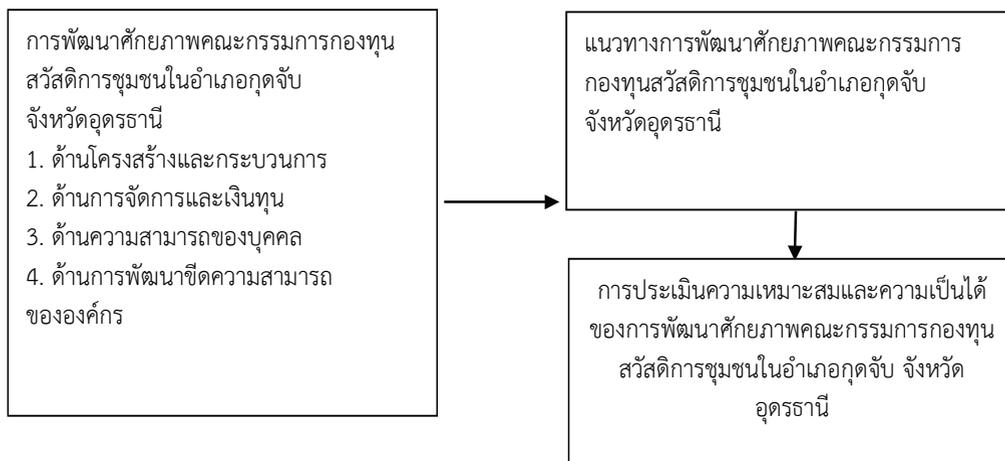
ข้อความดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจจัดทำวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละบาทเทศบาลตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นการต่อยอดคุณค่าของงานสวัสดิการชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของคน การพัฒนาเศรษฐกิจและการแก้ไขปัญหาโดยใช้ปัญญาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน การใช้กระบวนการวิจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้กองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่มีการรวมกลุ่มระดมทุน และบริหารจัดการโดยคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะสวัสดิการชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนตายสามารถขับเคลื่อนได้ การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายชาติ ส่งเสริมสังคมไทยให้เกิดความสมดุลงามมั่นคงและยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อประเมินศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎี ของ ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2550 : 48) และแนวคิดของ อารณัฐ ภูวิทย์พันธ์ (2548 : 54) มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ 2) ด้านการจัดการและเงินทุน 3) ด้านความสามารถของบุคคล 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นำตัวแปรที่จะศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างและกระบวนการ ด้านการจัดการและเงินทุน ด้านความสามารถของบุคคล และด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร มากำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี แล้วนำไปประเมินความเหมาะสม และความเป็นได้การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ประธาน เลขานุการ และกรรมการ 7 กองทุน ในอำเภอภูดัก จำนวนทั้งหมด 61,598 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางของทาโร ยามาเน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% หรือมีความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น 5% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 คน และทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) นำเสนอดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงจำนวนคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี

ลำดับ	ตำบล	จำนวนประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	หมู่ 12 ตำบลภูดัก	9,232	60
2	หมู่ 14 ตำบลปะโค	9,210	60
3	หมู่ 14 ตำบลขอนแก่น	9,511	60
4	หมู่ 14 ตำบลเชียงเพ็ง	9,567	60
5	หมู่ 13 ตำบลสร้างก่อ	9,144	60
6	หมู่ 15 ตำบลเมืองเพีย	12,571	81
7	หมู่ 8 ตำบลตาลเสี้ยน	2,363	17
	รวม	61,598	398

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ 2) ด้านการจัดการและเงินทุน 3) ด้านความสามารถของบุคคล และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ถึงประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนอำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ชื่อเรื่องการวิจัย วัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ การเก็บข้อมูลที่เป็นความลับ การนำเสนอผลการวิจัยโดยภาพรวม รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้แทนกรรมการ และสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละเทศบาลตำบลภูดัก อำเภอภูดัก จังหวัดอุดรธานี จำนวน จำนวนสมาชิก 398 คน ในการตอบแบบสอบถาม และส่งแบบสอบถามกลับคืนผู้วิจัย ตลอดจนคำขอบคุณ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยวิเคราะห์ค่าสถิติ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ระยะที่ 2 กำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี

1. **กลุ่มเป้าหมาย** ได้แก่ ประธาน และเลขานุการคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี จำนวนกองทุนละ 2 คน 7 กองทุน รวม 14 คน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2 คน รวมทั้งสิ้น 17 คน

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) ใช้การตั้งแนวคำถาม 5 หัวข้อ และแต่ละข้อมี 5-6 คำถาม ในประเด็นต่าง ๆ พร้อมเปิดกว้างกับประเด็นที่อาจเกิดขึ้นกับการสนทนา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 **ดำเนินการโดยมีหนังสือ** นำ ประกอบด้วย ชื่อและนามสกุล ผู้วิจัย หรือหัวหน้าโครงการวิจัย สถานศึกษา คำชี้แจงเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อเรื่องวิจัย วัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นความลับ

3.2 **ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์** วิธีการถาม จะนั่งคุยกับผู้ให้ข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นกรอบคำถาม โดยเริ่มจากสนทนาทั่วไป และใช้คำถามเพื่อนำเข้าสู่ประเด็น พร้อมทั้งถามรายละเอียดต่าง ๆ ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน โดยพยายามรักษาโครงสร้างของการสัมภาษณ์บนพื้นฐานการสัมภาษณ์ที่ดี คือ มีความรู้ในเรื่องที่ถาม มีความสามารถในการถามคำถาม และการฟัง และมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์กับผู้ตอบ รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ

3.3 **ขออนุญาตจัดบันทึก และบันทึกเทปสัมภาษณ์**

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และทำการตรวจสอบข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลไปตรวจสอบตามเนื้อหา

ระยะที่ 3 ประเมินแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี

1. **ประชากร** ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 คน

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานีเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

3. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ดำเนินการโดยมีหนังสือ นำ ประกอบด้วย ชื่อและนามสกุล ผู้วิจัย หรือหัวหน้าโครงการวิจัย สถานศึกษา คำชี้แจงเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อเรื่องวิจัย วัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นความลับ การนำเสนอผลการวิจัยโดยภาพรวม รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินและส่งแบบประเมินกลับคืนให้ผู้วิจัย ตลอดจนคำขอบคุณ

4. **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยใช้หลักเกณฑ์การประเมินแบบองค์เกณฑ์ นำคะแนนที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วจึงนำเสนอในรูปตารางประกอบคำ กำหนดการยอมรับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ บรรยาย โดยกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย

สรุปผล

จากผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 389 คน จำแนกตามสถานภาพ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 229 คน คิดร้อยละ 57.50 อายุ 51-60 ปี จำนวน 115 คน คิดร้อยละ 28.9 สถานภาพสมรส จำนวน 270 คน คิดร้อยละ 67.9 ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 270 คน

คิดร้อยละ 87.9 และระยะเวลาที่เป็นกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน 5-10 ปี จำนวน 178 ปี คิดร้อยละ 44.70 ระดับศักยภาพ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภออุตุจักษ์ จังหวัดอุดรธานี ภาพรวมมีระดับศักยภาพมาก (\bar{X} = 3.79, S.D. = 0.98) พิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยศักยภาพจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร (\bar{X} = 3.91, S.D. = 0.98) 2) ด้านความสามารถของบุคคล (\bar{X} = 3.77, S.D. = 0.99) 3) ด้านการจัดการและเงินทุน (\bar{X} = 3.68, S.D. = 0.93) และ 4) ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน (\bar{X} = 3.51, S.D. = 1.01)

2. ผลการกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภออุตุจักษ์ จังหวัดอุดรธานี จำนวนทั้งสิ้น 4 ด้าน 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ จำนวน 9 กิจกรรม ได้แก่ 1.1) กิจกรรมการจัดทำฐานข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ขององค์กร 1.2) กิจกรรมการประเมินและตรวจสอบประสพการณ์และข่าวสารความรู้ที่ไม่ถูกต้องของผู้ปฏิบัติ 1.3) กิจกรรมการสอน การติวเข้ม การเป็นพี่เลี้ยงให้เพื่อนร่วมงาน และการพูดคุยอย่างเปิดเผยกับเพื่อนร่วมงาน 1.4) กิจกรรมการเขียนรายงาน และการเตรียมรายงานให้กับเพื่อนร่วมงาน 1.5) กิจกรรมการให้ข้อเสนอแนะและข้อสังเกตอย่างเปิดเผยที่เป็นประโยชน์ แก่เพื่อนร่วมงาน 1.6) กิจกรรมการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการเขียนลำดับขั้นตอนของการทำกิจกรรม ในการปฏิบัติงาน 1.7) กิจกรรมการจัดทำหนังสือคู่มือการปฏิบัติงานในระหว่างที่กำลังทำงานในกระบวนการพัฒนาและปรับปรุงงาน 1.8) กิจกรรมการใช้ฐานข้อมูลความรู้ที่มีอยู่ในการทำกิจกรรมหรือภารกิจต่าง ๆ 1.9) กิจกรรมการผลิตสื่อสำหรับถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่สมาชิก 2) ด้านการจัดการและเงินทุนจำนวน 9 กิจกรรม ได้แก่ 2.1) กิจกรรมการจัดทำเอกสารการรับ-จ่ายเงิน ที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ 2.2) กิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับเอกสารหลักฐานการจ่ายเงินที่ถูกต้อง 2.3) กิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับบัญชีรับ-จ่ายเงินสนับสุนนต่าง ๆ 2.4) กิจกรรมให้ความรู้ในการจัดเก็บหลักฐานการเงิน 2.5) กิจกรรมอบรมการบันทึกรายการข้อมูลการจ่ายเงินและรายงานการใช้จ่ายเงิน 2.6) กิจกรรมอบรมการบริหารจัดการด้านการเงิน 2.7) กิจกรรมการจัดทำคู่มือการจัดการด้านการเงิน 2.8) กิจกรรมอบรมการเปิดบัญชีเงินฝากธนาคาร การถอน-ฝากเงิน 2.9) กิจกรรมการอบรมการวางแผนลงทุน เพื่อดำเนินกิจกรรมนอกเหนือจากได้เงินสวัสดิการชุมชน เช่น เงินดอกเบี้ยยืมจากบัญชีธนาคาร เงินหรือรายรับอื่น ๆ 3) ด้านความสามารถของบุคคล จำนวน 10 กิจกรรม ได้แก่ 3.1) อบรมผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำในดวงใจ สำรวจภาวะผู้นำของตนเอง 3.2) กิจกรรมการสร้างทีมงานที่เป็นเลิศ 3.3) กิจกรรมสัญญาใจเพื่อความสำเร็จในการทำงาน 3.4) กิจกรรมการฝึกระดมสมองอย่างอิสระ 3.5) กิจกรรมทัศนคติเชิงบวกที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน 3.6) กิจกรรมร่วมกำหนดวินัยในการทำงาน 3.7) กิจกรรมร่วมกำหนดพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในการทำงาน 3.8) กิจกรรมการมีส่วนร่วมกำหนดหลักการและค่านิยมที่ดีในการทำงาน 3.9) กิจกรรมการประเมินตนเอง ระบุปัญหาและอุปสรรควิธีการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 3.10) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ด้วยการรักษาระเบียบวินัยในการทำงาน และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร จำนวน 3 กิจกรรม ได้แก่ 4.1) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการศึกษาดูงานจากองค์กรที่ประสบความสำเร็จ 4.2) กิจกรรมการส่งเสริมให้คณะกรรมการได้พัฒนาความสามารถด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 4.3) กิจกรรมการสร้างเครือข่ายคู่พัฒนาต่าง ๆ

3. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภออุตุจักษ์ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.94, S.D. = 0.79) พิจารณารายด้าน 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ (\bar{X} = 4.06, S.D. = 0.96) 2) ด้านการจัดการและเงินทุน (\bar{X} = 3.97, S.D. = 0.73) 3) ด้านความสามารถของบุคคล (\bar{X} = 3.87, S.D. = 0.71) และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร (\bar{X} = 3.89, S.D. = 0.72) และผลการประเมินความเป็นไปได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.99, S.D. = 0.80) พิจารณารายด้าน 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ (\bar{X} = 4.07, S.D. = 0.75) 2) ด้านการจัดการและเงินทุน (\bar{X} = 3.93, S.D. = 0.79) 3) ด้านความสามารถของบุคคล (\bar{X} = 3.96, S.D. = 0.78) และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร (\bar{X} = 4.00, S.D. = 0.86) เมื่อนำเอาค่าเฉลี่ยที่ได้จากการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ไปเทียบกับเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ คือ ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 39) พบว่า ผลการประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกด้าน จึงถือว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภออุตุจักษ์ จังหวัดอุดรธานี สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลการศึกษาวิจัยที่ค้นพบที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทาง การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุตุจับ จังหวัดอุดรธานี ดังนี้

1. ผลการศึกษาพบว่าศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุตุจับ จังหวัดอุดรธานี คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการทำงานขององค์กรจะยินยอมให้คนในองค์กรได้ใช้ศักยภาพหรือสติปัญญาระดับบุคคลอย่างเต็มที่ หรือไม่จะเป็นเครื่องชี้วัดกับการปฏิบัติงานในองค์กรเองว่ามีผลงานสูงหรือต่ำ เพราะระดับองค์กรจำเป็นที่จะต้องมีการบริหาร หรือวัฒนธรรมในการส่งเสริมบุคคลในองค์กรได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะตา พิศาลบุตร และ คณะ (2559 : 1315-1326) ซึ่งศึกษาเรื่องแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรด้านการพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรมนุษย์ พบว่า แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรมี 3 ขั้นตอน 1) การพัฒนาระบบศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรที่ต้องการเพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายและพันธกิจขององค์กร 2) การสำรวจและวิเคราะห์ความสามารถของบุคลากร 3) เสนอแนะแนวทางและวิธีการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุจิตรา ธนานันท์ (2550 : 78) ที่ระบุว่าศักยภาพของพนักงานในแต่ละระดับหรือตำแหน่งงาน (Managerial Competency) ถือว่าเป็นความสามารถเฉพาะตำแหน่งตามระดับความรับผิดชอบ ที่สะท้อนถึงความคาดหวังขององค์กรในมุมมองกว้างและลึกที่ต้องมีก่อนเข้ารับตำแหน่ง

2. ผลการกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน พบว่า 1) การพัฒนาศักยภาพด้านโครงสร้างและกระบวนการ 2) การพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการและเงินทุน 3) การพัฒนาศักยภาพด้านความสามารถของบุคคล และ 4) การพัฒนาศักยภาพด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีบทบาทหน้าที่มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการจัดการตนเอง จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดโครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการด้านการจัดการและเงินทุน เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ การระดมเงินสมทบ (เงินออม) เพื่อนำมาจัดสวัสดิการต่าง ๆ บริหารจัดการเงิน ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีชาวบ้านเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลและองค์กร เนื่องจากหากบุคคลได้รับการพัฒนาศักยภาพจะส่งผลให้องค์กรบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ มาลี โชคดี (2550 : 77-89) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบสุขภาพอำเภอเพื่อดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดอุดรธานี พบว่าการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบอำเภอ (District Health Board : DHB) กระบวนการพัฒนาให้ความสำคัญ กับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ซึ่งจะทำให้เกิดผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง ได้แก่ บุคคลมีความพร้อม มีความรู้ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพมากขึ้น เรียนรู้ความล้มเหลวและเรียนรู้การพัฒนาการทำงานใหม่ มีแรงจูงใจในการทำงาน ปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพมากขึ้น

3. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุตุจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า 1) ด้านโครงสร้างและกระบวนการ 2) ด้านการจัดการและเงินทุน 3) ด้านความสามารถของบุคคล และ 4) ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการประเมินศักยภาพของบุคคลกร เป็นการประเมินการปฏิบัติงานตามโครงสร้างและกระบวนการ ประเมินการจัดการและเงินทุน ประเมินความสามารถของบุคคล และประเมินการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร เพื่อให้ได้คุณภาพของการประเมินที่เชื่อถือได้ การประเมินงานประเมินอย่างถูกต้อง และเสนอผลการประเมินต่อสาธารณะ ของคณะกรรมการของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุตุจับ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2550 : 75) อธิบายว่า การประเมินศักยภาพสามารถทำได้ 4 แนวทาง คือ 1) การที่ผู้ประเมินใช้ดุลพินิจของตนเองในการแยกว่าผู้ถูกประเมินจะอยู่ในระดับใด 2) การที่ผู้ประเมินคนเดียวประเมินโดยการบันทึกพฤติกรรมเด่น ๆ ทั้งด้านบวกและด้านลบของผู้ถูกประเมินไว้เป็นหลักฐานแบบเป็นคะแนนที่ให้ 3) การประเมินแบบหลายทิศทาง คือ การใช้หลายคนมาเป็นผู้ประเมิน ซึ่งอาจเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงและเหนือขึ้นไปหรืออาจเพิ่มเพื่อนร่วมงานด้วย 4) การประเมินแบบ 360 องศา คือ การใช้ผู้ประเมินหลายคน ทั้งผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ลูกค้า และผู้ใต้บังคับบัญชา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวคม เสมา และบุษกร สุขแสน (2562 : 1-17) วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์การบริหารส่วนตำบลโพรงงาม ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหนองทุ่งยั้ง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พบว่า ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาความร่วมมือของประชาชน และองค์การบริหารส่วนตำบลโพรงงาม ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหนองทุ่งยั้ง การประเมินอยู่ในระดับมากทั้งความเป็นไปได้

และความเหมาะสม ผลการประเมินสามารถนำสู่การจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหนองทุ่งยั้ง ตำบลโพรงงาม ผ่านเวที
ประชาคม เพื่อบรรจุเป็นแผนชุมชน แผนพัฒนาประจำปีองค์การบริหารส่วนตำบลโพรงงาม อำเภอหนองหาน ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

กองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ควรเลือกนำเอาการพัฒนาศักยภาพทั้ง 4 ด้าน
มาประยุกต์ใช้และพัฒนาองค์กรดังนี้

1.1 ด้านการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร โดยสนับสนุนให้กรรมการได้เพิ่มพูนความรู้ โดยการศึกษาดูงาน
อบรม และจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรเดียวกัน จากพื้นที่อื่นหรือหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อพัฒนากองทุน
สวัสดิการชุมชน

1.2 ด้านความสามารถของบุคคล โดยจัดกิจกรรม/โครงการ พัฒนาความสามารถของบุคคลอย่างสม่ำเสมอ
เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกระตือรือร้นในการทำงานอยู่เสมอ

1.3 ด้านการจัดการและเงินทุน จัดอบรมให้กับกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนในอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
ในการจัดทำเอกสารการเงิน/การบัญชี และเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นเข้ามาให้คำแนะนำด้านเงินทุน เพื่อให้กรรมการมีความรู้
ความสามารถในการบริหารการเงินขององค์กรได้อย่างคล่องตัว

1.4 ด้านโครงสร้างและกระบวนการทำงาน เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงออกทางความคิด และเข้ามามีส่วนร่วม
ดำเนินงานในการจัดสวัสดิการกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้แก่ มีส่วนร่วมในการสร้างหลักการ อุดมการณ์ของสวัสดิการชุมชน
และเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานขององค์กร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 การพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการทำงานของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 2.2 การจัดการและเงินทุนของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 2.3 การพัฒนาความสามารถของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 2.4 การพัฒนาขีดความสามารถองค์กรของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กฤติญา กิริติกอบมณี และคณิต เขียววิชัย. (2560). รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิผล.

Veridian E-Journal, Silpakom University, 10(2), 252-265.

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2550). *มารู้จัก Competency กันเถอะ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

นวม สมมา และบุษกร สุขแสน. (2562). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์การบริหารส่วนตำบล
โพรงงาม ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหนองทุ่งยั้ง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 7(1), 1-17.*

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปิยะดา พิศาลบุตร และคณะ. (2559). แนวทางการเพิ่มขีดความสามารถขององค์การด้านการพัฒนาสมรรถนะทรัพยากร
มนุษย์. *Veridian E-Journal, Silpakom University, 9(1), 1315-1326.*

มาลี โชคเกิด. (2550). การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบสุขภาพอำเภอเพื่อดูแลสุขภาพ
ผู้สูงอายุจังหวัดอุดรดิตร. *วารสารโรคและภัยสุขภาพ, 11(2), 77-89.*

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). *เอกสารรายงานผลการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดชัยนาท*. กรุงเทพฯ:
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. (2549). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based Learning* (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: ศิริพัฒนาอินเตอร์พรีนธ์.

สุจิตรา ธนานันท์. (2550). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์. (2548). *Competency Dictionary*. กรุงเทพฯ: เอช อาร์ เซ็นเตอร์.

การศึกษาการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 26 จังหวัดมหาสารคาม

The Study of 10th Grade Students Scientific Literacy In the Secondary Education Service Area 26, Mahasarakham Province

จตุรภัทร มาตโสภา¹ และ มนตรี วงษ์สะพาน²
Chaturapat Massopha¹ and Montree Wongsaphan²

Received : 1 พ.ย. 2562

Revised : 1 มี.ค. 2563

Accepted : 2 มี.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 100 คน จาก 4 โรงเรียน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบทดสอบ การรู้วิทยาศาสตร์ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ได้แก่ ร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีระดับการรู้วิทยาศาสตร์ อยู่ที่ระดับ 2 คือร้อยละ 42.30 ซึ่งต่ำกว่าระดับมาตรฐานของ OECD และมีระดับการรู้วิทยาศาสตร์ไม่แตกต่างกันทั้ง 4 โรงเรียน

คำสำคัญ : เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26, การรู้วิทยาศาสตร์, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

Abstract

This research aimed to study and compare scientific literacy of 10th grade students from 4 schools In the Secondary Education Service Area 26, Mahasarakham province. The sample was 100 tenth grade students from the 4 schools who enrolled in the first semester of the academic year 2019. They were selected by multi - stage random sampling method. The research instruments for data collection included scientific literacy test with item objective congruence index (IOC) ranged between 0.67-1.00. The statistics for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and F-test. The findings were as follows: Scientific literacy of 10th grade students was at level 2 or at 42.30 percent which represented lower than standard level of OECD's criterion. There was no significance difference ($p > .05$) in scientific literacy among these students from the 4 schools.

Keywords : The Secondary Education Service Area 26, Scientific Literacy, Grade 10 Student

บทนำ

ในอดีตจนถึงปัจจุบันเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์คือการส่งเสริมการรู้วิทยาศาสตร์ (Scientific literacy) ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนทุกคนสามารถดำรงชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมที่เต็มไปด้วยอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ได้ (OECD, 2013 : 3) การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทั้งด้านการทำงาน การศึกษา เกิดการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพและสะดวกสบายมากขึ้นและเพื่อเป็นการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ รัฐบาลจึงได้วางนโยบาย

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อีเมล: Massopha@gmail.com

² อาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Master Student Program in Teaching of Science and Mathematics, Faculty of Education, Mahasarakham University, Email: Massopha@gmail.com

² Lecturer in Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Mahasarakham University

การพัฒนาของประเทศให้มีความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน โดยการเติมเต็มด้วยวิทยาการ นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัยและพัฒนา (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560 : 1)

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานแกนกลาง ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 ที่มีการปรับปรุงทั้งมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในประเทศและระดับโลกเหมาะสมกับยุคสมัยและให้เป็นตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการขับเคลื่อนประเทศไทยที่เรียกว่าไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งจำเป็นต้องสร้างกำลังคนที่มีความเข้มแข็งในองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ทั้งในด้านเนื้อหาสาระและด้านกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องเปลี่ยนจากเชิงรับไปสู่เชิงรุก ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องสืบเสาะแสวงหา และสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์จริง จากการลงมือปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น การเรียนเชิงรุกจึงส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 3) จึงกำหนดให้การรู้วิทยาศาสตร์เป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาวิทยาศาสตร์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Yuenyong & Narjaikaw, 2009 : 335)

การรู้วิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับยุคสมัยในปัจจุบันเพราะการรู้วิทยาศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เป็นรากฐานสำคัญของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถในการคิดตัดสินใจ ตระหนักถึงปัญหาของวิทยาศาสตร์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการประชาธิปไตย (Lin & Mintzes, 2010 : 8) เป็นกุญแจสำคัญหรือเป้าหมายหลักของการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในโลกปัจจุบัน เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในอนาคต การรู้วิทยาศาสตร์ยังเป็นสมรรถนะหนึ่ง ที่โครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ หรือ PISA ใช้ในการประเมินคุณภาพการศึกษาแต่ละประเทศว่าได้เตรียมความพร้อมให้กับประชาชนสำหรับการใช้ชีวิตและการมีส่วนร่วมกับสังคมในอนาคตเพียงพอหรือไม่ เน้นประเมินความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และการใช้ความรู้ในการระบุประเด็นปัญหาเพื่อหาความรู้ใหม่ อธิบายปรากฏการณ์ และตัดสินใจเรื่อง ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์บนพื้นฐานของประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์ ตระหนักว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยทำให้เกิดสิ่งใหม่ตลอดจนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างไร รวมถึงเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในงานวิทยาศาสตร์และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Sadler & Zeidler, 2009 : 2) สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2551 : ออนไลน์) กล่าวว่าจุดเน้นของ PISA คือให้ความสำคัญกับศักยภาพของนักเรียนในการใช้วิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในชีวิตจริง ในอนาคต เพื่อจะศึกษาว่าเยาวชนวัยจบการศึกษามักจะสามารถเป็นประชาชนที่รับรู้ประเด็นปัญหา รับสารระ ข้อมูล ข่าวสาร และสามารถตอบสนองอย่างไร อีกทั้งเป็นผู้บริโภคที่ฉลาดเพียงใด ซึ่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการรู้วิทยาศาสตร์ โดยเน้นเกี่ยวกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยาศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยมุ่งไปที่ความสามารถของประชาชนให้เข้าใจคำถามและปัญหาที่สามารถตรวจสอบผ่านกระบวนการวิทยาศาสตร์การระบุหลักฐาน หรือข้อมูลที่ใช้ในการสืบเสาะ รวมไปถึงการให้คำอธิบายที่มีเหตุผล โดยอ้างอิงข้อมูลเชิงประจักษ์หรือหลักฐาน มีการสื่อสาร อธิบายประเด็นที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์รวมถึงเข้าใจหลักการและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ (Yuenyong & Narjaikaw, 2009 : 331) กรอบโครงสร้างการประเมินผลของ PISA ประเทศไทยจึงครอบคลุมแง่มุมต่าง ๆ ต่อไปนี้ 1) บริบทของวิทยาศาสตร์ 2) ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ 3) สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ 4) เจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ การประเมินของ PISA จะเน้นการประเมินในด้านสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นด้านที่นักเรียนแสดงออกได้ถึงการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560 : 1) ประกอบด้วยการใช้ความรู้วิทยาศาสตร์ในสามด้านหลัก ๆ ได้แก่ การระบุประเด็นทางวิทยาศาสตร์ (Identifying Scientific Issues) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ (Explain Phenomena Scientifically) และการใช้ประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์ (Using Scientific Evidence)

จากผลการประเมินการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ หรือ PISA นักเรียนไทยยังคงมีการรู้วิทยาศาสตร์ไม่เป็นที่น่าพอใจ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000, 2003, 2006, 2009 2012 และ 2015 พบว่านักเรียนไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านการรู้วิทยาศาสตร์ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยมาตรฐาน OECD อยู่หนึ่งระดับที่ได้กำหนดไว้ที่ 501 คะแนน โดยนักเรียนไทยได้คะแนนการรู้วิทยาศาสตร์เฉลี่ย 436, 429, 421, 425, 444 และ 421 ตามลำดับ และมีแนวโน้มคะแนนโดยรวมจะลดต่ำลงอย่างต่อเนื่อง (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560 : 72 - 89) แสดงให้เห็นถึงคุณภาพการศึกษาไทย ที่นักเรียนขาดกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถพัฒนาวิธีการคิดเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560 : 2) และอาจไม่เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่ตั้งเป้าหมายให้เด็กไทยมีคะแนน PISA อยู่ในระดับมาตรฐานสากลหรือระดับค่าเฉลี่ยของประเทศ OECD (สำนักงาน

เลขที่การสภากาการศึกษา, 2560 : 10) ด้วยเหตุนี้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในโรงเรียน จึงจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง พัฒนา และยกระดับจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ไปสู่การรู้วิทยาศาสตร์ (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.), 2561: 2)

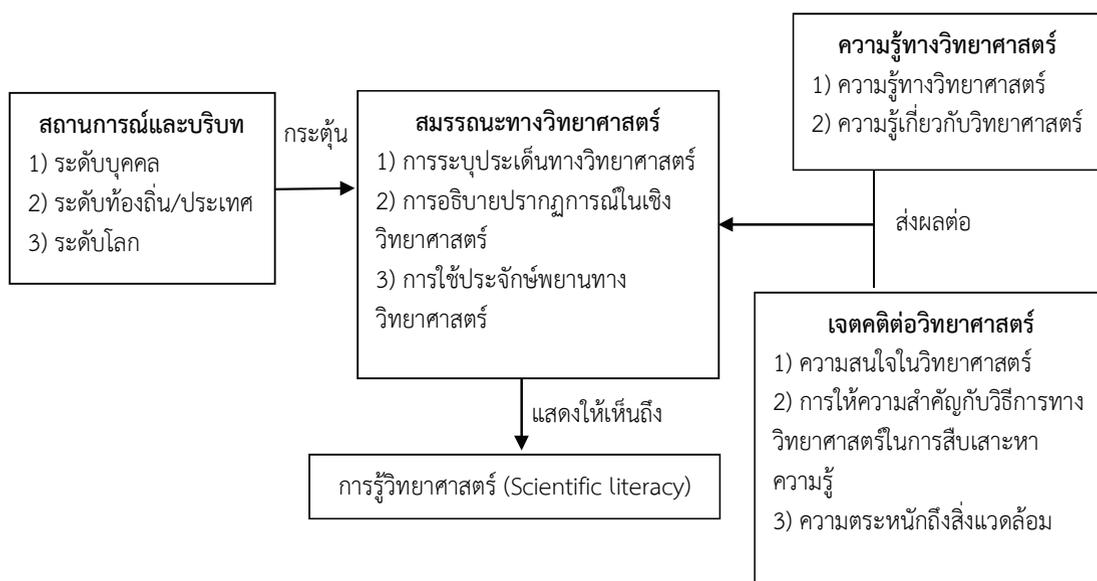
จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและเปรียบเทียบการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการรู้วิทยาศาสตร์

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดการศึกษาการรู้วิทยาศาสตร์ ตามกรอบการประเมินการรู้วิทยาศาสตร์ที่ปรับปรุงแบบทดสอบจากโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ หรือ PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2555 : 23-104) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อนำคะแนนที่ได้เทียบกับระดับการรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ว่าผู้สอนได้เตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในการดำรงชีวิตในอนาคตมากน้อยเพียงใด และใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการรู้วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันรวมถึงเป็นแนวทางในการวิจัยในชั้นเรียนต่อไป โดย PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2560 : 21) กล่าวว่า การรู้วิทยาศาสตร์ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ สมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เจตคติต่อวิทยาศาสตร์ สถานการณ์และบริบท โดยการประเมินจะเน้นประเมินการรู้วิทยาศาสตร์ ในด้านสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ได้แก่ 1) การระบุประเด็นทางวิทยาศาสตร์ 2) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ 3) การใช้ประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์ เนื่องจากนักเรียนที่มีการรู้วิทยาศาสตร์จะแสดงออกถึงด้านสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ตามกรอบการประเมินการรู้วิทยาศาสตร์ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบการประเมินการรู้วิทยาศาสตร์

ดัดแปลงจาก : PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2560 : 21)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2562 จำนวนทั้งสิ้น 4,910 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26, 2562 : ออนไลน์)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม ได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) รวมทั้งสิ้น 100 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 รวบรวมข้อมูลประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2562 จำนวน 35 โรงเรียน ได้จำนวนประชากรทั้งหมด 4,910 คน

ขั้นที่ 2 จำแนกขนาดของโรงเรียนตามเกณฑ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (2562 : ออนไลน์) แบ่งได้ 4 คือโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

ขั้นที่ 3 สุ่มตัวอย่างโรงเรียนโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ได้แก่

โรงเรียนขนาดใหญ่ พิเศษ คือ โรงเรียนผดุงนารี

โรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนบรบือ

โรงเรียนขนาดกลาง คือ โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร

โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ขั้นที่ 4 สุ่มตัวอย่างห้องเรียนของแต่ละขนาดโรงเรียนละ 1 ห้องโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ได้แก่ โรงเรียนผดุงนารี 1 ห้องเรียน 34 คน โรงเรียนบรบือ 1 ห้องเรียน 28 คน โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร 1 ห้องเรียน 24 คน โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ 1 ห้องเรียน 14 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่สายวิทย์ - คณิต ทั้งหมด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบทดสอบการรู้วิทยาศาสตร์ ที่ปรับปรุงจากโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ หรือ PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2555 : 23-104) การประเมินจะเน้นประเมินการรู้วิทยาศาสตร์ ในด้านสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นด้านที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้ถึงการรู้วิทยาศาสตร์ ดังที่ PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2560 : 21) ได้กล่าวไว้ ได้แก่ 1) การระบุประเด็นทางวิทยาศาสตร์ 2) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ 3) การใช้ประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้สร้างด้านละ 10 ข้อ รวมจำนวน 30 ข้อ ลักษณะของข้อสอบเป็นแบบปรนัยจำนวน 4 ตัวเลือก แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์นำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อพิจารณาความถูกต้องของเนื้อหา นำมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบว่าแบบทดสอบมีค่า IOC ระหว่าง 0.67-1.00 ได้จำนวน 20 ข้อ ประกอบด้วย 1) การระบุประเด็นทางวิทยาศาสตร์ จำนวน 6 ข้อ 2) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ จำนวน 7 ข้อ และ 3) การใช้ประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์ จำนวน 7 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนผดุงนารี โรงเรียนบรบือ โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ รวมนักเรียนทั้งสิ้น 100 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่สายวิทย์-คณิต ทั้งหมดทำแบบทดสอบการรู้วิทยาศาสตร์จำนวน 20 ข้อ โดยกำหนดเวลาในการทำแบบทดสอบ 1 ชั่วโมง

3.2 นำข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า F (F-test)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำคะแนนจากแบบทดสอบการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การทดสอบค่า F (F-test) และเทียบค่าร้อยละคะแนนที่ทำได้กับเกณฑ์การรู้วิทยาศาสตร์ของ PISA ปี 2015 โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560 ก: 59 - 60) ดังนี้

ทำคะแนนได้ร้อยละ 25.00 ถึง 36.99 เท่ากับที่ระดับ 1 หมายถึง นักเรียนสามารถใช้ความรู้ด้านเนื้อหา และกระบวนการสามัญเพื่อเลือกบอกคำอธิบายของปรากฏการณ์วิทยาศาสตร์อย่างง่าย ที่ต้องการการคิดไม่มาก สามารถทำการสำรวจตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นแบบแผน ที่มีตัวแปรไม่เกินสองตัวแปรได้ เมื่อได้รับความช่วยเหลือ สามารถระบุความสัมพันธ์หรือบอกถึงสาเหตุแบบง่ายได้ และแปลความข้อมูลที่เป็นภาพหรือกราฟที่ต้องใช้การคิดเพียงเล็กน้อย สามารถเลือกคำอธิบายหรือข้อมูลที่เห็นได้ชัดเจน จากที่กำหนดมาให้ในบริบทที่คุ้นเคยหรือเกี่ยวข้องตรง ๆ กับชีวิตส่วนตัว ท้องถิ่น หรือโลก

ทำคะแนนได้ร้อยละ 37.00 ถึง 49.99 เท่ากับ ที่ระดับ 2 หมายถึง นักเรียนสามารถดึงเอาความรู้ด้านเนื้อหา จากชีวิตประจำวันและความรู้ด้านกระบวนการพื้นฐาน มาใช้เพื่อบอกถึงคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ ตีความข้อมูล และตั้งปัญหาของเรื่องเพื่อออกแบบการทดลองอย่างง่าย นักเรียนสามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป เพื่อบอกข้อสรุปจากข้อมูลชุดที่ไม่ซับซ้อน นักเรียนที่ระดับ 2 สามารถแสดงว่ามีความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้ หรือวิหาคำความรู้ เพื่อระบุปัญหาที่สามารถตรวจสอบได้โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์

ทำคะแนนได้ร้อยละ 50.00 ถึง 61.99 เท่ากับ ที่ระดับ 3 หมายถึง นักเรียนสามารถใช้ความรู้ด้านเนื้อหาที่ค่อนข้างซับซ้อนขึ้น เพื่อระบุบอกประเด็นหรือสร้างคำอธิบายปรากฏการณ์เชิงวิทยาศาสตร์ที่รู้จักคุ้นเคย ถ้าเป็นสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย นักเรียนสามารถสร้างคำอธิบายที่สมเหตุสมผล โดยอาศัยตัวชี้หน้าที่เหมาะสมบางอย่าง สามารถใช้ความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้หรือความรู้ด้านกระบวนการในการหาความรู้ เพื่อออกแบบและดำเนินการทดลองหาข้อมูลในสถานการณ์ที่มีข้อจำกัดได้ นักเรียนที่ระดับ 3 สามารถแยกแยะอย่างชัดเจนได้ว่าประเด็นใดเป็นวิทยาศาสตร์ (อธิบายได้ มีประจักษ์พยานตรวจสอบได้ตามกระบวนการวิทยาศาสตร์) และประเด็นใดไม่เป็นวิทยาศาสตร์

ทำคะแนนได้ร้อยละ 62.00 ถึง 74.99 เท่ากับที่ระดับ 4 หมายถึง นักเรียนสามารถใช้ความรู้ด้านเนื้อหาสาระที่ยากขึ้น ซึ่งอาจเป็นความรู้ที่บอกไว้ในข้อความหรือเป็นความรู้ที่เรียกคืนออกมาได้เอง เพื่อนำมาใช้สร้างคำอธิบายในเหตุการณ์หรือกระบวนการที่ซับซ้อนมากขึ้นและไม่คุ้นเคยมาก่อน สามารถทำการทดลองเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระมากกว่าสองตัวแปรขึ้นไปในบริบทที่มีข้อจำกัดต่าง ๆ โดยสามารถอธิบายเหตุผลในการออกแบบ การทดลองได้ด้วยความรู้ด้านกระบวนการและความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้ นักเรียนที่ระดับ 4 สามารถแปลความหมายข้อมูลที่มาจากข้อมูลที่มีความซับซ้อนระดับกลาง หรือข้อมูลที่ไม่คุ้นเคยและสร้างข้อสรุปที่สมเหตุสมผลและที่ขยายออกไปไกลกว่าที่ได้จากข้อมูลเฉพาะหน้า

ทำคะแนนได้ร้อยละ 75.00 ถึง 86.99 เท่ากับที่ระดับ 5 หมายถึง นักเรียนสามารถใช้รอบความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นนามธรรมเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ กระบวนการ หรือเหตุการณ์ที่ไม่คุ้นเคยและมีความซับซ้อนมากขึ้น สามารถใช้ความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้ที่มีความซับซ้อนในการประเมิน การออกแบบกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สามารถให้เหตุผลที่เลือกวิธีการทดลองวิธีใดวิธีหนึ่ง และสามารถใช้ความรู้ตามทฤษฎีมาตีความหรือทำนายผล นักเรียนที่ระดับ 5 สามารถประเมินวิธีการสำรวจตรวจสอบของปัญหาที่กำหนดไว้ในเชิงวิทยาศาสตร์ และระบุข้อจำกัดในการแปลความข้อมูลรวมถึงแหล่งที่มา และผลกระทบจากความไม่แน่นอนของข้อมูลทางวิทยาศาสตร์

ทำคะแนนได้ร้อยละ 87.00 ขึ้นไป เท่ากับที่ระดับ 6 หมายถึง นักเรียนสามารถทำการกิจวิทยาศาสตร์ที่ยาก ๆ ได้สำเร็จสมบูรณ์เกือบทุกข้อ นักเรียนสามารถดึงเอาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ กรอบแนวคิดทางวิทยาศาสตร์กายภาพ ชีวภาพ และโลกและอวกาศ มาสัมพันธ์กัน สามารถใช้ความรู้ด้านเนื้อหาด้านกระบวนการ และความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้ในการให้คำอธิบายทางทฤษฎีหรือคาดคะเนปรากฏการณ์ เหตุการณ์ หรือกระบวนการที่ไม่คุ้นเคย หรือทำนายผลของเหตุการณ์ ในการตีความ แปลความข้อมูลและประจักษ์พยาน ก็สามารถแยกแยะสาระที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับข้อมูลออกจากกันได้ และสามารถดึงเอาความรู้ภายนอกเข้ามาใช้กับเรื่องที่เรียนรู้อีกได้ สามารถบอกความแตกต่างของข้อโต้แย้งได้ว่าข้อโต้แย้งใดมีพื้นฐานบนประจักษ์พยานและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ กับข้อใดที่อยู่บนพื้นฐานของความคิดเห็นหรือข้อพิจารณาของผู้อื่น นักเรียนที่ระดับ 6 สามารถประเมินความเหมาะสมของการออกแบบเพื่อการทดลอง การสำรวจตรวจสอบ การเก็บข้อมูลภาคสนาม หรือการจำลองสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ และสามารถให้เหตุผลที่เหมาะสมเพื่อประกอบการตัดสินใจ

สรุปผล

ผลการศึกษารัฐวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนผดุงนารี โรงเรียนบรบือ โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการทดสอบการรัฐวิทยาศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนผดุงนารี โรงเรียนบรบือ โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ

โรงเรียน	ห้องเรียน	จำนวนนักเรียน	ค่าเฉลี่ย	S.D	ร้อยละ	ระดับ SL
โรงเรียนผดุงนารี	1	34	9.98	3.08	49.93	ระดับ 2
โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร	1	24	8.78	3.34	43.93	ระดับ 2
โรงเรียนบรบือ	1	28	8.29	3.16	41.42	ระดับ 2
โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ	1	14	6.78	2.39	33.93	ระดับ 1
โดยภาพรวม	4	100	8.45	2.99	42.30	ระดับ 2

จากตาราง 1 ผลการศึกษารัฐวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมทั้ง 4 โรงเรียน มีค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและร้อยละ การรัฐวิทยาศาสตร์ คือ 8.45, 2.99 และ 42.30 มีระดับการรัฐวิทยาศาสตร์ในระดับที่ 2 โดยมีค่าเฉลี่ยการรัฐวิทยาศาสตร์สูงสุดคือ 9.98 คิดเป็นร้อยละ 49.93

เมื่อเปรียบเทียบการรัฐวิทยาศาสตร์จากผลการทดสอบการรัฐวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 โรงเรียน โดยใช้ค่าสถิติการทดสอบค่า F (F-test) พบว่ามีผลการทดสอบการรัฐวิทยาศาสตร์ แสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบการรัฐวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ โรงเรียนผดุงนารี โรงเรียนบรบือ โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ความแปรปรวน	sum of squares	df	Mean Square	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	31.599	2	15.800	2.089	.130
ภายในกลุ่ม	604.936	80	7.562		
รวม	636.536	82			

จากตาราง 2 แสดงผลการเปรียบเทียบการรัฐวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าจาก 4 โรงเรียนไม่แตกต่างกัน โดยนักเรียนมีการรัฐวิทยาศาสตร์ในระดับที่ 2 ประกอบด้วย ด้านสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 ข้อ ที่แสดงออกได้ถึงการรัฐวิทยาศาสตร์ ได้แก่ 1) การระบุประเด็นทางวิทยาศาสตร์ 2) การอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์ 3) การใช้ประจักษ์พยานทางวิทยาศาสตร์ คือ นักเรียนสามารถดึงเอาความรู้ด้านเนื้อหาจากชีวิตประจำวัน และความรู้ด้านกระบวนการพื้นฐานมาใช้ เพื่อบอกถึงคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ ตีความข้อมูล และตั้งปัญหาของเรื่องเพื่อออกแบบการทดลองอย่างง่าย นักเรียนสามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป เพื่อบอกข้อสรุปจากข้อมูลที่ซับซ้อน นักเรียนจะสามารถแสดงว่ามีความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้หรือวิธีหาความรู้ เพื่อระบุปัญหาที่สามารถตรวจสอบได้โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยพบว่าผลการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 โรงเรียน อยู่ที่ร้อยละ 42.30 ซึ่งเป็นการรู้วิทยาศาสตร์ในระดับที่ 2 เป็นระดับพื้นฐานที่นักเรียนสามารถดึงเอาความรู้ด้านเนื้อหาจากชีวิตประจำวัน และความรู้ด้านกระบวนการพื้นฐานมาใช้ เพื่อบอกถึงคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ ตีความข้อมูล และตั้งปัญหาของเรื่องเพื่อออกแบบการทดลองอย่างง่าย นักเรียนสามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป เพื่อบอกข้อสรุปจากข้อมูลชุดที่ไม่ซับซ้อน มีความรู้เกี่ยวกับการได้มาของความรู้หรือวิหาคำความรู้ เพื่อระบุปัญหาที่สามารถตรวจสอบได้โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามยังคงถือว่าเป็นระดับที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาตรฐานของ OECD ทั้งนี้การที่นักเรียนมีคะแนนการรู้วิทยาศาสตร์ต่ำกว่าระดับมาตรฐานนั้น อาจเป็นเพราะบริบท สภาพแวดล้อมของการจัดการเรียนการสอนยังไม่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้เพียงพอ รวมถึงนักเรียนไม่ได้ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การปฏิบัติทดลองเพียงพอ และขาดการใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนส่วนมากยังเรียนรู้แบบท่องจำ ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เข้ากับสถานการณ์ในชีวิตที่หลากหลาย ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียน เกิดการรู้วิทยาศาสตร์ในระดับที่เป็นมาตรฐาน และนำแนวคิดวิธีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในชีวิตประจำวัน และใช้หลักการคิดอย่างมีเหตุ (DeBoer, 2000 : 15)

จากผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของผลการประเมินการรู้วิทยาศาสตร์ของ OECD ที่พบว่านักเรียนไทย มีคะแนนการประเมินการรู้วิทยาศาสตร์ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยมาตรฐานโดยในปี 2012 และ 2015 นักเรียนมีระดับการรู้วิทยาศาสตร์ในระดับที่ 2 และต่ำกว่ามาตรฐานอยู่ 1 ระดับ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2560 ก : 4) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพุทธิธร บวรณสฤตวงศ์ และคณะ (2560 : 1019-1031) ที่ได้ศึกษาสมรรถนะทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการรู้วิทยาศาสตร์ พบว่านักเรียนมีสมรรถนะอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน OECD เช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้สอนควรเลือกแนวทางการจัดการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ ให้ผู้เรียนมีศักยภาพหรือความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต แข่งขันกับนานาประเทศได้ในอนาคต รวมถึงใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถดำรงชีวิตในสังคมแห่งศตวรรษที่ 21

2. ผลการวิจัยพบว่าระดับการรู้วิทยาศาสตร์ของทั้ง 4 โรงเรียน ไม่แตกต่างกันอาจเป็นเพราะหลักสูตรสถานศึกษามีความใกล้เคียงกัน บริบทของโรงเรียน รวมถึงระยะทางของโรงเรียนไม่ไกลกันมาก อยู่ในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน ดังนั้นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงมีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก ทำให้นักเรียนมีสังคมและวัฒนธรรมและเจตคติทางวิทยาศาสตร์ไม่แตกต่างกัน คือ นักเรียนส่วนใหญ่มองว่าวิทยาศาสตร์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันหรือบริบทของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ จึงขาดแรงจูงใจในการเรียนวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง ส่งผลให้นักเรียนมีการแสดงออกถึงการรู้วิทยาศาสตร์ โดยมีคะแนนที่ใกล้เคียงกันและอยู่ในช่วงระดับการรู้วิทยาศาสตร์ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการเรียนรู้และเจตคติของนักเรียนมิใช่เฉพาะความรู้และทักษะในห้องเรียน แต่รวมถึงส่งเสริมให้นักเรียนเข้าถึงกิจกรรมวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตอย่างกว้างขวาง และท้าทายนักเรียนในด้านอาชีพการงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้วิทยาศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมของนักเรียน (โครงการ PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2561 : 115-116)

ระดับการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ โครงการ PISA ประเทศไทย ในปี 2015 (2561 : 110 -117) ที่ได้มีสรุปเปรียบเทียบคะแนนการรู้วิทยาศาสตร์ตามกลุ่มของโรงเรียนและบริบทของโรงเรียนสรุปได้ว่าการศึกษาที่นักเรียนแต่ละกลุ่มที่มีระดับการรู้วิทยาศาสตร์อยู่ในระดับเดียวกันนั้น มีผลมาจาก เศรษฐกิจ ปัญหาสังคมของพื้นที่ที่มีความใกล้เคียงกัน ทำให้นักเรียนขาดแรงจูงใจและความสนใจในการเรียนวิทยาศาสตร์ ตัวแปรสำคัญ คือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีผลอย่างมากต่อการรู้วิทยาศาสตร์ เพราะนักเรียนส่วนมากไม่เห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์ต่อการประกอบอาชีพในอนาคต นอกจากนี้ความไม่เท่าเทียมของการศึกษา ของแต่ละโรงเรียนในการเรียนวิทยาศาสตร์ ส่งผลต่อระดับการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการศึกษาศึกษาการรู้วิทยาศาสตร์อยู่ในระดับที่ 2 ซึ่งต่ำกว่าระดับมาตรฐาน OECD ครูผู้สอนควรเร่งศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม และเข้ากับสภาพแวดล้อมบริบทของโรงเรียนนำเสนอผลการวิจัยและใกล้ตัวผู้เรียนมาใช้ในการจัดการเรียนรู้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

1.2 ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองรวมถึงกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้เชื่อมโยงแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ที่มีมาใช้ในการสถานการณ์ในชีวิตประจำวันให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้การรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนมีระดับที่สูงขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเพื่อสร้างแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงเจตคติในเชิงวิทยาศาสตร์ที่ตรงกับปรากฏการณ์ในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการรู้วิทยาศาสตร์ เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานของแนวคิดนักเรียนต่อวิทยาศาสตร์

2.2 ควรสำรวจกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่มีบริบท สภาพแวดล้อม และสังคมที่ต่างกัน เพื่อให้ทราบว่ามีความแปรสำคัญอื่น ๆ อะไรบ้าง ที่จะส่งผลต่อการรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- โครงการ PISA ประเทศไทย สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.(2561). *ผลการประเมิน PISA 2015 วิทยาศาสตร์ การอ่าน และคณิตศาสตร์ ความเป็นเลิศและความเท่าเทียมทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : บริษัท ซัคเซสพับลิเคชั่น จำกัด.
- พุทธธีร บุณสดีดวงศ์, สุรีย์พร สว่างเมฆ และปราณี นางงาม. (2560). การสำรวจสมรรถนะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงวิทยาศาสตร์และสมรรถนะการแปลความหมายข้อมูลและประจักษ์พยานในเชิงวิทยาศาสตร์ตามกรอบการประเมินของ PISA 2015 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แห่งหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลกนเรศวร. *วารสารกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 21(1), 1019–1031.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2551). *การรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ กรอบการประเมินผลวิทยาศาสตร์ ของ PISA 2006*. สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/about-pisa/scientific-literacy/>
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2555). *ตัวอย่างข้อสอบการประเมินผลนานาชาติ PISA และ TIMSS วิทยาศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท).
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). *สรุปผลการประเมิน PISA 2015*. สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-8/>
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2560). *ประเด็นหลักและนัยทางการศึกษาจาก PISA 2015: บทสรุปสำหรับผู้บริหาร*. สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/isbn-9786163626011/>
- สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.). (2561). *โครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา Thailand 4.0 ที่เน้น Active learning แบบยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2562, จาก <http://www.matthayom13.go.th/site/files/new/2561/12/910.pdf>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26. (2562). *ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียน สังกัด สพม. เขต 26 (มหาสารคาม)*. สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2562, จาก https://data.boppobec.info/emis/school.php?Area_CODE=101726
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปีกับการบูรณาการสู่แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาจังหวัด*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2562, จาก http://www.ubu.ac.th/web/files_up/03f2017041813215099.pdf

- DeBoer, G. E. (2000). Scientific Literacy: Another Look at Its Historical and Contemporary Meanings and Its Relationship to Science Education Reform. *Journal of Research in Science Teaching*, 37(6), 582-601.
- Lin, S. and Mintzes, J. (2010). Learning argumentation skills through instruction in socio scientific issues: The effect of ability level. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 8(6), 993-1017.
- OECD. (2013). *PISA 2015 Draft science framework*. Paris. Paris: OECD. Retrieved February 5, 2019, from <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisa2015draftframeworks.htm>
- Sadler, T. and Zeidler, D. L. (2009). Scientific literacy, PISA, and socioscientific discourse: Assessment for progressive aims of science_education. *Journal of Research in Science Teaching*, 46(8), 909-921.
- Yuenyong, C. and Narjaikaew, P. (2009). Scientific Literacy and Thailand Science Education. *International Journal of Environmental and Science Education*, 4(3), 335-343.

การสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์ The Self-construction of Organic Farmers

วรรณิต วรวิวัฒน์¹
Warachart Wariwan¹

Received : 10 ม.ค. 2563
Revised : 15 เม.ย. 2563
Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียน โดยทำการศึกษาในพื้นที่ชุมชนนาดี (นามสมมติ) อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงเรื่องเล่า เพื่อการสนทนาเชิงลึกกับชาวนาอินทรีย์ จำนวน 13 คน จากนั้น จึงนำข้อมูลจากการสนทนาสร้างเป็นมโนทัศน์และเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามประเด็นของเรื่องเล่า และนำไปสู่การสร้างความรู้ผ่านเรื่องเล่า

ผลการศึกษาพบว่า ชีวิตการทำงานที่ปรับเปลี่ยนวิถีแบบอินทรีย์นั้น ถูกสร้างผ่านอำนาจ ความรู้ และความจริง เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ อย่างไรก็ตาม ในมิติของการสร้างความเป็นตัวตนนั้น ชาวนาสามารถทำนาอินทรีย์ที่สัมพันธ์ไปกับเงื่อนไขและบริบทของการดำรงชีวิต โดยมีวิธีการเข้าถึงความจริงของความเป็นอินทรีย์ที่แตกต่างหลากหลาย สามารถเลือกสรรวิธีการทำนาอินทรีย์อย่างเหมาะสมภายใต้เป้าหมายทางสังคมว่าด้วยการผลิตอาหารปลอดภัย

คำสำคัญ : ชาวนาอินทรีย์, อำนาจ, เทคโนโลยีแห่งตัวตน

Abstract

The objective of this research was to study the self-construction of organic farmers. This study was a qualitative research through Foucauldian Narrative Approach, done by conducting semi-structured interview and in-depth discussion with 13 organic farmers. This research was held at Nadee Community (assumed name) in Selaphum District, Roi Et Province. The data from the group discussion were created the concept and connected the various concepts together according to the narrative issues and led to knowledge creation through narrative.

The study found that farming life that have changed to organic way was created through the power, knowledge and truth of organic agriculture. However, organic farmers in the dimension of organic self-construction have designed organic farming on relationships with the conditions and contexts of living, and have different ways to access the truth of organic-ness and can choose the suitable organic farming methods under the social goals on safe food production.

Keywords : Organic farmers, Power, Technologies of the Self

บทนำ

แม้การพัฒนาประเทศจะก้าวไปในทิศทางใด สังคมไทยก็เป็นสังคมที่ไม่เคยละทิ้งอาชีพการทำนา และหากมองในแง่ยุคสมัยของการทำนาแล้ว ในอดีตชาวนามีการปลูกข้าวเพื่อการยังชีพและบริโภคในครัวเรือน บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ แต่เมื่อการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (modernization) อาชีพชาวนาถูกผูกโยงกับคุณค่าใหม่ในเชิงการผลิตเพื่อการค้าบนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้การทำนาแบบพอเพียงซึ่งไม่สามารถตอบสนองเป้าหมาย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์สังกัดคณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: warachara@hotmail.com

¹ Assistant professor Dr., Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University, Email: warachara@hotmail.com

ของการพัฒนาได้ จากการผลิตแบบดั้งเดิมที่พึ่งพาธรรมชาติ สู่การจัดการไร่นาแบบเกษตรกรรมสมัยใหม่ (modern agriculture) มีการปรับปรุงกระบวนการผลิตที่เน้นการสร้างผลผลิตให้มีคุณภาพในปริมาณต่อไร่ที่มากขึ้น มีการนำปัจจัยการผลิตที่เรียกว่า “สารเคมี” มาใช้อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่กระบวนการเตรียมดิน การเพาะปลูก และการบำรุงดูแลต้นข้าว ซึ่งผลพวงจากระบบเกษตรกรรมเคมี ทำให้ชาวนาต้องพึ่งพาทั้งองค์ความรู้สมัยใหม่และปัจจัยการผลิตจำพวกปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง สารควบคุม และกำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนมากขึ้นในทุกฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งการลงทุนไปกับการใช้สารเคมีทางการเกษตรก็ทำให้ชาวนามีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันสารเคมียังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวนาและผู้บริโภค และยังก่อความสูญเสียต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

จากปัญหาของระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่/เกษตรกรรมเคมีที่ส่งผลกระทบต่อชาวนาทั้งในด้านต้นทุนการผลิต สุขภาพของตนเองและผู้บริโภค และต่อสิ่งแวดล้อมนี้ แนวคิดทางการเกษตรที่เรียกว่า “เกษตรกรรมอินทรีย์” (organic agriculture) ถูกพัฒนาขึ้นบนฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อันมีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เกิดการปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เพื่อการผลิตอาหารปลอดภัย อันเป็นการปกป้องชีวิตผู้คนและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในห่วงโซ่การผลิตอาหารให้สามารถอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยกันได้ (Kristiansen, Taji and Reganold, 2006 : 12-13) ด้วยหลักการเช่นนี้ จึงทำให้วิถีคิดของเกษตรกรรมอินทรีย์เข้ามาสร้างปฏิบัติการทางการเกษตรในสังคมเกษตรกรรมไทย จนทำให้สังคมชาวนาจำนวนหนึ่งสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต จากการทำนาที่ใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นสู่การทำนาแบบปลอดสารเคมี ที่เรียกว่า “การทำนาอินทรีย์”

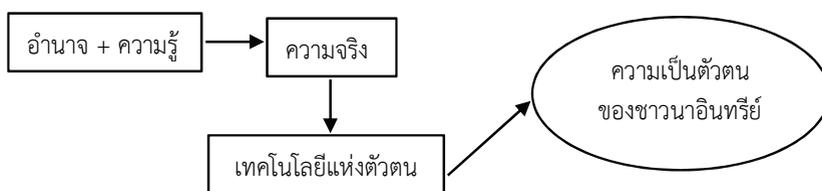
ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากลุ่มคนทำนาอินทรีย์ เพราะเป็นกลุ่มคนที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนวิถีเกษตรอินทรีย์ของสังคมไทย ในฐานะผู้ผลิตอาหารปลอดภัยสู่ผู้บริโภคทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และสังคมประเทศชาติ ซึ่งงานวิจัยนี้จะใช้คำแทนกลุ่มคนที่ทำนาอินทรีย์ว่า “ชาวนาอินทรีย์” (organic farmers) ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามการวิจัยว่า การสร้างตัวตนในความเป็นชาวนาอินทรีย์เกิดขึ้นอย่างไร และเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ บริบท และวิธีการผลิตแบบใด

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์ ในพื้นที่ชุมชนนาดี (นามสมมติ) อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

กรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ มีการนำแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ ว่าด้วยอำนาจ ความรู้ ความจริง และเทคโนโลยีแห่งตัวตน มากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยเป็นการชี้ให้เห็นว่า ระบบความสัมพันธ์ของอำนาจและความรู้ได้สร้างความจริงของการเป็นชาวนาอินทรีย์ โดยชาวนาอินทรีย์มีการสร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน ซึ่งเป็นวิธีการของอัตบุคคลในการเข้าถึงความจริงว่าด้วยความเป็นชาวนาอินทรีย์ โดยการออกแบบวิถีการทำนาที่สัมพันธ์ไปกับบริบทและเป้าหมายของการดำรงชีวิต จนนำไปสู่การสร้างความเป็นตัวตนในวิถีนาอินทรีย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์นี้ ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีวิทยาเรื่องเล่าแนวฟูโกต์เตียน (Foucauldian Narrative Approach) ซึ่งเกิดจากการปรับปรุงความคิดทางการวิจัยที่พัฒนาวิธีการศึกษาเรื่องเล่าในแบบชีวประวัติ (biography) และอัตชีวประวัติ (auto-biography) ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์ของบุคคลในแบบวงศ์วาน (genealogy) มาเป็นวิธีการศึกษาที่ประยุกต์ความคิดของฟูโกต์ (Foucault) เข้ามาใช้ในการศึกษาเรื่องเล่า ดังนั้นเรื่องเล่าแนวฟูโกต์เตียน จึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (relation of power) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจหลัก

ของความคิดแบบพุทโธ โดยวิเคราะห์ไปที่การมีปฏิสัมพันธ์ต่อเทคโนโลยีแห่งตัวตน (technologies of the self) (Tamboukou, 2013 : 90-94) ซึ่งมนุษย์เป็นผู้ปฏิบัติต่อร่างกาย จิตวิญญาณ ความคิด และกำกับวิถีทางดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นวิธีการที่เกิดขึ้นโดยตัวเองหรือได้รับความช่วยเหลือจากอื่น เพื่อเปลี่ยนผ่านตัวเองไปสู่ความสุข ความบริสุทธิ์ ความสมบูรณ์ การมีปัญญา และความยั่งยืน (Foucault, 1988a :17-18) โดยเทคโนโลยีแห่งตัวตนซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์นี้ จึงมิใช่การปฏิบัติที่ปราศจากข้อกำหนด หลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐาน แต่ทุกวิถีปฏิบัติอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือแบบแผนของอำนาจ (form of power) (Foucault, 1983 : 212) ที่สร้างกรอบหรือแบบแผนการนำทางแห่งการปฏิบัติต่าง ๆ (a conduct of conduct) (Foucault, 1980 : 133) ดังนั้นการศึกษาการสร้างความเป็นตัวตนของชาวอนาธิปไตย จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแง่ที่ทำให้เกิดการกระบวนกรปฏิบัติต่อชีวิตหรือการจัดการชีวิตการทำอนาธิปไตยของชาวอนาธิปไตย ซึ่งเป็นผู้กำหนด ผู้เลือกสรรวิธีการทำอนาธิปไตยอย่างเหมาะสมและสอดคล้องไปกับความต้องการและความจำเป็นในชีวิตของตน จนนำไปสู่การสร้างความเป็นตัวตนบนแนวทางการทำอนาธิปไตยและการเป็นชาวอนาธิปไตยของตนเองได้

1. สนามการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยใช้แนวคิด/ทฤษฎีเข้ามากำหนดสิ่งที่ต้องการศึกษา (theoretical base) หรือเป็นแนวทางในการเลือกสนามการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก จึงทำให้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษากระบวนกรสร้างความเป็นตัวตนของชาวอนาธิปไตย ณ ชุมชน “นาดี” (นามสมมติ) ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยชุมชนแห่งนี้ มีการทำอนาธิปไตยเป็นระยะเวลา มากกว่า 10 ปี มีการปรับเปลี่ยนวิถีการทำซึ่งไม่เพียงแต่การลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อดูแลสุขภาพของตนเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาวิถีการทำอนาธิปไตยสู่การพึ่งพาตนเองทั้งในกระบวนกรผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต และการขายผลผลิตตามความจำเป็นในการดำรงชีวิต โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ที่ร่วมสนทนาเพื่อสร้างความรู้ผ่านเรื่องเล่า จำนวน 13 คน ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (purposive sampling) และแบบบอกต่อ (snowball sampling) โดยคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำอนาธิปไตยจนสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองโดยไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรในการทำนาโดยสมบูรณ์ ซึ่งการกำหนดจำนวนของผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ เป็นไปตามความเพียงพอของข้อมูลต่อการวิเคราะห์ที่สามารถตอบคำถามการวิจัย และเป็นไปตามหลักเกณฑ์ความเพียงพอของข้อมูลตามแนวทางการศึกษาของทฤษฎีฐานราก (grounded theory) ซึ่งมีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักโดยประมาณ 12-15 คน ซึ่งการอ้างอิงแนวทางการศึกษาของทฤษฎีฐานรากนี้ ก็เป็นผลมาจากการที่ผู้วิจัยได้นำวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของทฤษฎีฐานรากมาใช้ในการสร้างประเด็นของเรื่องเล่า (Bold, 2012 : 141) จึงทำให้ความเพียงพอของข้อมูลผ่านการศึกษาเรื่องเล่าแนวพุทโธเดียน มีความเชื่อมโยงไปกับการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักตามแนวทางของทฤษฎีฐานรากด้วยเช่นกัน

2. การเข้าถึงเรื่องเล่า

“การเข้าถึงเรื่องเล่า” หรืออีกนัยยะหนึ่งคือ “การเก็บรวบรวมข้อมูล” ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นกระบวนกรสื่อสารระหว่างกันของชาวอนาธิปไตยและนักวิจัยเพื่อสร้างความรู้ในงานวิจัย ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว การเข้าถึงเรื่องเล่าสามารถเกิดขึ้นในหลากหลายช่องทาง เช่น การสนทนา การจดบันทึกประจำวัน จดหมาย ภาพเขียน หรือแม้แต่การเขียนประวัติชีวิตของตนเองผ่านหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ก็สามารถนำไปสู่การศึกษาเรื่องเล่าได้ (Savin-Baden and Niekerk, 2007 : 463) แต่ผู้วิจัยได้เลือกแนวทางการสนทนา (Dialog) เพราะเห็นว่า เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการเข้าถึงเรื่องเล่า ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ได้เป็นเพียงวัตถุแห่งการศึกษา แต่เป็นผู้สร้างความรู้ร่วมกับนักวิจัยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในกระบวนกรสนทนา โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เล่าเรื่องได้สะท้อนประสบการณ์อย่างเป็นอิสระ และนักวิจัยทำหน้าที่ในการเอื้ออำนวยให้เกิดประเด็นของเรื่องเล่า ทำให้ผู้เล่าเกิดกระบวนกรสะท้อนคิดและการตีความตนเองผ่านประสบการณ์ ทั้งนี้ จะทำให้ผู้เล่าซึ่งเป็นชาวอนาธิปไตยได้จัดระเบียบประสบการณ์ของตนเอง มีการสร้างคุณค่า ความหมาย และตัวตน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่า

ข้อมูลที่เกิดจากกระบวนกรสนทนาซึ่งนักวิจัยได้ทำการสื่อสารและแลกเปลี่ยนทัศนะต่าง ๆ กับชาวอนาธิปไตย จนทำให้การวิจัยได้ตัวบทของเรื่องเล่า (narrative texts) ซึ่งเป็นคำพูดและประโยคที่เชื่อมโยงกันในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสนทนานั้น ผู้วิจัยจะนำตัวบทมาแยกย่อยและจัดการข้อมูลหรือนำมาถอดเป็นข้อมูลของเรื่องเล่า (narrative data) เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และตีความต่อไป โดยกระบวนกรวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่าได้เลือกใช้แนวทางการวิเคราะห์ประเด็นของเรื่องเล่า (narrative thematic analysis) ซึ่งให้ความสำคัญกับวิเคราะห์ประสบการณ์ (experience) ของผู้เล่าที่เกิดขึ้นบนความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม (contexts) นั้น ๆ ซึ่งนักวิจัยต้องทำการค้นหาและระบุประเด็นที่เกิดขึ้นภายในเรื่องเล่า

(Bold, 2012 : 129) ซึ่งประเด็นต่าง ๆ นี้ เป็นการสร้างความเข้าใจต่อประสบการณ์ที่ทำให้เห็นกระบวนการสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์ ดังนั้นวิเคราะห์ประเด็นของเรื่องเล่าจึงต้องสร้างชุดของประเด็น (set of themes) โดยในแต่ละชุดของประเด็นจะเป็นชุดของประสบการณ์การเป็นชาวนาอินทรีย์ ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นหลัก (core theme) ที่ทำให้มองเห็นว่าชาวนาอินทรีย์สร้างประสบการณ์ในเรื่องใดบ้าง หลังจากนั้น จึงแยกย่อยให้เห็นประเด็นรอง (sub theme) ที่สะท้อนให้เห็นว่าตัวตนชาวนาอินทรีย์ถูกประกอบสร้างจากของประสบการณ์ย่อยในเรื่องใดบ้าง

สรุปผล

จากกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่า จึงนำมาสู่ผลการวิจัยที่กำหนดชุดของประเด็นเรื่องเล่า (set of narrative themes) การสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์ ได้แก่ 1) จากชาวนาเคมีสู่ชาวนาอินทรีย์ 2) ชาวนานักจัดการดิน ปลอดภัยเคมี 3) ชาวนานักจัดการพันธุ์ข้าวอินทรีย์บนฐานการพึ่งพาตนเอง 4) ชาวนานักจัดการน้ำเพื่อการทำนาอินทรีย์บนพื้นฐานของการดำรงชีวิต 5) ชาวนานักปักดำเพื่อปลูกชีวิตข้าวอินทรีย์ 6) ชาวนานักพัฒนาน้ำหมักชีวภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จากชาวนาเคมีสู่ชาวนาอินทรีย์

กว่า 50 ปีที่ผ่านมา ชาวนาไทยได้รู้จักกับสารเคมีทางการเกษตร และใช้เป็นปัจจัยการผลิตที่ทรงประสิทธิภาพของการเพิ่มผลผลิตในการทำนา อย่างไรก็ตาม สารเคมีทางการเกษตรก็ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ต้นทุนการผลิต และความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมการทำนา จนทำให้ชาวนาหลายคนเริ่มตระหนักถึงผลกระทบที่ส่งมามากหลายทศวรรษ และหันหลังให้กับวิธีการทำนาเคมีสู่วิถีนาอินทรีย์ บนความคาดหวังว่า ตนเองและครอบครัวจะมีสุขภาพที่ดีไม่เจ็บป่วย จากสารเคมี มีต้นทุนการผลิตที่ลดลง และสามารถพลิกฟื้นผืนดินทำนาให้อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

“เพราะสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญของชีวิต” ชีวิตที่ผูกติดกับการใช้สารเคมีของชาวนานั้น เป็นเพราะความสะดวกสบายในการเพิ่มผลผลิต เพียงแค่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีสูตรสำเร็จ ก็ทำให้ชาวนามีต้นทุนข้างอกรางและเติบโตอย่างสมบูรณ์ แต่ในขณะเดียวกัน การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีชนิดต่าง ๆ นำมาซึ่งการสะสมสารพิษในร่างกาย สุขภาพของชาวนากลับแย่ลง ซึ่งชีวิตที่ขาดการรู้เท่าทันพิษภัยจากสารเคมีนี้ ได้ก่อวิกฤติสุขภาพดังที่เกิดกับคนในครอบครัวของ พร (นามสมมติ) ซึ่งพ่อของเขาต้องกลายเป็นอัมพฤกษ์จากการใช้สารเคมีทางการเกษตรในการทำนามายาวนาน

“พ่อดีสารเคมีเข้าไปในเส้นเลือด จนเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต 5 ปี เกือบจะเอาชีวิตไม่รอด ท่านใช้ยาฉีด พ่นยา สารเคมีเยอะ ลุยแบบไม่กลัวเลย ก็เลยได้นอนโรงพยาบาล 4 เดือนแบบไม่ได้ออกมาเลย เงินที่สะสมไว้ก็เอามารักษาจนเกือบจะได้ขายไร่ขายนา พอออกมาก็เป็นอัมพฤกษ์ อยู่ 5 ปี นี้อะคือบเรียนถึงเลิกใช้สารเคมี ก็เลยคิดว่า ทำได้กินก็ได้กิน ไม่ได้กินก็ไม่เป็นไร พุดถึงแรงผลักดันสู่การทำนาอินทรีย์ก็คือสุขภาพของคนในครอบครัว”

คำถามต่อการใช้สารเคมีว่าจะส่งผลต่อสุขภาพอย่างไรนั้น เป็นสิ่งที่ พร ไม่เคยได้ขบคิด เพราะการเติบโตมาจากครอบครัวชาวนาที่ใช้สารเคมีเป็นเรื่องปกติวิสัยของวิถีการทำนา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันกับพ่อของเขา เมื่อสารเคมีที่สะสมในร่างกายมาหลายสิบปี ทำให้พ่อต้องล้มป่วยและเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาล ซึ่งแพทย์วินิจฉัยว่าสารเคมีสะสมในกระแสเลือด จนท้ายที่สุดพ่อของเขาต้องกลายเป็นอัมพฤกษ์ ด้วยผลกระทบที่รุนแรงต่อความรู้สึกและการดำเนินชีวิตของครอบครัวซึ่งไม่รู้เท่าทันพิษภัยของสารเคมีเช่นนี้ จึงทำให้ พร ได้ขบคิดและทบทวนตนเอง เพราะถ้าหากเขายังคงใช้สารเคมีทางการเกษตรอยู่ต่อไป สักวันหนึ่งเขาก็ต้องเจ็บป่วยจากสารเคมีเช่นกัน เขาจึงตัดสินใจหันหลังให้กับการใช้สารเคมีอย่างเด็ดขาด โดยเล็งเห็นแล้วว่า สุขภาพเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องใส่ใจ และพยายามจะมองหาหนทางอื่น ๆ ที่จะยังรักษาอาชีพการทำนาสืบต่อจากพ่อไว้ให้ได้ เขาจึงตัดสินใจเข้าไปเรียนรู้วิถีการทำนาอินทรีย์กับชาวนาที่เคยทำนาอินทรีย์มาก่อน ซึ่งการสวมรับความคิดของการปลูกข้าวอินทรีย์เข้ามาในชีวิต แม้จะยังไม่มั่นใจว่า จะสามารถนำมาซึ่งการมีผลผลิตที่อกรางหรือไม่ แต่อย่างน้อยเขาก็ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาด้านสุขภาพที่ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะเกิดขึ้นกับตนเอง การเผชิญวิกฤติสุขภาพอย่างรุนแรงของคนในครอบครัว จึงกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิตของ พร จากชาวนาเคมีมาสู่การเป็นชาวนาอินทรีย์

“เพราะต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น” หากการลงทุนซื้อสารเคมีในการทำนา นำมาซึ่งการขายข้าวอย่างมีกำไรไปตลอดทุกอย่างก็คงดำเนินไปอย่างราบรื่น ชาวนาคงร่ำรวยจากการขายผลผลิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่เมื่อหันกลับมามองสภาพความเป็นจริง วิถีของการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่วนเวียนซ้ำไปซ้ำมาในทุกรอบฤดูกาลผลิต กลับไม่ได้สร้างความมั่นคงต่อการมีรายได้จากการขายผลผลิตแม้แต่อย่างใด เมื่อชาวนาใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่อง ดินที่ใช้ปลูกข้าวก็เริ่มเสื่อมคุณภาพ ธาตุอาหารต่าง ๆ ตามธรรมชาติได้ถูกทำลายลงไปด้วยกระบวนการทางเคมี และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เคยเกื้อกูล

การทำงานก็ถูกทำให้ไร้ประสิทธิภาพ คงมีเพียงแต่สารเคมีเท่านั้นที่ชาวนาต้องใช้อย่างไม่มีทางเลือก ยิ่งเมื่อใช้สารเคมีในปริมาณที่มากขึ้น เพื่อทดแทนความเสื่อมโทรมของธาตุอาหารตามธรรมชาติ ชาวนาจึงต้องแบกรับต้นทุนการผลิตที่มากขึ้นในทุกฤดูกาลทำนาเช่นกัน ดังสิ่งที่เกิดขึ้นกับ *ลำ* (นามสมมติ) ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤติของต้นทุนการผลิต จนกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิตผู้การเป็นชาวนาอินทรีย์

“นาสมัยใหม่ลงทุนมาก แล้วก็เปลืองทุน ค่าปุ๋ยก็แพง แต่ถ้าไม่ใส่เยอะกว่าเก่าก็ไม่ได้กินข้าวเม็ดใหม่ ๆ ก็ได้หลายอีหลีเม็ดได้ง่าย ข้าวงามอีหลี ทีแรกก็ใช้คนละกระสอบต่อไร่ ก็รูปดี รูปงาม ข้าวก็หลาย คนนั่นก็ว่าเอาไปใส่แล้วได้หลาย ได้นั่นได้นี้ก็ใส่มาเรื่อย ๆ ต่อมาก็เพิ่มเป็นสองกระสอบ แล้วก็สามกระสอบเพิ่มขึ้นมา ถ้าเป็นแบบนี้มันกับไหว ต้นทุนมันหลาย ข้าวมันได้หลายอยู่ แต่ต้นทุนหลายกว่าเก่า ต้นทุนลิเพิ่มขึ้นเท่าตัว เขาใช้ปุ๋ยปีหนึ่งๆ สองต้นสามต้น ยาคิดนี่ซื้อเป็นหมื่นกว่าบาท ซื้อมาฉีดสุดท้ายก็แค่คืนทุน เลยมานั่งคิดว่า เอ็ดแบบพ่อแม่ลองเบ็งจะได้กินบ่ ปุ๋ยก็อย่าใส่ ยา ก็อย่าฉีดมันลิเป็นอย่างไร”

ความตื่นตัวของการใช้สารเคมี เกิดจากการที่ได้เห็นข้าวมีความอุดมสมบูรณ์และได้ผลผลิตจำนวนมาก เมื่อใช้สารเคมีในช่วงแรกทำให้เขาสามารถขายผลผลิตได้อย่างมีกำไร เขากลายเป็นชาวนาที่ทันสมัยและก้าวทันโลกของการเปลี่ยนแปลง และรู้สึกว่าตนเองกลายเป็นผู้ล้าสมัยชีวิตของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาใคร เพียงแค่มุ่งมั่นใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น ก็สามารถยืนหยัดในการประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปนานนับปีแล้วปีเล่า ความคาดหวังของ *ลำ* กลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม แม้การทำนาเคมีจะนำมาซึ่งผลผลิตที่เต็มเม็ดเต็มหน่วยและสามารถขายผลผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนเงินตรา แต่การใช้สารเคมีในปริมาณเท่าเดิมกลับทำให้ข้าวมีผลผลิตที่ลดลง แตกต่างไปจากที่เคยใช้ในช่วงแรกเริ่ม และยาฆ่าแมลงก็ต้องเพิ่มปริมาณการใช้ขึ้นเรื่อย ๆ จากการปรับตัวตามธรรมชาติของแมลงด้วยเช่นกัน การแบกรับต้นทุนการผลิตจึงเป็นสิ่งที่เขาต้องเผชิญจนท้ายที่สุด การปลูกข้าวไม่ได้นำมาซึ่งกำไรเหมือนที่เคยเป็น การขายข้าวจึงเป็นไปเพียงการนำเงินมาซื้อสารเคมีในรอบฤดูกาลถัดไป เมื่อเป็นเช่นนี้ เขาจึงเริ่มหันกลับมาคิดทบทวนในสิ่งที่เกิดขึ้นว่า การปลูกข้าวโดยการพึ่งพาสารเคมีไม่ได้สร้างความกินดีอยู่ดี หรือทำให้ครอบครัวของเขามีรายได้ที่มั่นคง แต่กลับต้องแบกรับต้นทุนการผลิต และถ้าชีวิตต้องดำเนินต่อไปเช่นนี้ การทำงานก็คงต้องขาดทุนและต้องขายที่นาหรือให้นายทุนเช่า ด้วยปัญหาที่เกิดขึ้น จึงทำให้เขาย้อนนึกถึงการที่นาที่เคยเรียนรู้จากพ่อแม่ ซึ่งในอดีตแม่ไม่เคยใช้สารเคมีก็สามารถปลูกข้าวเลี้ยงดูลูกหลานได้ พร้อมกับแสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ ในการทำนา เรียนรู้วิถีการทำนาอินทรีย์โดยการศึกษาหาความรู้จากเพื่อนชาวนาอินทรีย์ในชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จนทำให้เขามองเห็นวิธีการใหม่ ๆ ในการปรับปรุงผลผลิตโดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมี

“เพราะดินที่ไร้ชีวิต” การทำนาที่ต้องคลุกคลีอยู่กับสารเคมีในตลอดฤดูกาลทำนา ไม่ใช่เพียงชีวิตของชาวนาเท่านั้นที่จะต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพและความเจ็บป่วย แต่การทำนาเคมีอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายปี ยังทำให้ดินที่เคยมีชีวิต มีสภาพร่วนซุย มีไส้เดือนที่ช่วยพรวนดินในวิถีธรรมชาติ กลายเป็นดินที่ไร้ชีวิต เป็นดินที่มีความกระด้าง มีแต่ความแห้งแล้ง ดินที่ตรากตรำกับการใช้สารเคมีกลับไม่มีเวลาในการฟื้นฟูสภาพตนเองตามธรรมชาติ และนำมาซึ่งการสูญเสียธาตุอาหารตามธรรมชาติไปโดยปริยาย เมื่อสภาพของดินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีวันหวนกลับ แม้ชาวนาจะทุ่มเทใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้นเพียงใดเพื่อทดแทนธาตุอาหารในดินที่เสื่อมสลาย ก็ไม่สามารถนำความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เคยมีในอดีตกลับคืนมาได้ ดังที่ *บุญ* (นามสมมติ) เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาเรื่องดินว่า

“ปุ๋ยเคมีใช้มามันก็ตื่นเต้นอยากจะใช้จึงเริ่มใช้มา พอใช้ไปเห็นว่าได้ข้าวเยอะ เลยคิดว่าปุ๋ยเขานั่นมันดี ก็เลยทำมาเรื่อย ๆ พอทำมาเรื่อย ๆ มันเกิดดินกระด้าง ตอนนั้นใช้ควายไถ ไถยาก พอปี 2536 มีรถไถนาเดินตาม ก็เลยใช้รถไถ พอทำไปทำมาจนมันไถไม่ได้ ก็เริ่มสงสัยว่าทำไมนาเริ่มเป็นแบบนี้ ไถขึ้นจะปักดำไม่ได้ แต่ก่อนใช้ควายไถก็จะปักดำตามหลัง เลยมานั่งคิดว่ามันไม่ใช่แล้ว ทำมาเรื่อย ๆ แล้วมันเริ่มเห็นว่ามี ดินมันแยลงเรื่อย ๆ”

ปุ๋ยเคมีกลายเป็นความแปลกใหม่ในชีวิตของ *บุญ* เมื่อภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวนาในชุมชนใช้ปุ๋ยเคมีกันโดยทั่วหน้า จึงทำให้เขากลายเป็นคนหนึ่งที่ได้ทดลองใช้ปุ๋ยเคมีในไร่นา และเห็นว่าปุ๋ยเคมีได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงและอำนวยความสะดวกในการทำนาเป็นอย่างมาก เพื่อแค่หว่านปุ๋ยลงไปนาข้าวอย่างต่อเนื่อง ตามคำแนะนำที่ได้เรียนรู้มาจากผู้ที่เข้ามาส่งเสริมให้ชาวนาใช้ปุ๋ยเคมี เขาก็สามารถสร้างผลผลิตได้อย่างมากมายต่างไปจากการทำนาในอดีต แต่เมื่อใช้ปุ๋ยเคมีไปเป็นระยะเวลาหลายปี ดินที่เคยไถอย่างง่ายกลับเริ่มไถยากขึ้น จากที่เคยใช้แรงงานควายไถดินกลับไม่สามารถดำเนินการเช่นเดิมได้ และดินก็เสื่อมสภาพลงไปในทุก ๆ ปี เมื่อสภาพดินที่เสื่อมโทรมรุนแรงนี้ เขาจึงต้องการยุติการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนา เพื่อที่ฟื้นฟูดินให้กลับมาไถง่ายเช่นเดิม จุดเปลี่ยนสำคัญนี้ จึงทำให้ *บุญ* เลือกที่จะเปลี่ยนตนเองไปสู่การเป็นชาวนาอินทรีย์ บนความมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูดินให้กลับมามีชีวิต เพื่อส่งต่อผืนดินที่พร้อมต่อการทำนาในมิติใหม่สู่ลูกหลานของเขาต่อไป

2. ขาวนากักจัดการดินปลอดสารเคมี

วิธีการทำอันมี “ดิน” เป็นทรัพยากรรากฐานสำคัญของการปลูกข้าวนั้น หากขาวนาสามารถปรับปรุงดินให้มีคุณภาพก็จะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพตามไปด้วย ยิ่งสำหรับขาวนาอินทรีย์ด้วยแล้ว ความใส่ใจเกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของดินที่จะต้องปลอดการปนเปื้อนสารเคมีทางเกษตร ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างตัวตนในความเป็นขาวนาอินทรีย์

“จากนักเฝ้าผู้รักษาและใช้ตอฟางข้าวบำรุงดิน” หากย้อนกลับไปก่อนที่ขาวนาจะปรับเปลี่ยนสู่การทำนาอินทรีย์นั้น ขาวนามักพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ตอฟางข้าวเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ และมักจะเผาตอฟางข้าวเพื่อให้แปลงนาโล่งเตียน ง่ายต่อการไถดิน เช่นเดียวกับ หนู (นามสมมุติ) ที่ไม่เคยรู้ว่า ตอฟางข้าวเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงดินอย่างไร เพราะในอดีตที่ผ่านมาในทุกฤดูกาลทำนา เขาจะเผาตอฟางข้าวเพื่อทำให้เกิดความสะดวกสบายในการไถดิน และยังคิดอยู่เสมอว่า การปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยเคมีก็สามารถที่จะทำให้ดินมีธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตของต้นข้าวได้เป็นอย่างดี แต่ภายหลังจากที่เขามีโอกาสเรียนรู้แนวทางการทำนาอินทรีย์ ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มขาวนาอินทรีย์ในชุมชน การได้รับคำแนะนำจากเพื่อนบ้านที่ทำนาอินทรีย์มาก่อน เขาจึงตัดสินใจที่จะทำนาอินทรีย์ และทำให้เขาเปลี่ยนความคิดและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการเผาตอฟางข้าวไปตลอดกาล

“แต่ก่อนเราไม่เห็นความสำคัญเพราะเราไม่รู้ เราก็กว่าไม่สนใจจะใส่ใจง่าย แต่พอเรารู้หลังจากที่ไปศึกษาจากคนที่เขาทำอินทรีย์ เขาก็บอกว่าตอฟางก็จะทำให้ดินคุณภาพดี มันรักษาหน้าดิน ทำให้ดินไม่แห้งไม่แข็ง ตอฟางมันก็จะมีการจุลินทรีย์เป็นปุ๋ยที่สามารถทำให้ย่อยสลายเป็นพืชบำรุงดิน เราก็กว่าลองทำและมันก็ได้ผลจริง ๆ ดินมันค่อย ๆ ดีขึ้น เริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงหลังจากทำอยู่สองสามปี ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่เคยเผาฟางอีกเลย เห็นเขาเผาฟางที่ไหนก็นึกถึงแต่นิ้วตัวเองกลัวนาข้างๆ เขาเผาแล้วมันลามมา”

การเรียนรู้จากผู้อื่นและการลงมือทำด้วยตนเอง ทำให้ หนู มีความคิดและการปฏิบัติต่อตอฟางข้าว ที่แตกต่างไปจากอดีต เขาทำความเข้าใจความหมายของดินแบบอินทรีย์ และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการดูแลดินก่อนเริ่มฤดูกาลเพาะปลูก เขาหยุดการเผาตอฟางข้าว คอยระแวงระวังไม่ให้เกิดไฟไหม้ตอฟาง คอยสังเกตการเผาจากแปลงอื่นซึ่งอาจมีการลุกลามมาถึงแปลงนาของตนเอง เพราะเขาตระหนักแล้วว่า หากเผาตอฟางข้าวจะเป็นการทำลายความชุ่มชื้นในหน้าดินให้หมดไป และเมื่อใกล้ถึงช่วงฤดูกาลเพาะปลูกจึงดำเนินการไถกลบตอฟางข้าวในแปลงนา เขาทำเช่นนี้อยู่สองถึงสามปีจึงได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับดินว่ามีสภาพที่ดีขึ้น ดินอ่อนตัวลง ไม่แข็งและมีสภาพที่แห้งเหมือนดินที่เคยเผาฟางมาในอดีต ตั้งแต่นั้นมาเขาจึงปฏิบัติเช่นนี้มาอย่างต่อเนื่อง บนการเล็งเห็นคุณค่าและความจำเป็นของตอฟางข้าวต่อวิธีการปรับปรุงดินแบบอินทรีย์ วิถีปฏิบัติของ หนู จึงทำให้เขาเปลี่ยนตัวเองจาก “การเป็นนักเฝ้าผู้รักษาและใช้ตอฟางข้าวบำรุงดิน” และเป็นมิติหนึ่งของการสร้างตัวตนให้ตนเองกลายเป็นขาวนาอินทรีย์ เช่นเดียวกับขาวนาอินทรีย์คนอื่นในชุมชนเล็ก ๆ ของเขา

“ปลูกข้าวเพื่อปรับปรุงดินและบริโภคในครัวเรือน” นอกจากการไถกลบตอฟางข้าวแล้ว การปลูก “พืชตระกูลถั่ว” ยังเป็นแนวทางสำคัญประการหนึ่งที่ขาวนาต้องดำเนินการในกระบวนการปรับปรุงบำรุงดิน เพราะในมิติของความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้ชี้ให้เห็นว่า พืชตระกูลถั่วช่วยเพิ่มธาตุไนโตรเจนและเป็นอินทรีย์วัตถุให้แกดิน ทำให้ดินมีความร่วนซุยและทำให้โครงสร้างดินมีการปรับปรุงได้เร็วขึ้น ด้วยความจริงเช่นนี้ ขาวนาอินทรีย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้และจัดการการปรับปรุงบำรุงดินโดยใช้พืชตระกูลถั่วดังที่ เพ็ญ (นามสมมุติ) ได้เล่าประสบการณ์ในประเด็นดังกล่าวนี้ว่า

“ทางราชการเขามาส่งเสริม เขาก็บอกปลูกพืชตระกูลถั่ว พวกถั่วพัว ถั่วลิสง ปอเทือง ถั่วเขียว อะไรพวกนี้และเขาบอกว่าแล้วแต่ใครจะปลูกอะไร ขอให้เป็นพืชตระกูลถั่ว ของเราก็กว่าเลือกปลูกถั่วเขียว เป้าหมายก็คือกึ่งจะได้กินเมล็ดด้วยเอามาต้มด้วย แล้วก็ใบที่เหลือก็จะเป็นปุ๋ย เดือนเมษายน พฤษภาคม ก็เก็บลูกเอามาไว้ทำพันธุ์ และไถกลบอีกรอบ เพราะตอนแรกเราไถกลบตอฟางใหม่ เราก็กว่าไถกลบก็หัวนานถั่วไปด้วย กลุ่มของพวกเราเนี่ย ไถกลบตอซังข้าวและใช้ถั่วเขียวปรับปรุงบำรุงดินตลอด”

เพ็ญ ผู้ซึ่งเคยร่วมกิจกรรมการส่งเสริมและฝึกอบรมการทำนาอินทรีย์ในรูปแบบต่าง ๆ จนเข้าใจและตระหนักที่จะนำวิธีการใช้พืชตระกูลถั่วมาปรับใช้ในกระบวนการปรับปรุงดิน ซึ่งเขาเห็นว่า ขาวนาอินทรีย์มักจะปลูกปอเทืองซึ่งเป็นพืชตระกูลถั่วชนิดหนึ่งเพื่อการปรับปรุงดิน แต่สำหรับ เพ็ญ เขาเลือกใช้พืชตระกูลถั่วบนเป้าหมายที่เป็นมากกว่าการเป็นปุ๋ยให้กับดิน โดยการปลูก “ถั่วเขียว” เพราะสามารถเก็บผลผลิตมาบริโภคในชีวิตประจำวันได้ ด้วยความรู้คิดต่อการดำเนินชีวิตเช่นนี้ จึงทำให้ทุกรอบฤดูกาลทำนาของเขา จะทำการหว่านเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวลงไปในแปลงนาที่มีตอซังข้าวพร้อมกับไถกลบในช่วงเดือนธันวาคมและรอให้ถั่วเขียวมีการเจริญเติบโตเต็มที่ และทำการสังเกตเมล็ดถั่วที่ปลูกว่าความอุดมสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ และ

ในช่วงเดือนเมษายน พฤษภาคม ก็จะเก็บเมล็ดถั่วเอาไปบริโภคและเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในฤดูกาลถัดไป จึงทำการไถกลบให้กลายเป็นปุ๋ยพืชสดบำรุงดิน ดังนั้น การปลูกถั่วเขียวจึงเป็นแนวปฏิบัติบนฐานคิดของการพึ่งพาตนเอง ในด้านการใช้ปุ๋ยบำรุงดิน และการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อการบริโภคในครัวเรือน

“พัฒนาคุณภาพดินด้วยปุ๋ยคอกคุณภาพสูง” การพัฒนาคุณภาพดินบนความสัมพันธ์กับความเป็นอินทรีย์นั้น นอกจากขบวนการได้นำแนวทางการปลูกพืชตระกูลถั่วมาใช้ในการสร้างธาตุอาหารในดินแล้ว กระบวนการเพิ่มความสมบูรณ์ของธาตุอาหารก่อนการไถเพาะปลูกก็เป็นแนวปฏิบัติอย่างหนึ่งที่จะต้องดำเนินการ เพื่อให้ทำให้ดินให้มีคุณภาพมากที่สุด ซึ่งปุ๋ยคอกกลายเป็นปุ๋ยที่สร้างความสมบูรณ์ของธาตุอาหาร ที่ส่งผลต่อการมีผลผลิตที่มีคุณภาพ ดังเรื่องเล่าของ *ชัย (นามสมมุติ)* ที่เขาได้ใช้ปุ๋ยคอกในการเพิ่มธาตุอาหารให้แก่อิน

“เราก็มานั่งคิดว่า ทำยังไงดินจะมีธาตุอาหารมาก ๆ เราก็เลยมาใช้ปุ๋ยขี้วัวขี้ควายปรับปรุงดิน ที่บ้านก็เลี้ยงวัว เป็นอาชีพเสริมอยู่แล้ว และเหตุผลอย่างหนึ่งที่เลี้ยงก็เพราะต้องการขี้วัวมาใช้เป็นปุ๋ยนี้แหละ เอามามผสมกับฟางข้าว เศษหญ้า ไกลบให้มันเหยียบย่ำในคอก เมื่อมันผสมกับขี้ เราก้จะได้ปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพมากขึ้น”

การเป็นชาวนาอินทรีย์ที่สามารถสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการดิน ทำให้ *ชัย* สามารถทำนาอินทรีย์โดยใช้ปุ๋ยคอกในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพดินตามแนวทางของบรรพบุรุษ และด้วยความเป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้อยู่ตลอดเวลา จากการเข้าร่วมฝึกอบรม ศึกษาดูงานการทำนาเกษตรอินทรีย์อยู่บ่อยครั้ง เขาจึงกลายเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการเตรียมการและวางแผนการได้มาซึ่งปุ๋ยคอกที่มีคุณภาพสูง ซึ่งไม่ใช่เพียงการเลี้ยงวัวเพื่อให้ได้มูลวัวเฉกเช่นการกระทำในอดีตเท่านั้น แต่วิถีแบบอินทรีย์ที่เขาเข้าใจ คือ การเพิ่มพูนความสามารถในการจัดการธาตุอาหารจากธรรมชาติที่ดีกว่าในอดีต ดังนั้น การได้มาซึ่งปุ๋ยคอกมูลวัวที่มีคุณภาพจึงเป็นการผสมผสานวิถีอดีตเข้ากับวิธีการใหม่ โดยนำฟางข้าว เศษหญ้า และกลบ เข้าไปผสมในคอกวัวเพื่อให้วัวได้เหยียบย่ำส่วนผสมเหล่านั้นจนกลายเป็นปุ๋ยชั้นดีและเป็นปุ๋ยคอกที่มีคุณภาพ ซึ่งการหันกลับมาใช้ปุ๋ยคอกอย่างจริงจัง และมีการเฝ้าสังเกตความเปลี่ยนแปลงของดินในแต่ละปีของการเพาะปลูก เขาจึงมีดินที่มีธาตุอาหารสมบูรณ์เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของข้าว การสร้างประสบการณ์บนฐานคิดจากอดีต และการจัดการดินในแบบอินทรีย์ที่ชัยได้เรียนรู้มานำมาซึ่งแนวทางการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่เหมาะสมกับตนเอง เขาสามารถเลี้ยงวัวเป็นอาชีพเสริมและใช้ประโยชน์จากมูลวัว ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สามารถพึ่งพาตนเองในด้านปุ๋ยโดยไม่หันหลังกลับไปพึ่งพาปุ๋ยเคมีอีกต่อไป

3. ชาวนานักจัดการพันธุ์ข้าวอินทรีย์บนฐานการพึ่งพาตนเอง

การเลือกพันธุ์ข้าวที่ตีกลายเป็นข้อพิจารณาสำคัญอีกประการหนึ่งของการทำนา ซึ่งโดยทั่วไปชาวนามักจะเลือกพันธุ์ข้าวที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ให้ผลผลิตต่อไร่สูง มีความแข็งแรงและต้านทานโรค และเป็นที่ต้องการของตลาด อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญของการปลูกข้าวอินทรีย์นั้น คงไม่ใช่เพียงข้อพิจารณาดังกล่าวข้างต้น หากแต่มีเงื่อนไขสำคัญคือการใช้ “เมล็ดพันธุ์อินทรีย์” เพื่อส่งต่อความเป็นอินทรีย์ที่สมบูรณ์ต่อการสู่แปลงปลูก ดังนั้น ชาวนาอินทรีย์จึงมีความจำเป็นต้องเพาะปลูกและพัฒนาพันธุ์ข้าวอินทรีย์เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านเมล็ดพันธุ์ได้อย่างสมบูรณ์

“ค้นหา พัฒนา และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าวจากแปลงปลูก” เพราะพันธุ์ข้าวอินทรีย์ คือ จุดเริ่มต้นของข้าวอินทรีย์ที่สมบูรณ์ ชาวนาจึงต้องสร้างความตระหนักต่อตนเองในเรื่องดังกล่าวนี้ ดังเรื่องเล่าของ *สุ (นามสมมุติ)* ที่เขาสามารถใช้เมล็ดพันธุ์อินทรีย์อันเกิดจากความมุ่งมั่นที่จะเก็บเมล็ดพันธุ์จากแปลงเพาะปลูกของตนเอง พร้อมกันนี้เขายังค้นหาและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่การเพาะปลูก เพื่อให้สามารถปลูกข้าวที่มีคุณภาพ มีผลผลิตที่ดี และสัมพันธ์กับแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์ที่สามารถพึ่งพาตนเองในการใช้ปัจจัยการผลิต

“เมล็ดพันธุ์เป็นเหมือนเข็มทิศที่จะนำไปสู่เป้าหมายได้ ถ้าเมล็ดพันธุ์ยังเป็นของบริษัทใหญ่ ๆ เป็นของบริษัทข้ามชาติ หรือเป็นของกลุ่มทุนอยู่นี้ เกษตรกรในกลุ่มเราก็ไปไม่ได้ ถ้าชาวนาไม่เก็บรักษาพันธุ์โดยใช้แปลงนาของตนเอง เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยแล้ว ในอนาคตคุณก็ต้องมีปัญหา เพราะคุณต้องพึ่งเมล็ดพันธุ์จากภายนอก เมล็ดพันธุ์จากภายนอกเขาปลูกที่พื้นที่ของเขา มันไม่ใช่พื้นที่ของเราะ มันมาปลูกพื้นที่ของเรา มันอาจจะมีปัญหาก็ได้ เพราะฉะนั้นแปลงนาเรานี่แหละ มันคือพื้นที่ศึกษาวิจัยที่ดีที่สุดที่จะพัฒนาพันธุ์ข้าวและทำการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์”

การซื้อพันธุ์ข้าวที่ผลิตโดยบริษัทธุรกิจการเกษตรมาปลูกนั้น นานวันยิ่งทำให้ *สุ* รู้สึกถึงภาวะของการพึ่งพา และการสูญเสียความสามารถในการเป็นเจ้าของเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เขาหันกลับมาตระหนัก ต่อการใช้พันธุ์ข้าว คือ การซื้อพันธุ์ข้าวจากบริษัทธุรกิจการเกษตรมาปลูกนั้น ไม่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการทำนาของเขาเลยแม้แต่น้อย ต้นข้าวไม่แข็งแรงและไม่ได้ออกผลผลิตต่อไร่ในปริมาณที่เขาพอใจ จึงทำให้เขาหันกลับมาพิจารณาว่า แปลงนาของตนควรเป็นพื้นที่ของการทดลองค้นหาสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับแปลงเพาะปลูก บนความหวังว่าจะสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์

อินทรีย์อันเป็นรากฐานของความปลอดภัยและความมั่นคงทางอาหาร และมีพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่การเพาะปลูกเหมาะสมกับดินที่ใช้ปลูก และเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับตนเองว่า ถ้าต้องเตรียมพันธุ์ข้าวไว้เพาะปลูกในฤดูกาลถัดไป เขาจะมีพันธุ์ข้าวอินทรีย์ที่มีคุณภาพ โดยไม่ต้องพึ่งพาเมล็ดพันธุ์จากภายนอกอีกต่อไป

“ใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่” เมื่อความคิดเกี่ยวกับการใช้แปลงนาตนเองเป็นแหล่งค้นหาและพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมของ สุ ได้ก่อตัวขึ้น เขาจึงนำพันธุ์ข้าวชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ไม่เคยผ่านกระบวนการปรับปรุงพันธุ์มาทดลองปลูกในผืนนาของตนเอง ซึ่งการลงมือทดลองใช้แปลงนาตนเองเป็นแหล่งค้นหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสม ทำให้เขาค้นพบพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง

“โดยในส่วนตัวนี่ลองหาพันธุ์ข้าวพื้นบ้านมาปลูกหลายสายพันธุ์ มันทำให้เราพบว่า นาของเราเหมาะที่จะปลูกข้าวหอมมะลิแดงมากที่สุด ปลูกออกมาได้ผลผลิตเยอะ แล้วก็กอใหญ่รวงดก ห่าสิบพวงก็มี ส่วนพันธุ์ที่ปลูกออกมาแล้วไม่ค่อยเหมาะก็คือ ข้าวซี่ตมใหญ่ เพราะข้าวซี่ตมใหญ่ถ้าปลูกในนาดินทราย ข้าวจะแข็งบ่ออ่อน บ่มขึ้นปัดคั้น ต่างกับนาของเพื่อนที่อยู่ลุ่มน้ำ อยู่ใกล้ลุ่มน้ำยิ่ง ถ้าเอาไปปลูกตรงนั้นจะอ่อน”

เมื่อความคิดเกี่ยวกับการใช้แปลงนาตนเองเป็นแหล่งค้นหาและพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมของ สุ ได้ก่อตัวขึ้น เขาจึงนำพันธุ์ข้าวชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ไม่เคยผ่านกระบวนการปรับปรุงพันธุ์มาทดลองปลูกในผืนนาของตนเอง ซึ่งการลงมือทดลองใช้แปลงนาตนเองเป็นแหล่งค้นหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมนี้ ทำให้ สุ เห็นว่าพื้นที่การทำนาของเขาซึ่งมีสภาพเป็นดินทรายนั้นเหมาะสมที่จะใช้ข้าวพันธุ์ “หอมมะลิแดง” มากที่สุด ส่วนพันธุ์พื้นบ้านที่ชุมชนเรียกว่าข้าวพันธุ์ “ซี่ตมใหญ่” กลับเหมาะสมและเจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมที่พื้นที่การเพาะปลูกติดลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ของเพื่อนชาวนาในกลุ่มชาวนาอินทรีย์ด้วยกันเอง ผลจากประสบการณ์ในการเพาะปลูกนี้ ทำให้ สุ เข้าใจการใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่มากขึ้น เขาเกิดความเชื่อมั่นและมีความมั่นใจว่า หากต้องเตรียมพันธุ์ไว้ปลูกในแต่ละฤดูกาล ก็จะต้องเตรียมข้าวพันธุ์หอมมะลิแดงเป็นหลักในการเพาะปลูก อันจะนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพในการจัดการพันธุ์ข้าว และไม่ต้องพึ่งพาเมล็ดพันธุ์จากภายนอกอีกต่อไป

4. ชาวนานักจัดการน้ำเพื่อการทำนาอินทรีย์บนพื้นฐานของการดำรงชีวิต

หากพิจารณาข้อคำนึงเกี่ยวกับ “น้ำ” เพื่อการปลูกข้าวอินทรีย์นั้น ข้อปฏิบัติของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้กำหนดให้ชาวนาต้องควบคุมคุณภาพน้ำอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติของการตรวจสอบคุณภาพน้ำ เพื่อยืนยันการปลอดการปนเปื้อนจากสารเคมี อันจะเป็นการรับรองว่า น้ำที่ใช้ปลูกและดูแลข้าวคือน้ำที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการควบคุม อย่างไรก็ตาม บริบทการดำรงชีวิตของชาวนาอินทรีย์ในชุมชนแห่งนี้ พวกเขากลับสร้างทางเลือก กำหนดความหมาย และมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างออกไป ที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อรอง ความหมายบางประการเกี่ยวกับการจัดการน้ำเพื่อการทำนาอินทรีย์

“จัดการน้ำให้ปลอดภัยในวิถีแบบพออยู่พอกิน” ในประเด็นการจัดการน้ำเพื่อการทำนาอินทรีย์นี้ *ลำ (นามสมมติ)* มีมุมมองเกี่ยวกับการประเมินและตรวจสอบคุณภาพน้ำตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ว่าเป็นวิถีทางความเป็นอินทรีย์ที่ไม่สัมพันธ์ไปกับวิถีการดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน ที่ผลิตข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก โดยประเด็นความปลอดภัยจากสารเคมีนี้ *ลำ* มั่นใจว่าพื้นที่เพาะปลูกของเขาสามารถจัดการน้ำอย่างเหมาะสม และมีความปลอดภัยเพียงพอ จนเขาสามารถนำน้ำที่ใช้ในการทำนานั้นมาบริโภคดื่มกินได้เช่นกัน

“ช่วงเอาน้ำเข้านาก็ อยู่เรามีน้ำบาดาล สระก็มี นา 5 ไร่มีหมดทุกอย่าง มีน้ำบาดาล มีสระ สระก็ใหญ่ยกาน้ำน้ำ (สระใหญ่ไม่ยุ่งยากในการใช้น้ำ) แต่ว่าอันดับแรกก็ต้องใช้น้ำฝนธรรมชาติแหละถ้าจะดำนา ถ้าปีใดฝนดีก็ปีได้ใช้น้ำนี้ แต่ว่าปีกลาย (ปีที่แล้ว) นี้ใช้ตลอด ใช้แต่บาดาล สูบใช้ตลอด กลัวข้าวจะตาย ส่วนเรื่องว่าน้ำมันปลอดภัยป็นี่ (ปลอดภัยหรือไม่) แม้ก็ว่ามันปลอดภัยนะ เขาว่าเอาน้ำไปตรวจ แม่กะบ่ได้เอาไปตรวจจ๊กเทื่อ (ไม่ได้เอาน้ำไปตรวจสักที) จักลิเอาไปตรวจเฮ็ดหยั่ง (ไม่รู้จะเอาไปตรวจทำไม) มันอยู่ในพื้นที่ของเฮอยู่แล้ว บ่มีใผมาใช้ มีแต่เฮ (ไม่มีใครมาใช้ มีแต่เรา) แม้ก็ว่ามันก็ดีนะ น้ำขาวใสกินก็ได้กินน้ำ แม่ยังกินเลย”

กฎเกณฑ์เรื่องน้ำตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นกฎเกณฑ์ของการสร้างความเป็นชาวนาอินทรีย์บนความเคร่งครัดของกฎระเบียบ หากแต่ในบริบทของการดำรงชีวิตของ *ลำ* เขากลับเลือกที่จะเป็นผู้ให้ความหมายของความปลอดภัยเรื่องน้ำในมุมมองที่แตกต่างออกไป เพราะตัวเขาเองไม่มุ่งหวังที่จะทำนาอินทรีย์เพื่อการค้า ในตลาดระดับประเทศหรือตลาดสากล ที่จะต้องมีตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เขาจึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่ต้องตรวจรับรองแหล่งน้ำ ประกอบกับการตรวจสอบคุณภาพน้ำก็มีขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยากและมีค่าใช้จ่ายสูง *ลำ* จึงเลือกที่จะปฏิเสธคุณค่าความปลอดภัยของน้ำในโลกทางการค้า แต่ได้สร้างความหมายของน้ำปลอดภัยซึ่งสร้างคุณค่าบนความสมเหตุสมผลกับการทำนาอินทรีย์ เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก

5. ขาวน่านักปักดำเพื่อปลูกชีวิตชาวอินทรี

สำหรับการปลูกข้าวใน ขาวนาไทยส่วนใหญ่ใช้วิธีการปลูกข้าวใน 2 วิธีหลักๆ คือการทำนาหว่านและการทำนาดำ ซึ่งในบริบทของการทำนาอินทรีในชุมชนแห่งนี้ เลือกที่จะทำนาดำภายใต้ความจริงที่ว่า การปลูกข้าวด้วยการปักดำต้นกล้า จะทำให้ต้นข้าวสามารถเจริญเติบโตได้ดี มีระยะแตกกอดี และมีรวงข้าวที่สมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ การปักดำจึงกลายเป็นวิถีปฏิบัติของชาวอินทรีอันเกิดจากการทบทวนประสบการณ์บนความเข้าใจ ในวิถีของการปลูกข้าวที่ต้องสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ

“ปักดำกล้าต้นเดียว เพิ่มผลผลิต” การปักดำซึ่งเป็นวิธีการปลูกข้าวอินทรีของขาวนาในชุมชนนั้น ขาวนาได้สั่งสมประสบการณ์การเพิ่มผลผลิตและค้นพบว่า “การปักดำต้นกล้าต้นเดียว” จะทำให้ขาวนามีผลผลิตที่สูงกว่าการปักดำต้นกล้า 2-3 ต้นต่อหลุมปลูก ดังที่ ลัว (นามสมมติ) ได้สะท้อนประสบการณ์ในเรื่องนี้ว่า

“แม้ว่ามันต้องค้ำเอา ถ้าเขาหว่านนี้แม้ว่าข้าวมันป่งม เพราะเขาบได้ใส่ปุ๋ยเคมีได้ ถ้าใส่ปุ๋ยเคมีมันกะเร่งมันกะได้อยู่ แต่ว่าเขาเฮ็ดอินทรีนี้ เขาดำเอาดีกว่า ให้ต้นข้าวมันใหญ่แบบมีหม่องหายใจ บ่ต้องแย่งอาหารกัน จั่งซีมันลิตี แล้วที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือให้ดำกลีบเดียว (ปักดำต้นกล้าเดียว) ดำต้นเดียวเลย ผู้เฒ่าเคยเฮ็ดมาก่อน เฒ่าบ่บอกว่าให้ลงเบ้งเตอแม่ใหญ่ มันประหยัดกล้าได้ บ่ต้องใส่กล้าหลาย เขากะบ่เมื่อยน้ำ (คนที่เคยทำมาก่อนบอกให้เราลองทำ เขาบ่บอกว่าเป็นการประหยัดต้นกล้า และตัวเราก็กไม่เหน็ดเหนื่อย) แม่กะเลยได้มาลองเฮ็ดนำเขา อ้าว! มันกะแม่่นความเขานะ (แม่เลยลองทำตามเขา และมันก็เหมือนเขาว่า) ข้าวมันแตกกอดี ต้นมันสมบูรณ์กว่า เพราะบ่มีแย่งอาหาร ก็เลยพากันดำต้นเดียว มันก็ดีหลายอย่าง มันจัดการได้”

ลัว ผู้มีประสบการณ์การปลูกข้าวแบบปักดำมาอย่างยาวนาน เขามีความเข้าใจเกี่ยวกับข้อได้เปรียบของการปลูกข้าวแบบปักดำที่สัมพันธ์กับการทำนาอินทรีอย่างถ่องแท้ แม้การปักดำจะมีขั้นตอนในการปลูกข้าวที่สลับซับซ้อนมากกว่าการทำนาหว่านและเพิ่มเวลาในการทำก็ตาม แต่เขายังเห็นว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้เขาสามารถปลูกข้าวอินทรีได้อย่างประสบผลสำเร็จ แม้จะไม่สอดคล้องกับวิถีของการปลูกข้าวสมัยใหม่ที่คำนึงถึงความสะดวก รวดเร็ว และลดขั้นตอน แต่กลับเป็นการบ่มเพาะความเป็นชาวอินทรีในตัวเขาให้เติบโตขึ้นไป พร้อมกับการแตกกอของต้นข้าวที่แพร่ขยายความอุดมสมบูรณ์ของงามภายใต้วิถีการพึ่งพาธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การสั่งสมประสบการณ์ยังต้องการการเรียนรู้เพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ของงามในความเป็นชาวอินทรี ซึ่งเขาได้รับคำแนะนำจากขาวนาคอื่นในชุมชนเกี่ยวกับ “การปักดำต้นกล้าต้นเดียว” เพื่อเพิ่มผลผลิต ซึ่งการเปิดใจเรียนรู้และเปิดรับความคิดใหม่ ๆ ทำให้เขาประสบความสำเร็จในวิธีการเพิ่มผลผลิตนาอินทรี จนสามารถจัดการนาอินทรีให้มีประสิทธิภาพและสามารถลดต้นทุนการผลิต จากการลดปริมาณต้นกล้าที่ใช้ในการปักดำด้วยเช่นกัน

6. ขาวน่านักพัฒนาน้ำหมักชีวภาพ

ภายใต้บริบทการทำนาอินทรีของชุมชน ความรู้เรื่องการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างกันและการส่งเสริมจากภายนอก เพื่อให้ขาวนามองเห็นการพึ่งพาตนเองด้านการใช้ปัจจัยการผลิต และเป็นหนทางที่จะช่วยจัดการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพกลายเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญของการเพิ่มผลผลิตหลายคนสามารถนำแนวทางของผู้อื่นในชุมชน หรือแนวทางจากการฝึกอบรมมาใช้ จนเกิดการประยุกต์ใช้กับแปลงนาของตนอย่างเหมาะสม

“ใช้น้ำหมักชีวภาพรกหมู” ภายใต้กระบวนการทำน้ำหมักชีวภาพที่เปิดทางให้แต่ละคนได้เรียนรู้และทดลองทำน้ำหมักไว้ใช้เองนั้น ขาวนาจึงเป็นผู้เลือกที่จะใช้ส่วนผสมจากอะไรและดำเนินการแบบใด ด้วยเหตุนี้ ประสบการณ์ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้กับตนเอง จึงกลายเป็นช่องทางของการประกอบสร้างความเป็นตัวตน ดังที่ เพ็ญ (นามสมมติ) ได้ทดลองทำน้ำหมักในหลายๆ รูปแบบ จนค้นพบว่าน้ำหมักที่เกิดจาก “การหมักรกหมู” สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ข้าวได้เป็นอย่างดี

“ผักมันก็เฮ็ด (ทำ) อยู่แล้วประจำ มะม่วงสุกเขาก็เฮ็ด (ทำ) แต่ว่าลักษณะการหมักไปสิดฟ่มมันจะมีปัญหาอดต้นกรองไม่ดีก็มีฝุ่นเล็ก ๆ อดต้นท้อฉิด เขาก็เลยมาคิดว่ พวกน้ำหมักนี้ มันก็เอาพวกซากสัตว์มาทำเป็นน้ำหมักได้ ช่วงนั้นก็เลี้ยงหมูก็เลยเอารกหมูมาทำ เพราะคิดไปว่ามันเป็นแม่ลูกอ่อน เขาเรียนมาว่าสัตว์มันสะสมอาหารไว้ในรกไว้เลี้ยงลูกอ่อน มันก็เป็นฮอโรมันก็เลยว่ามันน่ามีอาหารมาก พอเริ่มศึกษามันก็ศึกษาหมด รกหมูมันลิสเ คืดง่าย พวกหอยเชอรี่เขาก็หมักอยู่ แต่เขาเลี้ยงหมูเขาก็คิดว่ารกหมูมันใช้ได้ ใช้ไปใช้มาคนเอาข้าวไปกินเขาบอกว่าข้าวเขามันหอม หอมกว่าข้าวคนอื่น เขาเลยถามว่าใช้อะไรบำรุงเขาก็บอกว่ารกหมูนี้ละ ก็ใช้มาเรื่อย ๆ ทุกวันนี้ก็หมักก็ใช้อยู่ตลอด”

เพ็ญ เป็นหนึ่งคนที่ผ่านการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการนำส่วนผสมจากพืชผัก เศษอาหาร ผลไม้สุก มาทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ แต่จุดเชื่อมต่อของการต่อยอดความคิดอันสำคัญ ในการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพที่แตกต่างไปจากคนอื่นนั้น กลับเกิดขึ้นภายใต้บริบทของการดำรงชีวิตของตนเอง เขาเป็นเกษตรกรที่ไม่ได้เพียงยึดอาชีพการทำนาเท่านั้น แต่ยังเลี้ยงหมู เป็นอาชีพเสริม เมื่อหมูคลอดลูกออกมาเขาจึงเกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับรกหมู ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องนำรกไปทิ้งหรือนำไปฝังดิน แต่ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสะสมประสบการณ์เกี่ยวกับรกของสิ่งมีชีวิต จึงทำให้เขาสร้างความเข้าใจกับตนเองว่า รกหมู คือ ที่เก็บสารอาหารสำคัญในการเลี้ยงตัวอ่อนในครรภ์หมู ในรกหมูจะมีสารอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต เมื่อคิดได้เช่นนั้น เขาจึงนำรกหมูมาทดลองหมักให้เป็นปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ บนความคาดหวังว่า ถ้าสามารถหมักรกหมูได้ สารอาหารที่อยู่ในรกหมูจะเป็นปุ๋ยชั้นดีเมื่อมีการนำไปบำรุงต้นข้าว การสร้างความรู้คิดและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้เขา พบว่าปุ๋ยน้ำหมักจากรกหมูมีการย่อยสลายได้ดีกว่าพืชผักหรือผลไม้ และเมื่อนำไปฉีดพ่นในไร่นาก็สามารถลดปัญหาการอดต้น ของหัวสิด การหมักรกหมูก็สามารถทำได้ง่าย เพราะไม่ต้องใช้ส่วนผสมหลายอย่าง และรกหมูก็ไม่กลิ่นเหม็นคาวหากสามารถ ผสมกับกากน้ำตาลในปริมาณที่พอเหมาะ นอกจากนี้ ข้าวที่เกิดจากน้ำหมักชีวภาพรกหมูยังทำให้ข้าวมีกลิ่นหอมเป็นที่พึงพอใจ แก่ผู้บริโภค การสร้างประสบการณ์กับตนเองของ **เพ็ญ** กลายเป็นกระบวนการสร้างความรู้ในการใช้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพที่สอดคล้อง ไปกับบริบทการดำเนินชีวิตของตนเอง

อภิปรายผล

หากมองการสร้างความเป็นตัวตนชาวนาอินทรีย์ในฐานะของการสร้างความเป็นนายตนเอง (self-mastery) ที่สามารถกำหนดวิถีการทำนาของตนเองแล้ว ความเป็นนายตัวเองดังกล่าวก็ไม่อาจก่อเกิดอย่างเป็นอิสระผ่านการดำเนิน วิถีนาอินทรีย์เช่นใดก็ได้ หากแต่วิถีนาอินทรีย์เป็นผลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในมิติหนึ่งที่เปิดทางให้ชาวนาสามารถกำหนด แนวทางการทำนาของตนเองบนพรมแดนของวิถีเกษตรกรรมอินทรีย์ ซึ่งการกลายเป็นนายตัวเองนี้ หากระบบความสัมพันธ์ เชิงอำนาจดังกล่าว ไม่ได้อาศัยความรู้ในการสร้างความจริง และเปิดทางเลือกให้เทคโนโลยีแห่งตัวตน หรือปฏิบัติการสร้างตัวตน บนพื้นที่ของความจริงในการเป็นชาวนาอินทรีย์แล้ว ตัวตนในความเป็นความอินทรีย์ย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังการอภิปราย

1. จากประเด็นเรื่องเล่า “จากชาวนาเคมีสู่ชาวนาอินทรีย์” ของ **พร ลำ และบุญ** สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการ ทำงานของอำนาจและความรู้ที่สร้างความจริงเกี่ยวกับการทำนาอินทรีย์ มีการแจกจ่ายไหลเวียนบนความสัมพันธ์ทางสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้ชาวนาเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามความจริงดังกล่าว และเปิดทางให้ความเป็นตัวตนก่อเกิด ดังนั้น การกลายเป็นชาวนาอินทรีย์ จึงเป็นผลลัพธ์ของเกมแห่งความจริง (game of truth) ซึ่งคำว่า “เกมส์” ไม่ใช่กิจกรรม ที่สะท้อนถึงความบันเทิงหรือความสนุกสนาน แต่เกมส์คือชุดของกฎเกณฑ์/ชุดของกระบวนการที่ทำให้ความจริงถูกผลิต และนำไปสู่การสร้างผลลัพธ์บางอย่างอันแน่นอน (Foucault, 1997 Cited in Danaher, Schirato and Webb, 2000 : 40) ซึ่งความจริงมีฐานะเป็นวาทกรรม (discourse) ที่จัดระเบียบความคิดและวิถีปฏิบัติของผู้คน และเกมส์แห่งความจริงก็มีฐานะ เป็นปฏิบัติการ (practices) ที่ทำให้ผู้คนจัดการความคิดและวิถีปฏิบัติของตนเองผ่านระบอบของความจริงเหล่านั้น (Peter, 2003 : 208) เช่นนี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่าชาวนาที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเคมี ทั้งปัญหาด้านสุขภาพ ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น และดินที่ไร้ชีวิต คือผู้ที่สามารถจัดระเบียบความคิดและเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติของตนสู่ระบอบความจริงของการทำนาอินทรีย์

2. จากประเด็นเรื่องเล่า “ชาวนานักจัดการดินปลอดสารเคมี” ของ **หนู เพ็ญ** และ **ชัย** นั้น วิเคราะห์ได้ว่า ความจริง ของการปรับปรุงดินเพื่อการทำนาอินทรีย์ ได้ก่อปฏิบัติการกับชาวนาในชุมชนผ่านวิถีทางต่าง ๆ ในกิจกรรมการปรับปรุงดิน โดยชาวนามีการสร้างตัวตนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การใช้ตอฟางข้าวบำรุงดินของ **หนู** อันเป็นผลจากการเรียนรู้กับผู้อื่น ที่เห็นว่าบังเกิดผลและส่งผลดีต่อการปรับปรุงดินโดยปราศจากการใช้สารเคมี ทำให้เขาเกิดความตระหนักต่อการรักษา และใช้ประโยชน์จากตอฟางข้าวให้ได้มากที่สุด **เพ็ญ** ซึ่งปลูกถั่วเขียวปรับปรุงดิน ซึ่งเขาทราบแนวทางการปลูกพืชตระกูลถั่ว ปรับปรุงดินที่แพร่มายังชุมชนผ่านกิจกรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาส่งเสริมในฐานะที่เป็นกิจกรรมที่ก่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และทำให้เขากำกับตนเองให้ลงมือปลูกพืชตระกูลถั่ว อย่างไรก็ตาม เขาได้สร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน โดยการได้เลือกที่จะปลูก ถั่วเขียวเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนมากกว่าเลือกปลูกพืชตระกูลถั่วชนิดอื่น เช่นเดียวกับ **ชัย** ที่ขบคิดและสร้างประสบการณ์ เกี่ยวกับการปรับปรุงปุ๋ยคอกให้มีคุณภาพสูง เพื่อสร้างดินให้มีคุณภาพและเหมาะสมต่อการปลูกข้าวมากยิ่งขึ้น จากเรื่องเล่า ของชาวนาอินทรีย์ทั้ง 3 คนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของฟูโกต์ ซึ่งมีทัศนะว่า “อำนาจ” ไม่ได้มีศูนย์กลาง แต่กระจายตัว อยู่บนความสัมพันธ์ทางสังคมและเครือข่ายของอำนาจ ที่สลับซับซ้อนในการผลิตสร้างตัวตนประชากร ซึ่งหากจะวิเคราะห์ ความเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จึงต้องมองไปที่ความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ของอำนาจ ผ่านการที่ปัจเจกชนและ/หรือกลุ่มคน

ได้สร้างแนวทางแห่งการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการกำกับตนเองและผู้อื่นภายในสถาบัน ชุมชน หรือสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง (Foucault, 2001 cited in Malette, 2010 : 59) มากไปกว่านั้น อำนาจยังทำงานสอดประสานไปกับ “ความรู้” เพื่อทำหน้าที่ในการบอก “ความจริง” ว่ามนุษย์ควรปฏิบัติตัวอย่างไร (Foucault, 1980 : 52) โดยมนุษย์อาจเป็นผู้ที่ตกอยู่ภายใต้ภาวะพึ่งพาหรืออาจกลายเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเป็นตัวตนโดยใช้เงื่อนไขของความรู้เพื่อการรู้จักตนเอง (Foucault, 1983 : 212) ดังนั้นการสร้างความเป็นตัวตนผ่านการรู้จักตนเอง หรือการเป็นผู้มีแนวทางเฉพาะตนจึงเป็น “เทคโนโลยีแห่งตัวตน” (Danaher, Schirato & Webb, 2000 : 129) ซึ่งเป็นปฏิบัติการของเสรีภาพที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือความสัมพันธ์ทางสังคมหนึ่ง ๆ ที่เปิดพื้นที่ให้บุคคลได้ตระหนักต่อความต้องการของตนเอง (Foucault, 1988b: 50-51)

3. จากประเด็นเรื่องเล่า “ชาววานักจัดการพันธุ์ข้าวอินทรีย์บนฐานการพึ่งพาตนเอง” ผ่านเรื่องเล่าของ สุ ในฐานะชาวอินทรีย์ผู้สร้างอิสรภาพในเรื่องพันธุ์ข้าวอินทรีย์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเป็นตัวตนบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันมีกฎเกณฑ์การปลูกข้าวที่ต้องใช้เมล็ดพันธุ์อินทรีย์ โดยเขาสามารถนำกฎเกณฑ์ดังกล่าว มาพิจารณาสร้างการรู้จักและรู้เท่าทันในปัญหาของตนเอง สามารถจัดการพันธุ์ข้าวอย่างเป็นอิสระบนความสัมพันธ์ที่ตนดำรงอยู่ Kjellström (2005, cited in Fejes and Nicoll, 2008 : 71) ซึ่งความสัมพันธ์ของอำนาจและตัวตนนี้ ต้องการการตรวจสอบตนเอง (self-examination) ซึ่งเป็นกระบวนการของการก่อรูปความคิดและการไตร่ตรองตนเอง บนความสัมพันธ์กับระบอบความจริง (Foucault, 1988a : 46) เพื่อการรู้จักตนเอง (know yourself) อันนำไปสู่การสร้างความรู้เฉพาะตน (self-knowledge) และการเป็นนายตัวเอง (self-mastery) ไปในที่สุด (Foucault, 1997 : 87) ดังนั้น การจัดการพันธุ์ข้าวของ สุ จึงเป็นปฏิบัติการสร้างความเป็นตัวตนชาวอินทรีย์บนฐานคิดของการพึ่งพาตนเองด้านเมล็ดพันธุ์

4. จากประเด็นเรื่องเล่า “ชาววานักจัดการน้ำเพื่อการทำอินทรีย์บนพื้นฐานของการดำรงชีวิต” หากพิจารณาวิถีการจัดการน้ำเพื่อการทำอินทรีย์ของ ล้ว อย่างลึกซึ้งแล้ว แม้เขาจะปฏิเสธกฎเกณฑ์ของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่จะต้องมีการตรวจสอบการปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งน้ำ แต่วิถีการจัดการน้ำในการทำภายใต้บริบทของการดำรงชีวิต ก็เป็นการสร้างความหมายและคุณค่าของการทำอินทรีย์ในอีกมิติหนึ่ง ที่เขาจะต้องดูแลระบบการใช้น้ำให้ปลอดภัยจากการปนเปื้อนของสารเคมีให้ได้มากที่สุด การจัดการน้ำเพื่อเพาะปลูกของ ล้ว จึงยังคงเป็นกิจกรรมภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเป็นความพยายามที่ดำเนินชีวิตในบริบทของการทำแบบอินทรีย์ กล่าวคือเขายังคงสร้างข้อคำนึงถึงการใช้น้ำที่ปลอดภัยอยู่เสมอในแนวทางของตนเอง จึงสอดคล้องกับสิ่งที่จะฟูโกต์ เน้นย้ำเสมอว่า แม้เทคโนโลยีแห่งตัวตนคือปฏิบัติการของเสรีภาพ (technologies of the self as practices of freedom) แต่ชีวิตมนุษย์ก็ไม่ได้เป็นอิสระไปจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังนั้น หากมีการต่อต้าน (resistance) ใด ๆ เกิดขึ้น การต่อต้านนั้น ๆ ก็ไม่เคยอยู่ภายนอกความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หมายความว่า แทนที่การต่อต้านจะเป็นการปฏิเสธหรือการปฏิบัติของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในความเข้าใจแบบอื่น ๆ แต่กลับเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนตนเองบนเส้นทางของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อันเนื่องมาจากอำนาจได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของเสรีภาพ (Foucault, 1978 cited in Markula & Pringle, 2006 : 146-147)

5. จากประเด็นเรื่องเล่า “ชาววานักปักดำเพื่อปลูกชีวิตข้าวอินทรีย์” ผ่านเรื่องเล่าของ ล้ว ที่เขาเปิดทางให้ความรู้จากผู้อื่นหรือแหล่งอื่นได้ก่อปฏิบัติการกับตนเอง ผ่านการจัดการแนวทางการปลูกข้าวอย่างเหมาะสมนี้ จึงทำให้เขาประกอบสร้างตัวตนในความเป็นชาวอินทรีย์ได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น กลายเป็นภาพสะท้อนของการสร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน ซึ่งหมายถึง การที่มนุษย์สามารถปฏิบัติต่อร่างกาย จิตวิญญาณ ความคิด มีการกำกับตนเอง และการมีวิถีทางดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นวิธีการที่เกิดขึ้นโดยตัวเองหรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น เพื่อเปลี่ยนผ่านตัวเองไปสู่ความสุข ความบริสุทธิ์ ความสมบูรณ์ การมีปัญญา และความยั่งยืน (Foucault, 1988a : 18)

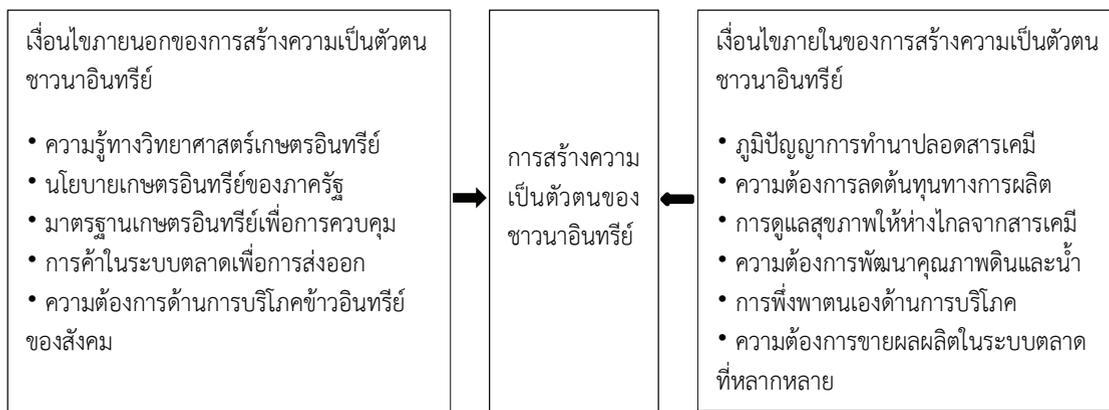
6. จากประเด็นเรื่องเล่า “ชาววานักพัฒนาน้ำหมักชีวภาพ” ซึ่งการทำปุ๋ยเพิ่มผลผลิตบนความสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีพของ เทัญ วิเคราะห์ได้ว่า การพัฒนาน้ำหมักชีวภาพเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากอำนาจ ความรู้ และความจริงของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยเขาเป็นผู้ออกแบบวิธีการในการเข้าถึงความจริงนั้นด้วยตนเอง ความเป็นไปเช่นนี้ จึงสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่อง Green Governmentality : insights and opportunities in the study of nature's rule ของสเตฟานี รัธเทอร์ฟอร์ด (Rutherford, 2007 : 291) เขาได้ชี้ให้เห็นว่า อำนาจและความรู้สิ่งแวดล้อม เป็นระบบความสัมพันธ์ของกระบวนการสร้างตัวตนให้เป็นนักภูมิศาสตร์ (geographers) ที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ อำนาจและความรู้ได้ผลิตความจริงหรือกฎของธรรมชาติ (nature's rule) ที่นำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้ นักภูมิศาสตร์สามารถทำงานบนพื้นฐานของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้น พื้นที่ (space) ของการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงเปิดช่องทางให้นักภูมิศาสตร์สร้างเทคโนโลยีแห่งตัวตน โดยเป็นผู้ที่สามารถ

ตีความกฎของธรรมชาติ และแสวงหาแนวทางในการจัดการเกี่ยวกับอากาศ (spatiality) ขนาดพื้นที่ (scale) และดินแดน (territory) ซึ่งเป็นความเกี่ยวข้องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ

บทสรุป

สำหรับการศึกษาเรื่องเล่าที่นำมาโน้มน้าวจิตใจของมิเชล ฟูโกต์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของอำนาจ ความรู้ และความจริง ที่เปิดช่องทางให้เทคโนโลยีแห่งตัวตน ซึ่งขบวนการเป็นหรือเลือกเป็นชาวนาอินทรีย์ผ่านปฏิบัติการทางสังคม มาเป็นกรอบของการสร้างความรู้ในงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่าการสร้างความเป็นตัวตนของชาวนาอินทรีย์ ไม่ใช่เพียงการทำให้ตนเองกลายเป็นผลผลิตของความคิดที่มาจากภายนอก หากแต่การสร้างความคิดกับตนเองจากภายในและการสร้างประสบการณ์ของการเป็นชาวนาอินทรีย์ ได้ทำให้ชาวนาอินทรีย์กำหนดเป้าหมายแห่งชีวิต หรือกำหนดจุดยืนของการเป็นชาวนาอินทรีย์ของตน ดังนั้น ชาวนาอินทรีย์จึงเป็นผู้เลือกสรรคุณค่าและสามารถสร้างความรู้การทำนาอินทรีย์ บนความรู้คิดในการกำหนดแนวทางการทำนาอินทรีย์ที่เหมาะสม ซึ่งการเป็นผู้เลือกสรรหรือออกแบบวิธีการทำนาอินทรีย์นี้ ทำให้วิถีนาอินทรีย์เกิดขึ้นบนความสมัครใจ ความปรารถนา และการมีเสรีภาพในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง เพื่อปลูกข้าวอินทรีย์บนความสมดุลของชีวิตทั้งในมิติสุขภาพ การพึ่งพาตนเอง การสร้างเศรษฐกิจภาคครัวเรือนโดยไม่บีบคั้นตนเอง ไปตามกระแสการตลาดข้าวอินทรีย์อันเข้มข้น

จากผลการวิจัย ทำให้มองเห็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความเป็นตัวตนชาวนาอินทรีย์ ซึ่งมีทั้งเงื่อนไขภายนอก และเงื่อนไขภายในที่ทำให้ชาวนาอินทรีย์มีการต่อรองตนเองภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อกำหนดตนเองว่าการเป็นชาวนาอินทรีย์ที่เหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิตควรจะดำเนินไปตามเงื่อนไขใดบ้าง ที่จะทำให้ตนเองมีความสมบูรณ์ในวิถีของอาชีพ การมีความสุข มีปัญญา และพึ่งพาตนเองได้ภายใต้การสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ดังผังมโนทัศน์ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 เรื่องเล่าที่เกิดจากประสบการณ์และการสร้างความรู้ของชาวนาอินทรีย์ในงานวิจัยนี้ สามารถต่อยอดไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติที่ดี หรือนำไปสู่การจัดการความรู้อันเป็นประโยชน์สู่ชาวนาอินทรีย์กลุ่มอื่น ๆ เพื่อการสร้างสรรค์พื้นที่ทางสังคมชาวนาอินทรีย์ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น และไม่ใช่เพียงชาวนาอินทรีย์เท่านั้น ที่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ หากแต่เกษตรกรอินทรีย์กลุ่มอื่น ๆ ที่ผลิตอาหารอินทรีย์ก็สามารถนำแนวทางที่เกี่ยวข้อง ไปปรับใช้ในงานเกษตรอินทรีย์ของตนได้

1.2 หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ควรให้การสนับสนุนและเป็นตัวกลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ของกลุ่มชาวนาอินทรีย์หมู่บ้าน/ตำบลต่าง ๆ เพื่อสร้างโอกาสให้ชาวนาอินทรีย์ในแต่ละกลุ่มชุมชน สามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ในการทำนาอินทรีย์ระหว่างกัน ทั้งนี้ก็เพื่อขยายผลให้วิถีการทำนาอินทรีย์ให้แพร่หลายในหมู่ชาวนาอินทรีย์ เพื่อร่วมกันผลิตอาหารปลอดภัยต่อสังคม

1.3 นโยบายของรัฐ ควรมีแนวนโยบายและแผนงานที่จะส่งเสริมการตลาดของกลุ่มชาวนาอินทรีย์ที่แตกต่างกัน หลากหลาย ไม่ใช่มุ่งเพียงแนวทางการส่งเสริมให้ชาวนาอินทรีย์รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออก ซึ่งแนวทางดังกล่าว อาจไม่เหมาะสมต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคในประเทศบางกลุ่ม ดังนั้น อาจสนับสนุนหรือสร้างตลาดทางเลือกให้เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ผลิตในท้องถิ่นสามารถขายผลผลิตให้แก่ผู้บริโภคในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน มีใช้เพียงขายให้กับผู้บริโภคนอกชุมชนเท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการสร้างความเป็นตัวตนชาวนาอินทรีย์ในมิติของการเป็น smart farmer ซึ่งมีความน่าสนใจต่อการพัฒนาวิธีการทำนาอินทรีย์ในยุคปัจจุบัน ซึ่งคนรุ่นใหม่หันกลับมาทำการเกษตรด้วยองค์ความรู้สมัยใหม่ และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการพื้นที่ทางการเกษตรมากขึ้น จะทำให้เข้าใจกระบวนการสร้างตัวตนในอีกมิติหนึ่ง และเป็นการสร้างความรู้จากงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างแรงผลักดันสำคัญให้คนรุ่นใหม่ มีมุมมองและทัศนคติต่อการทำนาที่เอื้อต่อการพัฒนาการเกษตรกรรมอินทรีย์ของประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Bold, C. (2012). *Using Narrative in Research*. London: SAGE Publications.
- Danaher, G., Schirato, T. and Webb, J. (2000). *Understanding Foucault*. London: SAGE Publications.
- Fejes, A. and Nicoll, K. (2008). *Foucault and Lifelong Learning: Governing the Subject*, London: Routledge.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1983). The subject and power, H. Dreyfus, & P. Rabinow (Eds.). *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1988a). Technologies of the self, in L H Martin, H Gutman and P H Hutton (eds) *Technologies of the self: a Seminar with Michel Foucault*. London: Tavistock. 16-49.
- Foucault, M. (1988b). An Aesthetics of Existence, in L.D. Kritzman (ed.) *Michel Foucault Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writing, 1977–1984*, 47-53.
- Foucault, M. (1997). Subjectivity and Truth, *Ethics: Subjectivity and Truth*, ed. P. Rabinow. New York: New Press.
- Kristiansen, P., Taji, A., Reganold, J. (2006). *Organic Agriculture: A Global Perspective*. Collingwood: CSIRO Publishing.
- Malette, S. (2010). *Green Governmentality and its Closeted Metaphysics: Toward an Ontological Relationality*. Victoria: University of Victoria.
- Markula, P., & Pringle, R. (2006). *Foucault, sport and exercise: Power, knowledge and transforming the self*. London: Routledge.
- Peters, M.A. (2003). Truth-telling as an educational practice of the self: Foucault, Parrhesia and the ethics of subjectivity. *Oxford Review of Education*, 29(2), 207-223.
- Rutherford, S. (2007). Green governmentality: insights and opportunities in the study of nature's rule. *Progress in Human Geography*. 31(3), 291–307.
- Savin-Baden and Niekerk. (2007). Narrative inquiry: Theory and practice. *Journal of Geography in Higher Education*, 31(3), 459-472.
- Tamboukou, M. (2013). Foucauldian approach to narrative, In *Doing Narrative Research*. London: Sage.

ข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Proposed Strategies for the Development of Teacher Ethical Leadership in the Basic Education Schools

วาสนา ภัคดี¹, ประดิษฐ์ ศิลาบุตร², สวัสดิ์ โพธิ์วัฒน์³ และ พงษ์ศักดิ์ ทองพันธ์⁴

WassanaPukdee¹, Pradit Silabutr², Sawat Potiwat³ and Pongsuk Tongpunchung⁴

Received : 25 พ.ย. 2562

Revised : 15 เม.ย. 2563

Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อสร้างและพัฒนาข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครู และ 3) เพื่อประเมินข้อเสนอกลยุทธ์ เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์ 3) แบบสอบถาม 4) แบบประเมินสภาพแวดล้อม และ 5) แบบประเมินกลยุทธ์ แบบสอบถามมีค่าความสอดคล้องเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และค่าความเชื่อมั่น 0.98 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานคือ ผู้อำนวยการโรงเรียน 36 คน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 36 คน ครู 299 คน รวมทั้งสิ้น 371 คน และพหุกรณีศึกษาเป็นโรงเรียนดีเด่นระดับประเทศ จำนวน 3 โรงเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครู ประกอบด้วย ด้านวิสัยทัศน์ ด้านพันธกิจ ด้านเป้าประสงค์ ด้านประเด็นกลยุทธ์ 4 ด้าน คือ 1) การพัฒนาครูให้มีคุณธรรม คุณคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน 2) การปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครู และความสามารถด้านเทคโนโลยี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน และ 4) การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการ

2. ข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครู มี 5 ด้าน คือ 1) การพัฒนาครูให้มีคุณธรรม นำความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน เน้นการอบรมคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู 2) การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทางด้านจริยธรรมในโรงเรียนและชุมชน เน้นการส่งเสริมให้การพัฒนาครู ให้เป็นผู้นำทางจริยธรรมในโรงเรียน และชุมชน และการแสวงหาความรู้ 3) การพัฒนาและส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาครูให้มีความรู้พื้นฐานในการใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อการสืบค้นข้อมูล สารสนเทศ และการสื่อสาร 4) การปลูกจิตสำนึกในความเป็นชาติไทย และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการส่งเสริมให้ครูมีความรักต่อสถาบันหลักของชาติ และดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และ 5) การพัฒนาครูสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เน้นการส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นคุณธรรม จริยธรรม

3. ผลการประเมินข้อเสนอกลยุทธ์ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความมีประโยชน์ โดยภาพรวมพบว่ามีความอยู่ในระดับมากทุกด้าน

คำสำคัญ : กลยุทธ์, ภาวะผู้นำจริยธรรม, การศึกษาขั้นพื้นฐาน

¹ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ อีเมล: wasanaphakdee08@gmail.com

² ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

³ กรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

⁴ กรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

¹ Doctoral Student Program in Education Administration, Sisaket Rajapath University, Email: wasanaphakdee08@gmail.com

² Chairman, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Sisaket Rajapath University

³ Advisor, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Sisaket Rajapath University

⁴ Advisor, Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Sisaket Rajapath University

Abstract

The objectives of this research were 1) to survey basic information needed to create strategies for the development of teacher ethical leadership in the Basic Education schools, 2) to create and improve strategies for the development of teacher ethical leadership, and 3) to evaluate the proposed strategies. The research tools consisted of a documentary form, an interview questionnaire, a questionnaire, an environment assessment form, and the strategy evaluation form. The consistency of content index of the questionnaire were between 0.60- 1.00 and the reliability of 0.98. The survey sample included 36 school directors, 36 chairmen of the board of basic education schools and 299 teachers, totally 371. Multiple case studies consisted 3 national distinguished schools. Statistics employed for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The research findings were summarized as follows;

The proposed strategies revealed 5 areas, namely 1) Develop teachers on morality over knowledge and by setting good examples for learners, emphasizing on teachers' training on morality and ethics continuously, and following teachers' professional code conducts. 2) Develop teachers to become ethical leaders in both schools and community, emphasizing on promoting of teachers' ethical leadership training in the school and community, and knowledge finding. 3) Develop and promote teachers' ability on technology as tools for instruction, emphasizing on developing teachers' basic skills using computer for information searches and for information and technological communication. 4) Foster the conscience of Thai traditional and lifestyle according to the philosophy of sufficiency economy, emphasizing on promoting teachers' love of national principal institutions and living based on sufficiency economy philosophy. 5) Develop teachers on developing learners to become perfect human-beings, emphasizing on promoting teachers to use learning activities focusing on morality and ethics.

Keywords : Strategy, Leadership Ethic, Basic Education

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นในโลก นำมาซึ่งปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมามากมาย ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมด้านจริยธรรมของสังคม (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556 : 1)

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้คนไทย เผชิญกับความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งสะท้อนได้จาก คนในสังคมมีความถ้อยในการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาครอบครัว ชุมชนและความคิดเห็นแตกต่าง ทางการเมือง การใช้ความรุนแรง ขาดความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมเลียนแบบ ขาดความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร ส่งผลให้สังคมมีคุณธรรม และจริยธรรมของคนในสังคมลดน้อยลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555 : 15) ไม่เป็นไปตามกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ต้องการให้คนไทยมีคุณลักษณะ เป็นคนไทยที่สมบูรณ์มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดีมีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณมีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทยโดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 20)

ทั้งนี้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความหมายของการศึกษาเอาไว้ในมาตรา 4 วรรคแรกว่า “การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม.....” ในการสร้างความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ฉบับนี้ คือ การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม นั้นเอง ซึ่งเห็นได้จากการกล่าวถึงการจัดการศึกษาในลักษณะของกระบวนการเรียนการสอน การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม เอาไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายประการหนึ่งของข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษา

ในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2542-2561) ที่มีเป้าหมาย คือ การให้คนไทยยุคใหม่มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและจิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 17-20)

การจัดการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงต้องเริ่มจากการสร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของนักเรียน และเป็นตัวผู้นำ ผู้ตามขององค์กร ถ้าองค์กรใดมีผู้นำที่เปี่ยมไปด้วยภาวะผู้นำทางจริยธรรม (Ethical Leadership) องค์กรนั้น ๆ ย่อมมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าการณ์กลับเป็นในทางตรงกันข้ามองค์กรนั้น ๆ ก็ย่อมจะพบแต่ความล้มเหลว ซึ่งครูย่อมต้องรู้และเข้าใจสถานการณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ใช้ประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้น หรือสร้างโอกาสให้เกิดขึ้นตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของหมู่คณะ สังคม และประเทศชาติเป็นหลักสำคัญ ไม่มุ่งแต่หาประโยชน์ส่วนตนโดยมองข้ามซึ่งคุณธรรม จริยธรรม อันดีงามแห่งสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นครูที่มีภาวะผู้นำทางจริยธรรม จะสามารถทำให้องค์กรสามารถเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน และมั่นคงตลอดไป ภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครู จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

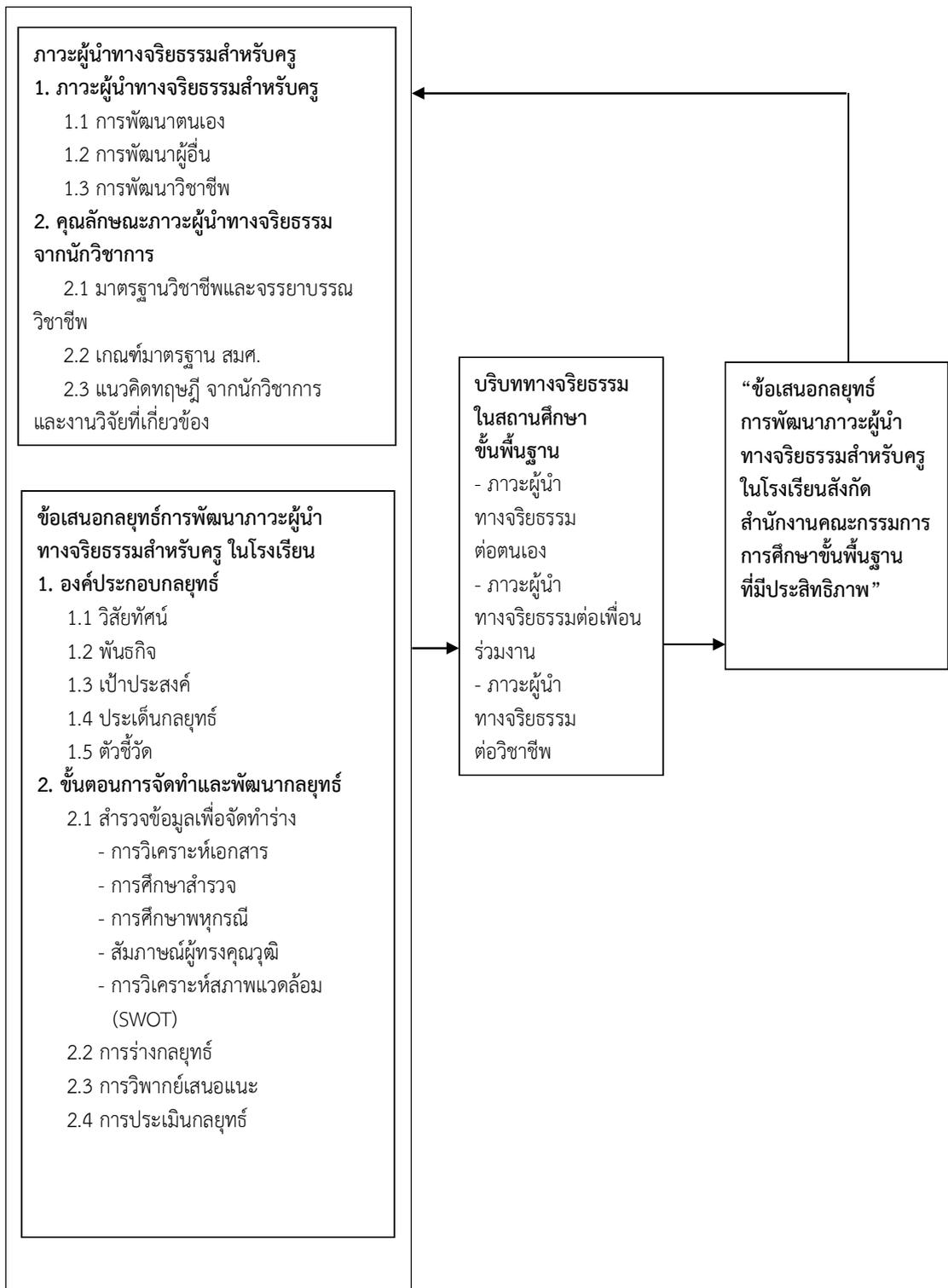
วัตถุประสงค์

เพื่อให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีความชัดเจนสอดคล้องกับข้อคำถามของการวิจัย จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างและพัฒนาข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน

กรอบแนวคิด

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิดทฤษฎีของนักการศึกษาและผลงานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยมีการนำเอาทฤษฎีต่าง ๆ และปรับปรุงการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน ให้ดียิ่งขึ้นและผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์กรมหาชน), (2548 : 42; ประทีป มากมิตร, 2550: 176 – 177; พระมหาไกรวรรณ ปุณฺณพันธ์, 2555: 77; มาศโมฬี จิตวิริยธรรม, 2552: 171-172; กมลทิพย์ ทองกำแหง, 2554: 239 -242; Fullan, 2003; Sergiovanni, 1992; Dessler, 2002; และรังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544 ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน ระยะที่ 2 สร้างและพัฒนาข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน ระยะที่ 3 ประเมินข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน ดังรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

การวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร ขั้นที่ 2 การศึกษาสำรวจ ขั้นที่ 3 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นที่ 4 การศึกษาพหุกรณี โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกการวิเคราะห์ เอกสารที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นโดยการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาไว้ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดใช้วิธีวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เพื่อใช้แยกแยะในประเด็นที่จะนำไปศึกษาสำรวจในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 การศึกษาสำรวจ (Survey study)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่สำนักงานศึกษาธิการภาค 13 กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 36 คน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 36 คน และครู จำนวน 299 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 371 คน ในสถานศึกษาและครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตสำนักงานศึกษาธิการภาค 13 กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970, อ้างถึงใน อีรวิมล เอกะกุล, 2550 : 143-144) จากนั้นมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยสุ่มแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Stratied Systematic Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม โดยมีค่าความสอดคล้องเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และค่าความเชื่อมั่น 0.98

ขั้นที่ 3 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert in-Depth interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ราย เพื่อศึกษาแนวความคิดเห็นของข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างมีระบบขั้นตอนที่มีความน่าเชื่อถือและใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลักและใช้ตารางสังเคราะห์เอกสาร

ขั้นที่ 4 การศึกษาพหุกรณี (Multiple-Case Study) เป็นการศึกษาสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมของครู เพื่อพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศจำนวน 3 แห่ง เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างมีระบบขั้นตอนที่มีความน่าเชื่อถือและใช้การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นหลัก และใช้ตารางสังเคราะห์เอกสาร

การวิจัยระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนากลยุทธ์

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น ผู้วิจัยนำข้อค้นพบที่สำคัญจากการวิเคราะห์เอกสาร การศึกษาพหุกรณี การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการศึกษาสำรวจสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นจากระยะที่ 1 นำมาสังเคราะห์ในรูปแบบตารางเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ขั้นที่ 2 จัดทำตารางจับคู่ จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค (TOWS Matrix)

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยได้จัดทำร่างกลยุทธ์ข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นที่ 4 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินและข้อเสนอแนะเพื่อนำมาปรับปรุงกลยุทธ์ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินกลยุทธ์

การวิจัยระยะที่ 3 การประเมินกลยุทธ์ โดยผู้มีส่วนได้เสีย(Stakeholders) จำนวน 18 คน ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้มีประสบการณ์ด้านการศึกษา (ศึกษานิเทศก์) จำนวน 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ข้าราชการครู

จำนวน 5 คน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรเอกชน จำนวน 5 คน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 5 คน เครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินกลยุทธ์

สรุปผล

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับข้อเสนอกลยุทธ์ การพัฒนาภาวะผู้นำจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การสำรวจผลการประเมินสภาพการปฏิบัติจริงและสภาพที่พึงประสงค์ ของการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรม จากการประเมินสภาพการปฏิบัติจริง และสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรม สภาพการปฏิบัติจริงสำหรับครูโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D.=0.76) และตามสภาพที่พึงประสงค์สำหรับครู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D.=0.53)

1.2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า 1) ด้านวิสัยทัศน์ ครูที่ดีควรมีภาวะผู้นำทางจริยธรรม เป็นแบบอย่าง ทั้งทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา 2) ด้านพันธกิจ ครูพัฒนาตนเองโดยการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างการเข้าร่วมกิจกรรม การพัฒนาทางจิตใจที่วัด และหน่วยงานที่จัดขึ้น 3) ด้านเป้าประสงค์ มุ่งพัฒนาจริยธรรมในความเป็นครู ทั้งโดยตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชน 4) มาตรการ มีนโยบายการพัฒนาจริยธรรมที่ชัดเจน มีการส่งเสริมยกย่องชมเชยครูที่มีดี 5) ด้านโครงการ/กิจกรรม ควรมีโครงการพัฒนาจริยธรรม และโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และโครงการสรรหาครูแบบอย่างทางจริยธรรม 6) ตัวชี้วัดความสำเร็จ จำนวนครูที่ได้รับการยกย่องชมเชยจากบุคคล หรือหน่วยงานอื่น

1.3 ผลการศึกษาพฤติกรรม พบว่า 1) ด้านวิสัยทัศน์ ครูควรมุ่งการเรียนรู้สู่คุณธรรมสร้างคนให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ด้านพันธกิจ ครูควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรม การแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ และพึ่งพาตนเองได้ 3) ด้านเป้าประสงค์ ครูควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา และใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ด้านกลยุทธ์ ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึก ในความเป็นชาติไทย น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการดำเนินชีวิต เน้นคุณธรรมนำความรู้ 5) ด้านมาตรการ ได้แก่ ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม และการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในกิจกรรม การเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม 6) โครงการ/กิจกรรม เน้นโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของครู โดยเฉพาะ กิจกรรมนันทนาการ และเข้าวัดปฏิบัติธรรม 7) ตัวชี้วัดความสำเร็จ ได้แก่ ครูมีคุณธรรม จริยธรรมและใช้หลักธรรมในการ ดำเนินชีวิต และร้อยละของครูมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม

2. ผลการสร้างและพัฒนาข้อเสนอกลยุทธ์ พบว่า หลังจากปรับปรุงตามข้อมูลจากการทำการสนทนากลุ่ม แล้วพบว่า มีการปรับปรุงจาก 4 กลยุทธ์ เป็น 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) การพัฒนาครูให้มีคุณธรรมนำความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี แก่ผู้เรียน เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนครูให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย และจรรยาบรรณต่อวิชาชีพครู 2) การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทางด้านจริยธรรมในโรงเรียนและชุมชน เน้นการส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูเป็นผู้นำทางจริยธรรมในโรงเรียนและชุมชน โดยเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ 3) การพัฒนาและส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยี เพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียน การสอน เน้นการพัฒนาครูให้มีความรู้พื้นฐาน ในการใช้คอมพิวเตอร์ มีทักษะการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร โดยจัดกิจกรรมเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม 4) การปลูกจิตสำนึกในความเป็นชาติไทย และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นส่งเสริมให้ครูมีความตระหนักในความรักต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่กระบวนการเรียนการสอน และสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่นักเรียน และ 5) การพัฒนาครูสู่การพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เน้นพัฒนาครูโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีจริยธรรม และเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์แก่ผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน พบว่าภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.38$, S.D.=0.77) ความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.38$, S.D.=0.77) และความ ประโยชน์ ($\bar{X} = 4.08$, S.D.=0.91)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่นำเสนอไปข้างต้นทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับข้อเสนอกลยุทธ์ 2) ผลการสร้างและพัฒนาข้อเสนอกลยุทธ์ และ 3) ผลการประเมินข้อเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียนนั้น มีข้อค้นพบที่สำคัญที่จะนำมาอภิปรายใน 7 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบในการนำเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมของครูซึ่งพบว่ามี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ มาตรการ และตัวชี้วัด นั้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (David, 1997 : 11) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ (Keys to formulating strategies) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2549 : ออนไลน์) ที่ได้ศึกษากระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management Process) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของทัศนีย์ ตั้งบุญเกษม (2558 : ออนไลน์) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของกลยุทธ์โดยครอบคลุมทั้ง 7 ด้าน เช่นเดียวกัน

1.1 การพัฒนาครูให้มีคุณธรรมนำความรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดี พบว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ได้จากผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จินตนา นันทภักดี (2557 : 215) ที่พบว่าคุณธรรมมีความสำคัญต่อภาวะผู้นำของบุคลากรทางการศึกษาอย่างยิ่ง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลทิพย์ ทองกำแหง (2554 : 176) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางจริยธรรมของบุคลากรทางการศึกษา พบว่าองค์ประกอบด้านจริยธรรมเป็นหัวใจของจริยธรรมเช่นกัน

1.2 การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทางจริยธรรมของโรงเรียนและชุมชน พบว่านอกจากครูจะเป็นผู้นำของโรงเรียนแล้วยังเป็นผู้นำทางจริยธรรมในชุมชนด้วย เพราะครูต้องเป็นแบบอย่างทั้งนักเรียนและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543 : 16) ที่กล่าวว่าจริยธรรมเป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นการพัฒนาคณะบุคคลเพื่อพัฒนาคุณธรรมให้แข็งแกร่งอยู่ในจิตใจของเยาวชนและสังคมโดยรวม และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ DuBrin (2010 : 159) ที่พบว่าพฤติกรรมผู้นำทางจริยธรรมที่ดี ควรประกอบด้วย 1) ต้องมีความซื่อสัตย์ ไว้วางใจได้ และจริงใจกับผู้อื่น 2) ต้องใส่ใจต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ประชาชน) 3) สร้างความร่วมมือในกลุ่ม (สังคม) 4) ต้องให้ความเคารพปัจเจกบุคคล และ 5) ต้องเปิดทองหลังพระ จึงนับว่าจริยธรรม มีความสำคัญกับบุคคลและสังคม

1.3 การพัฒนาและส่งเสริมความสามารถด้านเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน จากการวิจัยพบว่า การที่ครูมีภาวะผู้นำที่ดีนั้นต้องสามารถใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร สืบค้น และนำไปใช้ในการเรียนการสอนนั้น อาจจะเนื่องมาจากยุคปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนการสอน ครูที่จะเป็นผู้นำได้ จำเป็นต้องมีความสามารถด้านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิธาน พันธ์ทอง (2548 : 155-162) ที่กล่าวถึง ความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดให้มี การพัฒนาการสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.4 การปลูกจิตสำนึกในความเป็นชาติไทย และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิจัยพบว่า การที่ครูมีภาวะผู้นำที่ดีนั้น ควรมีความตระหนักในความรักต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และจัดการเรียนรู้โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอีกด้าน เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560 : 63-64) ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมของการพัฒนาประเทศ เพื่อเป็นการวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่มีสมบูรณ์ และมีคุณธรรมจริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560 : 63-64)

1.5 การพัฒนาครูสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่พบในการวิจัยครั้งนี้ โดยการพัฒนาให้ครูเป็นแบบอย่างในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามจุดมุ่งหมายของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560 : 17-25) ที่กล่าวว่า หัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การสร้างและพัฒนานคนไทยเพื่ออนาคตของประเทศ สร้างคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามค่านิยมหลักของคนไทย

2. ผลการประเมินกลยุทธ์ ซึ่งพบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความมีประโยชน์ในระดับมากทุกด้าน เพราะว่ามีผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ทั้งจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ และพหุกรณี เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางจริยธรรมของครู จึงมีข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญต้องการกำหนดกลยุทธ์ในการทำวิจัยครั้งนี้ กลยุทธ์ดังกล่าวได้รับการประเมินขั้นต้น และข้อเสนอแนะ

ในการปรับปรุง ก่อนที่จะนำมาประเมิน จึงทำให้ข้อเสนอแนะกลยุทธ์ในการวิจัยครั้งนี้ มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และควรมีประโยชน์ดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 เนื่องจากภาวะผู้นำทางจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในความเป็นครู จึงเห็นว่าสำนักงานงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรศึกษาและนำกลยุทธ์ที่นำเสนอในวิจัยนี้ไปพิจารณากำหนดเป็นนโยบายต่อไป

1.2 สถานศึกษาที่เห็นความสำคัญเรื่องนี้ควรศึกษาและนำกลยุทธ์ในการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ในการพัฒนาครู ในโรงเรียนของตนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางจริยธรรมสำหรับครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในภูมิภาคอื่น ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

กมลทิพย์ ทองกำแหง. (2554). *กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน*. ดุษฎีนิพนธ์

ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริการการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จินตนา นันท์ภักดิ์. (2557). *คุณธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทรรศนะ ของครูผู้สอน*

ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 42 ตามหลักสังคหวัตถุ 4. วิทยานิพนธ์

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2549). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย*. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2550,

จาก http://oldweb.opdc.go.th/thai/strategic_transfer/data/Tosaporn.p

ทัศนีย์ ตั้งบุญเกษม. (2558). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2552,

จาก <http://www.jobpub.com/articles/showarticle.asp?id=1251>.

ธีรวิมล เอกะกุล. (2550). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). อุบลราชธานี: วิทยาออฟเซต การพิมพ์.

ประทีป มากมิตร. (2550). *จริยธรรมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน*. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา

การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. (2546). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาไกรวรรณ ปุณฺณพันธ์. (2555). *ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติ*. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิชาน พันทอง. (2548). *ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ดุษฎีนิพนธ์

ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มาศโมณี จิตวิริยธรรม. (2552). *คุณธรรมที่ส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ*. ดุษฎีนิพนธ์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. คณะทำงานวิชาการ. (2556). *ความเห็นและข้อเสนอแนะเรื่องยุทธศาสตร์ประเทศไทย*

ใน 2 ทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2556-2575) ภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรี

และราชกิจจานุเบกษา.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *นโยบายเชิงบประมาณ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน). (2548). *มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบที่ 2 (พ.ศ. 2549- 2553)*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- David, F. R. (1997). *Strategic management* (6th ed.). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Dessler, G. (2002). *A Framework for Human Resource Management* (2nd ed.). New Jersey : Prentice Hall.
- DuBrin, A. J. (2010). *Principle of Leadership* (6th ed.). South-Western: CENGAGE-Learning.
- Fullan, M. (2003). *The moral imperative of school leadership*. San Francisco: Crowin Press.
- Sergiovanni, T. J. (1992). *Moral leadership Getting to the heart of school improvement*. San Francisco: Jossey-Bass publisher.

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโยธา เขต 1

Instructional Leadership of School Administrators Affecting Teaching Efficiency of Teachers Under the Yasothon Primary Educational Service Area Office 1

อรรพอล เทินสะเกษ¹ และ ยูวติดา ชาปัญญา²
Attapol Ternsakes¹ and Yuwatida Chapanya²

Received : 21 ม.ค. 2563
Revised : 16 เม.ย. 2563
Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครู และ 3) สร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโยธา เขต 1 จำนวน 310 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) พิจารณารายด้านพบว่า ด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$) 2) ประสิทธิภาพการสอนของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) พิจารณารายด้านพบว่า ด้านความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$) และ 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู คือ การนิเทศติดตามการสอนของครู และความก้าวหน้าของนักเรียน การบริหารหลักสูตรและการสอน การส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน โดยตัวแปรทั้ง 4 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 21.90 ($R^2 = .219$)

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำทางวิชาการ, ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา, ประสิทธิภาพการสอนของครู

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the instructional leadership of school administrators, 2) study the teaching efficiency of teachers and 3) create equations for forecasting instructional leadership of school administrators affecting teaching efficiency of teachers. The sample groups in this research were 310 school administrators and teachers. The research instrument for collecting data was a five-rating scale questionnaire. The statistics for data analysis were percentage, mean, standard deviation, Pearson's Product Moment Correlation Coefficient and Stepwise Multiple Regression. The research findings were as follows: 1) Instructional leadership of school administrators was at a high level ($\bar{X} = 4.43$), considering each aspect found that the goal and mission setting of the school was at the highest level ($\bar{X} = 4.61$). 2) Teaching efficiency of teachers was at a high level ($\bar{X} = 4.39$), considering each aspect found that the aspect of enthusiasm for teaching and learning was at the highest level ($\bar{X} = 4.56$) and 3) Instructional leadership of School Administrators Affecting Teachers Teaching Efficiency were the supervision of teachers' teaching and

¹ นักศึกษาลัทธิศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: attapol.ton@gmail.com

² อาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Master Student Program in Educational Administration, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University,
Email: attapol.ton@gmail.com

² Lecturer in Educational Administration Program, Faculty of Education, Roi Et Rajabhat University

students' progress, curriculum and teaching management, promoting the learning atmosphere and setting the goals and mission of the school. All of the variables predicted the teaching efficiency of teachers at statistically significant level of .05 with a forecasting power of 21.90 %. ($R^2 = .219$)

Keywords : Instructional Leadership, Instructional Leadership of School Administrators, Teaching Efficiency of Teachers

บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและช่วยยกระดับความเจริญของประเทศ การศึกษาถือเป็นกระบวนการสำคัญในการวางรากฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมไปถึงพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคลตั้งแต่รากฐานต่อเนื่องตลอดชีวิต คุณลักษณะของบุคคลมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ในการปฏิรูปการศึกษาของไทยได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปโครงสร้างการบริหาร การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปครู และหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนการสอน ไปสู่เป้าหมายด้านคุณภาพการศึกษา (สมชาย เทพแสง, 2546 : 12-15) และการจัดการศึกษานั้นสถานศึกษาได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จัดการศึกษา โดยการสร้างและพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมาตรฐาน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับสถานศึกษา เพราะเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่ช่วยสร้างคนให้มีคุณภาพและผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสำเร็จในองค์กร ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ (อุษณีย์ รักซ้อน, 2543 : 3) เพราะงานวิชาการถือเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานนั้น ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบุคคลที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมงานด้านวิชาการ รวมถึงด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ความรู้ และความสามารถรอบด้านในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพราะผู้บริหารไม่สามารถทำงานคนเดียวได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงจะทำให้งานประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องนำเอาเทคนิค วิธีการและกระบวนการบริหารที่เหมาะสม มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553 : 7-8) และการที่ครูจะมีพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูในสถานศึกษา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553 : 4) จากการศึกษาของ นาวา สุชมัย (2550 : 71) อารมณ นาก่อนทอง, ยุทธิดา ขาปัญญา และวิจิต กำมันตะคุณ (2560 : 103) ได้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูในทางบวกอยู่ในระดับสูง เมื่อผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางวิชาการสูงย่อมทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานและพัฒนาตนเอง ซึ่งทำให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้นตามไปด้วย ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครู ผู้บริหารต้องผลักดันให้เกิดการปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำทางวิชาการโดยการทำงานร่วมกับครู กระตุ้นเตือนครูให้คำแนะนำ ประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะคุณภาพของคนในชาติขึ้นอยู่กับคุณภาพของการศึกษา คุณภาพของการศึกษาขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาและครู (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553 : 2-3)

จากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน O-NET นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ปีการศึกษา 2560 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1, 2562 : ออนไลน์) พบว่าค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 และต่ำกว่าระดับประเทศ ผลการทดสอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ยังคงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากวิชาหลักมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ และต่ำกว่าระดับประเทศ

สภาพปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อาจเกิดจากปัญหาด้านการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนของครู หรือตัวผู้เรียนและครอบครัวเอง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้นำในสถานศึกษาต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้นำในการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะภาวะผู้นำทางวิชาการ ต้องให้ความสำคัญ

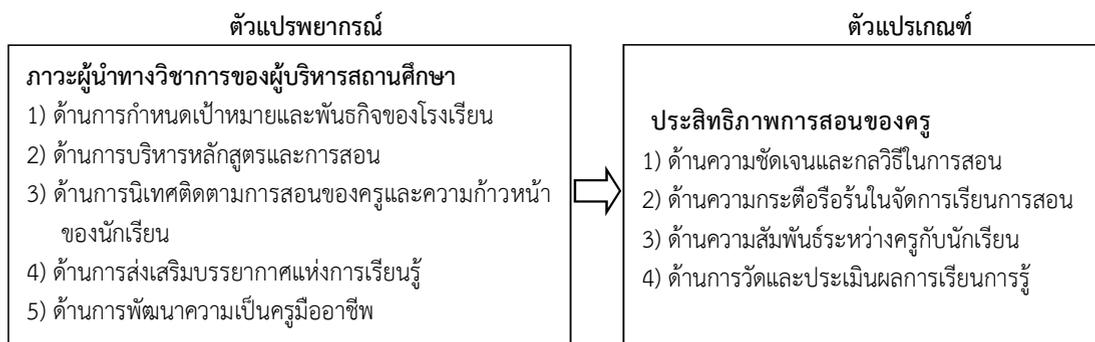
ต่อการส่งเสริมวิชาการ สร้างพลังความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษา ส่งเสริมพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ จัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (นาวา สุขขมรัมย์, 2550 : 3) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของครูที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์กรในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านประสิทธิภาพการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยประเมินว่าผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จหรือไม่ และเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย

จากสภาพปัญหาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ในยุคปัจจุบันผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ และครูต้องจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและคุณภาพของการศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะ ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ประสิทธิภาพการสอนของครู และภาวะผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการสอนของครู เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนา ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการบริหารงานวิชาการ ควบคู่ไปกับการพัฒนา ประสิทธิภาพการสอนของครู อันจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดการวิจัย ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการสอนของครู เกิดจากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการ โดยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เกิดจากการสังเคราะห์ แนวคิดนักวิชาการดังนี้ ไก่ศิษฐ์ เพลรินทร์, ฐิติมา วรรณศรี, ธีระ รุญเจริญ, De Bevoise, Herman and Winters, Krug, Wildy and Dimmock., Seyfarth, Hallinger and Murphy, Supovitz and Poglingo, Doyle and Rice, Mcniff and Whitehead, Weber, MacNeill, Cavanagh and Silcox, Mielcarek, Jana and Hoy, Hoy and Hoy และ Glickman และประสิทธิภาพการสอนของครู เกิดจากการสังเคราะห์แนวคิดนักวิชาการดังนี้ นาวา สุขขมรัมย์, ชาญชัย อาจินสมาจาร, ธร สุนทรายุทธ, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ประภาพรพรณ สุวรรณสุข, สุวิทย์ มูลคำ, สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา, วิจารย์ พานิช, แก้วตา ไทรงาม, สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, Bloom, Schwartz, Marsh and Hocevar, Beach and Reinhartz, Borich, Hoy and Hoy และ Armstron

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธรเขต 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 1,451 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 160 คน และครูจำนวน 1,291 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1, 2562 : ออนไลน์)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธรเขต 1 ปีการศึกษา 2561 กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 34-35) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 35 คน และครูจำนวน 275 คน การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยทำการสุ่มแบบขั้นอย่างเป็นสัดส่วนตามขนาดของโรงเรียน จากนั้นสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารจากโรงเรียน แต่ละขนาด ได้ผู้บริหารสถานศึกษาจากโรงเรียนขนาดเล็ก 23 คน ขนาดกลาง 10 คนและขนาดใหญ่ 2 คน นำรายชื่อโรงเรียน ที่สุ่มได้ผู้บริหารสถานศึกษามาดำเนินการต่อ โดยนำรายชื่อของครูของโรงเรียนดังกล่าวมาจับสลากเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู ตามที่คำนวณไว้ ปรากฏว่าได้กลุ่มที่เป็นครูในโรงเรียนขนาดเล็ก 124 คน ขนาดกลาง 115 คน ขนาดใหญ่ 36 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สอบถามเกี่ยวกับ เพศ ระดับการศึกษา อายุราชการ ตำแหน่งและขนาดของโรงเรียน เป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 สอบถามภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ด้านการนิเทศติดตามการสอนของครู และความก้าวหน้าของนักเรียน ด้านการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ตอนที่ 3 สอบถามประสิทธิภาพการสอนของครู ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความชัดเจนและกลวิธีในการสอน ด้านความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนการสอน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบบสอบถาม ตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง สรุปเนื้อหาสาระสำคัญและกรอบแนวคิด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะแล้วสร้างแบบสอบถามการวิจัย นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบการใช้คำ ความชัดเจนของคำถามและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา เพื่อหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence, IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติ คือ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา จำนวน 2 คน สาขาวิชาการวิจัยและประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 1 คน สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 คน และผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 1 คน โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนี ความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.8–1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ขอนหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามและหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ส่งไปยังโรงเรียน ที่มีกลุ่มตัวอย่างตามที่คำนวณไว้ โดยแนบซองเปล่าติดแสตมป์จำหน่ายของถึงผู้วิจัยใส่ซองรับเอกสารที่สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 พร้อมทั้งโทรศัพท์ถึงผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งด้วยตนเอง เพื่อชี้แจงการขอเก็บ รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยและผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืน โดยการให้กลุ่มตัวอย่างส่งกลับไปยังโรงเรียนภายใน 14 วัน ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่ตอบแบบสอบถามกลับมาในเวลาที่กำหนด ผู้วิจัยก็จะติดตามโดยใช้โทรศัพท์ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการส่งแบบสอบถามกลับมาถึงผู้วิจัยให้ครบถ้วนภายใน 10 วัน ทั้งนี้แบบสอบถามแต่ละฉบับที่ส่งออกไป ผู้วิจัยได้ใส่รหัสเพื่อทราบและตรวจสอบได้ว่า แบบสอบถามฉบับนั้นส่งไปที่ใดและใครควรเป็นคนตอบ

3.3 นำแบบสอบถามที่รวบรวมมาได้จำนวน 310 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ ทุกชุดเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ มีขั้นตอนดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยการแจกแจงความถี่และร้อยละแล้วนำเสนอในรูปแบบตาราง

4.2 วิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 หาค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. แล้วนำข้อมูลมาแปลความหมายรายชื่อ รายด้านและภาพรวม

4.3 วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยใช้สถิติหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

4.4 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อค้นหาค่าพยากรณ์และสร้างสมการพยากรณ์ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยใช้วิธี Stepwise Multiple Regression

สรุปผล

จากการวิจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.61$) รองลงมา คือ ด้านการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.46$) ด้านการนิเทศติดตามการสอนของครูและความก้าวหน้าของนักเรียน ($\bar{X} = 4.42$) ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ($\bar{X} = 4.36$) ตามลำดับและค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ($\bar{X} = 4.30$) ดังตาราง 1

ตาราง 1 ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา (X)	\bar{X}	S.D.	ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการ
1. ด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน	4.61	0.49	มากที่สุด
2. ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน	4.36	0.59	มาก
3. ด้านการนิเทศติดตามการสอนของครูและความก้าวหน้าของนักเรียน	4.42	0.56	มาก
4. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้	4.46	0.59	มาก
5. ด้านการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ	4.30	0.57	มาก
โดยรวม	4.43	0.56	มาก

2. ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.56$) รองลงมา คือ ด้านความชัดเจนและกลวิธีในการสอน ($\bar{X} = 4.44$) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.42$) ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ($\bar{X} = 4.15$) ดังตาราง 2

ตาราง 2 ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน

ประสิทธิภาพการสอนของครู (Y)	\bar{X}	S.D.	ระดับประสิทธิภาพการสอนของครู
1. ด้านความชัดเจนและกลวิธีในการสอน	4.44	0.55	มาก
2. ด้านความกระตือรือร้นในการจัดการเรียนการสอน	4.56	0.53	มากที่สุด
3. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน	4.15	0.51	มาก
4. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.42	0.52	มาก
โดยรวม	4.39	0.56	มาก

3. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการนิเทศติดตามการสอนของครูและความก้าวหน้าของนักเรียน ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ด้านการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน โดยตัวแปรทั้ง 4 ร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 21.90 ดังตาราง 3 เขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1

ตัวแปรพยากรณ์	b	S.E.est	\square	t	Sig
X ₃	.131	.037	.206	3.563**	.000**
X ₂	.111	.028	.215	3.924**	.000**
X ₄	.065	.025	.144	2.653**	.008**
X ₁	.070	.033	.115	2.131*	.034*
R = .468 R ² = .219 a = 2.718 S.E.est Y = .16886					

สมการพยากรณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยใช้คะแนนดิบ

$$Y' = 2.718 + .131X_3 + .111X_2 + .065X_4 + .070X_1$$

สมการพยากรณ์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 โดยใช้คะแนนมาตรฐาน

$$Z'_Y = .206 Z_{x_3} + .215 Z_{x_2} + .144 Z_{x_4} + .115 Z_{x_1}$$

อภิปรายผล

ผลการวิจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธรเขต 1 มีประเด็นที่สำคัญสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มี 1 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เหลืออยู่ในระดับมาก เนื่องด้วยการบริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวดที่ 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีการประกันคุณภาพทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษา และเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

และหน่วยงานต้นสังกัด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 15) เป็นการกำกับติดตามปฏิบัติตนและบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐาน สอดคล้องกับแนวคิดของ ชฎากาญจน์ เจริญขันธ์ (2553 : 40) กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการให้เกิดขึ้น เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตร กำกับติดตามการจัดการเรียนการสอน พัฒนาครูสู่ความเป็นครูมืออาชีพ ส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน และการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน ทั้งนี้เพราะในการปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ และมุ่งเน้นการบริหารงานด้านวิชาการเป็นหลัก จะส่งผลให้โรงเรียนมีศักยภาพด้านวิชาการและนักเรียนมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ละอองดาว ปะโพธิง (2554 : 81-82) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กับพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพของครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารมณ นาก้อนทอง, ยุวธิดา ชาปัญญา และวิชิต กำมันตะคุณ (2560 : 159) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพการสอนของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันอยู่ในยุคของการปฏิรูปการศึกษา ครูซึ่งเป็นหัวใจสำคัญทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐานเหมาะสมกับความเป็นวิชาชีพชั้นสูง ตลอดจนการประกันคุณภาพทางการศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องผ่านการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพการศึกษา จึงทำให้ครูมีความกระตือรือร้นในการสอน มีความชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งหากลวิธีในการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ ครูให้ความรัก ความเอาใจใส่ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน และมีรางวัลและประเมินผลตามสภาพจริงโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ได้จัดให้มีโครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน มีการกำกับ ติดตามและนิเทศครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Mcdley (2003 : 376) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการสอนของครู เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสอนของครูและความเจริญงอกงามด้านการพัฒนาการของนักเรียนที่เกิดจากผลการสอนนั้น ประสิทธิภาพการสอนจึงเกี่ยวข้องกับลักษณะการสอนที่ครูเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงในชั้นเรียนโดยพิจารณาจากการจัดเนื้อหาให้เป็นระบบและเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน มีการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กอบศักดิ์ มูลนัย (2554 : 92-93) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน กับประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 และงานวิจัยของ นิตยา ไสหนองเป็ด (2555 : 96-99) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศภายในโรงเรียน กับประสิทธิภาพการสอนของครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 พบว่าประสิทธิภาพการสอนของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 4 ด้าน สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครู คือ ด้านการนิเทศติดตามการสอนของครูและความก้าวหน้าของนักเรียน ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ด้านการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีอำนาจการพยากรณ์ร้อยละ 21.90 ทั้งนี้เนื่องจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ ทำให้ครูเกิดความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานและพัฒนาตนเอง ซึ่งทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครู ผู้บริหารต้องผลักดันให้เกิดการปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ โดยการทำงานร่วมกับครู กระตุ้นเตือนครูให้คำแนะนำ ประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิทย์ มูลคำ (2554 : 54-55) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ มีการสนทนากับครู มีการนิเทศติดตามการสอนของครู เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ให้ความสำคัญกับเนื้อหาหลักสูตรที่สอน การเรียนรู้และความก้าวหน้าของผู้เรียน มีการกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ที่ชัดเจน ส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและพฤติกรรมการสอนของครู ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเชื่อถือยอมรับศรัทธาและร่วมปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิลาเช แวอุเช็ง (2552 : 2) ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของความเป็นครูมืออาชีพ ความสามารถทางวิชาการ

การส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานและความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน สามารถพยากรณ์ ประสิทธิภาพการสอนของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันผด็จ มีชัย (2554 : 79) ทำการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร การบริหารจัดการการเรียนการสอน การส่งเสริมบรรยากาศ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการนิเทศการศึกษา สามารถพยากรณ์ประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียน ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาโยธธ เขต 1 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ดังนั้นสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำกับติดตามให้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ของครู ตามขอบข่ายที่กำหนด เช่น การทำวิจัยในชั้นเรียน จัดให้ครูเข้าร่วมการประชุมสัมมนา เพื่อนำความรู้มาพัฒนาตนเอง และสถานศึกษา และมีการรายงานผลการอบรม เพื่อนำไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนต่อไป

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการสอนของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโยธธ เขต 1 พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ดังนั้นครูควรเข้าร่วม กิจกรรมกับนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน รวมถึงการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความอบอุ่น และปลอดภัย

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการนิเทศ ติดตามการสอน ของครูและความก้าวหน้าของนักเรียน เป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูมากที่สุด ดังนั้นผู้บริหารจึงควรกำหนด แนวทางในการกำกับติดตาม นิเทศการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง และลงมือปฏิบัติกรนิเทศอย่างมีส่วนร่วมตามแนวทางที่กำหนด โดยมุ่งเน้นความก้าวหน้าของนักเรียนเป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนารูปแบบการสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ ด้านการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของโรงเรียน ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ด้านการนิเทศติดตามการสอนของครูและความก้าวหน้าของนักเรียนและด้านการส่งเสริม บรรยากาศแห่งการเรียนรู้

2.2 ควรทำวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการถอดบทเรียน สังเกต สัมภาษณ์หรือการจัดกลุ่มสนทนา ในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพการสอนของครูในระดับสูง เพื่อนำเสนอต่อสาธารณชนให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียน การสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงทราบปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ จากปรากฏการณ์จริง ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาประสิทธิภาพ การสอนของครูในโรงเรียนอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กอบศักดิ์ มูลนัย. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิภาพการสอน ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏจลลบุรี.
- ชฎากาญจน์ เจริญชนม์. (2553). ภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขอนแก่น เขต 1. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นาวา สุชมรมย์. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู โรงเรียนประถมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 2. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- นิตยา ไสหนองเป็ด. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างกรนิเทศภายในโรงเรียนกับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

- นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2552). รายงานการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ละอองดาว ปะโพทิง. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพของครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วันเผด็จ มีชัย. (2554). ภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 5(2), 79-85.
- สมชาย เทพแสง. (2546). ผู้นำคุณภาพ Quality Leadership : หัวใจสำคัญในการสร้างคุณภาพการศึกษา. *วารสารวิชาการ*, 6(4), 12-15.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1. (2562). *ผลทดสอบคะแนน O-NET ปีการศึกษา 2560*. [รายงานผลทดสอบคะแนน O-NET]. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2562, จาก http://www.yst1.go.th/2020/?page_id=157
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1. (2562). จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาปีการศึกษา 2561. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2562, จาก https://data.bopp-obec.info/emis/person-all-sum-list.php?Area_CODE=3501
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559*. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2554). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการคิด*. กรุงเทพฯ: อี เค บุ๊คส์.
- อารมณีนาก่อนทอง, ยุวธิดา ขาปัญญา และวิชิต กำมันตะคุณ. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 11(1), 159-166.
- อุษณีย์ รักซ้อน. (2543). *หลักการบริหาร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Mcdley, D.M. (2003). *Evaluation of Research on Teacher*. In *The International Encyclopedia of Education*. New York: Pergamon Press.

คุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด Quality of Life Among Nursing Students, Roi Et Rajabhat University

สังจวรรณท์ พวงศรีเคน¹, กุมาลีพร ตรีสอน², ปภัชญา คัชรินทร์³, ดาริณี สุวภาพ⁴, จำรัสลักษณ์ เจริญแสน⁵
และอดิญา โพธิ์ศรี⁶

Satchawan Phuangsraken¹, Kumaleeporn Treesorn², Paphatchaya Kucharin³,
Darinee Suwaphabh⁴, Jumrusluk Charoensaen⁵ and Atiya Posri⁶

Received : 9 ต.ค. 2563
Revised : 14 ธ.ค. 2563
Accepted : 15 ธ.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิต และเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ประชากร คือ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 148 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิต โดยใช้เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต ขององค์กรอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) นำมาตรวจสอบหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค มีค่าเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความแปรปรวนทางเดียวและการทดสอบความแตกต่างระหว่างคู่ โดยใช้วิธี LSD

ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า คะแนนคุณภาพชีวิต ด้านสุขภาพจิต ด้านสัมพันธภาพทางสังคม อยู่ในเกณฑ์คุณภาพชีวิตระดับดี ส่วนด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพกาย มีคะแนนคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์คุณภาพชีวิตระดับปานกลาง และเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิต ของนักศึกษาพยาบาลจำแนกตามชั้นปี พบว่าคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล ในชั้นปีที่แตกต่างกันมีคุณภาพชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต และด้านความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะควรนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงพัฒนาต่อไป

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิต, นักศึกษาพยาบาล, มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Abstract

This research was considered as a description research. The objective of this research is to study and compare the quality of life among nursing students, Roi Et Rajabhat university. The target population consisted of 148 nursing students in Nursing Bachelor degree from the first-year to the fourth-year students in 2019 academic year. The questionnaire was research instruments consisted of 2 parts consisted of 2 parts

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล: satjawan2662@gmail.com

² อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁶ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Assistant Professor, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University, Email: satjawan2662@gmail.com

² Lecturer, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

³ Assistant Professor, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

⁴ Assistant Professor Dr, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

⁵ Assistant Professor, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

⁶ Assistant Professor, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

accordingly 1) a questionnaire for collecting personal information and 2) a questionnaire for collecting quality of life which applied WHOQOL-BREF-THAI by reliability with Cronbach's Alpha Co-efficiency at .089. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, one-way analysis of variance and testing differences between pairs using LSD.

The results of the study revealed overall that the student quality of life among nursing students was at moderate level. When consider certain domains: the mental health and social relationships domains' scores were at good levels respectively. The environmental and physical health domains' scores were at moderate levels. When compare the quality of life level among nursing students classified by years of study found that nursing students in different years of study had different environmental quality of life with a statistically significant difference at the level of .05. In terms of quality of life on physical health, mental health and social relationships domains were not different. Recommendations the research results should be used as a guideline for further improvement.

Keywords : Quality of life, Nursing students, Roi Et Rajabhat University

บทนำ

คุณภาพชีวิตเป็นภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของตนเอง ทั้งร่างกายและจิตใจ ครอบคลุมถึงความปลอดภัย สิทธิและเสรีภาพ การรับรู้ความเป็นอยู่ที่ดีที่มีความสมดุลระหว่างความคาดหวังได้รับการตอบสนอง คุณภาพชีวิตบ่งบอกถึงความเป็นอยู่ที่ดี ความรู้สึกเป็นปกติสุขในการดำรงชีวิต ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาด้วยตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามความสนใจ และเป็นการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สถาบันต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งผลการเรียนรู้ของนักศึกษาและส่งเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น (รุ่งฤดี อุสาหะ และคณะ, 2563 : 54) การเรียนวิชาชีพพยาบาลเป็นการเรียนที่มีความเฉพาะทาง โดยมีการเรียนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ ในห้องปฏิบัติการและสถานการณ์จริงบนหอผู้ป่วยควบคู่กันไป ส่งผลให้นักศึกษาพยาบาลเกิดภาวะเครียดส่งผลต่อภาวะสุขภาพ และคุณภาพชีวิตในท้ายที่สุด การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ได้คำนึงถึงเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการเรียนการสอน ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพทางการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพ ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพ สภาการพยาบาลคาดประมาณในระหว่าง ปี พ.ศ. 2553-2562 พยาบาลวิชาชีพยังขาดแคลนอีกประมาณ 33,112 คน (แสงเทียน ธรรมลิขิตกุล และสิริรัก สีนอุดมผล, 2562 : 57) แม้สถาบันการศึกษาพยาบาลผลิตบัณฑิตเพิ่ม ร้อยละ 9.01 ต่อปีเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ เป็นการจัดการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ที่เตรียมพยาบาลให้เป็นผู้ที่มีความสามารถทั้งในด้านวิชาการและมีความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลตามลักษณะของวิชาชีพ เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นบุคลากรทางวิชาชีพทางการพยาบาลที่มีความสามารถในศาสตร์ของสาขาเป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความปลอดภัยและความมั่นใจของผู้รับบริการพร้อมทั้งเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ในการปฏิบัติพยาบาล (มาลีวัล เลิศสาครศิริ และวิลาวัลย์ เพ็งพานิช, 2563 : 96) การเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2552 ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะการปฏิบัติการปฏิบัติทางวิชาชีพ เมื่อสำเร็จการศึกษา สภาการพยาบาลได้จัดสอบความรู้ทางการพยาบาล 8 วิชา เพื่อขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เป็นสถาบันการศึกษาพยาบาลระดับอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นสถาบันที่มีบทบาทหน้าที่ในการผลิต นักศึกษาพยาบาลให้มีคุณภาพ

คุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาลจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นความรู้สึกที่มีความสุข ตามการรับรู้ของนักศึกษาในช่วงเวลาหนึ่ง อาจส่งผลกระทบต่อการออกกลางคันของนักศึกษาพยาบาล ส่งผลต่อการรักษาวิชาชีพและคุณภาพของบัณฑิตพยาบาล นักศึกษาพยาบาลพยาบาลแต่ละชั้นปีมีจำนวนมากขึ้น มาจากหลายภูมิลาเนา มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ห่างไกลจาก ผู้ปกครอง ต้องปรับตัวในการดำเนินชีวิต และการใช้ชีวิตภายในหอพัก นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการคิดวางแผนการใช้ชีวิตในหอพัก การปรับตัวเข้าหากัน การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันนักศึกษาต้องพัฒนาศักยภาพของตน

ในหลายด้าน หากสามารถจัดการความรู้ ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม ให้แก่นักศึกษาได้อย่างเหมาะสมจะช่วยให้ นักศึกษารู้สึกมีความสุข ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถและความพร้อมด้านบุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ มีเหตุผลและคุณธรรมพื้นฐาน ตลอดจนประสบความสำเร็จในการเรียนและเป็นบัณฑิตพยาบาลที่มีคุณค่าต่อสังคม (รุ่งฤดี อุสาหะ และคณะ, 2563 : 54-55) จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล ในต่างประเทศพบเป็นวิจัยเชิงสำรวจคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ และโดยรวมตามเครื่องมือขององค์การอนามัยโลก โดยศึกษาคุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาล ของมหาวิทยาลัยรัฐบาลประเทศบราซิล และพบว่านักศึกษาแต่ละชั้นปีมีคุณภาพชีวิตโดยรวมระดับปานกลาง และพบว่าคุณภาพชีวิตรายด้านของนักศึกษาพยาบาลมีความแตกต่างกัน (Moritz et al., 2016 : 564-572; Moura et al., 2016 : 1-7) ส่วนการศึกษาในประเทศไทยศึกษาคุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาลโดยรวม มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย พบว่า มีคะแนนคุณภาพชีวิตปานกลาง (อนันต์ตรี สมิทธิฐานเศรษฐ์ และศุภามณ จันทรสกุล, 2561 : 562) สอดคล้องกับ วิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี ศึกษาคุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาลโดยรวม พบว่า มีคะแนนคุณภาพชีวิตระดับดี จากความสำคัญของคุณภาพชีวิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดเป็นสถาบันอุดมศึกษา ยังไม่เคยสำรวจคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยสำรวจคุณภาพชีวิตรายด้านและโดยรวมตามเครื่องมือขององค์การอนามัยโลก และประยุกต์ใช้แนวคิดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) มาเป็นกรอบแนวคิด ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาแต่ละชั้นปี เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทั้งด้านการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมให้นักศึกษาพยาบาลส่งผลให้นักศึกษาสามารถพัฒนาศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในรั้วมหาวิทยาลัย มีความสามารถในด้านการเรียน สำเร็จการศึกษาออกไปรับใช้สังคมได้อย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำแนกตามชั้นปี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรในการศึกษาเป็นนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ชั้นปีที่ 1-4 ที่กำลังศึกษาในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 234 คน (ข้อมูลทะเบียนสถิตินักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด , 2563)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 148 คน ได้แก่

ชั้นปีที่ 1 จำนวน 47 คน

ชั้นปีที่ 2 จำนวน 44 คน

ชั้นปีที่ 3 จำนวน 38 คน

ชั้นปีที่ 4 จำนวน 19 คน

โดยคำนวณจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 607-610) ใช้เกณฑ์คัดเข้า (Inclusion criteria) มีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ชั้นปีที่ 1-4 ปีการศึกษา 2562

2. ยินดีเข้าร่วมการวิจัย

จากนั้นดำเนินการคำนวณสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างและสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling)

โดยนำรายชื่อของกลุ่มประชากรมาจับสลากโดยไม่ใส่คืน และป้องกันการเกิดข้อมูลสูญหาย กลุ่มตัวอย่างไม่ส่งแบบสอบถามคืน หรือตอบแบบสอบถามไม่สมบูรณ์อีกร้อยละ 20

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับชั้นปี เกรดเฉลี่ยสะสม ได้รับเงินเป็นค่าใช้จ่าย โดยเฉลี่ยต่อเดือน รายได้ของครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน ผู้ที่อุปการะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการศึกษา เหตุผลที่ศึกษาในคณะพยาบาลศาสตร์

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) 26 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะคำถามเป็นข้อคำถามทั้งด้านบวกและด้านลบ คำถามแต่ละข้อเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง เล็กน้อย ไม่เลย โดยการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีคุณลักษณะเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach' s Alpha Coefficiency) ได้เท่ากับ 0.89 และนำไปใช้ในการวิจัยและมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

คะแนนด้านบวก		คะแนนด้านลบ	
มากที่สุด	5 คะแนน	ไม่เลย	5 คะแนน
มาก	4 คะแนน	เล็กน้อย	4 คะแนน
ปานกลาง	3 คะแนน	ปานกลาง	3 คะแนน
เล็กน้อย	2 คะแนน	มาก	2 คะแนน
น้อย	1 คะแนน	มากที่สุด	1 คะแนน

คะแนนคุณภาพชีวิตมีคะแนนตั้งแต่ 26-136 คะแนน โดยเมื่อผู้ตอบรวมคะแนนทุกข้อได้คะแนนเท่าไรก็สามารถเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดดังนี้ (สุวัฒน์ มหันตนิรันทรกุล และคณะ, 2545 : 4-15)

คะแนน 26-60 คะแนน แสดงถึง คุณภาพชีวิตไม่ดี

คะแนน 61-95 คะแนน แสดงถึงคุณภาพชีวิตปานกลาง

คะแนน 96- 130 คะแนน แสดงถึงคุณภาพชีวิตที่ดี

แบ่งระดับคะแนนคุณภาพชีวิต แยกออกเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้

ตาราง 1 ระดับคะแนนคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต	คุณภาพชีวิตที่ไม่ดี	คุณภาพชีวิตปานกลาง	คุณภาพชีวิตที่ดี
1. ด้านสุขภาพกาย	7-16	17-26	27-35
2. ด้านสุขภาพจิต	6-14	15-22	23-30
3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	3-7	8-11	12-15
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	8-18	19-29	30-40
คุณภาพชีวิตโดยรวม	26-60	61-95	96-130

องค์ประกอบด้านสุขภาพกาย ได้แก่ ข้อ 2 3 4 10 11 12 24

องค์ประกอบด้านจิตใจ ได้แก่ ข้อ 5 6 7 8 9 23

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพทางสังคม ได้แก่ ข้อ 13 14 25

องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ข้อ 15 16 17 18 19 20 21 22

ส่วนข้อ 1 ข้อ 26 เป็นตัวชี้วัดที่อยู่ในหมวดคุณภาพชีวิตและสุขภาพ โดยรวมจะไม่รวมอยู่ในองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน

การคิดคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมและรายด้าน เครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF-THAI) 26 ตัวชี้วัด มีการแปลผลดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรายภาคขึ้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนขั้น}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

เกณฑ์ในการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนแต่ละข้อเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80 มีระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีมาก
- ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60 มีระดับคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี
- ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40 มีระดับคุณภาพชีวิตที่ปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20 มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดี
- ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00 มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีมาก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 โครงการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับความเห็นชอบ และรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เลขที่ 003/2563

3.2 ภายหลังจากได้รับการอนุมัติโครงการ และผ่านการรับรองฯ ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล ถึงคณบดี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

3.3 เมื่อได้รับหนังสืออนุมัติจากคณบดี คณะพยาบาลศาสตร์แล้ว ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง มีการพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง และป้องกันผลกระทบด้านจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง แนะนำตัว สร้างสัมพันธภาพ อธิบายวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัย และระยะเวลาในการทำวิจัย พร้อมชี้แจงให้ทราบถึงสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง และให้เซ็นยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย (informed consent form) โดยคำตอบหรือข้อมูลที่ได้ถือเป็นความลับและผลการวิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวม โดยก่อนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ขอเอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

3.4 ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาเดียวกัน คือ เมื่อเปิดปีการศึกษา 2562 เป็นช่วงนักศึกษาทุกชั้นปี ไม่มีการสอบ หลังจากกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของคำตอบได้รับการตอบแบบสอบถามคืน 148 ฉบับ คิดเป็นอัตราการตอบกลับ ร้อยละ 100 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาวิเคราะห์ทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ตามลำดับดังนี้ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปี ได้รับเงินเป็นค่าใช้จ่าย รายได้ของครอบครัว ผู้ที่อุปการะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการศึกษา เหตุผลที่นักศึกษาเข้าศึกษา

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ แบบสอบถามคุณภาพชีวิตของนักศึกษา คำนวณหาช่วงคะแนน ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งรายด้านและโดยรวม

4.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนคุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาลแต่ละชั้นปี โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One -Way ANOVA) และการทดสอบความแตกต่างระหว่างคู่ โดยใช้วิธี LSD (Least Significant Difference)

ตาราง 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาพยาบาล จำนวน 148 คน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
เพศ	
ชาย	11 (7.4)
หญิง	137 (92.6)
อายุ (ปี)	
18-23 ปี	144 (97.3)
24-29 ปี	3 (2.0)
30-35 ปี	1 (0.7)
ชั้นปี	
ปี 1	47 (31.8)
ปี 2	44 (29.7)
ปี 3	38 (25.7)
ปี 4	19 (12.8)
ได้รับเงินเป็นค่าใช้จ่าย โดยเฉลี่ยต่อเดือน	
ต่ำกว่า 1,000	1 (0.7)
1,000-2,000	8 (5.4)
2,001-3,000	22 (14.9)
มากกว่า 3,000	117 (79.1)
รายได้ของครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน	
ต่ำกว่า 5,000 บาท	7 (4.7)
5,000 - 10,000 บาท	31 (20.9)
10,001 - 20,000 บาท	50 (33.8)
มากกว่า 20,000 บาท	60 (40.5)
ผู้อุปการะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการศึกษา	
มี	148 (100)
บิดามารดาอุปการะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการศึกษา	
ช่วยเหลือ	143 (96.6)
ไม่ช่วยเหลือ	5 (3.4)
ญาติอุปการะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการศึกษา	
ช่วยเหลือ	20 (13.5)
ไม่ช่วยเหลือ	128 (86.5)

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
ผู้ปกครองอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเป็นญาติ	
ช่วยเหลือ	6 (4.1)
ไม่ช่วยเหลือ	142 (95.9)
ที่รับเงินกู้ยืมจากรัฐบาล	
ช่วยเหลือ	45 (30.4)
ไม่ช่วยเหลือ	103 (69.6)
ที่รับทุนการศึกษา	
ช่วยเหลือ	4 (2.7)
ไม่ช่วยเหลือ	144 (97.3)
เหตุผลที่เข้าศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์	
ตนเองสนใจต้องการเข้ามาศึกษาในวิชาชีพพยาบาล	155 (77.7)
บิดามารดาต้องการให้เรียนวิชาชีพพยาบาล	29 (19.6)
ผู้ปกครองต้องการให้เรียน	2 (1.4)
ในระยะ 3 เดือนที่ผ่านมาท่านเคยได้รับการตรวจรักษาจากแพทย์เนื่องจากความเจ็บป่วย	
ไม่เคย	120 (81.1)
เคย	28 (18.9)

จากตาราง 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 148 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 92.6 เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-23 ปี ร้อยละ 97.3 มีนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 1 จำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.8 ส่วนใหญ่ได้รับเงินเป็นค่าใช้จ่าย โดยเฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 79.1 รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.5

ตาราง 3 ผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด (N=148 คน)

คุณภาพชีวิต	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ระดับ
ด้านสุขภาพกาย	3.28	1.06	ปานกลาง
ด้านสุขภาพจิต	3.51	.99	ดี
ด้านสัมพันธ์ทางสังคม	3.42	1.02	ดี
ด้านสิ่งแวดล้อม	3.31	.86	ปานกลาง
คุณภาพชีวิตโดยภาพรวม	3.28	.71	ปานกลาง
คุณภาพชีวิตโดยรวมทุกด้าน	3.37	.97	ปานกลาง

จากตาราง 3 การศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยคุณภาพชีวิตโดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D.= .97) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับดี คือ ด้านสุขภาพจิต ($\bar{X} = 3.51$, S.D.= .99) รองลงมา คือ ด้านสัมพันธ์ทางสังคม ($\bar{X} = 3.42$, S.D.= 1.02) ส่วนด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.31$, S.D.= .86) และด้านสุขภาพกาย ($\bar{X} = 3.28$, S.D.= 1.06)

ตาราง 4 ผลการเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำแนกตามชั้นปี (n=148)

ชั้นปี	ค่าเฉลี่ยคะแนนระดับคุณภาพชีวิต (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1	3.31	.98	ปานกลาง
นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2	3.41	1.00	ดี
นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3	3.47	.89	ดี
นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4	3.29	.93	ปานกลาง

จากตาราง 4 การศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยคุณภาพชีวิตนักศึกษาตามชั้นปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ระดับดี ($\bar{X} = 3.47$, S.D.= .89) รองลงมา คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ($\bar{X} = 3.41$, S.D.= 1.00) ส่วนค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพชีวิต อยู่ระดับปานกลาง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ($\bar{X} = 3.31$, S.D.= .98) และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ($\bar{X} = 3.29$, S.D.= .93)

ตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำแนกทุกชั้นปี รายด้าน และโดยรวม (n=148)

คุณภาพชีวิต	ชั้นปี	Mean	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
ด้านสุขภาพกาย	ปี 1 (n=47)	3.21	1.07	ปานกลาง
	ปี 2 (n=44)	3.33	1.10	ปานกลาง
	ปี 3 (n=38)	3.43	1.02	ดี
	ปี 4 (n=19)	3.08	.95	ปานกลาง
ด้านสุขภาพจิต	ปี 1 (n=47)	3.43	.91	ดี
	ปี 2 (n=44)	3.72	1.05	ดี
	ปี 3 (n=38)	3.66	.94	ดี
	ปี 4 (n=19)	3.03	.91	ปานกลาง
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	ปี 1 (n=47)	3.60	1.01	ดี
	ปี 2 (n=44)	3.08	1.10	ปานกลาง
	ปี 3 (n=38)	3.60	.87	ดี
	ปี 4 (n=19)	3.53	.85	ดี
ด้านสิ่งแวดล้อม	ปี 1 (n=47)	3.19	.91	ปานกลาง
	ปี 2 (n=44)	3.37	.75	ปานกลาง
	ปี 3 (n=38)	3.30	.68	ปานกลาง
	ปี 4 (n=19)	3.57	.87	ดี

ตาราง 5 (ต่อ)

คุณภาพชีวิต	ชั้นปี	Mean	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
คุณภาพชีวิตโดยรวม	ปี 1 (n=47)	2.94	.41	ปานกลาง
	ปี 2 (n=44)	3.45	.59	ดี
	ปี 3 (n=38)	3.67	.79	ดี
	ปี 4 (n=19)	3.16	.59	ปานกลาง

*p < มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 การศึกษา พบว่า ด้านสุขภาพกาย คุณภาพชีวิตอยู่ระดับดี คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ($\bar{X} = 3.43$, S.D.= 1.02) รองลงระดับปานกลาง นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ($\bar{X} = 3.33$, S.D.= 1.10) นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ($\bar{X} = 3.21$, S.D.= 1.07) และ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ($\bar{X} = 3.08$, S.D.= .95) ตามลำดับ

ด้านสุขภาพจิต พบว่า คุณภาพชีวิตระดับดี คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ($\bar{X} = 3.72$, S.D.= 1.05) รองลงมา คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ($\bar{X} = 3.66$, S.D.= .94) นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ($\bar{X} = 3.43$, S.D.= .91) และคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ($\bar{X} = 3.03$, S.D.= .91)

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า คุณภาพชีวิตระดับดี คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ($\bar{X} = 3.60$, S.D.= .87) นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ($\bar{X} = 3.60$, S.D.= 1.01) และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ($\bar{X} = 3.53$, S.D.= .85) และคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ($\bar{X} = 3.08$, S.D.= 1.10)

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า คุณภาพชีวิตระดับดี คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ($\bar{X} = 3.57$, S.D.= .87) ส่วนคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ($\bar{X} = 3.37$, S.D.= .75) นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ($\bar{X} = 3.30$, S.D.= .68) และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ($\bar{X} = 3.19$ S.D.=.91) ตามลำดับ

คุณภาพชีวิตโดยรวม พบว่า คุณภาพชีวิตระดับดี คือนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ($\bar{X} = 3.67$, S.D.= .79) และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 ($\bar{X} = 3.45$, S.D.= .59) ส่วนคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 ($\bar{X} = 3.16$, S.D.= .59) และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ($\bar{X} = 2.94$, S.D.=.41) ตามลำดับ

ผู้วิจัยวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ว่ามีนักศึกษาชั้นปีใดบ้างที่คะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และคุณภาพชีวิตโดยรวมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 1,2,4 มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 6 เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำแนกทุกชั้นปี รายด้าน

คุณภาพชีวิต	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P
ด้านสุขภาพกาย	ระหว่างกลุ่ม	0.87	3	.292	1.639	.183
	ภายในกลุ่ม	25.68	144	.178		
	รวม	26.55	147			
ด้านสุขภาพจิต	ระหว่างกลุ่ม	0.18	3	.060	.295	.829
	ภายในกลุ่ม	29.34	144	.204		
	รวม	29.52	147			
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	ระหว่างกลุ่ม	0.61	3	.205	.505	.680
	ภายในกลุ่ม	58.60	144	.407		
	รวม	59.21	147			
ด้านสิ่งแวดล้อม	ระหว่างกลุ่ม	2.86	3	.953	4.039	.009*
	ภายในกลุ่ม	33.95	144	.236		
	รวม	36.81	147			

*p < มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 การศึกษา พบว่า คุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ในชั้นปีที่แตกต่างกัน มีคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต และด้านความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

1. คุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาพยาบาลทุกชั้นปีมีคุณภาพชีวิตโดยรวม อยู่ในระดับกลาง เนื่องจากหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต มีการจัดการเรียนการสอนเข้มข้นทุกชั้นปี โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 จะเรียนเน้นภาคทฤษฎี เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และนำไปใช้ขั้นฝึกปฏิบัติจริงในหอผู้ป่วย ส่วนชั้นปีที่ 3 และ 4 จะเริ่มขึ้นฝึกบนหอผู้ป่วยจริง สอดคล้องกับผลการศึกษาของกมลรัตน์ ทองสว่าง (2560 : 1) ที่พบว่าคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายอยู่ระดับปานกลาง นักศึกษาพยาบาล มีอายุเฉลี่ยมากที่สุด คือ ช่วงอายุระหว่าง 18-23 ปี จัดอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย จนถึงวัยผู้ใหญ่ เป็นช่วงที่ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเอง เป็นช่วงวัยที่ต้องออกจากบ้าน ประกอบกับวุฒิภาวะยังไม่สมบูรณ์มากนัก การเรียนระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งใหม่ต่อระบบการศึกษาและวิธีการสอนของอาจารย์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น นอกจากนี้สภาพการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ต้องฝึกปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียน ทฤษฎี อาจส่งผลให้นักศึกษาเกิดความเครียด ความเหนื่อยล้า และเกิดปัญหาสุขภาพได้ เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง สอดคล้องกับการศึกษาของ กมลรัตน์ ทองสว่าง (2560 : 10) พบว่า ค่าเฉลี่ยทางด้านสุขภาพกายน้อยที่สุด คือ การเจ็บปวดตามร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดตามตัว นอกจากนี้จันทิมา ช่วยชุ่ม และคณะ (2563 : 293-294) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนิสิตพยาบาล ระหว่างชั้นฝึกปฏิบัติงานบนหอผู้ป่วยมีความเครียดระดับสูง และพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียด ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากรบนหอผู้ป่วย สอดคล้องกับ Selye (1976 : 129-144) ได้พูดถึงความเครียดว่าเป็นภาวะหนึ่งของระบบชีวิตที่เกิดจากกลุ่มอาการเฉพาะขึ้นในร่างกาย โดยร่างกายและจิตใจมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่คุกคามหรือขัดขวางความต้องการในมนุษย์ทั้งจากภายในและภายนอกร่างกาย ทำให้เกิดผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพด้วย

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยกมลรัตน์ ทองสว่าง (2560 : 11) พบว่ามีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางดี เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ จะพบว่าคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยมีสาเหตุจากความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต เช่น การมีความสุข ความสงบ ความสมหวัง มีผลต่อสมาธิในการทำงานต่าง ๆ การยอมรับในรูปร่างหน้าตา ของตัวเอง ความรู้สึกที่ไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ ลึนหวัง วิตกกังวล และรู้สึกท้อชีวิตของตนเองมีความหมาย

คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพเมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่า นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ระดับดี ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่มีความสุขในการทำกิจกรรมและคบหาสมาคมผู้อื่น บิดามารดาเอาใจใส่ในการเรียนของบุตรหลานและคอยให้กำลังใจ ครอบครัวนักศึกษาคอยดูแล ช่วยเหลือเกื้อกูล มีการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวตลอดเวลาในระหว่างการเรียน ครอบครัวยังมีความสำคัญต่อการประสบความสำเร็จในการศึกษา นักศึกษาเริ่มสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นเพื่อนก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อนร่วมชั้นเรียน รุ่นพี่ และรุ่นน้อง พัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ มีการช่วยเหลือผู้อื่นและมีผู้คอยให้การช่วยเหลือ ไม่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ส่งผลในระดับคุณภาพชีวิตระดับดี สอดคล้องกับการศึกษาของ กมลรัตน์ ทองสว่าง (2560 : 11) พบว่า ระดับคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคมของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีแนวโน้มสูงขึ้นกับความพอใจต่อการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นที่ผ่านมามากขึ้น และความพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อน ๆ แค่นั้น

คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาโดยรวม พบว่านักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจอยู่ระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยกมลรัตน์ ทองสว่าง (2560 : 12) ที่พบว่าคุณภาพชีวิตนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีค่าเฉลี่ยคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบพบว่า นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จะมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในแต่ละวันนั้น ก็ต่อเมื่อพอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่ต่อนั้นมากนักน้อยเพียงใด สภาพแวดล้อมดีต่อสุขภาพ การเดินทางคมนาคมไปไหนมาไหนมาก และเงินพอใช้จ่ายตามความจำเป็นมากนัก

2. เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำแนกตามชั้นปี เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จำแนกตามชั้นปีพบว่านักศึกษาในชั้นปีที่แตกต่างกัน โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิต ด้านด้านสุขภาพกาย ด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมร้อยละสูงที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดย เช่น ด้านอายุ ช่วงอายุอยู่ช่วงวัยรุ่นตอนปลาย เป็นช่วงที่ต้องเผชิญกับการปรับตัวทางสังคมอย่างมาก เพราะเปลี่ยนแปลงบทบาทจากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ นอกจากนี้การเรียนในระดับมหาวิทยาลัย วิธีการเรียนการสอนของอาจารย์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป กลุ่มเพื่อนในรั้วมหาวิทยาลัย การเรียนใหม่ย่อมแตกต่างจากสภาพมัธยมศึกษา ส่งผลให้นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ประสบปัญหาการปรับตัวเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งฤดี อุสาหะ (2563 : 54-62) ที่พบว่า คุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยบรมราชชนนี ตรังโดยรวมอยู่ในระดับดี ด้านระดับดีสูงสุด คือด้านสัมพันธกับบุคคลอื่น และด้านระดับดีน้อยที่สุด คือ ด้านบริการที่ได้รับจากทางมหาวิทยาลัย ในขณะที่นักศึกษาชั้นปีที่ 2 และ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มีคะแนนเฉลี่ยด้านคุณภาพชีวิตระดับดี คือ ด้านสุขภาพจิต อธิบายได้ว่า จากการที่นักศึกษาค่อย ๆ มีการปรับตัวหาวิธีเผชิญปัญหาด้วยตนเอง หาหรือปรึกษาอาจารย์และเรียนรู้วัฒนธรรมของคณะ ทำให้นักศึกษาสามารถมีความสุขกับการเรียนการสอน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อนและคณะ ส่วนนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยคุณภาพชีวิตน้อยที่สุด คือ ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต อธิบายได้ว่า สภาพการเรียนการสอนมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติจริงบนหอผู้ป่วย อาจส่งผลให้นักศึกษาเครียด เหนื่อยล้า และเกิดปัญหาทางสุขภาพกายได้ เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง หรืออาจมาจากหลาย ๆ ปัจจัยร่วม เช่น อาจารย์นิเทศ ด้านแหล่งฝึกปฏิบัติหรือสิ่งแวดล้อมล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย และสุขภาพจิต สอดคล้องกับการศึกษาของจันทิมา ช่วยขุ่ม (2563 : 293) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนิสิตพยาบาล ระหว่างชั้นฝึกปฏิบัติงาน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาพยาบาลที่อยู่ระหว่างการขึ้นฝึกปฏิบัติงานผลพบว่า มีระดับความเครียดสูง และพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียดได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลากรบนหอผู้ป่วย ด้านความรู้และลักษณะการนิเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรนำไปเป็นแนวคิดในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน และวางแผนกิจกรรมของคณะพยาบาลศาสตร์ และของมหาวิทยาลัย

1.2 ควรนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่นักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยวิธีลดความเครียด จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เสริมให้มีทัศนคติทางบวกต่อวิชาชีพพยาบาล

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ระบบการบริหาร การจัดการศึกษา อาจมีผลให้ปัจจัยทำนายคุณภาพชีวิตของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ ทองสว่าง. (2560). คุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. *วารสารสาระคาม*, 8(2), 1-12.
- จันทิมา ช่วยชุ่ม และคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์บัณฑิตระหว่างการศึกษาฝึกปฏิบัติงานทางคลินิกในรายวิชาปฏิบัติการพยาบาลผู้ใหญ่ 1. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศร*, 7(5), 293-308.
- มาลีวัล เลิศสาครศิริ และวิลาวัลย์ เพ็งพานิช. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาลสถาบันอุดมศึกษาเอกชน เขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*, 13(2), 93-106.
- รุ่งฤดี อูสาหะ และคณะ. (2563). คุณภาพชีวิตนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ตรัง. *วารสาร มฉก.วิชาการ*, 24(1), 54-62.
- แสงเทียน ธรรมลิขิตกุล และสิริรัก สีนอุดมผล. (2562). ปัจจัยทำนายคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช. *วารสารเกื้อการุณย์*, 26(1), 55-75.
- สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล, วิรวรรณ ต้นติวิวัฒน์สกุล, วนิดา พุ่มไพศาลชัย, กรองจิต วงศ์สุวรรณ และราณี พรหมานะจรรย์กุล. (2551). เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก 100 ตัวชี้วัด และ 26 ตัวชี้วัด. *วารสารกรมสุขภาพจิต*, 5(1), 4-15.
- อนันต์ตรี สมิทธิ์นราเศรษฐ์ และศุภามณ จันท์สกุล. (2561). การศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*, 24(4), 562-576.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Moritz, A. R., Pereira, E. M., Borba, K. P., Clapis, M. J., Gevert, V. G., & Mantovani, M.F. (2016). Quality of life of undergraduate nursing students at a Brazilian public university. *Investigacion y Educacion en Enfermeria*, 34(3), 564-572.
- Moura, I. H., Nobre, R. S., Cortez, R. M. A., Campelo, V., Mac?do, S. F., & Silva, A. R. V. (2016). Quality of life of undergraduate nursing students. *Revista Gaucha de Enfermagem*, 37 (2), 1-7.
- Selye, H. (1976). Stress and inflammation. In: Selye H, editor, The stress of life. New York: McGraw-Hill.

ปัจจัยเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ชุมชนบ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

Risk Factors Related for Falls among Elderly: Ban Tha Muang, Selaphum District, Roi Et Province

กมลสิพร ตรีสอน¹, สัจจวรรณ พวงศรีเคน², จำรัสลักษณ์ เจริญแสน³, ปกัญญา คัชรินทร์⁴,
อดิญา โพธิ์ศรี⁵ และ เครือวัลย์ ดิษเจริญ⁶
Kumaleeporn Treesorn¹, Satchawan Phuangsriken², Jumrusluk Charoensaen³,
Paphatchaya Kucharin⁴, Atiya Posri⁵ and Kruawan Discharoen⁶

Received : 1 ต.ค. 2563
Revised : 15 ธ.ค. 2563
Accepted : 15 ธ.ค. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุบัติการณ์หกล้ม และปัจจัยเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ ในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ประชากร เป็นผู้สูงอายุจำนวน 112 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 83 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป และแบบสอบถาม เกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และการทดสอบไค-สแควร์

ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 51 คน คิดเป็นร้อยละ 61.40 ส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 60-69 ปี และ 70-79 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 37.20 เท่ากัน อุบัติการณ์หกล้มในรอบ 1 ปีพบว่า ผู้สูงอายุเคยหกล้ม 47 คน คิดเป็นร้อยละ 56.60 สาเหตุที่ทำให้หกล้มมากที่สุด คือ การลื่นล้มร้อยละ 61.70 ปัจจัยเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับภาวะหกล้ม ของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยเสี่ยงด้านชีวภาพ พบว่าภาวะกลืนปัสสาวะไม่อยู่ การมองเห็น และอุปกรณ์ช่วยเดินและการเคลื่อนที่ มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) และอาการไม่สุขสบายใจ หดหู่ เหนงา เปล่าเปลี่ยว มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าการมีเด็กเล็ก อยู่ในบ้าน ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่น ตลอดเวลา มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) และประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ตึงเปิดปิด และมีสัตว์เลี้ยง (สุนัข/แมว) มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) ปัจจัยเสี่ยงด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรม ไม่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหกล้ม ในผู้สูงอายุ ผลการวิจัยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนดูแลผู้สูงอายุ และนำไปใช้สำหรับหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลท่าม่วง

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ, ปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้ม, ภาวะหกล้ม

¹ อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อีเมล : ktkumalee@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

⁶ อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

¹ Lecturer, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University, Email : ktkumalee@gmail.com

² Assistant Professor of, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

³ Assistant Professor of, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

⁴ Assistant Professor of, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

⁵ Assistant Professor of, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

⁶ Lecturer, Faculty of Nursing Roi Et Rajabhat University

Abstract

This research had the objective to study the incidence of falls and risk factors related for falls in the elderly in Ban Tha Muang community, Moo 3, Tha Muang sub-district, Selaphum district, Roi Et province. Population were 112 elders. Samples were 83 elders by selective sampling. Research instrument was a questionnaire about general information and risk factors related for falls. Data were analyzed by descriptive statistics and chi-square test.

The findings showed that most of the elderly were female total 51 people, accounted for 61.40%. Mostly, the age range were 60-69- and 70-79 years old total 31 people, accounted for 37.20% equally. The incidence of falls in one year found that 47 elders had fell, accounted for 56.60%. The most common cause of fall was slip and falls accounted for 61.70%. Risk factors related for falls among elderly were biological risk factors which found that urinary incontinence, vision and walking aids and mobility had a statistically significant relationship with falls (p -value < .05). Moreover, the symptoms of uneasiness, depression, and loneliness had a statistically significant relationship with falls (p -value = .01). Environmental risk factors found that there were children in the house, the bathroom was wet/slippery all the time had a statistically significant relationship with falls (p -value < .05). Furthermore, the sliding/pulling doors with pulling and closing and pets (dogs/cats) had a statistically significant relationship with falls (p -value = .01). However, economic and social risk factors and behavioral risk factors had no relationship with falls in the elderly. The research results should be used as the data information for planning for elderly care and apply for other villages in Tha Muang sub-district.

Keywords : Elderly, Risk factors related for falls, Fall

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคาดว่า ใน พ.ศ. 2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ สัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุในอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 9.30 ของประชากรทั้งหมด โดยประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ 15.80 และเป็นอันดับสองในอาเซียนรองจากสิงคโปร์ อายุขัยคาดการณ์เฉลี่ยตามช่วงเวลา ณ ปี พ.ศ. 2558 เพศชาย 71.30 ปี เพศหญิง 78.20 ปี รวมเฉลี่ย 74.75 ปี (วัชรภรณ์ ชิวโคภิษฐ์, 2562 : 5 -17)

อายุขัยที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพ โดยพบว่าผู้สูงอายุมักมีโรคประจำตัวมากกว่า 1 โรค หรือมีภาวะเจ็บป่วยต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลตามอายุขัยที่เพิ่มขึ้น โดยผู้สูงอายุจะมีปัญหาการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระบบของร่างกายมีผลทำให้การทำงานของร่างกายลดลง มีปัญหาที่พบบ่อย เรียกว่ากลุ่มอาการสูงอายุ (geriatric syndromes) ประกอบด้วย ภาวะหกล้ม การสูญเสียการเคลื่อนไหว การรู้คิดบกพร่อง ภาวะกลั้นอุจจาระปัสสาวะไม่ได้ ภาวะขาดสารอาหาร และการนอนไม่หลับ (ปณิตา ลิ้มปะวัฒนะ, 2561 : 1-9) ซึ่งการศึกษาของ ปิติพร สิริทิพากร และคณะ (2562 : 20-29) ได้ศึกษากลุ่มอาการสูงอายุ และลักษณะของผู้สูงอายุที่เข้ารับการรักษาในคลินิกผู้สูงอายุ โรงพยาบาลศิริราช พบว่ากลุ่มอาการสูงอายุ ที่พบมาก 5 อันดับแรก ได้แก่ อาการหลงลืม ร้อยละ 40.60 ภาวะกลั้นอุจจาระปัสสาวะไม่อยู่ ร้อยละ 38.00 ปัญหาการนอน ร้อยละ 26.40 ภาวะหกล้มในระยะ 3 เดือน ร้อยละ 12 และภาวะเบื่ออาหารร้อยละ 11.60 และกลุ่มอาการสูงอายุ ที่มีความสัมพันธ์กับอาการหลงลืมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ภาวะหกล้ม

ภาวะหกล้มเป็นเหตุการณ์ที่ผู้สูงอายุล้มลงไปอยู่ที่พื้น หรือพื้นผิวระดับต่ำกว่าร่างกายโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ สาเหตุของภาวะหกล้มของผู้สูงอายุมีหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยที่เกิดภายในตัวบุคคลและปัจจัยที่เกิดจากภายนอกบุคคล ปัจจัยที่เกิดจากภายในตัวบุคคลที่สำคัญของภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ คือ ปัญหากล้ามเนื้อไม่มีแรง โดยเฉพาะบริเวณขา ปัญหาการทรงตัว ทำให้ร่างกายเสียหลัก หกล้มได้ง่าย ปัญหาจากโรคความดันโลหิตสูงทำให้เกิดอาการเวียนศีรษะ การเปลี่ยนอิริยาบถ เช่น เปลี่ยนจากการนั่งเป็นการยืนอย่างรวดเร็ว ความกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วของร่างกายลดลง ส่วนปัจจัยที่เกิดจากภายนอกตัวบุคคล ส่วนใหญ่ มักจะเกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น พื้นที่ลื่นหรือขรุขระ ความสว่างที่ไม่เพียงพอ ความมั่นคงของอุปกรณ์จับยึดต่าง ๆ พื้นรองเท้าที่ลื่นเป็นต้น ละออม สร้อยแสง, จริยวัตร คมพยัคฆ์ และ กนกพร นทีธนสมบัติ (2557 : 122-129)

ได้ศึกษาการศึกษาแนวทางการป้องกันภาวะหกล้มในผู้สูงอายุชุมชนมิตรภาพพัฒนา พบว่า ผู้สูงอายุเป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.00 อายุที่พบมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 70-79 ปี ร้อยละ 58.20 มีโรคประจำตัวที่แพทย์วินิจฉัยแล้ว ร้อยละ 72.20 โดยโรคที่พบมากที่สุด คือ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน กระดูกและข้อ ตามลำดับ ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัวมากกว่า 1 โรค ร้อยละ 37.00 ยาที่ได้รับจากแพทย์มากที่สุด คือ ยาลดความดันโลหิต ร้อยละ 64.00 อุบัติการณ์ภาวะหกล้มของผู้สูงอายุในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 34.80 โดยมีสาเหตุจากการเดินสะดุด ร้อยละ 41.80 ลื่น ร้อยละ 38.20 เวียนศีรษะ ร้อยละ 7.30 ปังจี้เสี่ยงด้านบุคคลที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ ความบกพร่องทางสายตา ร้อยละ 44.30 ความผิดปกติของการทรงตัว ร้อยละ 19.60 โรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 50.00 ภาวะดัชนีมวลกายมากกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 34.20 ด้านสิ่งที่ทำให้เกิดภาวะหกล้ม คือ ยาลดความดันโลหิต ร้อยละ 64.00 ปังจี้เสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้าน คือ ขอบธรณีประตูทางเดินต่างระดับ พื้นปูด้วยกระเบื้องเซรามิก การจัดสิ่งของในบ้านไม่เป็นระเบียบ ใช้เสื่อผ้าหรือเสื่อผ้า เก้าอี้ที่เช็ดเท้า และปังจี้เสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมนอกบ้าน คือ ทางเดินรอบบ้านมีสิ่งกีดขวาง ร้อยละ 37.30 มีทางเดิน รถจักรยาน/ จักรยานยนต์ ลักษณะขรุขระ และสัมพันธ์กับการศึกษาของ จารุภา เลขทิพย์, อีระ วรรณรัตน์, ศักรินทร์ ภูพานิล และศราวุธ ลาภมณี (2562 : 85-103) ได้พบทวนวรรณกรรมเชิงระบบโดยวิเคราะห์บทความวิจัย สามารถจำแนกปังจี้เสี่ยงที่มีผลต่อภาวะหกล้ม ได้แก่ ปังจี้เสี่ยงจากชีวภาพ ปังจี้เสี่ยงจากเศรษฐกิจและสังคม ปังจี้เสี่ยงจากพฤติกรรม และปังจี้เสี่ยงจากสิ่งแวดล้อม

องค์การอนามัยโลก (พ.ศ. 2561) ระบุว่าผู้สูงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มหกล้มร้อยละ 28-35 ต่อปีและจะเพิ่มเป็นร้อยละ 32-42 เมื่อก้าวเข้าสู่ปีที่ 70 เป็นต้นไป จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี 2557 พบว่า ผู้สูงอายุ ร้อยละ 11.60 เคยหกล้มระหว่าง 6 เดือนก่อน สาเหตุหลักที่ทำให้หกล้มคือ การสะดุดสิ่งกีดขวาง ร้อยละ 39.00 รองลงมา คือ ลื่นล้ม ร้อยละ 34.10 เกิดอาการหน้ามืดวิงเวียน ร้อยละ 11.20 มีสาเหตุมาจากพื้นต่างระดับ ร้อยละ 9.50 หกล้ม เนื่องจากตกบันได ร้อยละ 1.60 และสาเหตุอื่น ๆ ร้อยละ 4.31 ความเสี่ยงของการพลัดตกหกล้มเพิ่มสูงขึ้นตามอายุ และการบาดเจ็บหลังการพลัดตกหกล้ม มีตั้งแต่อาการฟกช้ำ แผลถลอก กระดูกหัก และรุนแรงถึงชีวิตได้ ภาวะหกล้มจึงเป็นอุบัติเหตุที่พบบ่อยของผู้สูงอายุ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุเสี่ยงต่อการเข้าโรงพยาบาล และมีโอกาสเสี่ยงต่อการเสียชีวิต และพบว่า ร้อยละ 42 เกิดกระดูกหัก นอกจากนี้ภาวะหกล้ม ยังส่งผลให้เกิดการเจ็บป่วยเรื้อรัง ภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ เช่น ข้อติดแข็ง แผลกดทับ กล้ามเนื้ออ่อนแอ และลื่น

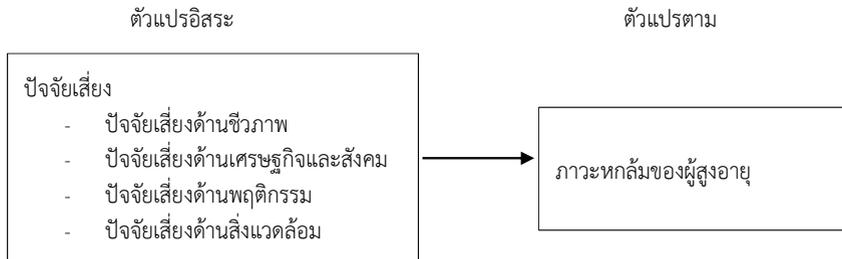
จังหวัดร้อยเอ็ด มีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2556-2560 มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ผู้สูงอายุของจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 60 เป็นวัยสูงอายุตอนต้น และมีจำนวนลดลงหลังจากนั้น คือ ผู้สูงอายุวัยกลางคน มีจำนวนประมาณร้อยละ 30 และผู้สูงอายุตอนปลาย มีประมาณร้อยละ 10 ขึ้นไป โดยแนวโน้มของผู้สูงอายุตอนต้นลดลง แต่ผู้สูงอายุวัยกลางคน และผู้สูงอายุตอนปลายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560 : ออนไลน์) และในตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่ มีประชากรสูงอายุรวม 695 คน (ทะเบียนผู้สูงอายุปี 2562 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด) โดยพบว่าหมู่ที่ 3 มีผู้สูงอายุมากที่สุดจำนวน 112 คน ผู้สูงอายุได้รับการประเมินภาวะหกล้มทุกปี พบว่ามีความเสี่ยงต่อภาวะหกล้มเพิ่มมากขึ้น รวมถึงยังไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และจากการสอบถามอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน พบว่าจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น มีภาวะหกล้มทั้งภายในบ้าน และภายนอกบ้าน บางคนมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย บางคนเกิดบาดแผล และแผลหายช้า และพื้นที่ชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ที่ 3 อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ยังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้มาก่อน ร่วมกับภาวะหกล้มเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องให้การดูแล และป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นในผู้สูงอายุ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาอุบัติการณ์ และปังจี้เสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มในผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ที่ 3 อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนดูแลผู้สูงอายุ และนำไปใช้สำหรับหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลท่าม่วงต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอุบัติการณ์ภาวะหกล้มของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาปังจี้เสี่ยงที่มีความสัมพันธ์กับต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

กรอบแนวคิด

พัฒนาจากการศึกษาของ จารุภา เลขทิพย์, ธีระ วรรณรัตน์, ศักรินทร์ ภูพานิล และศราวุธ ลาภมณี (2562)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ศึกษาเป็นผู้สูงอายุตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เลือกแบบเฉพาะเจาะจง ที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุด ได้แก่ ผู้สูงอายุชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 112 คน (ทะเบียนผู้สูงอายุปี 2562 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด)

ขั้นที่ 1 สำรวจจำนวนผู้สูงอายุชุมชนบ้านท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ขั้นที่ 2 ผู้สูงอายุที่พักอาศัยในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ยินยอมเข้าร่วม

โครงการวิจัย จำนวน 83 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มี 3 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ประวัติ และสาเหตุของภาวะหกล้ม และปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้ม แบบสอบถามพัฒนามาจาก แบบประเมินปัจจัยความเสี่ยงต่อการหกล้มในผู้สูงอายุจากงานวิจัยของ รัฐภัทร์ บุญมาทอง, ศากุล ช่างไม้, และสมพันธ์ ทิพย์ชระนันท์ (2558: 573-598) ที่ศึกษาเรื่องผลลัพธ์ของโปรแกรมการดูแลตนเองในการป้องกันการหกล้มของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2.2 การสร้างและพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือแบบสอบถามโดยมีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ

2.2.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวล เพื่อกำหนดแนวทางแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยง

ที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ ขอบเขตของเนื้อหาให้ครอบคลุมตามคำนิยามศัพท์เฉพาะของตัวแปรแต่ละด้าน

2.2.3 การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Content validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ซึ่งมีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content validity index : CVI) เท่ากับ 0.89

2.2.4 การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เสนอโครงร่างขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เลขที่ 007/2563

2.2.5 นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้สูงอายุ ชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ที่ 7 ตำบลท่าม่วง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน คำนวณ Cronbach 's alpha coefficient เท่ากับ 0.70

2.2.6 นำแบบสอบถามที่ได้ทำการศึกษาทดลอง มาปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

2.2.7 สร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะไปเก็บข้อมูลและใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือขอเก็บข้อมูลไปยังเทศบาลตำบลท่าม่วง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ในการดำเนินการวิจัย และขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย

3.2 ผู้วิจัยประสานกับเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมตำบลท่าม่วง เพื่อศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุ

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ ข้อมูลทั่วไป และอุบัติการณ์ของภาวะหกล้มของกลุ่มตัวอย่าง โดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มโดยใช้สถิติ chi-square

ตาราง 1 ตารางแสดงข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ (N= 83)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
1. เพศ	
ชาย	32 (38.60)
หญิง	51 (61.40)
2. อายุ	
60-69 ปี	31 (37.20)
70-79 ปี	31 (37.20)
80-89 ปี	19 (22.80)
ตั้งแต่ 90 ปีขึ้นไป	2 (2.40)
3. ระดับการศึกษา	
ประถมศึกษา	75 (90.40)
มัธยมศึกษา	5 (6.00)
ปริญญาตรีขึ้นไป	3 (3.60)
4. สถานภาพ	
โสด	9 (10.80)
สมรส	39 (47.00)
แยกกันอยู่	19 (22.90)
อื่น ๆ	16 (19.30)
5. สมาชิกในครอบครัว	
ครอบครัวเดี่ยว	49 (59.00)
ครอบครัวขยาย	34 (41.00)
6. สมาชิกที่อาศัยบ้านเดียวกัน	
คู่สมรส	44 (53.00)
บุตร/หลาน	32 (38.60)
ญาติ	2 (2.40)
อื่น ๆ	5 (6.00)
7. ผู้ดูแลหลัก	
อยู่	76 (91.60)
ไม่อยู่	7 (8.40)

ตาราง 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
8. อาชีพเดิม	
เกษตรกร	66 (79.50)
รับจ้าง	2 (2.40)
ค้าขาย	1 (1.20)
ข้าราชการเกษียณ	5 (6.00)
แม่บ้าน	3 (3.60)
อื่น ๆ	6 (7.20)
9. อาชีพปัจจุบัน	
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	47 (56.60)
เกษตรกร	26 (31.30)
รับจ้าง	1 (1.20)
แม่บ้าน	3 (3.60)
อื่น ๆ	6 (7.20)

จากตาราง 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 51 คน ร้อยละ 61.40 มีช่วงอายุ 60–69 ปี และ 70–79 ปี ร้อยละ 37.20 เท่ากัน ระดับการศึกษาอยู่ในช่วงประถมศึกษา จำนวน 75 คน ร้อยละ 90.40 เกือบครึ่ง มีสถานภาพสมรส จำนวน 39 คน ร้อยละ 47.00 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวน 49 ครัวเรือน ร้อยละ 59.00 สมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันเป็นคู่สมรส จำนวน 44 คน ร้อยละ 53.00 ผู้ดูแลหลักอยู่ด้วย จำนวน 76 คน ร้อยละ 91.60 อาชีพเดิมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จำนวน 66 คน ร้อยละ 79.50 ปัจจุบันผู้สูงอายุไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 47 คน ร้อยละ 56.60

ตาราง 2 ตารางแสดงอุบัติการณ์ของผู้สูงอายุที่มีประวัติภาวะหกล้ม (N= 83)

ประวัติภาวะหกล้ม	จำนวน	ร้อยละ
หกล้ม		
ไม่เคย	36	43.40
เคย	47	56.60

จากตาราง 2 พบว่า ประวัติภาวะหกล้มในผู้สูงอายุส่วนใหญ่เคยหกล้ม จำนวน 47 คน ร้อยละ 56.60

ตาราง 3 ตารางแสดงจำนวน ร้อยละ ของสาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (N=47)

สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	เคย		ไม่เคย		ผู้สูงอายุ จำนวน
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1. สะดุดเดิน	22	46.80	25	53.20	47
2. ลื่นล้ม	29	61.70	18	38.30	47
3. สูญเสียการทรงตัว/เดินเซ	24	51.10	23	48.90	47
4. วิงเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม	18	38.30	29	61.10	47
5. เผล่อ่อน	17	36.20	30	63.80	47
6. ก้าวพลาด	10	21.30	37	78.70	47

จากตาราง 3 พบว่าสาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ที่เคยหกล้ม จำนวน 47 คน ส่วนใหญ่คือ สิ้นล้ม จำนวน 29 คน ร้อยละ 61.70 รองลงมาคือ สูญเสียการทรงตัว/เดินเซ จำนวน 24 คน ร้อยละ 51.10 ลำดับสามคือ สะดุดเดิน จำนวน 22 คน ร้อยละ 46.80 ถัดมาเป็นสาเหตุภาวะวิงเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม จำนวน 18 คน ร้อยละ 38.30 ลำดับรองสุดท้าย คือ เข้าอ่อน จำนวน 17 คน ร้อยละ 36.20 และลำดับสุดท้าย คือ ก้าวพลาด จำนวน 10 คน ร้อยละ 21.30

ตาราง 4 ปัจจัยเสี่ยงด้านชีวภาพที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (N=47)

ปัจจัยเสี่ยงด้านชีวภาพที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	X ²	Asymptotic Significance (2-sided)
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สะดุดเดิน)		
1. อุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่	2.20	.14
2. การมองเห็น	.89	.35
3. ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่	4.63	.03**
4. อากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยว	6.23	.01**
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สิ้นล้ม)		
1. อุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่	.02	.88
2. การมองเห็น	2.53	.11
3. ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่	1.01	.31
4. อากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยว	.23	.01**
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สูญเสียการทรงตัว/เดินเซ)		
1. อุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่	.18	.67
2. การมองเห็น	4.26	.04**
3. ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่	.22	.64
4. อากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยว	.70	.63
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (วิงเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม)		
1. อุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่	5.18	.02**
2. การมองเห็น	5.40	.02**
3. ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่	.66	.42
4. อากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยว	.65	.40
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (เข้าอ่อน)		
1. อุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่	.54	.46
2. การมองเห็น	1.44	.23
3. ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่	.02	.89
4. อากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยว	.14	.42
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ก้าวพลาด)		
1. อุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่	.31	.58
2. การมองเห็น	.01	.91
3. ภาวะกลั้นปัสสาวะไม่อยู่	.29	.59
4. อากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยว	.38	.71

จากตาราง 4 พบว่าปัจจัยเสี่ยงด้านชีวภาพที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ จากสาเหตุสะดุดเดิน พบว่าภาวะกลั้นปัสสาวะไม่ อยู่มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) และอากาศไม่สบายใจ หดหู่ เหงา เปลาเปลี่ยวมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) สาเหตุสิ้นล้ม พบว่าอากาศไม่สบายใจ หดหู่

เหงา เปล่าเปลี่ยวมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) สาเหตุสูญเสียการทรงตัว/เดินเซ พบว่า การมองเห็นมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) สาเหตุวิ่งเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม พบว่าอุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่ และการมองเห็นมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) สาเหตุเข่าอ่อน และสาเหตุก้าวพลาด ไม่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ

ตาราง 5 ปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (N=47)

ปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	X^2	Asymptotic Significance (2-sided)
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สะดุดเดิน)		
1. ภาวะโภชนาการ	2.42	.53
2. การตีมนแอลกอฮอล์	.00	.98
3. ออกกำลังกาย	3.24	.07
4. กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน	.34	.20
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ลื่นล้ม)		
1. ภาวะโภชนาการ	2.42	.12
2. การตีมนแอลกอฮอล์	.12	.75
3. ออกกำลังกาย	.09	.76
4. กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน	1.46	.20
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สูญเสียการทรงตัว/เดินเซ)		
1. ภาวะโภชนาการ	.17	.68
2. การตีมนแอลกอฮอล์	.64	.42
3. ออกกำลังกาย	1.04	.31
4. กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน	1.07	.30
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (วิ่งเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม)		
1. ภาวะโภชนาการ	.10	.75
2. การตีมนแอลกอฮอล์	.10	.75
3. ออกกำลังกาย	.10	.75
4. กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน	.63	.43
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (เข่าอ่อน)		
1. ภาวะโภชนาการ	.29	.59
2. การตีมนแอลกอฮอล์	.01	.93
3. ออกกำลังกาย	.53	.47
4. กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน	.58	.48
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ก้าวพลาด)		
1. ภาวะโภชนาการ	1.05	.31
2. การตีมนแอลกอฮอล์	1.44	.23
3. ออกกำลังกาย	3.78	.05*
4. กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน	3.78	.05*

จากตาราง 5 พบว่า ปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรมไม่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ แต่พบว่ามีโอกาสเกิดความเสียหายต่อภาวะหกล้มได้จากการออกกำลังกาย และจากกิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน

ตาราง 6 ปัจจัยเสี่ยงด้านสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (N=47)

ปัจจัยเสี่ยงด้านสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	X ²	Asymptotic Significance (2-sided)
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สะอึกเดิน)		
1. รายได้ต่อเดือน	1.04	.60
2. แหล่งที่มาของรายได้	5.06	.17
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ลื่นล้ม)		
1. รายได้ต่อเดือน	1.76	.41
2. แหล่งที่มาของรายได้	3.55	.31
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สูญเสียการทรงตัว/เดินเซ)		
1. รายได้ต่อเดือน	.24	.89
2. แหล่งที่มาของรายได้	4.31	.23
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (วิ่งเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม)		
1. รายได้ต่อเดือน	1.43	.85
2. แหล่งที่มาของรายได้	3.55	.31
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (เข้าอ่อน)		
1. รายได้ต่อเดือน	.33	.49
2. แหล่งที่มาของรายได้	2.53	.47
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ก้าวพลาด)		
1. รายได้ต่อเดือน	.93	.84
2. แหล่งที่มาของรายได้	4.81	.19

จากตาราง 6 พบว่า ปัจจัยเสี่ยงด้านสังคมและเศรษฐกิจไม่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ

ตาราง 7 ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (N=47)

ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	X ²	Asymptotic Significance (2-sided)
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สะอึกเดิน)		
1. ประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ตึงเปิดปิด	2.97	.09
2. ลักษณะโถส้วม	.10	.75
3. ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่น ตลอดเวลา	3.67	.06
4. รองเท้า	3.64	.06
5. มีสัตว์เลี้ยง (สุนัข/แมว) หรือไม่	.87	.35
6. มีเด็กเล็กอยู่ในบ้านหรือไม่	4.56	.03**
7. บริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและพื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน	.17	.68
8. วัด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.03	.86
9. ตลาด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.08	.78
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ลื่นล้ม)		
1. ประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ตึงเปิดปิด	.20	.66
2. ลักษณะโถส้วม	.51	.48

ตาราง 7 (ต่อ)

ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	X ²	Asymptotic Significance (2-sided)
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ลื่นล้ม)		
3. ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่น ตลอดเวลา	5.40	.02**
4. รองเท้า	1.99	.16
5. มีสัตว์เลี้ยง (สุนัข/แมว) หรือไม่	.01	.94
6. มีเด็กเล็กอยู่ในบ้านหรือไม่	2.72	.10
7. บริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน	.90	.34
8. วัด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.07	.80
9. ตลาด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.06	.82
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (สูญเสียการทรงตัว/เดินเซ)		
1. ประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ตึงเปิดปิด	11.50	.001**
2. ลักษณะโถส้วม	1.27	.26
3. ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่นตลอดเวลา	2.26	.13
4. รองเท้า	.31	.58
5. มีสัตว์เลี้ยง(สุนัข/แมว) หรือไม่	5.56	.02**
6. มีเด็กเล็กอยู่ในบ้านหรือไม่	.00	.95
7. บริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน	2.62	.11
8. วัด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	2.62	.11
9. ตลาด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.30	.59
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (เวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม)		
1. ประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ตึงเปิดปิด	6.01	.01**
2. ลักษณะโถส้วม	.37	.54
3. ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่นตลอดเวลา	.03	.86
4. รองเท้า	.01	.94
5. มีสัตว์เลี้ยง(สุนัข/แมว) หรือไม่	.72	.40
6. มีเด็กเล็กอยู่ในบ้านหรือไม่	.90	.34
7. บริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน	.90	.34
8. วัด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.07	.81
9. ตลาด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม		
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (เข้าอ้อม)		
1. ประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ตึงเปิดปิด	.29	.59
2. ลักษณะโถส้วม	.60	.44
3. ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่น ตลอดเวลา	1.44	.23
4. รองเท้า	1.82	.18
5. มีสัตว์เลี้ยง (สุนัข/แมว) หรือไม่	2.01	.16
6. มีเด็กเล็กอยู่ในบ้านหรือไม่	2.90	.09

ตาราง 7 (ต่อ)

ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ	X ²	Asymptotic Significance (2-sided)
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (เข้าอ่อน)		
7. บริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและพื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน	6.05	.01**
8. วัด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.40	.53
9. ตลาด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	.00	.97
สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ (ก้าวพลาด)		
1. ประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ติงเปิดปิด	.57	.45
2. ลักษณะโถส้วม	1.44	.23
3. ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่น ตลอดเวลา	.01	.20
4. รองเท้า	.87	.35
5. มีสัตว์เลี้ยง (สุนัข/แมว) หรือไม่	.20	.65
6. มีเด็กเล็กอยู่ในบ้านหรือไม่	.44	.51
7. บริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและพื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน	5.62	.02**
8. วัด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	5.62	.02**
9. ตลาด บริเวณที่ท่านคิดว่าเสี่ยงต่อการหกล้ม	5.54	.02**

จากตาราง 7 พบว่าปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ จากสาเหตุสะดุดเดิน พบว่ามีเด็กเล็กอยู่ในบ้าน มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) สาเหตุลื่นล้ม พบว่า ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่นตลอดเวลา มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) สาเหตุสูญเสียการทรงตัว/เดินเซ พบว่าประตูบ้านมีลักษณะเลื่อน/ติงเปิดปิดมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .01) และมีสัตว์เลี้ยง (สุนัข/แมว) มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .05) สาเหตุวงเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม พบว่าลักษณะโถส้วม มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) สาเหตุเข้าอ่อน พบว่าบริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดินมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) และสาเหตุก้าวพลาด พบว่าบริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน วัด และตลาด มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .05)

อภิปรายผล

1. อุบัติการณ์หกล้มของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 61.40 มีช่วงอายุ 60-69 ปี และ 70-79 ปี ร้อยละ 37.20 ระดับการศึกษาอยู่ในช่วงประถมศึกษา ร้อยละ 90.40 สถานภาพส่วนใหญ่สมรส ร้อยละ 47.00 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 59.00 ส่วนใหญ่สมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกันเป็นคู่สมรส ร้อยละ 53.00 ผู้ดูแลหลักอยู่ด้วย ร้อยละ 91.60 อาชีพเดิมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ร้อยละ 79.50 อาชีพในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 56.60

อุบัติการณ์หกล้มของผู้สูงอายุ พบว่ามีประวัติเคยหกล้ม ร้อยละ 56.60 สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่คือ ลื่นล้ม ร้อยละ 61.70 ต่อมา คือ สูญเสียการทรงตัว/เซ ร้อยละ 51.10 เดินสะดุด ร้อยละ 46.80 วิงเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลม ร้อยละ 38.30 เข้าอ่อน ร้อยละ 36.20 และก้าวพลาด ร้อยละ 21.30 ซึ่งสัมพันธ์กับการวิจัยของ มนทนา ตั้งจิรวัดนา และสุวรรณา วุฒิวัฒนฤทธิ์ (2562 : 30-40) การวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่าง มีอายุอยู่ในช่วง 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.80 เป็นเพศหญิงร้อยละ 62.50 และร้อยละ 57.00 มีสถานภาพคู่สมรส นอกจากนี้ยังพบว่าใน 1 ปีที่ผ่านมา มีผู้สูงอายุที่ไม่เคยหกล้ม คิดเป็นร้อยละ 55.10 รองลงมา คือ เคยหกล้มนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 34.30 และ หกล้มบ่อย ร้อยละ 10.60 และการวิจัย

ครั้งนี้พบว่าผู้สูงอายุมีประวัติภาวะหกล้มร้อยละ 56.60 สูงกว่าการศึกษาของ วรณพร บุญเปล่ง (2558 : 74-86) ได้ศึกษาอัตรา และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ : ชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี พบมีประวัติภาวะหกล้ม ในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 16 ประวัติภาวะหกล้มในอดีต ก่อนระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 33.30 และอัตราสูงกว่าการศึกษาของกนกรรณ เมืองศิริ, นิภา มหารัชพงษ์ และยุวดี รอดจากภัย (2560 : 23-33) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันภาวะหกล้มของผู้สูงอายุจังหวัดชลบุรี พบว่าผู้สูงอายุร้อยละ 44.10 มีภาวะหกล้ม ในรอบปีที่ผ่านมา สาเหตุภาวะหกล้มของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ คือ ลื่นล้ม ร้อยละ 61.70 ต่อมาคือ สูญเสียการทรงตัว/เซ ร้อยละ 51.10 เดินสะดุด ร้อยละ 46.80 วิงเวียนศีรษะ/มึนงง/เป็นลมร้อยละ 38.30 เข่าอ่อน ร้อยละ 36.20 และ ก้าวพลาด ร้อยละ 21.30

2. ปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มในผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัด ร้อยเอ็ด

ปัจจัยที่มีผลที่มีผลต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ พบว่ามี 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยเสี่ยงด้านชีวภาพ และปัจจัยเสี่ยง ด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรม และด้านสังคมและเศรษฐกิจ ไม่มีผลต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2.1 ปัจจัยเสี่ยงด้านชีวภาพ ปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ระหว่างด้านชีวภาพกับเดินสะดุด พบว่าภาวะกลืนปัสสาวะไม่อยู่ มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) และอาการไม่สุขสบายใจ หดหู่ เหนงา เปล่าเปลี่ยมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) ปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ระหว่างด้านชีวภาพกับการลื่นล้ม พบว่าอาการไม่สุขสบายใจ หดหู่ เหนงา เปล่าเปลี่ยมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) ปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ระหว่างด้านชีวภาพกับการเสียการทรงตัว พบว่าการมองเห็น มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) ปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ระหว่างด้าน ชีวภาพกับการเวียนศีรษะ พบว่าอุปกรณ์ช่วยในการเดินและการเคลื่อนที่ และการมองเห็นมีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ (p -value < .05) ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาของ จารุกา เลขทิพย์, ธีระ วรณารัตน์, ศักรินทร์ ภูวนิล และศราวุธ ลภมณีย์ (2562 : 85-103) ที่ได้ศึกษาได้ว่าปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อภาวะหกล้ม พบว่าปัจจัยเสี่ยงจากชีวภาพ ได้แก่ โรคทางระบบประสาท กระดูก กล้ามเนื้อ ต่อมไร้ท่อหรือเมตาบอลิซึม

2.2 ด้านพฤติกรรม ผลจากการศึกษาปัจจัยเสี่ยงด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุในชุมชน บ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 83 คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะหกล้ม 47 คน พบว่า ไม่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุชุมชนบ้านท่าม่วง อาจได้รับการฝึกการออกกำลังกาย อย่างถูกวิธี จึงทำให้ไม่เกิดภาวะหกล้มขึ้น ซึ่งจากการสอบถามผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะมีการออกกำลังกายโดยการเดินรอบบ้าน แกว่งแขน เป็นต้น และในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ส่วนใหญ่จะมีลูกหลานช่วยเหลือ และไม่ได้ประกอบอาชีพ จึงทำให้ โอกาสเกิดภาวะหกล้มน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รัฐภัทร บุญมาทอง, ศากุล ช่างไม้, และสมพันธ์ ธิญธิระนันท์ (2558 : 573-598) พบว่าการส่งเสริมความสามารถในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุเพื่อป้องกันภาวะหกล้ม ในการทำกิจวัตร ประจำวัน มีผลทำให้การหกล้มลดลง และสัมพันธ์กับการศึกษาของ มนทนา ตั้งจิรวินา และสุวรรณา วุฒิธณฤทธิ์ (2562 : 30-40) พบว่าผู้สูงอายุที่มีความมั่นใจในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้มากขึ้น จะมีความกลัวในการหกล้มน้อย

2.3 ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ผลจากการศึกษาปัจจัยเสี่ยงด้านสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อภาวะหกล้ม ในผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าม่วง หมู่ 3 ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 83 คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุ ที่มีภาวะหกล้ม 47 คน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับครอบครัว ที่มีความพร้อมในการดูแล มีสมาชิกลูกหลานที่ดูแลเป็นหลัก จึงทำให้ไม่มีผลต่อภาวะหกล้ม

2.4 ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ จากสาเหตุ สะดุดเดิน พบว่ามีเด็กเล็กอยู่ในบ้าน มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) สาเหตุลื่นล้ม พบว่า ลักษณะห้องน้ำมีลักษณะเปียก/ลื่น ตลอดเวลา มีผลต่อภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) สาเหตุสูญเสียการทรงตัว/เดินเซ พบว่าประตูบานมีลักษณะเลื่อน/ดึงเปิดปิด มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .01) และมีส้วมเลีย้ง (สุนัข/แมว) มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .05) สาเหตุวิงเวียน ศีรษะ/มึนงง/เป็นลม พบว่าลักษณะโถส้วม มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) สาเหตุเข่าอ่อน พบว่าบริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกแฉะ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดินมีผลต่อภาวะหกล้ม

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .01) และสาเหตุก้ำวพลาด พบว่าบริเวณบ้านมีลักษณะเป็นพื้นลื่น พื้นเปียกและ พื้นต่างระดับ ขรุขระไม่เรียบ มีสิ่งกีดขวางทางเดิน วัตถุ และตลาด มีผลต่อภาวะหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value = .05) ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาของ จารุภา เลขทิพย์, ธีระ วรธนารัตน์, ศักรินทร์ ภูพานิล และศราวุธ ลาภมณีย์ (2562 : 85-103) ที่ได้ศึกษาว่า ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อภาวะหกล้ม ด้านปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม (environmental risk factors) คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ใน บ้านที่มีพื้นลื่น แสงสว่างไม่เพียงพอ และบ้านที่ยกพื้นสูง มีผลต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) และการศึกษาของนงนุช วงศ์สว่าง และคณะ (2560 : 2492-2506) ศึกษาความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้าน ต่อการพลัดตกหกล้ม และอุบัติการณ์การพลัดตกหกล้มของผู้สูงอายุ พบความสัมพันธ์ระหว่างความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้านกับการพลัดตกหกล้ม พบว่าบริเวณบันไดมีแสงสว่างไม่เพียงพอและบริเวณทางเดินมีสายไฟ สายโทรศัพท์หรือสายพ่วงต่อพาดผ่าน มีความสัมพันธ์กับการพลัดตกหกล้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p -value < .05) และกนกอร ทองกลิ้ง (2560 : 2909- 2921) ได้ศึกษาปัจจัย ทางด้านสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ พบว่าส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยเป็นลักษณะบ้านไม้ 2 ชั้น รองลงมา ได้แก่ บ้านไม้ชั้นเดียว ลักษณะประตูบ้าน จะมีขอบประตูหรือพื้นต่างระดับ มีลักษณะพื้นแบบพื้นไม้ นอกจากนี้ยังพบว่าที่อยู่อาศัยมีราวบันได 1 ข้าง รองลงมา ได้แก่ มีราวบันได 1 ข้าง อีกด้านเป็นผนัง ไม่มีการเก็บของไว้ ตามชั้นบันไดพบว่าในขณะที่หกล้มจะเกิดขณะก้าวขึ้น หรือลงพื้นที่ต่างระดับ และขณะก้าวข้ามสิ่งกีดขวาง รองลงมา ได้แก่ ขณะลุกจากเก้าอี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

- 1.1 เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการวางแผนดูแลผู้สูงอายุเพื่อป้องกันภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ
- 1.2 จัดโครงการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ดูแล ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครหมู่บ้านในการส่งเสริมป้องกันภาวะหกล้ม

ในผู้สูงอายุ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ศึกษาศาวิวิจัยปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะหกล้ม ด้านสังคมและเศรษฐกิจ และด้านพฤติกรรม เพิ่มเติมใน ผู้สูงอายุชุมชนอื่นต่อไป
- 2.2 ศึกษาศาวิวิจัยที่เน้นครอบครัวมีส่วนร่วมในการป้องกันภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ
- 2.3 ศึกษาศาวิวิจัยการพัฒนาารูปแบบการจัดการภาวะหกล้มผู้สูงอายุในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ เมืองศิริ, นิภา มาหารังพงศ์ และยุวดี รอดจากภัย. (2017). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมป้องกันภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ จังหวัดชลบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร: วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, (25)4, 23-33
- กนกอร ทองกลิ้ง. (2560). การศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยเพื่อลดความเสี่ยงต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ : กรณีศึกษา ชุมชนหัวตะเข้ เขตลาดกระบัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal มหาวิทยาลัย ศิลปากร*, 10(2), 2909-2921.
- จารุภา เลขทิพย์, ธีระ วรธนารัตน์, ศักรินทร์ ภูพานิล และศราวุธ ลาภมณีย์. (2562). ปัจจัยเสี่ยงต่อภาวะหกล้มในผู้สูงอายุ. *วารสารการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, (26)1, 85-103
- นงนุช วงศ์สว่าง, ดนุลดา จินขาวชา, ชลธิชา บุญศิริ, สุรินทร์ มีลาภลัน, จารุพันธ์ สมบูรณ์สิทธิ์, เพ็ญมาศ คำธนะ และธานี กล่อมใจ. (2560). ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมในบ้านต่อการพลัดตกหกล้มและอุบัติการณ์ การพลัดตก หกล้ม ของผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, (10)3, 2492-2506.
- ปณิดา ลิ้มปะวัฒน์. (2561). กลุ่มอาการสูงอายุและประเด็นทางสุขภาพที่น่าสนใจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์ คลังนานาวิทยา.
- ปิติพร สิริทิพากร, วีรศักดิ์ เมืองไพศาล, ดุจปรารถนา พิศาลสารกิจ, เพ็ญศรี เขาว์พานิชย์เวช, ไพฑูรย์ เหล่าจันทร์, สุทิสภา ปิติ ญาณ และนภาพร เพ็งสอน. (2562). ความชุกของกลุ่มอาการสูงอายุและลักษณะของผู้ป่วยสูงอายุที่เข้ารับการรักษา ในคลินิกผู้สูงอายุ โรงพยาบาลศิริราช. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, (37)3, 20-29.
- มนทนา ตั้งจิรวัดนา และสุวรรณา วุฒิธรณฤทธิ. (2562). ปัจจัยทำนายการกัภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัย ทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, (13)2, 30-40.

รัฐภัทร์ บุญมาทอง, ศากุล ช่างไม้, และสมพันธ์ หิณชีระนันท์. (2558). ผลลัพธ์ของโปรแกรมการดูแลตนเองในการป้องกัน
ภาวะหกล้มของผู้สูงอายุ ในจังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน*, (21)3, 573-598.

ละออม สร้อยแสง, จริยวัตร คมพยัคฆ์ และ กนกพร นทีธนสมบัติ. (2557). การศึกษาแนวทางการป้องกันภาวะหกล้ม
ในผู้สูงอายุชุมชนมิตรภาพพัฒนา. *วารสารพยาบาลทหารบก*, (15)1, 122-128.

วรรณพร บุญเปล่ง, วดีรัตน์ ศรีวงศ์วรรณ และพัฒนา เศรษฐวิชรานิช. (2558). อัตราและปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์กับภาวะ
หกล้มของผู้สูงอายุชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาจังหวัดนนทบุรี. *วารสารพยาบาลศาสตร์*, 33(3),75-86

วิชรภรณ์ ชิวโคภิชฐ. (2562). สังคมผู้สูงอายุ: ปัจจัยการตลาดที่เปลี่ยนไป. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, (6)1, 5-17.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560*. สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2563,
จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%>

บทความวิชาการ

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ : การบริหารเทคโนโลยี Strategic Leadership : Technology Management

บัวชมพู ภูทองไชย¹ และ วาโร เฟ็งสวัสดิ์²
Buachomphu Phukongchai¹ and Waro Phengswat²

Received : 17 พ.ค. 2562
Revised : 13 เม.ย. 2563
Accepted : 17 เม.ย. 2563

บทคัดย่อ

สิ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จ คือ ผู้บริหารหรือผู้นำ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาในองค์กร ผู้บริหารต้องเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและความสามารถที่ดี มีสติปัญญา มีความรู้และการวิจัย เพื่อปรับปรุงคุณภาพและผลการปฏิบัติงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ซึ่งสำคัญที่สุด คือ ภาวะผู้นำที่ถูกต้องเหมาะสมกับการบริหารขององค์กร เนื้อหาในบทความนี้จะกล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ด้านการบริหารเทคโนโลยี ซึ่งจะสร้างความเข้าใจและเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้สามารถศึกษารูปแบบและแนวทางการประยุกต์ใช้กลยุทธ์เทคโนโลยีในองค์กร ประกอบด้วย กระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ รูปแบบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ การปฏิบัติของผู้นำเชิงกลยุทธ์ การจัดระบบภาพรวมของแนวคิดเชิงกลยุทธ์ในการบริหารเทคโนโลยี การวางกลยุทธ์เพื่อบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม เครื่องมือในการพัฒนากลยุทธ์ เทคโนโลยีสำหรับองค์กร ซึ่งการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการบริหารเทคโนโลยียังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ สรรค์สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ และสร้างความได้เปรียบจากการใช้เทคโนโลยีในการก้าวสู่การเป็นองค์กรที่เป็นเลิศต่อไป

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, การบริหารเทคโนโลยี

Abstract

The important factor in the successful organization management is administrators or leaders, which affects working behavior of subordinates in the organization. Administrators have to learn for changing and be leaders with good characteristics and abilities, intelligence, knowledge, and research. These are to improve the quality and performance of the organization to be efficient and effective. The right leadership that is suitable for the organization's management is the most important.

The content of this article discusses about strategic leadership on technology management, which creates understanding and basis that helps to study the patterns and approaches for applying technology strategies in the organization. These consist of strategic management processes, strategic leadership patterns, the practice of strategic leaders, the systematization of an overview of strategic concepts in technology management, strategies for technology and innovation management, tools for technology strategies development in organization. The strategies for technology management can increase efficient innovations and create an advantage technology to become an excellent organization.

Keywords : The leadership, Strategic leadership, Technology management

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร อีเมล:phukongchai2527@gmail.com

² อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹ Doctoral Student Program in Educational Administration and Development, Sakonkakhon Rajabhat University
Email: phukongchai2527@gmail.com

² Advisor, Program in Educational Administration and Development, Sakonkakhon Rajabhat University

บทนำ

เนื้อหาในบทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์การบริหารเทคโนโลยี โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นแนวทางการบริหารที่เป็นระบบโดยแต่ละส่วนจะสัมพันธ์กันในเชิงการสร้างมูลค่า (value added) เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการบริหารกลยุทธ์ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental scanning) 2) การจัดทำกลยุทธ์ (Strategy formulation) 3) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy implementation) และ 4) การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and control) คำนิยามของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะมีพื้นฐานจากแนวคิด สตีปัญญาเชิงกลยุทธ์ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ชนิด คือ 1) ภูมิปัญญาบุคคล 2) ภูมิปัญญาเชิงบริบท และ 3) ภูมิปัญญาเชิงวิธีการ แนวคิดเชิงกลยุทธ์ 4 แนวคิด ได้แก่ 1) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ 2) กลยุทธ์แบบผูกเงิน 3) กลยุทธ์แบบกระจายอำนาจ 4) วัตถุประสงค์กลยุทธ์การวางแผนกลยุทธ์เทคโนโลยี การบริหารเทคโนโลยีเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรโดยรวม กลยุทธ์เพื่อส่งเสริมขีดความสามารถสู่การสร้างรายได้เปรียบ รวมถึงเครื่องมือในการพัฒนาเทคโนโลยี นิยามกลยุทธ์มีการนำมาใช้ในการทหารเกี่ยวกับการหาแนวทางเพื่อให้ได้ชัยชนะในสงคราม รวมถึงในเชิงธุรกิจเกี่ยวกับการกำหนดแนวทาง เพื่อให้องค์กรสามารถเอาชนะคู่แข่งในตลาด ทั้งนี้โดยภาพรวมแล้ว นิยามกลยุทธ์ดังกล่าวมักถูกนำมาใช้ในความหมายเกี่ยวกับการกำหนดแนวทาง เพื่อให้องค์กรธุรกิจสามารถสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ อนึ่ง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและเทคโนโลยี ได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการบริหารเทคโนโลยี สามารถเพิ่มประสิทธิภาพ การสรรสร้างนวัตกรรมหรือบริการใหม่ ๆ และสร้างรายได้เปรียบจากการใช้เทคโนโลยี เนื้อหาในบทความนี้จะช่วยสร้างความเข้าใจและเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้สามารถศึกษารูปแบบและแนวทางการประยุกต์ใช้กลยุทธ์เทคโนโลยีในองค์กรต่อไป

กระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์

Wheelan and Hunger (2008, อ้างถึงใน กนกอร สมปราชญ์, 2559 : 132-134) ได้กล่าวถึงขั้นตอนพื้นฐานของกระบวนการเชิงกลยุทธ์ว่ามีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental scanning) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการเชิงกลยุทธ์เริ่มต้นจากการศึกษาวิเคราะห์ ตรวจสอบ และประเมินสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเผยแพร่ให้บุคคลสำคัญภายในองค์กรได้รับทราบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระบุปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (strategic factors) ทั้งปัจจัยที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายใน ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดขนาดขององค์กรด้วยวิธี SWOT Analysis การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก(external environmental) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยตัวแปรสองตัว คือ โอกาส (opportunities) และอุปสรรค (threats) ซึ่งอยู่ภายนอกองค์กร ปกติแล้วผู้บริหารระดับสูงขององค์กรไม่สามารถควบคุมได้ในระยะสั้นเป็นปัจจัยที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีผลกระทบเกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรงซึ่งได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับงาน (task environment) และปัจจัยทางสังคม (social environment) ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (internal environment) นั้นเป็นการวิเคราะห์อีกสองตัวแปร คือ จุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์กร ซึ่งโดยปกติแล้วผู้บริหารระดับสูงขององค์กรไม่สามารถควบคุมได้ในระยะสั้นเช่นเดียวกัน ซึ่งได้แก่โครงสร้าง วัฒนธรรม และทรัพยากร จุดแข็งขององค์กรที่สำคัญจะกลายเป็นความสามารถหลัก (core competencies) ซึ่งองค์กรจะนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรต่อไป

2. การจัดทำกลยุทธ์ (Strategy formulation) คือการจัดทำแผนระยะยาว (long-range plans) เพื่อนำมาใช้ในการบริหารงานให้เหมาะสมกับโอกาสและปัญหา หรืออุปสรรคที่เผชิญอยู่ในขณะนั้น รวมทั้งต้องสอดคล้องกับจุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กร การจัดทำแผนกลยุทธ์ประกอบด้วย การกำหนดพันธกิจขององค์กร (corporate mission) การกำหนดวัตถุประสงค์ที่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ การพัฒนากลยุทธ์และการกำหนดนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

3. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy implementation) เป็นกระบวนการดำเนินงานนำกลยุทธ์และนโยบายที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดทำเป็นโปรแกรมดำเนินงาน จัดทำงบประมาณ และวิธีดำเนินงาน (procedures) ในขั้นนี้อาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์กร โครงสร้าง และระบบการจัดการทั้งหมดทั่วทั้งองค์กรก็ได้ การปฏิบัติตามกลยุทธ์โดยทั่วไปจะเป็นหน้าที่ของผู้จัดการระดับกลางและระดับล่างเท่านั้น ทั้งนี้ผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ตรวจสอบ

4. การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and control) เป็นการตรวจสอบกิจกรรมและประเมินการปฏิบัติงานทั้งหมดขององค์กรเพื่อเปรียบเทียบกับผลการปฏิบัติงานจริง (actual performance) กับผลการดำเนินงานที่มุ่งหวัง (desired performance) บรรลุผลตามเป้าหมายหรือไม่ การดำเนินงานในขั้นนี้จะช่วยชี้ให้เห็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของแผนกลยุทธ์ที่ได้นำไปปฏิบัติมาแล้วก่อนหน้านี้ และยังเป็นตัวกระตุ้นระบบบริหารใหม่ ทั้งทั้งองค์กรให้เริ่มต้นการดำเนินงานใหม่อีกในคราวต่อไป

การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายในภายนอก (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับองค์กร หรือโครงการ ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนด จุดแข็ง และจุดอ่อน จากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาส และอุปสรรค จากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ ต่อการทำงานขององค์กร SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อให้ผู้บริหารรู้จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่างค์กรได้เดินมาถูกทิศและไม่หลงทาง นอกจากนี้ยังบอกได้ว่าองค์กรมีแรงขับไปยังเป้าหมายได้ดีหรือไม่ มั่นใจได้อย่างไรว่า ระบบการทำงานในองค์กรยังมีประสิทธิภาพอยู่ มีจุดอ่อนที่จะต้องปรับปรุงอย่างไร ซึ่ง ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2551 : 44-46) เสนอแนะว่าการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมมีปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณา 2 ส่วน ดังนี้ 1) ปัจจัยภายใน (Internal Environment Analysis) Strengths: S หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร Weaknesses: W หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่าง ๆ ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาเหล่านั้น 2) ปัจจัยภายนอก (External Environment Analysis) Opportunities: O หมายถึง เป็นโอกาสที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ที่องค์กรสามารถดำเนินการได้ Threats: T หมายถึง อุปสรรค เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งการบริหารจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

1. การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในจะต้องมีการระดมความคิด วิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบ หรือ Model ที่ใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในอย่างหลากหลาย
2. การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์ PEST การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรใช้หลักนิยามทั่วไป คือใช้หลักที่เรียกกันว่า “PEST Analysis” หรือ “STEP Analysis” การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรประกอบด้วย 1) ด้านการเมืองและนโยบายรัฐ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสังคม และ 4) เทคโนโลยี ซึ่งถือว่าเป็นการบริหารจัดการจากภายนอก ซึ่งปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่องค์กรไม่สามารถควบคุมได้อาจจะกลับมีผลต่อธุรกิจของเรามากกว่าเราคิด PEST Analysis เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์แนวโน้มของการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานใดงานหนึ่ง และวิเคราะห์ภาพรวมของเรื่องนั้น ๆ ในอนาคต โดยอาศัยข้อมูลของการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก็ประกอบไปด้วย P-Politic: ปัจจัยทางนโยบายและการเมือง E-Economic: ปัจจัยทางเศรษฐกิจ S-Social: ปัจจัยทางสภาพสังคม T-Technology: ปัจจัยทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ รอบตัวที่เรากำหนดไม่ได้ แต่สามารถปรับตัวตามได้ ซึ่ง PEST Analysis ถือเป็นเครื่องมือ ที่มีประสิทธิภาพอย่างมากในการแก้ปัญหาในส่วนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการเข้าสู่อาเซียนและมาตรฐานสากลที่เรายังไม่รู้จักทั้งในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ นโยบาย การเมือง การลงทุน PEST Analysis เหล่านี้ก็จะทำให้เราตัดปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อให้สามารถลงทุนเดินหน้าทำการตลาดหรือพัฒนาธุรกิจให้ไปข้างหน้าอย่างมั่นคง

เหตุผลสำคัญ หรือปัจจัยหลักที่จำเป็นจะต้องใช้ PEST ในการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบทางบวกและทางลบด้วยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อโครงการหรือองค์กร การวิเคราะห์ประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีแนวโน้มประสบความสำเร็จถ้ากิจกรรมของคุณปฏิบัติได้หรือมีแรงกระตุ้นที่จะต่อสู้กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น 2) การใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์ PEST Analysis จะช่วยให้เข้าใจปัจจัยต่าง ๆ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำที่มีแนวโน้มจะนำไปสู่ความล้มเหลว ด้วยเหตุผลที่นอกเหนือการควบคุมขององค์กร 3) การวิเคราะห์ PEST Analysis จะเป็นประโยชน์เมื่อองค์กรเริ่มต้นจะออกแบบรายงานหรือผลิตภัณฑ์ใหม่หรือใช้ PEST Analysis ช่วยให้แก้ไขข้อผิดพลาดจากการตั้งสมมุติฐานและช่วยให้เข้าใจผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก และช่วยให้ปรับเข้ากับความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมใหม่

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2551 : 22-23) กล่าวถึงเครื่องมือ PEST Analysis ควรใช้เมื่อไหร่

1. การวิเคราะห์ PEST Analysis เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์สำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ภาพรวม” ซึ่งเป็นกรวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ด้านโอกาส และอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อองค์กร

2. PEST Analysis เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์สำหรับความเสี่ยง เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในการเติบโตของตลาดหรือลดลง นอกจากนี้จะช่วยในการกำหนดตำแหน่งและศักยภาพและทิศทางด้านการดำเนินกิจกรรมของโครงการหรือองค์กร

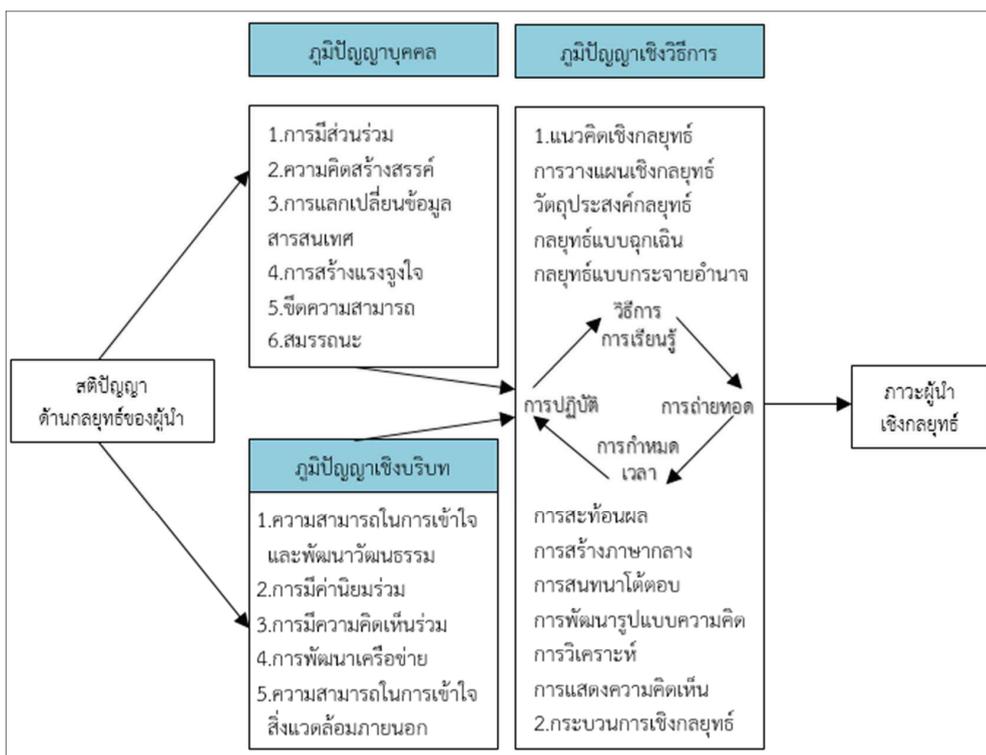
3. การใช้ PEST Analysis จะเป็นกรอบในการทบทวนสถานการณ์และยังสามารถใช้ทบทวนกลยุทธ์หรือตำแหน่งทิศทางของบริษัท โครงการ เป็นโจทย์ในการคิดด้านการตลาดหรือการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก ที่เป็นทั้งผลบวกและผลลบของโครงการ

4. การใช้ PEST Analysis เป็นกระบวนการที่เรียบง่ายหรือซับซ้อน ทุกอย่างขึ้นอยู่กับวิธีอย่างละเอียดที่จะต้องมีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการดำเนินกิจกรรมนี้เพียงมุมมองของทีมงาน ที่ถูกคัดสรรมาอย่างดี จะจำเป็นที่จะต้องคิดให้รอบด้าน คิดให้มีความหลากหลาย อย่าตัดความคิดได้ออกโดยไม่จำเป็น แต่นำมาวิเคราะห์ทุกประเด็นและแบ่งหมวดของปัจจัยให้ได้

5. การใช้ PEST Analysis สำหรับการวางแผนธุรกิจ การงานและกลยุทธ์และการวางแผนการตลาด สำหรับการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์

รูปแบบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

ผู้นำเชิงกลยุทธ์ต้องเข้าใจตนเอง โรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน และชุมชน ผู้นำชนิดนี้ มุ่งบริบท วิเคราะห์องค์กรของตนเอง มีความสนใจผู้อื่น และต้องการความมั่นใจในตนเองเพื่อมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายต้องมุ่งเน้นคน เพราะความเข้มแข็งมาจากบุคลากรทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน แนวคิดสำคัญจาก Gardner เรื่องทฤษฎีปัญญา โรงเรียนควรพิจารณาความสามารถโดยรวม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประสบการณ์ ทักษะ ความเข้าใจในพัฒนาเขาวิญญาเชิงกลยุทธ์ คำนิยามของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะมีพื้นฐานจากแนวคิดสติปัญญาเชิงกลยุทธ์ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ชนิด คือ 1) ภูมิปัญญาบุคคล 2) ภูมิปัญญาเชิงบริบท และ 3) ภูมิปัญญาเชิงวิธีการ ดังภาพประกอบ 2

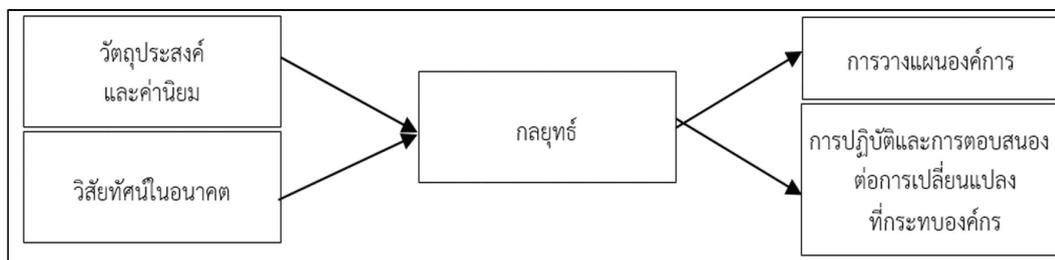
ภาพประกอบ 2 รูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์
ที่มา : Davies (2004 : 167) ประยุกต์มาจาก A Model for strategic leadership

แรงขับเคลื่อนภายในรูปแบบนี้มาจากการพยายามทำความเข้าใจ ทัศนคติ และดำเนินการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความท้าทาย คือ การทำให้ทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมด้วยตนเอง ในเรื่อง การสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน สร้างอนาคตที่พึงประสงค์ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสำหรับโรงเรียนที่มุ่งเน้นกลยุทธ์ มีลักษณะเข้าถึงสมาชิกในโรงเรียนเนื่องจากการกระทำของคนเหล่านั้น มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในส่วนของบริบทอาศัยความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน และในส่วนวิธีดำเนินการกำหนดโดยมุ่งเน้นไปที่อนาคต

การปฏิบัติของผู้นำเชิงกลยุทธ์

มีกิจกรรม 5 กิจกรรมที่ผู้นำเชิงกลยุทธ์ทำ ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทาง 2) การแปลงยุทธศาสตร์เป็นการปฏิบัติ 3) การวางแผนทางบุคลากรและองค์กร 4) กำหนดประเด็นที่จะใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) การพัฒนาความสามารถเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

1. การกำหนดทิศทาง หน้าที่ของกลยุทธ์ คือ การแปลความหมายวัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์ไปสู่ความจริง ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 หน้าที่ของกลยุทธ์

ที่มา : ปรับปรุงมาจาก Davies & Davies (2004 :30)

2. การแปลงกลยุทธ์เป็นการปฏิบัติ การพัฒนากระบวนการเชิงกลยุทธ์ขององค์กร Davies and Fullison (2003, อ้างถึงใน กนกอร สมปราษฎ์, 2559 : 140-141) เสนอแนวคิด 4 ขั้น ABCD ในการแปลงความหมายกลยุทธ์ไปเป็นการปฏิบัติประกอบด้วย

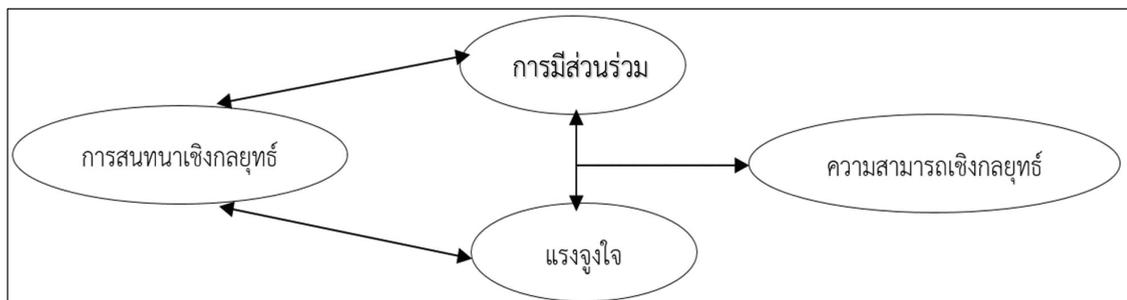
- 1) การสื่อสาร ระบุให้ชัดเจน (Articulate) คือ กลยุทธ์
- 2) สร้าง (Build) คือ ภาพลักษณ์ อุปมาอุปมัย และประสบการณ์
- 3) สร้างและพัฒนา (Create) คือ พูดคุย-การสนทนา ภาพการคิดในใจ และความใจร่วมกัน
- 4) นิยาม (Define) คือ แนวคิดเชิงกลยุทธ์ ผลลัพธ์ เส้นทางหรือแผนที่เป็นทางการ

สื่อสาร ระบุให้ชัดเจน (Articulate)	กลยุทธ์
สร้าง (Build)	ภาพลักษณ์ อุปมาอุปมัย ประสบการณ์
สร้างและพัฒนา (Create)	พูดคุย-การสนทนา ภาพการคิดในใจ ความใจร่วมกัน
นิยาม (Define)	แนวคิดเชิงกลยุทธ์ ผลลัพธ์ เส้นทางหรือแผนที่เป็นทางการ

ภาพประกอบ 4 แนวคิด ABCD

ที่มา : Davies (2002 : 204) ประยุกต์จากแนวคิดของ Davies, B.

3. การวางแผนทางบุคลากรและองค์กรให้สอดคล้องกันเป็นแนวทางเดียวกันสู่กลยุทธ์การวางแผนทางบุคลากร หรือสมาชิกสู่กลยุทธ์ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ซีตความสามารถและการจัดให้เป็นแนวทางเดียวกัน
ที่มา : Hirschhorn (1997 :123-124) ประยุกต์จาก Hirschhorn, L.

4. กำหนดประเด็นที่จะใช้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่มีความท้าทายในภาวะผู้นำ คือ เมื่อไรจะทำการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ทางกลยุทธ์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จ ในการเลือกว่าจะเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์อะไรบ้าง ประเด็นของความเหมาะสมเรื่องเวลาอยู่ที่การรับรู้ของภาวะผู้นำมาก ๆ เท่ากับการวิเคราะห์เหตุผล ช่วงเวลาควรมีความสมดุล ควรจะรู้ที่เรียกว่า Knowing what, knowing how และ knowing when คือ อะไร อย่างไร และเมื่อไร สำคัญเท่า ๆ กับการรู้ว่าอะไรไม่ควรทำ และรู้ว่าควรเลิกหรือละทิ้งอะไร

5. การพัฒนาความสามารถเชิงกลยุทธ์ Prahalad and Hamel (1990, อ้างถึงใน กนกอร สมปราชญ์, 2559 : 142) ใช้คำว่า “สมรรถนะหลัก (Core competency)” ส่วน Stalk และคณะ (1992, อ้างถึงใน กนกอร สมปราชญ์, 2559 : 142) ใช้คำว่า “ความสามารถเชิงกลยุทธ์(Strategic capabilities)” เป็นความสามารถหลักที่มีของสมาชิกในองค์กร อาจใช้ภาพประกอบเป็นต้นไม้ กิ่งก้าน แทนความสามารถในระยะสั้น ส่วนราก แทนความสามารถพื้นฐานที่สนับสนุนโรงเรียน แนวคิดการสร้างความสามารถหลัก เป็นปัจจัยสำคัญที่มุ่งเน้นเชิงกลยุทธ์และเป็นหนึ่งในกิจกรรมหลักของผู้นำเชิงกลยุทธ์

การจัดระบบภาพรวมของแนวคิดเชิงกลยุทธ์ในการบริหารเทคโนโลยี

Boisot (2003, อ้างถึงใน กนกอร สมปราชญ์, 2559 : 142) จัดแนวคิดเชิงกลยุทธ์ไว้ 4 แนวคิด ได้แก่ 1) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ เป็นวิธีการได้มาซึ่งแนวคิดที่มีหลักการ ซึ่งอาจจะบรรจุวัตถุประสงค์ โดยการดำเนินขั้นตอนและกิจกรรมต่าง ๆ รวมความได้ว่า “รู้ว่าทำนจะไปที่ใด จะได้อย่างไร และรู้วิธีการยอมรับสิ่งที่ได้เมื่อมาถึงแล้ว” 2) กลยุทธ์แบบฉุกเฉิน เป็นผลลัพธ์มาจากการเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบัน เมื่อองค์กรตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ ๆ การตอบสนองเฉพาะอย่างจะประสบความสำเร็จมากกว่าแบบอื่น ๆ การที่องค์กรทำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จซ้ำ ๆ โดยไม่ทำกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จน้อยจะสร้างกรอบแนวคิดเชิงกลยุทธ์นำทางการปฏิบัติในอนาคต 3) กลยุทธ์แบบกระจายอำนาจ เกิดขึ้นเมื่อองค์กรประสบความสำเร็จในการจัดการ ทรัพยากรละเอียดของทิศทางเชิงกลยุทธ์ และวางแผนในสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลง จึงตัดสินใจโดยการใช้แนวคิดการกระจายอำนาจ องค์กรจะจัดค่านิยมหลักและแนวทางกลยุทธ์หลักๆ แต่ก็ให้เสรีภาพองค์กรในการจัดการแก้ปัญหา กลยุทธ์นี้มีการใช้กับโรงเรียนมัธยมและเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในโรงเรียน และ 4) วัตถุประสงค์กลยุทธ์ เป็นกรอบที่องค์กรกำหนดเป้าประสงค์หลัก ซึ่งทำให้องค์กรไปสู่ประสิทธิภาพการทำงานในระดับใหม่ ในขณะที่องค์กรรู้ต้องการจะไปและต้องการที่จะบรรลุแต่ไม่รู้วิธีการให้บรรลุ การมีส่วนร่วมขององค์กรในเรื่องของการวัดการสร้างความสามารถเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นองค์กรจะเคลื่อนไปสู่อนาคตโดยการสร้างวัตถุประสงค์กลยุทธ์และความสามารถที่จำเป็นในการบรรลุวัตถุประสงค์

การวางกลยุทธ์เพื่อบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม

Hamel and Prahalad (1994) เป็นผู้นำแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยเสนอแนวคิดที่สำคัญว่า ผู้บริหารองค์กรจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์การแข่งขันที่ทันภาวะปัจจุบัน และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในอนาคต โดยเน้นการสร้างวิสัยทัศน์และการคาดการณ์ในอนาคต (Foresight) เกี่ยวกับตลาดแข่งขัน

Hamel and Prahalad (1994) ได้เสนอกกลยุทธ์เพื่อการบริหารธุรกิจโดยเน้นการเป็นผู้นำในการออกแบบนวัตกรรมจากการประเมินอนาคต (Foresight) เกี่ยวกับโอกาสในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อทำกำไรจากการเป็นผู้นำรายแรกในตลาดการแข่งขัน (Hamel & Prahalad, 1994; Hamel, Prahalad, Thomas & O'Neal 1998; Hamel & Green, 2007)

Hamel and Prahalad (1994) ได้เสนอกกลยุทธ์เพื่อการบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม 4 แนวทางภายใต้ Managing Migration paths model เพื่อเพิ่มช่องทางในการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ๆ ที่จะช่วยเพิ่มกำไรให้แก่ธุรกิจ (Hame & Prahalad, 1994) ทั้งนี้ กลยุทธ์ 5 แนวทางได้แก่

1. กลยุทธ์การสร้างพันธมิตร เป็นการสร้างพันธมิตรโดยเฉพาะอย่างหรือภารกิจในกลุ่มที่ต่างกัน เพื่อยกระดับความสามารถในการให้บริการ เพื่อให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ เป็นที่สนใจของลูกค้า (ผู้เรียน หรือผู้ประกอบการ)
2. กลยุทธ์การเรียนรู้ เป็นการสร้างนวัตกรรมที่มีความน่าสนใจและมีความแตกต่างจากคู่แข่งรายอื่น โดยการศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของลูกค้า (ผู้เรียน หรือผู้ประกอบการ) ที่อยู่ในเขตบริการโดยตรง
3. กลยุทธ์การสร้างอัตลักษณ์และช่องทางบริการที่เข้าถึงกลุ่มลูกค้าทั่วไป (ผู้เรียนและผู้ปกครอง) ทั้งในเขตบริการและนอกเขตบริการ เป็นการสร้างประสิทธิภาพของอัตลักษณ์เพื่อใช้เป็นฐานในการขยายกลุ่มผู้ใช้บริการเป้าหมาย และสร้างช่องทางให้บริการในระดับที่ขยายเขตบริการออกไปมากขึ้น
4. กลยุทธ์การสร้างมาตรฐานและมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ที่มีผลกระทบต่อการทำงานของสถานศึกษา เป็นการสร้างมาตรฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน การมีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไข กฎระเบียบ และมาตรฐานของการจัดการศึกษาหรือให้บริการ และนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพและยกระดับความสามารถต่อไป
5. กลยุทธ์การลงทุนเพื่อเสริมสร้างความสามารถตามอัตลักษณ์ เป็นการลงทุนเพื่อเพิ่มความสามารถตามอัตลักษณ์ของสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมความรู้ ทักษะและประสบการณ์ อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และความสามารถในการทำกำไรที่สูงขึ้น

Hamel & Prahalad ให้ความสำคัญกับการประเมินอนาคตเพื่อวางยุทธศาสตร์การแข่งขันในปัจจุบัน โดยเห็นว่าแนวคิดการแข่งขันไม่ควรจำกัดอยู่ในกรอบหรือการดำเนินงานอยู่ในลักษณะเดิม ๆ ที่เคยเป็นอยู่ แต่ควรรวมถึงการค้นหาโอกาสใหม่นอกกรอบเดิม เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพการแข่งขันที่เปลี่ยนแปลงไป

เครื่องมือในการพัฒนากลยุทธ์เทคโนโลยีสำหรับองค์กร

ในการประเมินสถานการณ์การให้บริการเพื่อการตัดสินใจดำเนินกลยุทธ์เทคโนโลยี และเพื่อกำหนดตำแหน่งและจุดยืนขององค์กร (Positioning) SWOT นับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สามารถช่วยในการพัฒนากลยุทธ์เทคโนโลยีสำหรับองค์กร การวิเคราะห์ SWOT ซึ่งประกอบไปด้วยสภาวะแวดล้อม 4 ด้าน ได้แก่

Strengths (S)	จุดแข็ง หรือข้อได้เปรียบในการแข่งขัน
Weaknesses (W)	จุดอ่อน หรือข้อเสียเปรียบในการแข่งขัน
Opportunities (O)	โอกาสที่องค์กรสามารถดำเนินการได้
Threats (T)	ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กร

แนวคิด SWOT เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ขององค์กรโดยการประเมินจากสภาพการณ์ทั้งจากภายในและภายนอก ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงศักยภาพที่แท้จริงขององค์กร การจะบรรลุผลสำเร็จตามพันธกิจ และวิสัยทัศน์ นั้นจะต้องอาศัยทรัพยากรใดบ้าง ควรดำเนินการอย่างไร มีโอกาสเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ มีอุปสรรคหรือไม่ การวิเคราะห์ SWOT สามารถทำได้โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ดังต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strengths) องค์กรมีความได้เปรียบในด้านใด มีจุดยืนความแข็งแกร่งด้านใด มีทรัพยากรมากน้อยเพียงใด มีข้อจำกัดหรือไม่ เช่น ความสามารถของบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่

จุดอ่อน (Weaknesses) องค์กรควรดำเนินการปรับปรุงการดำเนินงานด้านใด มีจุดอ่อนด้านใด เช่น ขาดกำลังคน ที่ทักษะและระดับความสามารถ ขาดทรัพยากร มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ

โอกาส (Opportunities) ผู้รับบริการที่สำคัญ และความเป็นไปได้ในการนำนวัตกรรมใหม่ด้านการให้บริการ ผู้รับบริการในอนาคต คือใครบ้าง การเปลี่ยนแปลงในกฎข้อบังคับ นโยบายต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่จะเพิ่มระดับความสามารถในการแข่งขันให้ก้าวหน้าเทียบเท่าหรือดีกว่าคู่แข่ง

อุปสรรค (Threats) อุปสรรคหรือข้อจำกัดที่เกิดขึ้นกับองค์กรมีอะไรบ้าง คู่แข่งในปัจจุบันและอนาคตเป็นใคร ปัญหาในการเข้าถึงกลุ่มผู้รับบริการเป้าหมาย คือ อะไร องค์กรขาดความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ปัญหาด้านการเงิน เช่น ขาดแคลนงบประมาณ

การวิเคราะห์ SWOT ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านดังกล่าวมาเบื้องต้น ถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารในการกำหนดเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ เนื่องจากผลการวิเคราะห์จะทำให้ทราบสถานการณ์ภายนอกที่มีผลต่อองค์กร ซึ่งให้เห็นจุดอ่อนที่อาจทำให้องค์กรไม่สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนโอกาสการนำเทคโนโลยีมาปรับปรุงพัฒนานวัตกรรมหรือบริการขององค์กรให้ตรงต่อความต้องการของผู้รับบริการ และเพื่อปรับปรุงองค์กรให้สามารถเติบโตอย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

การบริหารเทคโนโลยีนับเป็นกลยุทธ์สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร นับตั้งแต่โลกก้าวสู่ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 กลยุทธ์การบริหารเทคโนโลยีได้รับความสนใจมากขึ้นจากองค์กรต่าง ๆ รวมถึงผู้บริหารระดับประเทศที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่จำกัดเฉพาะอาชีพหรือองค์กรหรือนักวิชาการเท่านั้น อีกทั้งการวางกลยุทธ์การบริหารเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมนับเป็นกระบวนการสำคัญที่มีส่วนช่วยให้องค์กรอยู่รอดได้ในท่ามกลางภาวะการแข่งขันที่รุนแรง และเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะช่วยในการขับเคลื่อนประเทศสู่ความยั่งยืน จึงต้องมีกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ 4 ประการ คือการตรวจสอบสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อทำการจัดทำกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาองค์กรเป็นแผนระยะยาว ปฏิบัติตามกลยุทธ์ มีการประเมินผลและควบคุมตรวจสอบกิจกรรม การจัดระบบภาพรวมของแนวคิดเชิงกลยุทธ์ในการบริหารเทคโนโลยี การวางกลยุทธ์เพื่อบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม จึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการพัฒนาเทคโนโลยีสำหรับองค์กร คือ การวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์จุดเด่น หรือจุดแข็งภายในองค์กร เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในองค์กร 2) การวิเคราะห์จุดด้อยหรือจุดอ่อนภายในองค์กร เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่าง ๆ ขององค์กร ซึ่งองค์กรจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหาเหล่านั้น 3) การวิเคราะห์โอกาสที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร และองค์กรสามารถดำเนินการได้ และ 4) การวิเคราะห์อุปสรรคที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งการบริหารจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร สมปราษฎ์. (2559). *ภาวะผู้นำและภาวะผู้นำการเรียนรู้สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา*. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2551). *การบริหารผลงานเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดบุ๊ค.
- Davies, B. (2002). Rethinking school and school leadership for the 21st century: change and challenges. *International Journal of Educational Management*, 16(4), 196-206.
- Davies, B. J. (2004). *An investigation into the development of a strategically focused primary school*. UK. University of Hull.
- Davies, B. J. and Davies, B. (2004). The nature of strategic leadership. *School Leadership and Management*, 4(1), 29-38.
- Hamel, G. and Prahalad, C. K. (1994). *Competing for the future*. Boston, MA.: Harvard Business School Press.
- Hamel, G. and Prahalad, C. K., Thomas, H. and O'Neal, D. E. (1998). *Strategic Flexibility: Managing in a Turbulent Environment*. New York: Wiley.
- Hamel, G. and Green, B. (2007). *The Future of Management*. Boston, MA.: Harvard Business School Press.
- Hirschhorn, L. (1997). *Re-Working Authority: Leading and Authority in the Post-Modern Organization*. Cambridge, MA: MIT press.

ภาคผนวก

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการเขียนบทความสำหรับผู้ที่มีความประสงค์ในการส่งบทความเข้าร่วมตีพิมพ์ลงวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด โดยจะกำหนดทั้งรูปแบบและแนวทางในการพิมพ์บทความ ซึ่งจะใช้ในการจัดทำวารสารฯ ในแบบรูปเล่ม ดังนั้น เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพและเพื่อให้การจัดทำเอกสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้ส่งบทความควรพิมพ์บทความตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนดอย่างเคร่งครัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของวารสาร

1.1 ชื่อวารสาร : วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Journal of Roi Et Rajabhat University

1.2 เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number – ISSN)

ISSN 1905-6036 (Print)

ISSN 2673-0731 (Online)

1.3 **วัตถุประสงค์** เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการ บทความทั่วไป บทความทวิภาคีที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการของนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา บัณฑิตศึกษา

1.4 ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

ประกอบด้วย บทความวิชาการ/บทความปริทัศน์ บทความวิจัย

1.5 **ขอบเขตเนื้อหา** ประกอบด้วย สาขาภาษาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการทั่วไป การตลาด นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิเทศศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ส่งเสริมการเกษตร สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม สารสนเทศศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

1.6 กำหนดพิมพ์เผยแพร่

ปีละ 3 ฉบับ (มกราคม-เมษายน พฤษภาคม-สิงหาคม และ กันยายน-ธันวาคม)

2. นโยบายการพิจารณาถ้อยแถลงบทความ

2.1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และต้องไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นใด

2.2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพทางวิชาการ และมีประโยชน์ในเชิงทฤษฎีหรือเชิงปฏิบัติ สารบทความและแนวการเขียนต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร โดยผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ จำนวนอย่างน้อย 2 ท่าน ขึ้นไปต่อบทความ และเป็นผู้มีผลงานทางวิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยใช้การประเมินแบบไม่เห็นกันทั้งสองฝ่ายระหว่างผู้นิพนธ์และผู้ประเมิน (Double-Blinded)

2.3 กองบรรณาธิการอาจส่งผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนแก้ไข เพิ่มเติม หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

2.4 กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขรูปแบบบทความที่ส่งมาตีพิมพ์

2.5 การยอมรับเรื่องที่ตีพิมพ์เป็นสิทธิ์ของกองบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการจะไม่รับผิดชอบในเนื้อหาหรือความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ทุกเรื่อง

3. รูปแบบการเขียนบทความผลงานวิจัยฉบับเต็ม (Full Paper)

3.1 การเตรียมต้นฉบับ จัดพิมพ์แบบ 1 คอลัมน์ มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 **ขนาดของต้นฉบับ** พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 ($8\frac{1}{4} \times 11\frac{1}{4}$ นิ้ว = 21×29.7 ซม.)
เว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.18 เซนติเมตร ด้านล่าง ขวา และซ้ายมือ 2.5 เซนติเมตร

3.1.2 **เค้าโครงหน้ากระดาษ** ระยะขอบบน ขนาด 3.18 ซม. ระยะขอบซ้าย ขวา ล่าง ขนาด 2.5 ซม.

3.1.3 **ตำแหน่งของแท็บหยุด** ตั้งค่าเริ่มต้นที่ 1.5 เซนติเมตร และตั้งเพิ่มขึ้นจุดละ 0.5 เซนติเมตร

3.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ระยะระหว่างบรรทัดเป็นแบบบรรทัดเดี่ยว (Single Space) โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

3.2.1 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 Point ชนิดตัวอักษรตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย

3.2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 Point ชนิดตัวอักษรตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย

3.2.3 ชื่อผู้เขียน (ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ขนาด 12 Point ชนิดตัวอักษรหนา แบบเอียง ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้ายได้ชื่อเรื่อง เว้น 1 บรรทัด

3.2.4 หัวข้อใหญ่ในบทความ ขนาด 14 ชนิดตัวอักษรหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย ก่อนขึ้นหัวข้อต่อไป เว้น 1 บรรทัด จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดย่อหน้าเป็นแบบกระจายแบบไทย

3.2.5 หัวข้อย่อย เว้นระยะห่างตามลำดับของแท็บหยุด ขนาด 16 Point ชนิดตัวอักษรตัวปกติ

3.2.6 การอ้างอิงในเนื้อหา ให้จัดพิมพ์ดังนี้

1) การเขียนอ้างอิงโดยระบุ ชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ของเอกสาร ไว้หน้าข้อความเพื่อบอกแหล่งที่มา

1.1) ภาษาไทย

ชื่อ สกุล (พ.ศ. : หน้า)

1.2) ภาษาอังกฤษ

นามสกุล, อักษรตัวแรกของชื่อต้น, อักษรตัวแรกของชื่อกกลาง. (ค.ศ. : หน้า)

2) การเขียนอ้างอิงโดยระบุ ชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ของเอกสาร ไว้หลังข้อความเพื่อบอกแหล่งที่มา

2.1) ภาษาไทย

(ชื่อ สกุล, พ.ศ. : หน้า)

2.2) ภาษาอังกฤษ

(นามสกุล, อักษรตัวแรกของชื่อต้น, อักษรตัวแรกของชื่อกกลาง, ค.ศ. : หน้า)

3.2.7 ท้ายกระดาษ แทรกอ้างอิงท้ายเรื่อง ประกอบด้วย

ข้อมูล สังกัดผู้พิมพ์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ครบถ้วนทุกคน

1) นักศึกษาหลักสูตร สาขาวิชา สถาบันการศึกษา อีเมล ขนาด 12 Point ชนิดตัวอักษรธรรมดาแบบเอียง ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย (กรณี : นิสิต หรือนักศึกษา)

2) ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา สถาบันการศึกษา ขนาด 12 Point ชนิดตัวอักษรธรรมดาแบบเอียง ตำแหน่งชิดขอบกระดาษซ้าย (ข้อมูลที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

3.3 จำนวนหน้า ต้นฉบับควรมีความยาวไม่เกิน 10 หน้า

4. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

เนื้อหา ภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีคำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน เนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

4.1 บทความวิจัย

บทความวิจัยจัดเป็นเอกสารทางวิชาการประเภทเดียวกับรายงานการวิจัย (Research report) มีสาระและรูปแบบการนำเสนอที่คล้ายคลึงกัน โดยบทความวิจัยเป็นเอกสารทางวิชาการที่นักวิจัยเขียนขึ้นในรูปบทความวิชาการเพื่อนำเสนอข้อค้นพบ เจริญประจักษ์และหรือนวัตกรรมที่เป็นผลงาน บทความวิจัยมีการเรียงลำดับเนื้อหาที่สำคัญดังนี้

4.1.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

4.1.2 ชื่อผู้เขียนและที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงาน หรือสถาบัน ที่อยู่ หรือ Email ของผู้เขียน เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

4.1.3 บทคัดย่อ ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (Abstract) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษา

4.1.4 คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย แต่ละคำคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (comma)

4.1.5 บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการ พร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าว ๆ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการวิจัยนั้นด้วย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

4.1.6 วัตถุประสงค์ ใช้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

4.1.7 กรอบแนวคิดและสมมติฐาน ระบุ กรอบแนวคิดของงานวิจัย พร้อมทั้งทฤษฎี แนวคิดที่นำมาสร้างกรอบแนวคิดและสมมติฐาน(ถ้ามี)

4.1.8 วิธีดำเนินการวิจัย ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีหัวข้อดังนี้

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กล่าวถึงกลุ่มประชากร วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ที่มาของกลุ่มตัวอย่าง แหล่งที่มาของข้อมูล

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.9 สรุปผล สรุปผลที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบตารางด้านซ้ายและขวา หัวตารางเป็นแบบธรรมดาไม่มีการระบายสี และขีดเส้นคู่ กรณีตารางยังไม่สิ้นสุดให้ขีดด้วยเส้นเดี่ยว และเมื่อสิ้นสุดตารางให้ขีดด้วยเส้นคู่ ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพ ขาวดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้

4.1.10 อภิปรายผล การอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงไร และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการหรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม

4.1.11 กิตติกรรมประกาศ ระบุสั้นๆ ว่าได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย และความช่วยเหลือจากองค์กรใดหรือใครบ้าง

4.1.12 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

4.1.13 เอกสารอ้างอิง เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA (American Psychological Association) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อน แล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกแล้วตามด้วย และคณะ หรือ and others (เอกสารอ้างอิงภาษาไทยให้แปลเป็นภาษาอังกฤษ ควบคู่กัน)

4.2 บทความวิชาการ

บทความวิชาการเป็นการนำเสนอความรู้ ความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่เชื่อถือได้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีหลักฐานทางวิชาการอ้างอิง มีการวิเคราะห์ วิจัยกรณี ให้ผู้อ่านเห็นประเด็นสำคัญอันเป็นสาระประโยชน์ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอแก่ผู้อ่าน ซึ่งอาจจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์ส่วนตัว หรือประสบการณ์และผลงานของผู้อื่นมาใช้ มีการเรียบเรียงเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความกระจ่างในความรู้ความคิดที่นำเสนอ อ้างอิงทางวิชาการและใช้แหล่งอ้างอิงทางวิชาการอย่างถูกต้อง เหมาะสมตามหลักวิชาการ และจรรยาบรรณของนักวิชาการ มีการอภิปรายให้แนวคิด แนวทางในการนำความรู้ ความคิดที่นำเสนอไปใช้ให้เป็นประโยชน์ หรือมีประเด็นใหม่ ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความต้องการสืบเสาะหาความรู้หรือพัฒนาความคิดในประเด็นนั้น ๆ ต่อไป บทความวิชาการมีการเรียงลำดับเนื้อหาที่สำคัญดังนี้

4.2.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้นและกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

4.2.2 ชื่อผู้เขียนและที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบัน ที่อยู่ หรือ Email ของผู้เขียน เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

4.2.3 บทคัดย่อ ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (Abstract) เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านแล้วเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดและสมมติฐาน(ถ้ามี) กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษา

4.2.4 คำสำคัญ เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 คำ โดยให้คำสำคัญภาษาอังกฤษตรงกับคำสำคัญภาษาไทย แต่ละคำคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (comma)

4.2.5 บทนำ เขียนจงใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งสามารถใช้วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ตามแต่ผู้เขียนจะเห็นสมควร เช่น อาจใช้ภาษาที่กระตุ้น จูงใจผู้อ่านหรือยกปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้นขึ้นมาอภิปราย หรือตั้งประเด็นคำถามหรือปัญหาที่ท้าทายความคิดของผู้อ่านหรืออาจจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน เป็นต้น

4.2.6 เนื้อหา การจัดลำดับเนื้อหาสาระ ผู้เขียนควรมีการวางแผนจัดโครงสร้างของเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอ และจัดลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสมตามธรรมชาติของเนื้อหาสาระนั้น การนำเสนอเนื้อหาสาระควรมีความต่อเนื่องกัน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสาระนั้นได้โดยง่าย

4.2.7 สรุปผล ควรมีการสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความนั้น ๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อ คือ การเลือกเก็บประเด็นสำคัญๆ ของบทความนั้นๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท

4.2.8 เอกสารอ้างอิง บทความทางวิชาการ เป็นงานที่เขียนขึ้นบนพื้นฐานของวิชาการที่ได้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันมาแล้ว และการวิเคราะห์ วิเคราะห์อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่นจึงจำเป็นต้องมีการอ้างอิงเมื่อนำข้อความหรือ ผลงานของผู้อื่นมาใช้ โดยการระบุให้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ทำเมื่อไร และนำมาจากไหน เป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน การอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA (American Psychological Association) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิง ภาษาไทยก่อน แล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศหากผู้เขียนมีมากกว่า 3 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกแล้วตามด้วย และคณะหรือ and others

4.3 บทวิจารณ์หนังสือ

บทวิจารณ์หนังสือ เป็นการพิจารณาหนังสือเรื่องนั้นๆ โดยละเอียดเพื่อประเมินคุณค่า ออกมาเป็นข้อเขียน เป็น บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระ คุณค่าและคุณภาพของหนังสือ บทความ โดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องบอก รายละเอียดของหนังสือ ได้แก่ ชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ จำนวนหน้าและเลข ISBN ให้ชัดเจนด้วย โดยใช้หลักวิชาการและดุลพินิจอันเหมาะสม บทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

4.3.1 ชื่อเรื่อง ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน ควรตั้งชื่อเรื่องที่ เรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน และสื่อ ความหมายได้ชัดเจน เช่น ตั้งชื่อตามชื่อหนังสือที่ต้องการวิจารณ์ ตั้งชื่อตามจุดมุ่งหมาย ของเรื่อง ตั้งชื่อ ด้วยการให้ประเด็นชวนคิด ชวนสงสัย

4.3.2 ชื่อผู้เขียนและที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือ สถาบัน (ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย) ที่อยู่ หรือ E-mail ของผู้เขียน เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

4.3.2 บทนำ เป็นการเขียนนำเกี่ยวกับเรื่องที่จะวิจารณ์ เช่น ถ้าเป็นการวิจารณ์วรรณคดีต้อง บอก ชื่อวรรณคดี ผู้แต่ง ประเภท ความเป็นมาของเรื่อง และอาจเขียนอธิบายและจุดที่ทำให้ผู้วิจารณ์ สนใจวรรณคดีเรื่องนี้

4.3.3 เนื้อเรื่อง เป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอจุดเด่น และจุดบกพร่อง ของเรื่องอย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผล หากต้องการเล่าเรื่องย่อของวรรณคดี หรือ วรรณกรรม ที่นำมาวิจารณ์ควรเขียนเล่า เรื่องอย่างสั้นๆ เพราะการวิจารณ์ไม่ใช่การสรุปเรื่อง แต่เป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้วิจารณ์ที่มีต่อวรรณคดีหรือวรรณกรรม เรื่องนั้น ผู้เขียนต้องการสื่อความหมายอะไร มายังผู้อ่านหนังสือและสื่อให้ชัดเจนหรือไม่อย่างไร ถ้าประเด็นในการวิจารณ์มี หลายประเด็น ควรนำเสนอ ตามลำดับ เพื่อให้ผู้อ่านบทวิจารณ์เข้าใจง่ายไม่สับสน ในกรณีที่วรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องนั้นมี จุดเด่น และจุดด้อย ควรเขียนถึงจุดเด่นก่อนแล้วจึงกล่าวถึงจุดด้อย เพื่อให้เกียรติผู้เขียน และแสดงให้เห็นว่าการ วิจารณ์คือการสร้างสรรค์ไม่ใช่การทำลาย

4.3.4 บทสรุป เป็นย่อหน้าสุดท้ายของบทวิจารณ์ เป็นการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ และให้แง่คิด หรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน นอกจากนี้บทสรุปยังช่วยให้ผู้อ่านได้ทบทวนประเด็น สำคัญของเรื่องและความคิด สำคัญของผู้วิจารณ์แม้ว่าผู้อ่านอาจจะไม่ได้อ่านบทวิจารณ์ทั้งบท แต่ได้อ่าน บทสรุปก็สามารถทราบเรื่องของวรรณคดีหรือ วรรณกรรมที่นำมาวิจารณ์รวมทั้งความคิดเห็นของผู้วิจารณ์ ที่มีต่อวรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องนั้นได้

4.4 บทความปริทัศน์

เป็นงานทางวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการเฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์องค์ ความรู้ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อมูลวิพากษ์ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป ผู้เขียนควร ตรวจสอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทความที่นำเสนออย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาที่ใหม่ที่สุด บทความปริทัศน์ต้อง นำเสนอพัฒนาการของเรื่องที่น่าสนใจ ข้อมูลที่นำเสนอจะต้องไม่จำเพาะเจาะจงเฉพาะผู้ที่อยู่ในสาขาของบทความ เท่านั้น แต่ต้องนำเสนอข้อมูลที่ผู้อ่านในสาขาอื่นๆ หรือนักศึกษาในระดับสูงสามารถเข้าใจได้ บทความปริทัศน์เป็นการ นำเสนอภาพรวมของเรื่องที่นำเสนอโดยในหน้าแรกของบทความปริทัศน์จะประกอบด้วย

4.4.1 ชื่อเรื่อง ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน ควรตั้งชื่อเรื่องที่ เรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน และสื่อ ความหมายได้ชัดเจน

4.4.2 ชื่อผู้เขียนและที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือ สถาบัน (ภาควิชา คณะ มหาวิทยาลัย) ที่อยู่ หรือ E-mail ของผู้เขียน เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

4.4.2 คำสำคัญ ระบุความสำคัญของเรื่อง (keywords) จำนวนไม่เกิน 5 คำ

4.4.3 ส่วนของเนื้อหาของบทความ ต้องมีบทนำ (introduction) เพื่อกล่าวถึงความน่าสนใจ ของเรื่องที่น่าสนใจก่อนเข้าสู่เนื้อหาในแต่ละประเด็น

4.4.4 บทสรุป (conclusion) เพื่อเป็นการสรุปเรื่องโดยย่อให้เข้าใจว่า เรื่องที่ได้นำเสนอมีความน่าสนใจและความเป็นมาอย่างไร พร้อมขมวดปมเรื่องที่นำเสนอ พร้อมข้อเสนอแนะจากผู้นิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สำหรับให้ผู้อ่านได้พิจารณาประเด็นที่ น่าสนใจต่อไป ผู้นิพนธ์ควรตรวจสอบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทความที่นำเสนออย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาที่ใหม่ที่สุด บทความปริทัศน์ต้องนำเสนอพัฒนาการของเรื่องที่น่าสนใจ ข้อมูลที่นำเสนอ จะต้องไม่จำเพาะเจาะจงเฉพาะผู้อ่านที่อยู่ในสาขาของบทความเท่านั้น แต่ต้องนำเสนอข้อมูลซึ่งผู้อ่าน ในสาขาอื่นหรือนิสิตนักศึกษาในระดับสูงสามารถเข้าใจได้

5. การส่งบทความ

กำหนดการรับบทความ สามารถส่งบทความถึงกองบรรณาธิการ ได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/reru>

6. ติดต่อสอบถามข้อมูล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ชั้น 7
113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45120

เบอร์โทรศัพท์ 0 4355 6231, 0 4355 6001-8 ต่อ 1027 โทรสาร 0 4355 6231, 0 4355 6009

เว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/reru> Email : reru.journal101@gmail.com

ชื่อเรื่องภาษาไทย

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ

ชื่อ สกุลผู้เขียน (ภาษาไทย)¹, ชื่อ สกุลที่ปรึกษา/ผู้ร่วมวิจัย² และ ชื่อ สกุลที่ปรึกษา/ผู้ร่วมวิจัย³
ชื่อ สกุล ผู้เขียน (ภาษาอังกฤษ)¹, ชื่อ สกุล ที่ปรึกษา/ผู้วิจัยร่วมคนที่ 1 ² and ชื่อ สกุล ที่ปรึกษา/ผู้วิจัยร่วมคนที่ 2 ³

บทคัดย่อ

ใส่เนื้อหา.....กำหนดให้จำนวนคำ ไม่เกิน 250 คำ....

คำสำคัญ : คำที่1, คำที่ 2, คำที่ 3

Abstract

ใส่เนื้อหา.....

Keywords : คำที่1, คำที่ 2, คำที่ 3

บทนำ

ใส่เนื้อหา.....

วัตถุประสงค์

1. ใส่เนื้อหา.....
2. ใส่เนื้อหา.....

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

ใส่เนื้อหา.....

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎี.... ของ (ปี: เลขหน้า) และแนวคิดของ ... (ปี: เลขหน้า) มาประยุกต์ใช้เป็น ชื่อต้นตัวแปรต้น..... ก็ด้าน ได้แก่ 1) ด้าน..... 2) ด้าน..... และชื่อต้นตัวแปรต้น..... ก็ด้าน ได้แก่ 1) ด้าน..... 2) ด้าน..... โดยแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังภาพประกอบ ...

วิธีดำเนินการวิจัย

ใส่เนื้อหา.....

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ใส่เนื้อหา.....

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ใส่เนื้อหา.....

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เริ่มเนื้อหา.....

2.1 ใส่เนื้อหา.....

2.2 ใส่เนื้อหา.....

¹ ข้อมูลสังกัด ผู้นิพนธ์ (หากเป็นนักศึกษา ข้อมูลประกอบด้วย นักศึกษาหลักสูตร สาขาวิชา สถาบัน และ อีเมล (ข้อมูลภาษาไทย)

² ข้อมูลสังกัด ที่ปรึกษา หรือ ผู้ร่วมวิจัย คนที่ 1 (ข้อมูลประกอบด้วย ตำแหน่งทางวิชาการ และสังกัด) (ข้อมูลภาษาไทย)

³ ข้อมูลสังกัด ที่ปรึกษา หรือ ผู้ร่วมวิจัย คนที่ 2 (ข้อมูลประกอบด้วย ตำแหน่งทางวิชาการ และสังกัด) (ข้อมูลภาษาไทย)

¹ ข้อมูลสังกัด ผู้นิพนธ์ (ข้อมูลภาษาอังกฤษ)

² ข้อมูลสังกัด ที่ปรึกษา หรือ ผู้ร่วมวิจัย คนที่ 1 (ข้อมูลภาษาอังกฤษ)

³ ข้อมูลสังกัด ที่ปรึกษา หรือ ผู้ร่วมวิจัย คนที่ 2 (ข้อมูลภาษาอังกฤษ)

2.3 ใส่เนื้อหา.....

2.4 ใส่เนื้อหา.....

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เริ่มเนื้อหา.....

3.1 ใส่เนื้อหา.....

3.2 ใส่เนื้อหา.....

3.3 ใส่เนื้อหา.....

3.4 ใส่เนื้อหา.....

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เริ่มเนื้อหา.....

4.1 ใส่เนื้อหา.....

4.2 ใส่เนื้อหา.....

4.3 ใส่เนื้อหา.....

4.4 ใส่เนื้อหา.....

สรุปผล

ใส่เนื้อหา.....

1. ใส่เนื้อหา.....

1.1 ใส่เนื้อหา.....

1.2 ใส่เนื้อหา.....

2. ใส่เนื้อหา.....

2.1 ใส่เนื้อหา.....

2.2 ใส่เนื้อหา.....

อภิปรายผล

ใส่เนื้อหา.....

1. ใส่เนื้อหา.....

1.1 ใส่เนื้อหา.....

1.2 ใส่เนื้อหา.....

2. ใส่เนื้อหา.....

2.1 ใส่เนื้อหา.....

2.2 ใส่เนื้อหา.....

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ใส่เนื้อหา.....

1.2 ใส่เนื้อหา.....

1.3 ใส่เนื้อหา.....

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ใส่เนื้อหา.....

1.2 ใส่เนื้อหา.....

1.3 ใส่เนื้อหา.....

เอกสารอ้างอิง (ไม่ต้องระบุประเภท ให้เรียงลำดับตามพยัญชนะ

หนังสือ

ชื่อ สกุล. (พ.ศ.) *ชื่อหนังสือ* (พิมพ์ครั้งที่ ครั้งที่พิมพ์ ใช้กรณี พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป). จังหวัด: สำนักพิมพ์.

วารสาร

ชื่อ สกุล. (พ.ศ.) *ชื่อหนังสือ* (พิมพ์ครั้งที่ ครั้งที่พิมพ์ ให้ระบุ กรณีพิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป). จังหวัด: สำนักพิมพ์.

วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์

ชื่อ สกุล. (พ.ศ.) *ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์*. วิทยานิพนธ์ ชื่อปริญญา ชื่อเต็ม สาขาวิชา. จังหวัดที่ตั้งสถาบัน: ชื่อสถาบันการศึกษา.

ชื่อ สกุล. (พ.ศ.) *ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์*. ดุษฎีนิพนธ์ ชื่อปริญญา ชื่อเต็ม สาขาวิชา. จังหวัดที่ตั้งสถาบัน: ชื่อสถาบันการศึกษา.

สื่อออนไลน์

ชื่อ สกุล. (พ.ศ.). *ชื่อเรื่อง*. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี, จาก URL ที่ใช้สืบค้น

รายงานการประชุม

ชื่อ สกุล. (พ.ศ.). *ชื่อหัวข้อ หรือเรื่องการประชุม*. ชื่อการประชุม สมัย ครั้งที่ ครั้งที่. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด: สำนักพิมพ์. เลขหน้า.

สัมภาษณ์

ชื่อ สกุล. (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์). สัมภาษณ์. ตำแหน่งผู้ถูกสัมภาษณ์.

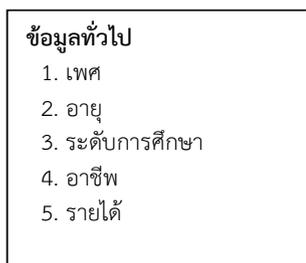
ตัวอย่างตาราง

ตาราง ลำดับของตาราง ชื่อตาราง หากมากกว่า 1 บรรทัด ให้ชื่อตารางตรงกับบรรทัดแรก

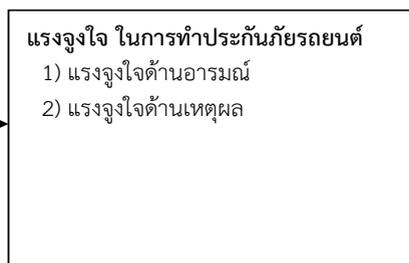
ระบบ	ชื่อ สกุล	ระดับความคิดเห็น	หมายเหตุ
1. การบริหารงาน	สิงหา อยู่สุข	มากที่สุด	
2. การรับรู้	มีนา สุขเจริญ	น้อยที่สุด	

ตัวอย่างภาพประกอบ

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ ลำดับของภาพประกอบ ชื่อภาพประกอบ หากมากกว่า 1 บรรทัด ให้ชื่อภาพประกอบตรงกับบรรทัดแรก